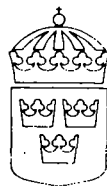

Riksdagens protokoll

1986/87:36

Protokoll
1986/87:36

26 november 1986

Debatter m. m.

Onsdagen den 26 november

Meddelande om val av chefsjustitieombudsman	3
En ny plan- och bygglag, m. m.	3
Behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden	103
Meddelande om interpellation	
1986/87:114 av Börje Hörnlund (c) om extra medel för vägbyggnad i Västerbottens län	104
Meddelande om frågor	
1986/87:207 av Elver Jonsson (fp) om åtgärder mot förföljelse av judar i Sovjetunionen	105
1986/87:208 av Hans Pettersson i Helsingborg (s) om trafikförbindelserna över Öresund	105
1986/87:209 av Göte Jonsson (m) om åtgärder för att förbättra situationen för de sämst ställda pensionärerna	106
Redogörelse i budgetpropositionen för fördelningspolitiska konsekvenser	106
Förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen	108
En lag om hushållning med naturresurser m. m.	116
Vissa kyrkliga frågor	179
Beskattningen vid avyttring av andelar i avkastningsfonder	189

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 26 november

Skatteutskottets betänkande

1986/87:14 Ändring av tidpunkten för avlämnande av självdeklaration vid 1987 års taxering, m. m.	3

Näringsutskottets betänkande

1986/87:6 Exportkreditgarantier m. m. i utländska valutor	3

Prot.	<i>Bostadsutskottets betänkanden</i>	
1986/87:36	1986/87:1 En ny plan- och bygglag m. m.	3
	1986/87:2 En lag om exploateringssamverkan m. m.	3
	<i>Konstitutionsutskottets betänkande</i>	
	1986/87:8 Granskning av riksdagens förvaltningskontors verksamhet.	106
	<i>Finansutskottets betänkanden</i>	
	1986/87:3 Redogörelse i budgetpropositionen för fördelningspolitiska konsekvenser.	106
	1986/87:4 Lokalanvändning vid myndigheter med eget lokalhållningsansvar.	107
	1986/87:5 Bedömningen av den ekonomiska utvecklingen 1986 och 1987.	107
	<i>Skatteutskottets betänkande</i>	
	1986/87:13 Godkännande av en internationell konvention rörande systemet för harmoniserad varubeskrivning och kodifiering, m. m.	108

1986/87:36

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

Onsdagen den 26 november

Kl. 09.00

*Meddelande om val av
chefsjustitieombuds-
man*

*En ny plan- och
bygglag, m. m.*

1 § Justerades protokollet för den 18 innevarande månad.

2 § Meddelande om val av chefsjustitieombudsman

Anf. 1 TALMANNEN:

Jag får meddela att vid början av kammarens sammanträde onsdagen den 3 december kommer val av chefsjustitieombudsman att äga rum.

3 § Föredrogs

skatteutskottets betänkande

1986/87:14 om ändring av tidpunkten för avlämnande av självdeklaration vid
1987 års taxering, m. m. (prop. 1986/87:64) och

näringsutskottets betänkande

1986/87:6 om exportkreditgarantier m. m. i utländska valutor (prop.
1986/87:23).

Vad utskotten hemställt bifölles.

4 § Föredrogs

bostadsutskottets betänkanden

1986/87:1 om en ny plan- och bygglag m. m. (prop. 1985/86:1 och
1984/85:207) samt

1986/87:2 om en lag om exploateringssamverkan m. m. (prop. 1985/86:2).

Anf. 2 TALMANNEN:

Bostadsutskottets betänkanden 1 och 2 debatteras i ett sammanhang.

En ny plan- och bygglag, m. m.

Anf. 3 KNUT BILLING (m):

Herr talman! Dagens debatt markerar slutet på en mer än tjugooårig process för att utarbeta en ny bygglagstiftning i Sverige. Man skulle kunna tro

att den proposition som förelagts riksdagen och som bostadsutskottet behandlat under cirka ett år – sett utifrån detta tidsperspektiv – skulle innebära att riksdagen fick ta ställning till ett lagförslag som är bättre än nu gällande. Det är med beklagande jag tvingas konstatera att så inte är fallet. Bostadsutskottets behandling har inneburit viktiga korrigeringar i några grundläggande avseenden, men trots detta uppvisar utskottsmajoritetens förslag sådana brister att vi yrkar att det avvisas i sin helhet.

Det är ett omfattande betänkande kammaren nu har att ta ställning till, och därför kommer vi moderater att lägga upp debatten så, att Bertil Danielsson och Margareta Gard senare kommer att ta upp bl. a. avsnitten ersättningsbestämmelser, överklagande, gatukostnadsregler, krav på byggnader samt lagen om exploateringssamverkan.

Herr talman! I den partimotion som vi väckte i anslutning till regeringens proposition om ny plan- och bygglag instämde vi i den mycket skarpa kritik som lagrådet riktat mot propositionen för dess brist på överensstämmelse med Sveriges grundlag. Lagrådet skrev bl. a. i sitt yttrande att det "nödgas konstatera att förslaget vad avser kommunernas befogenheter att i planbestämmelser reglera markanvändning och bebyggelse knappast torde vara förenligt med grundlagen".

Konstitutionsutskottet framhöll i sitt yttrande KU 1985/86:8, y till bostadsutskottet bl. a. att "den oklarhet som uppkommit genom att det finns utrymme för att komma till olika tolkningsresultat måste enligt utskottets mening tas i särskilt beaktande. Det är inte acceptabelt att det efter riksdagsbehandlingen kvarstår en osäkerhet om den ifrågavarande lagstiftningens förenlighet med grundlag. Ytterligare överväganden i frågan bör sålunda komma till stånd."

Vid den efterföljande behandlingen i bostadsutskottet tillstyrkte vi moderater att bostadsutskottet skulle ansvara för erforderliga omarbetningar av lagförslaget. Ett alternativ till detta tillvägagångssätt hade naturligtvis varit att propositionen skickats tillbaka till regeringen. Vårt ställningstagande grundades på en bedömning av tilltron till denna regerings förmåga att utarbeta konstitutionellt godtagbara propositioner.

Det faktum att vi deltagit i arbetet att bringa PBL i överensstämmelse med konstitutionen innebär dock på intet vis att vi därmed nu kan godta förslaget som sådant.

Att vi säger nej till PBL innebär inte heller att vi anser att nuvarande byggnadslagstiftning bör behållas. Vi är däremot övertygade om att en revidering bör ske genom delreformer. En lagstiftningsrevision av PBL:s omfattning innebär stora risker. Ingen i denna kammare kan, med begäran att bli trodd, hävda att alla konsekvenser av lagstiftningen till fullo kan överblickas. Även lagrådet har insett detta. I dess yttrande heter det nämligen: "Det är nästan ogörligt att fullständigt överblicka konsekvenserna av varje bestämmelse. Om riksdagen antar förslaget till PBL, får man räkna med att en översyn av olika detaljer kan bli nödvändig efter en tids erfarenheter."

En lagstiftning, där negativa konsekvenser för den enskilde och dennes rättigheter icke kan överblickas vid beslutstillfället, borde icke kunna antagas i ett rättssamhälle.

Det förhållandet att ledamöterna av utskottet kommit till så olika ställningstaganden i fråga om PBL beror, enligt min uppfattning, på att vi har olika syn på äganderätten och dess innehåll.

Socialdemokraterna har under efterkrigstiden genomdrivit en rad lagar och beslut som alla har det gemensamt att de urholkat den enskilda äganderätten – steg för steg. Det är därför logiskt att PBL-förslaget konsekvent innebär en fortsatt urholkning av den enskilda äganderätten: Vi accepterar inte en politik med denna inriktning. Vi har alltid sagt nej till socialism.

I vår partimotion angående PBL framhåller vi att "äganderätten utgör en av den västerländska civilisationens grundpelare". Jag vill utveckla detta något. Vi hävdar att den enskilda äganderätten är en omistlig beståndsdel i en demokrati. Ägandet är en trygghetsfaktor. Den ger medborgarna möjlighet att ta ansvar. Den vidgar och förstärker oberoendet. Historien känner inga exempel på samhällen som kunnat förena frånvaron av enskilt ägande med demokrati. Det är bl. a. därför som äganderätten garanteras i den europeiska konventionen om mänskliga fri- och rättigheter. Enskilt ägande är ett nödvändigt element i och förutsättning för den marknadsekonomi som givit oss vår välfärd. I ett samhälle dominerat av kollektivt ägande ersätts den enskilde individens ansvarstagande av de mer eller mindre anonyma kollektivens beslut. Förvaltningens effektivitet minskar, och dess kostnader ökar. Ju mer samhällsverksamheten kollektiviseras, desto större blir behovet av en växande byråkrati och detaljregleringar på område efter område.

Äganderätten måste enligt vår uppfattning innefatta bestämmanderätt över det ägda. Med markägandet följer rätten att bruka egendomen, att bebygga och sälja den, m. m.

Herr talman! PBL är oförenlig med denna grundsyn.

En avgörande punkt i vår kritik av PBL gäller systemet med genomförandetider. I 5 kap. 5 § framgår att denna genomförandetid skall vara minst 5 och högst 15 år. Under denna tid krävs mycket starka skäl för att motivera ett avslag på bygglov. Detta har av socialdemokraterna tagits till intäkt för att hävda att byggrätten stärks med PBL. Även centern har anslutit sig till denna ståndpunkt, vilket framgår av utskottsmajoritetens skrivning på s. 46 i betänkandet. Utskottsmajoriteten vågar t. o. m. påstå att markägarens ställning efter genomförandetidens utgång och med outhyttjad bygg rätt blir bättre än enligt gällande lag. Till stöd för denna ståndpunkt tycks majoritetspartierna i utskottet framföra två argument, nämligen att byggnadsförbuden avskaffas och att byggnadsnämnden kan bevilja byggnadslov även efter genomförandetidens utgång.

Visst avskaffas begreppet "byggnadsförbud". Men vad utskottsmajoriteten sysslar med är ingenting annat än en lek med ord. I dagens lagstiftning kan en kommun införa byggnadsförbud i ett område där man exempelvis anser att planen blivit omodern. Kommunen kan via dispens meddela byggnadslov när detta anses lämpligt. Byggnadsförbudet skall följas av ny plan.

Enligt PBL-förslaget fortsätter visserligen planen att gälla även efter genomförandetidens utgång, men kommunen kan när som helst upphäva planen och därmed förhindra t. ex. en nybyggnad på en tomt. Fastighetsäga-

ren får ingenting att säga till om. Hans eller hennes rätt att få bygga blir helt beroende av kommunalpolitikernas tyckande. I en lagstiftning som inte innefattar en absolut rätt för den enskilde att bygga finns självfallet inget behov av bestämmelser om förbud mot att bygga. Att framställa detta som något för den enskilde positivt är inte bara fel – det är också djupt vilseledande. Det vore, herr talman, detsamma som att säga till Sveriges bilister: Nu blir det lättare att parkera eftersom vi tagit bort alla parkeringsförbud – samtidigt som man underlåter att lämna följdupplysningen att en annan samtidig bestämmelse innebär, att bilkörning när som helst kan förbjudas.

Genomförandetider är ett ensidigt system. Kommunen får fördelar och de enskilda mark- och husägarna alla nackdelar. Det har i vårt land varit vanligt att föräldrar köpt en tomt eller gjort en avstyckning till barn eller barnbarn. PBL förbjuder inte detta. Men det gäller att bygga under genomförandetiden om man vill vara säker på att få sitt hus, ty därefter är det kommunen som bestämmer. Det kan bli svårare och dyrare för en fastighetsägare att få fram kapital till sitt bygge. I dag kan en tomt utgöra säkerhet för lån, men så blir inte fallet om PBL genomförs. Tomten får ett belåningsvärde först när den bebyggs. Företag har i dag ofta planlagd reservmark för att vid behov snabbt kunna bygga ut sin kapacitet. Med genomförandetider kan man inte vara säker på att få bygga när genomförandetiden gått ut. Av tidsskäl nöjer jag mig med dessa exempel på vilka nackdelar och vilken osäkerhet systemet med genomförandetider innebär – för den enskilde.

Herr talman! Vi moderater säger nej till genomförandetider. Vi anser att fastställda planer skall gälla utan tidsbegränsning. Självfallet måste dock planer kunna ändras. Utgångspunkten skall då vara att kommunen betalar full ersättning för förlorad eller minskad byggrätt.

Vid planändring kan kommunen behöva tillgripa byggnadsförbud. Centerns och socialdemokraternas utskottsrepresentanter hävdar på s. 45 i betänkandet att det inte går att "bygga en från enskild synpunkt rättssäker ordning på nybyggnadsförbud. Bl. a. medför dessa ingen ersättningsrätt och det måste – även med en mer restriktiv tillämpning när det gäller att förlänga nybyggnadsförbud – vara ovisst hur lång tid det kan ta att utarbeta ändrade planer." Detta påstående är helt felaktigt under förutsättning att man – som vi moderater – anser att kommunen skall betala en markägare full ersättning för förlorad eller minskad byggrätt. Då kan man kräva att kommunen inom två år från byggnadsförbudets införande skall ha antagit en ny plan. Enligt vår uppfattning skall byggnadsförbudet dessutom inte kunna förlängas, och har en ny plan inte antagits inom två år träder den gamla planen åter i kraft. Detta innebär förvisso att man sätter viss press på kommunerna men också, vilket jag tror är helt nödvändigt, att kommunalpolitikerna tvingas ta det fulla ekonomiska ansvaret för sina beslut.

Vad gäller den översiktliga planeringen innebär propositionen att hela Sveriges yta skall få en form av planstatus genom att översiktsplanerna göra obligatoriska för alla kommuner och för hela kommunen. I bostadsutskottets arbete med att försöka få PBL-förslaget i överensstämmelse med grundlagen har förändringar vidtagits i 1 kap. 3 §. Där utsägs nu att översiktsplanen inte är bindande för myndigheter och enskilda. Bostadsutskottets förslag till

ändringar omfattade även bl. a. 4 kap. 1 §. Utskottet förordade bl. a. följande skrivning: "Av planen skall framgå 1. grunddragen i den avsedda användningen av mark- och vattenområden". Utan motivering i sak föreslog lagrådet att till meningen skulle fogas orden "samt i fråga om tillkomst, förändring och bevarande av bebyggelse." Utskottsmajoritetens accepterande av denna förändring innebär att man ställer sig bakom en skrivning som otvetydigt kommer att bidra till mer detaljerade översiktsplaner än eljest.

Risken är uppenbar att översiktsplaner, i vilka skall framgå grunddragen i fråga om den avsedda användningen av mark- och vattenområden samt i fråga om tillkomst, förändring och bevarande av bebyggelse, kommer att styra byggandet utanför planlagt område oavsett lydelsen i 1 kap. 3 §. Eftersom översiktsplanernas detaljeringsgrad sannolikt ökar med tiden ökar också riskerna för en sådan utveckling. En sådan lagstiftning bör inte antagas av riksdagen.

All erfarenhet visar att behovet av översiktlig planering varierar från kommun till kommun, från tid till annan. Det är därför fel att göra den översiktliga planeringen obligatorisk samt föreskriva dess utförning på ett så detaljerat sätt som skett. En frivillig översiktsplanering – som ett av flera beslutsunderlag, där olika utvecklingsalternativ skisseras – är enligt vår uppfattning en mycket bättre lösning.

Jag vill här något beröra frågan om regionplanering i Stockholms län. Stockholms läns landsting har i dag, som enda landsting i Sverige, lagreglerad skyldighet att svara för den övergripande regionala planeringen i länet. Förklaringen till detta är främst historisk och sammanhänger kanske främst med Stockholms stads behov under tidigare perioder av att bereda invånarna bostäder, något som inte ansågs kunna ske innanför de egna gränserna. En annan bidragande faktor var att kranskommunerna tidigare ansågs alltför ekonomiskt svaga för att själva kunna bekosta den kommunaltekniska och övriga service som expansionen krävde. Situationen är som bekant väsentligt annorlunda i dag, med stagnerad befolkningsutveckling i Stockholm och, i flertalet fall, bärkraftiga kommuner även utanför huvudstaden. Regionplaneringen i Stockholms län har också kommit att i många fall sakna den primärkommunala förankring som krävs för att ge planeringen genomslagskraft. Landstinget har emellanåt kommit att uppfattas som en verklighetsfrämmande överkommun. I propositionen anges att den särskilda lagen föreslås bli ersatt med en ny lag anpassad till PBL:s regelsystem.

Vi moderater anser att regionplaneringen i Stockholms län nu måste bli ett frivilligt, gemensamt åtagande för kommunerna inkl. landstinget som huvudmän för kollektivtrafik och sjukvård. Lagreglerna för regionplanering i Stockholms län bör utformas på samma sätt som för övriga län i landet och så att de möjliggör frivillig samverkan mellan länets kommuner och landstinget. Ett frivilligt, gemensamt regionplaneåtagande för kommunerna även i Stockholms län skulle inte bara innebära minskad planeringsbyråkrati utan också ge erforderliga planeringsinsatser behövlig genomslagskraft i den kommunala verksamheten. Riksdagen bör därför upphäva lagen (1968:598) angående handläggning av frågor om regionplan för kommunerna i Stockholms län.

Herr talman! PBL-förslaget innebär att ett helt nytt planinstitut, kallat

områdesbestämmelser, införs. I 5 kap. 16 § heter det: "För begränsade områden som inte omfattas av detaljplan kan områdesbestämmelser antas för att säkerställa att syftet med översiktsplanen uppnås -- --." Kom sedan inte och påstå att översiktsplanen inte kommer att verka styrande på markanvändningen! Trots att kommunen ges rätt att med områdesbestämmelser kraftigt inskränka markägarnas möjligheter att nyttja sin mark innefattar förslaget inte någon inlösensskyldighet för kommunen i dessa fall. Vi moderater godtar inte den inskränkning i den enskilda äganderätten som systemet med områdesbestämmelser kan innebära.

I dagens plansystem finns stads- och byggnadsplaner. Dessa begrepp utmönstras i PBL-förslaget och ersätts med *ett* planinstitut, detaljplan. Samtidigt får kommunerna än större möjligheter att styra och detaljreglera markanvändningen. I detaljplan för bostadsbebyggelse får kommunen exempelvis lägga fast andelen lägenheter av olika slag samt lägenhetsstorlekarna. Man kan vidare förbjuda eller ytbegrensa livsmedelshandel med hänsyn till, som det heter, "lämplig samhällsutveckling". Näringsutskottet, som till bostadsutskottet yttrat sig i denna fråga, anför i majoritetsskrivningen bl. a.: "Vad särskilt gäller handeln med livsmedel anser näringsutskottet rimligt att kommunerna skall kunna begränsa eller helt förbjuda etableringar som antas kunna få från plansynpunkt starkt negativa effekter på butiksstrukturen." Denna ståndpunkt är ur närings- och konsumentensynpunkt minst sagt märklig. Antag att en livsmedelsbutik som etableras genom nytänkande, skicklig ledning och konkurrenskraftig prissättning blir så framgångsrik att en konkurrent slår igen. En sådan etablering kan med föreliggande lagförslag förhindras. Det är nämligen kommunen och inte konsumenterna i sitt fria köpval som avgör vad som är "lämplig samhällsutveckling" och om en etablering får "starkt negativa effekter på butiksstrukturen". Det finns redan i dag exempel där kommuner gynnat vissa företag eller befintliga butiker. Riskerna för dylikt godtycke och maktmissbruk ökar med PBL. Det faktum att det i ett område redan finns en eller flera livsmedelsbutiker kan aldrig utgöra motiv för att kommunen skall få rätt att vägra en fastighetsägare att i en affärsfastighet inrätta en livsmedelsbutik - varken ur äganderätts- eller konsumentensynpunkt.

I propositionen föreslås att bygglovsplikten skall kunna minskas med hjälp av områdesbestämmelser. Det har från socialdemokratisk sida tagits till intäkt för att påstå att det blir lättare för den enskilde att få bygga när PBL införs. Detta är en sanning med modifikation. Någon rätt för den enskilde föreligger inte - endast en rätt för kommunen att, när kommunalpolitikerna så vill, minska bygglovsplikten.

Bostadsutskottets majoritet har även i denna del gjort förändringar i lagförslaget. Förändringen innebär att "mindre om- och tillbyggnad av en- och tvåbostadshus i områden utan samlad bebyggelse befrias från bygglovsplikt genom ett direkt stadgande i PBL". Från centerns sida har denna förändring framställts som en betydande framgång i partiets strävan att göra det lättare för människor att bygga i glesbygd.

Visst vore det bra om centern i detta fall hade rätt. Men blir det så om utskottsmajoritetens förslag bifalles? Svaret är dess värre nej. Som så ofta i detta lagförslag försöker man ge intryck av minskad reglering och lättnader

för den enskilde. Varje lättnad, skenbar eller verklig, tas emellertid tillbaka i någon annan paragraf. På s. 100 i betänkandet heter det nämligen omedelbart efter ovannämnda citat: "Kommunerna bör dock genom områdesbestämmelser ges möjlighet att införa bygglovsplikt för de aktuella åtgärderna där så erfordras för att tillvarata grannars intressen, av kulturhistoriska eller miljömässiga skäl eller för att undvika permanentboende i fritidshus." Men inte ens denna mening uttrycker hela sanningen. I 8 kap. 6 § heter det nämligen: "Kommunen får, i områden som utgör en värdefull miljö eller i områden för vilka områdesbestämmelser utfärdats, bestämma att bygglov krävs för att utföra sådana åtgärder som avses i 4 § andra stycket." Eftersom enligt 5 kap. 16 § områdesbestämmelser kan införas för områden som inte omfattas av detaljplan kan kommunen således med stöd av 8 kap. 6 § avskaffa den bygglovsbefrielse man givit i 8 kap. 4 § andra stycket, varhelst man önskar. Centerns s. k. framgång är mer semantisk än reell.

Vi moderater vill åstadkomma en verklig förbättring när det gäller rätten att bygga utanför planlagt område. Om en kommun av något skäl vill reglera byggandet skall detta ske genom att detaljplan upprättas. Därmed kan man klart och entydigt fastlägga kommunens och den enskilde fastighetsägarens rättigheter och skyldigheter. För övriga områden, dvs. all icke detaljplanlagd mark, kan man slopa lämplighetsprövning och bygglov för en- och tvåbostadshus och motsvarande. Först med en sådan lagstiftning får den enskilde en rätt som gör att man kan tala om att det blir lättare att bygga.

Centerns och socialdemokraternas system med tidsbegränsade bygggrätter kräver vissa övergångsregler. Dessa återfinns i förslagets 17 kap. Av 4 § framgår bl. a.: "I fråga om stadsplaner och byggnadsplaner, som fastställts efter utgången av år 1978, skall genomförandetiden enligt 5 kap. 5 § vara fem år, räknat från ikraftträdandet. I fråga om övriga planer och bestämmelser som avses i första stycket skall genomförandetiden anses ha gått ut." Det betyder att exempelvis den markägare som har en obebyggd tomt i en plan från 1985 måste se till att han bygger innan den 1 juli 1992. Då går nämligen genomförandetiden ut, och det ger kommunen rätt att utan något som helst hänsynstagande till den enskildes intressen upphäva planen. För de tiotusentals ägare till obebyggda tomter i planer fastställda före 1979 gäller det verkligen att vara snabb i vändningarna om man vill vara säker på att få bygga. Redan den 1 juli nästa år riskerar nämligen dessa ägare att deras dröm att bygga ett eget hem eller en sommarstuga stoppas av kommunen genom ett snabbt upphävandebeslut. Många års sparande kan bli utan värde.

Herr talman! Den genomgång av utskottsmajoritetens förslag som jag här gjort visar entydigt att kommunernas, dvs. kommunalpolitikernas, makt ökar, medan den enskilde fastighetsägarens rättigheter och inflytande minskar. Så är fallet vad beträffar genomförandetider, översiktsplaner, områdesbestämmelser, detaljplaner och bygglovsplikt. PBL-förslaget, såsom det ser ut efter centerns och socialdemokraternas samskrivning i bostadsutskottet, kan inte accepteras av något parti som i handling vill slå vakt om och stärka den enskilda äganderätten.

Herr talman! Jag yrkar avslag på bostadsutskottets hemställan i betänkandet 1986/87:1 på samtliga punkter och bifall till reservation 1 samt avslag på hemställan i bostadsutskottets betänkande 1986/87:2 och bifall till den till detta betänkande fogade reservationen.

Anf. 4 ERLING BAGER (fp):

Herr talman! Den nuvarande bygglagstiftningen är svåröverskådlig. I byggnadsstadgan återfinns en mängd regler som borde finnas i en samlad förordning. Lagstiftningen är också otidsenlig, bl. a. därför att den inte reglerar den översiktliga planering som nästan alla kommuner bedriver. Det saknas t. ex. lagregler för medborgarinflytande över denna planering. Bygglagstiftningen berör i hög grad den enskildes intressen. Det understryker ytterligare vikten av en enkel lagstiftning som är lätt att överblicka. Det får inte råda några oklarheter t. ex. om vilka åtgärder som kräver byggnadsloy.

Som anförs i folkpartiets partimotion är det angeläget att en ny och modern plan- och bygglag kan komma till stånd. De långvariga byggnadsförbuden är ett av flera tecken på att det nuvarande regelsystemet är föråldrat. Folkpartiet anser därför inte att den gällande bygglagen kan ligga till grund för enbart ett successivt reformarbete.

Det måste starkt understrykas att utgångspunkten för en plan- och bygglag måste vara den enskilda människans rätt att förfoga över sin egendom. Det är bara med stöd av lagen som den enskilde kan hävda sin rätt gentemot myndigheter. När de allmänna intressena måste göra sig gällande skall rimliga ersättningsregler garantera kompensation. På dessa punkter har det förslag som socialdemokraterna och centern arbetat fram, betydande oklarheter och brister, framför allt därför att den enskildes ställning gentemot de allmänna intressena försvagas. I folkpartiets reservation framhåller vi speciellt konsekvenserna av förlorad byggrätt samt ersättningsreglerna.

Under utskottsarbetet har några förbättringar föreslagits, framför allt vad gäller kraven på bygglov utanför tätbebyggelse. Förbättringarna är dock enligt folkpartiets uppfattning långt ifrån tillräckliga. De förändringar som måste komma till stånd är så pass omfattande att folkpartiet yrkar på att propositionen avslås och att regeringen ges i uppdrag att återkomma till riksdagen med ett omarbetat förslag.

Socialdemokraterna och centern har gjort det möjligt för kommunerna att begränsa byggrätten för den enskilde ända ned till fem år. Den föreslagna minimitiden är för många fastighetsägare alldeles för kort för att möjliggöra genomförande av byggrätten.

Inskränkningen i byggrätten kan på ett mycket negativt sätt påverka den enskildes möjligheter att bygga på sin tomt. En sådan starkt reducerad byggrätt kan medföra att en del fastighetsägare, som har hunnit bygga inom fem år, blir helt tillgodosedda, medan deras grannar, som haft olika förhinder och inte hunnit bygga, förlorar sin byggrätt. Detta kan skapa en betydande orättvisa människor emellan. Det nu föreliggande förslaget ger dessutom markägaren en mycket svag ställning också efter det att genomförandetiden gått ut.

Några exempel:

Svårigheter kan uppstå för personer som inte har kunnat använda sin byggrätt på grund av arbetslöshet eller sjukdom under en viss period. Efter genomförandetidens slut har kommunen rätt att ensidigt häva byggplanerna.

Kort genomförandetid kan också försvåra vid generationsväxling. En

villatomt som avstyckats från exempelvis föräldrarnas mark är givetvis ofta inte aktuell att bebygga inom en så kort tid som fem år.

Som exemplen visar kan konsekvenserna bli allvarliga för den enskilde, detta speciellt om den aktuella kommunen har skiftat politisk majoritet under genomförandetiden och det tidigare varit politisk strid om byggplanen.

Folkpartiet kräver att en lång genomförandetid för byggrätten införs. Vi anser att genomförandetiden normalt bör sättas till minst 15 år och att någon övre gräns inte bör anges i lagstiftningen. Kommunerna kan med vårt förslag fastställa rätten för den enskilde att bebygga mark till en mycket lång tidsperiod, exempelvis 20 år, 30 år, osv.

När det gäller ersättningsreglerna är folkpartiets principiella ståndpunkt att äganderätten skall ges en stark ställning. Det innebär att det inte är rätten att använda mark för bebyggelse utan inskränkningar i denna rätt som behöver motiveras.

Därav följer att sakägare som på grund av hänsyn till allmänna intressen drabbas av inskränkningar i sin äganderätt bör ha rätt till ersättning.

Folkpartiets krav är att alla stadsplaner som är antagna efter utgången av år 1978 eller senare skall, till skillnad från vad som föreslås i regeringens proposition, ges en giltighet på ytterligare minst tio år fr. o. m. PBL:s ikraftträdande.

Folkpartiet hävdar vidare att om kommunerna ges rätt att häva ännu äldre planer, dvs. planer från 1978 och tidigare, skall detta ovillkorligen kopplas till bättre ersättningsregler för de mark- och fastighetsägare som drabbats.

Reglerna i socialdemokraternas och centerns förslag beträffande planer som fastställts 1978 och tidigare är enligt folkpartiets mening alldeles för snävt utformade. Markägarna kan enbart i vissa fall erhålla ersättning, exempelvis om "området till större delen är bebyggt i huvudsak i enlighet med planen".

Det är också helt ohållbart att, såsom föreslås, alla möjligheter att erhålla ersättning skall upphöra efter 1992. Markägarna riskerar här inte bara sin byggrätt, utan de förlorar också möjligheten till ersättning.

Enligt folkpartiets uppfattning skall en markägare ha rätt att förhandla om kompensation för förlorad byggrätt vid det tillfälle kommunen ändrar planen till hans nackdel, och denna rätt skall inte begränsas till att gälla enbart före år 1992.

Enligt folkpartiets uppfattning måste markägarnas skydd radikalt förbättras i övergångsreglerna till en omarbetad PBL. Garantiregeln måste förbättras, så att den ger sakägarna ett ekonomiskt skydd som motsvarar det som i övrigt bör gälla för de kvalificerade ersättningsfallen i PBL, dvs. sakägarna skall inte heller i dessa fall utan ersättning behöva tåla mer än bagatellartat intrång i sina rättigheter enligt de äldre planerna. Detta är en viktig princip, och dess förverkligande torde dessutom vara nödvändigt av hänsyn till Sveriges förpliktelser enligt Europarådskonventionen, såsom också lagrådet antytt i sitt yttrande.

Herr talman! Jag vill nu ta upp PBL:s förslag till inlösen efter genomförandetidens utgång.

Enligt 6 kap. 24 § andra stycket i lagförslaget avses kommunen efter genomförandetidens utgång få rätt att lösa in mark som inte har bebyggt i

huvudsaklig överensstämmelse med en detaljplan. Folkpartiet anser att kommunerna inte bör ges en sådan lösenrätt. Anledningen till att en plan inte har genomförts kan vara att planen varit så utformad att den har varit svår att förverkliga. Det kan också finnas skäl till att markägaren inte bebyggt sin mark, t. ex. att han velat spara den för sina barn eller andra anhöriga. Markägarens motiv bör kunna prövas mot de motiv som kommunen kan ha för att vilja lösa in marken. Kommunen bör därför vara hänvisad till att ansöka om expropriationstillstånd, varvid dess behov av marken bör vägas mot markägarens synpunkter.

Folkpartiet avvisar därför helt lagförslaget på denna punkt.

När det gäller utformningen av föreskrifter till byggnadslagstiftningen m. m. har folkpartiet i partimotion 1984/85:2801 framhållit att bostadsmarknaden är en av de mest reglerade sektorerna i samhället. Det finns sålunda en rad statliga och kommunala instrument som alla styr byggandet i olika avseenden. Det gäller t. ex. bostadslångivningen, förvärvs- och förköpslagstiftningen, mark- och anbudsvillkor samt bostadsanvisningslagen. Sammantaget har regelsystemet nu blivit så omfattande och så svåröverskådligt att en tillfredsställande överblick kan vara svår att göra.

Utvecklingen har gått så långt att regelverket helt enkelt blivit otypligt. Det finns en uppenbar risk att det blir så detaljerat att de väsentliga regleringarna skymms av oväsentligheter och smådetaljer. Svensk byggnorm (SBN) utgör enligt folkpartiets mening ett talande exempel härpå.

Förutom att den ökande regelfloran i Svensk byggnorm skapar ett omfattande och svåröverskådligt regelsystem medför den också ökade kostnader för bostadssektorn – kostnader som den boende till sist får betala. Det går dock att komma till rätta med dessa problem. I det uppmärksammade Uppsalaexperimentet "Försök till byggande med mindre normer" lyckades byggföretagen pressa byggnadskostnaderna högst väsentligt. Resultatet från anbudstävlingen visade bl. a. att hyrorna i nya lägenheter skulle kunna sänkas med upp till 55 kr. per kvadratmeter genom en mer flexibel tillämpning av gällande byggnormer.

Det som nu har redovisats leder mig till slutsatsen att utformningen av byggnormen måste ses över. Utgångspunkten bör härvid vara att regleringen endast skall omfatta sådana krav som är nödvändiga med avseende på de boendes hälsa och säkerhet. Dessutom bör normen reglera energifrågor och frågor om handikapptillgänglighet. Övriga regler borde i hög grad kunna prövas om de kan utmönstras ur byggnormen. Regeringen borde här ta initiativ till en översyn enligt folkpartiets motionskrav, inte minst för att pressa byggnadskostnaderna.

Herr talman! Kravet på bygglov bör för den enskilde ytterligare kunna minskas. En ny plan- och bygglag bör bygga på principen att en ny bebyggelse skall lämplighetsprövas utifrån i lagen angivna allmänna grunder. Inom områden som *inte* detaljplanelagts bör sålunda bygglov beviljas, om de i lagen angivna generella kraven är uppfyllda. Utgångspunkten bör således vara att bygglov skall beviljas, såvida inte starka skäl talar däremot. Möjligheterna för kommunerna att besluta att åtgärder får vidtas utan krav på bygglov bör utökas väsentligt. Det skall t. ex. alltid vara möjligt att besluta att garage, förråd, bastu osv. skall få byggas utan lov. Alla skall ha rätt att

göra mindre tillbyggnader eller mindre ombyggnader, även om fastigheten ligger inom detaljplan.

I folkpartiets partimotion 1985/86:80 föreslås en ändring i 5 kap. 25 § i PBL, så att underrättelse delges dem som omfattas av samrådsskyldigheten i 5 kap. 20 §.

Det finns enligt folkpartiets uppfattning inte grundad anledning att begränsa den kommunala underrättelseskyldigheten i samband med upprättande av detaljplan på det sätt som föreslås i propositionen. Inte endast hyresgästföreningen utan även sammanslutningar och enskilda som har ett väsentligt intresse av planförslaget skall underrättas om utställningen av planförslaget. Övriga sammanslutningar som har ett väsentligt intresse av planförslaget kan t. ex. vara miljögrupper, naturvårdsföreningar, köpmanaföreningar och villaägarföreningar.

När det gäller besvärsmöjligheten i fråga om planbeslut får jag anföra följande. Enligt 13 kap. 5 § i regeringens lagförslag får endast den som anför besvär över beslut i frågor om detaljplan, områdesbestämmelser och fastighetsplan som skriftligen har framfört synpunkter under den tid planförslaget varit utställt. Den som av någon anledning inte framfört några synpunkter, t. ex. därför att han inte känt till utställningen, förlorar således alla möjligheter att påverka planförslaget. Inte ens uppenbara övergrepp på sina rättigheter kan han eller hon få korrigerade genom att föra talan hos länsstyrelsen. En sådan inskränkning i den traditionella svenska rätten att få överklaga en myndighets beslut är oacceptabel. Var och en som är berättigad att delta i samråd om planförslaget bör också ges rätt att anföra besvär till länsstyrelsen, oavsett om han anfört synpunkter tidigare eller ej. Detta bör vara en självklar utgångspunkt för regeringen. Även i den här frågan bör regeringen således återkomma med ett nytt förslag i plan- och bygglagen.

De här nämnda frågeställningarna är några exempel på de nackdelar och oklarheter som står att finna i centerns och socialdemokraternas gemensamma förslag till ny plan- och bygglag.

Herr talman! Folkpartiet yrkar avslag på förslaget och kräver att det återremitteras till regeringen för ytterligare beredning och omarbetning.

Jag yrkar som en konsekvens av detta bifall till folkpartiets reservation 2.

Anf. 5 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Det förslag till ny plan- och bygglag (PBL) som regeringen efter 18 år av utredningar, förslag och remisser nu förelägger riksdagen är i huvudsak ett bra förslag.

För första gången i liknande sammanhang har de egendomslösa i samhället fått en roll och möjlighet att påverka genom sin ställning i lagen som sakägare och genom rätten att anföra besvär. Frågan om att ta till vara dessa möjligheter blir oerhört viktig. Kommunerna får nu inte motarbeta hyresgästers och andra berördas intressen, i så fall kan och måste länsstyrelser och regeringen ingripa.

Förslaget tillgodoser i betydande grad de krav och förväntningar som ställts på en samlad, förenklad och moderniserad omarbetning av nuvarande lagstiftning. Tillsammans med förslagen till naturresurslag och lag om exploateringssamverkan bör kommunerna nu kunna få bättre möjligheter att

tillgodose både samhällsintressen och enskilda intressen då det gäller användningen av våra gemensamma mark- och vattentillgångar.

De borgerliga partiernas, framför allt moderaternas och folkpartiets, försök att på olika sätt förhindra och fördröja tillkomsten av en ny plan- och bygglag har inte lyckats. De starka ekonomiska krafterna som inspirerat och på olika sätt stöttat olika försök att hindra PBL-förslaget har misslyckats. Svagheterna i tidigare borgerliga förslag till PBL, med den tillbakagång till tiden före 1947 som de förslagen i många avseenden innebär, har i stort sett kunnat undanröjas.

En viss försvagning har emellertid skett av regeringsförslaget genom den kompromiss som träffats mellan socialdemokraterna och centern under utskottsbehandlingen. Det gäller bl. a. de generösare bestämmelserna om ersättning till mark- och fastighetsägare, minskade krav på bygglov i områdesbestämmelser och detaljplan och generösare regler mot fastighetsägare beträffande rättegångskostnader.

Förslagen är trots förenklingar och moderniseringar av regelsystemet mycket omfattande och ganska svåröverskådliga och kommer troligen att kräva en löpande översyn och förändringar under de närmaste åren. Det är emellertid väsentligt att den nya plan- och bygglagen kan träda i kraft från den 1 juli 1987 och att ytterligare förseningar nu inte sker. En ytterligare förhållning skulle medföra problem i kommunerna, med uppskjutande av viss planering osv.

Det är bra att det i PBL finns klart utsagt att lagen skall främja jämlika levnadsförhållanden och skapa förutsättningar för jämställdhet mellan män och kvinnor.

De nya lagarna kommer att få stor betydelse för den kommunala verksamheten och den kommande fysiska planeringen under mycket lång tid. PBL:s innehåll innebär bl. a. att samhället får en något större kontroll över olika förändringar, men det innebär även stor frihet för enskilda, i vissa fall på bekostnad av samhällsintresset. Det finns också en viss nedtoning av kollektiva och kommunala krav och intressen till förmån för "den enskilde".

Vänsterpartiet kommunisterna är i huvudsak positivt till PBL-förslaget, men har på några ganska avgörande och betydelsefulla punkter inte kunnat acceptera förslagen. Sådana delförslag gäller exempelvis områden som har att göra med det sociala innehållet och vilka möjligheter människor som blir berörda får till information och påverkan av sina boende- och arbetsförhållanden.

Vår kritik och våra ändringsförslag gäller vidare bl. a. möjligheten till avsteg från vissa krav gällande tillgänglighet, avsaknaden av bindande bestämmelser gällande friytor för utevistelse och lek, gemensamma lokaler etc. Tyvärr har inte frågan om närmiljöns och utemiljöns betydelse för en väl fungerande boendemiljö fått en sådan utformning som ger kommunerna reella möjligheter att hävda de övergripande kraven så som de kommer till uttryck i PBL-förslaget, och det är en brist. Vissa förslag, t. ex. att fastighetsägare alltid kan få ersättning för att kommunen inte vill att man skall riva eller i syfte att skydda särskilt värdefulla byggnader, borde enligt vår mening inte genomföras.

Många kommuner och deras byggnadsnämnder får nu ett mycket stort

ansvarsområde och kan få ekonomiska svårigheter att hålla sig med egen sakkunnig personal som exempelvis kan ekologi- och miljöfrågor. De fattigaste kommunerna har ofta stora miljö- och planfrågor att brottas med. De borde få speciellt riktade bidrag för att ha råd med exempelvis en egen ekolog/biolog och för att bl. a. effektivt kunna beakta viktiga miljöintressen.

Förslagen i vad som kan betecknas som kvalitetsfrågor, krav och normer vid ombyggnad och underhåll, utemiljön, bra byggnadsmaterial ur allergisynpunkt, lämpliga förrådsutrymmen, etc. är alltför opreciserade. Sådana krav och normer bör skrivas in i lagen, alternativt ges regeringen till känna för exempelvis uppdrag till statens planverk om tillämpningsföreskrifter.

Även om socialutskottets och bostadsutskottets preciseringar och förtydliganden delvis tillgodoser några av dessa krav, vidhåller vi i reservationer behovet och nödvändigheten av att genomföra våra förslag.

Låt mig i detta sammanhang nämna och uttrycka mitt tack för det arbete som bostadsutskottets kanslipersonal har utfört. De har gjort oerhört stora insatser i ett mycket omfattande, tidsödande och krävande arbete. De har åstadkommit ett mycket bra resultat i form av det betänkande vi nu behandlar.

Som framgår av det betänkande vi nu behandlar finns en rad vpk-reservationer som följer upp olika motionsyrkanden som ställts i syfte att ge PBL ett ännu bättre innehåll. Några av yrkandena och reservationerna kommer att kommenteras av Paul Lestander och Margó Ingvardsson.

Herr talman! Mot bakgrund av energisituationen och behovet av markreservationer för nya sol- och vindenergianläggningar föreslår vi att detta behov skall anges i lagen. För att behovet av gemensamma lokaler skall kunna göra sig bättre gällande och då det här gäller uppfyllande av ett viktigt tillgänglighetskrav, föreslår vi att även detta skall anges i lagen.

Närings- och bostadsutskottens majoriteter anser inte att det är nödvändigt att föreskriva att reservationer för sol- och vindenergianläggningar skall göras. I dagens energisituation, där den kraftigt utbyggda kärnkraften blockerar varje alternativ utbyggnad av elkapaciteten, är det risk för att sol- och vindkraften inte kommer att kunna utnyttjas i önskvärd omfattning utan en av samhället stödd introduktion. Det kommer troligen att inom inte alltför lång tid bli nödvändigt för de flesta kommuner att ta i anspråk sol- och vindenergi för sin energiförsörjning.

Behovet av gemensamma lokaler i våra bostadsområden är som bekant ganska allmänt. Bostadsutskottet antar för sin del att kravet i rimlig omfattning kommer att tillgodoses vid utarbetandet av detaljplaner. För att vara säker på att behovet skall kunna fyllas behöver man i PBL ange att det skall finnas möjligheter att anordna gemensamhetslokaler.

När det gäller olika kvalitetsbehov, handikapptillgänglighet, närmiljö och bostadskvalitet har vpk föreslagit uttalanden och tillkännagivanden från riksdagen till regeringen bl. a. om föreskrifter från statens planverk. Vi har också olika förslag till ny eller ändrad lagtext för att tillgodose vissa sådana krav.

Ett av de förslag som vi framställer är ett uttalande angående bostadskvaliteten. Vi anser exempelvis att det klart skall sägas ut att krav bör kunna ställas på bl. a. tillräckligt stora bostadsrum och på att tvättstuga och

balkong/uteplats skall finnas. Målsättningen att alla skall ha tillgång till en rymlig och välplanerad bostad måste stå fast, och tendenserna till att urholka dessa mål måste hejdas. Då är det viktigt att man på det här området klart skriver in vad som bör gälla.

All bebyggelse och bebyggelsemiljö måste göras tillgänglig för alla människor, men PBL-förslaget är alltför ofullständigt och otillräckligt för att uppfylla en sådan målsättning. Brister i förslaget, som vpk har gett flera exempel på och föreslagit förändringar/förbättringar av, gäller bl. a. hisskravet, orienterbarheten för synskadade och handikapptillgängligheten över huvud taget.

Mycket tyder på att både avsteg från hisskrav och tillgängligheten i andra avseenden har blivit alltför vanliga i många kommuner. För att uppnå de mål som anges i olika riksdagsbeslut måste enligt vpk:s mening en skärpning av kravet på tillgänglighet ske, och det bör komma till uttryck i föreskrifter. Skärpta krav på tillgänglighet behövs i både ny- och ombyggnader och även när ombyggnader ej planeras.

För att säkra en väl fungerande utemiljö och närmiljö behöver sådana föreskrifter finnas som kan garantera detta. Utemiljöns utformning i en situationsplan bör därför ställas som villkor för prövning av bygglovsansökan. Beträffande ansökningar i bygglovsärenden föreslår vi således en sådan ändring att en situationsplan bl. a. även skall visa utrymmen för lek och utevistelse.

När det gäller den begränsning av hyresgästinflytandet som finns enligt bostadssaneringslagen genom att detta bara avser ombyggnadsåtgärder utöver lägsta godtagbara standard föreslår vi att hyresgästinflytandet skall utökas till att omfatta samtliga byggnadsåtgärder, dvs. ny- och tillbyggnad samt inredning och i anspråktagande för väsentligt ändrat ändamål. Det här bör ges regeringen till känna.

Byggnadsnämndens granskning av ansökningshandlingar för bygglov har i föreliggande PBL-förslag en utformning som innebär att ett grundläggande krav på att alla skall behandlas lika inför lagen kan ifrågasättas. I förslaget sägs att byggnadsnämnden får anpassa sin granskning till byggherrens kvalifikationer. Var och en som har erfarenhet av byggnadsnämndernas sammansättning förstår den risk för subjektiva bedömningar som föreligger. Det ger utrymme för godtycke och "svågerpolitik" och tvivelaktiga ärenden kan släppas igenom. Orden "och till byggherrens kvalifikationer" skall därför enligt vår mening utgå vad gäller förslaget.

Herr talman! Vi har också ifrågasatt den del av ersättningsbestämmelserna som i nästan alla situationer skall berättiga en fastighetsägare till ekonomisk ersättning. De fastighetsägare som innehar kulturhistoriskt eller miljömässigt så intressanta byggnader att dessa bör bevaras, bör också vara skyldiga att medverka till bevarandet, även om detta i vissa fall kan medföra en viss förlust i ekonomisk mening. Ett eventuellt fördyrat underhåll kan exempelvis kompenseras av att fastighetens ekonomiska värde ökar – denna värdestegring tillfaller ju helt ägaren.

De flesta av vpk:s förslag till förändringar i PBL-förslaget har fått positiva omdömen i yttranden från olika utskott och i betänkandet från bostadsutskottet. Man pekar genomgående på de möjligheter som finns att följa

förslagen och genomföra olika åtgärder utan föreskrifter härom i lagen eller tillämpningsföreskrifter och normer. Vpk hävdar att det i många fall finns stora risker och pekar på sannolikheten att kommuner av ekonomiska skäl och även av andra skäl kommer att avstå från åtgärder som man enligt lagen inte behöver ta hänsyn till. Det kan gälla olika kvalitets- och tillgänglighetsfrågor, hisskrav och handikapptillgänglighet, bostads- och arbetsmiljöer, samråd och hyresgästinflytande.

Alltför stort utrymme lämnas för att exempelvis invånare i olika kommuner kan komma att behandlas olika beroende på majoritetsförhållandena. Kommunerna får för stora möjligheter att bortse från viktiga krav, och lagstiftning och föreskrifter har i många fall fått en alltför vag och oprecis utformning.

Sådana brister innebär också att kommunernas reella möjligheter att hävda de övergripande kraven, så som de kommer till uttryck i PBL-förslaget, försvåras och nära nog omöjliggörs i vissa fall. Det är en allvarlig brist, och vpk vidhåller därför sina förslag till förändringar.

Jag yrkar bifall till samtliga reservationer i bostadsutskottets betänkande nr 1 där vpk återfinnes samt i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Låt mig till sist än en gång uttrycka min glädje och tillfredsställelse över att vi nu äntligen får en ny plan- och bygglag, som till sitt innehåll kommer att ha stor betydelse för de enskilda människorna och deras möjlighet att påverka sin livssituation.

Anf. 6 KJELL A. MATTSSON (c):

Herr talman! Riksdagen debatterar i dag förslaget till ny plan- och bygglag, lag om naturresurser och lag om exploateringsamverkan. De förslag som riksdagen har att fatta beslut om finns i bostadsutskottets betänkanden 1986/87:1-3.

Jag vill för centerns del inleda debatten med att erinra om att det under mycket lång tid har ansetts angeläget att utarbeta en ny lagstiftning. Kritiken mot nybyggnadsförbuden, behov av flexibla plansystem och mindre detaljreglering har varit några viktiga motiv för en ny lag.

Redan 1968 tillsattes bygglagutredningen, som avgav sitt slutbetänkande 1975. Av remissutfallet konstaterades att det inte var möjligt att följa utredningens förslag. Därefter bearbetades frågan i regeringskansliet under de borgerliga regeringarna. Speciellt skall i detta sammanhang noteras att den av planminister Danell signerade propositionen om gatukostnadsersättning motiverades som ett nödvändigt led i genomförandet av en ny plan- och bygglag. I en sådan ny lagstiftning skulle bl. a. ingå att nybyggnadsförbuden hävdes, och då behövdes regler om fördelningen av gatukostnader.

Plan- och bostadsministrar från fyra olika partier har således på olika sätt varit engagerade i arbetet med en reformering av bygglagstiftningen.

Jag vill också erinra om att center-folkparti-regeringen hade kommit långt i arbetet på en proposition vid regeringsskiftet 1982. Många fundamentala grundstenar som fanns med i det propositionsarbetet finns också med i det lagförslag vi nu har att besluta om. Det gäller särskilt plansystemets uppbyggnad och systemet med genomförandetider för detaljplaner.

Andra viktiga delar i diskussionerna var att den fysiska riksplaneringens

riktlinjer skulle lagregleras: Detta sker nu genom förslaget till naturreglerlag.

Ett annat önskemål var att kravet på bygglov skulle minskas. Samtidigt skulle möjligheterna till bygglov för nybyggnader utanför planlagt område förbättras, bl. a. genom att generella riktlinjer inte skulle duga som avslagsgrund. Det skulle erfordras konkreta skäl vid avvägningen mellan det enskilda och det allmänna intresset i sådana ärenden.

När den socialdemokratiska regeringen lade fram lagrådsremissen 1983 fanns det åtskilligt som vi ansåg helt oacceptabelt. Innehållet i lagrådsremissen föranledde skarpa protester – inte bara från oss i centerpartiet utan också från fastighetsägarhåll och inte minst från jord- och skogsägare.

I propositionen hade en hel del förbättrats, men det återstod ändå åtskilligt som vi inte kunde acceptera. Våra erinringar var koncentrerade kring fyra huvudområden: förslaget var inte oklanderligt ur grundlagssynpunkt, ersättningsreglerna var inte acceptabla, den enskildes rättsliga ställning var svag i vissa situationer och övergångsbestämmelserna gav den enskilde en alltför svag ställning.

Grundstommen i förslaget ansåg vi däremot vara bra: Den byggde på principer som vi arbetat fram i center-folkparti-regeringen. Våra erinringar främst i grundlagsfrågan var dock så starka att vi yrkade avslag på propositionen.

I centern har vi alltid ansett att politik syftar till att man skall försöka få gehör för sina förslag – inte bara halsstarrigt säga nej till regeringens propositioner. Därför har vi gått in i diskussioner om propositionen och våra motionsyrkanden, för att på det sättet kunna påverka bostadsutskottets betänkande. Dessa diskussioner har lett fram till en väsentligt bättre byggnadslagstiftning än vad som hade blivit fallet om socialdemokraterna röstat igenom propositionen med vpk:s hjälp.

Centerpartiet har fått gehör för sina viktigaste motionsförslag: lagen är nu oklanderlig ur grundlagssynpunkt, ersättningsreglerna har kraftigt förbättrats, den enskildes rättsställning har stärkts, övergångsreglerna har blivit väsentligt bättre och bygglovskraven minskar.

Genom de ändringar vi kommit överens om har ställningen för landets fastighetsägare rejält förbättrats. Detta gäller både tätorts- och jordbruksfastigheter.

Jag skall nu gå in litet mera i detalj på bostadsutskottets ändringar, och jag vill i första hand ta upp de ändringar som har gjorts i plan- och bygglagen för att lagförslaget skall stå i överensstämmelse med grundlagen.

Kritiken från lagrådet mot utformningen av översiktsplan, områdesbestämmelser och detaljplan kan jag som lekman försöka uttrycka så, att översiktsplanens riktlinjer för markanvändning och bebyggelse samt områdesbestämmelserna och detaljplanens möjligheter att omfatta stora arealer bedömdes betyda att det var normgivning i grundlagens mening.

I konstitutionsutskottet togs diskussioner upp om möjligheten att få till stånd en förändring så att lagrådets kritik kunde tillgodoses i lagstiftningen. Ett enigt konstitutionsutskott uppdrog åt bostadsutskottet att verkställa det arbetet. Bostadsutskottets kansli utarbetade då en lagrådsremiss som underställdes lagrådet för yttrande. Det yttrande som lagrådet avgav innebar

att den tidigare framförda kritiken hade tillgodosetts. Konstitutionsutskottet har sedan i sin tur haft möjlighet att avge synpunkter på detta lagrådets yttrande och har helt enigt tillstyrkt förslaget.

Detta innebär att översiktsplanen inte får innehålla några riktlinjer och att den inte heller äger någon rättslig verkan vare sig för myndigheter eller för enskilda. Områdesbestämmelser och detaljplan skall endast omfatta begränsade arealer.

Jag vill, på samma sätt som Tore Claeson, understryka att utskottets kansli i detta arbete har gjort mycket stora insatser, både på denna punkt och i fråga om alla andra förändringar av propositionen.

Bostadsutskottet noterar att de förändringar som har föreslagits, speciellt i översiktsplanen, medför att stora arealer i en kommun inte blir föremål för någon planering. Möjligheterna att använda områdesbestämmelser för att reglera de areella näringarna hade regeringen förändrat redan i propositionen. Genom den utformning som nu ges åt översiktsplanen är detta helt klart.

Det som vi i centerpartiet anser vara viktigt i en ny bygglagstiftning är: decentralisering, medborgarinflytande på lokal nivå, småskalighet, avbyråkratisering, skydd för äganderätt, rättsskydd, skyldighet att bevara och förnya fastighetskapitalet samt hänsyn till natur, miljö och kultur. Jag skall gå in på hur den nya plan- och bygglagen på olika sätt tillgodoser detta.

Decentralisering uppnås främst genom att fastställelsen av detaljplanerna förs över till kommunfullmäktige, som också blir den instans som antar översiktsplan och beslutar om områdesbestämmelser. Det ökade inflytandet för kommunfullmäktige innebär också ett ökat ansvar, inte minst för det omfattande informations- och samrådsförfarande som skall äga rum. Genom detta kan kommunens invånare få möjlighet att föra fram sina synpunkter på planeringen. Olika organisationer har också möjligheter att föra fram sina medlemmars synpunkter.

Småskalighet uppnås speciellt med genomförandetider för detaljplaner. Den viktigaste principen i det framtida plansystemet är just att planer åsätts en viss genomförandetid.

Varför anser centern att detta är en bra metod? Jo, vi ser att dagens system inte fungerar bra. Planer har ofta upprättats för mycket stora områden, som sedan visat sig inte bli exploaterade. I många fall kanske planeringen har varit för "storvulen". Speciellt citydelar i städerna har getts betydligt större byggrätter än som utnyttjats för nuvarande bebyggelse. Utvecklingen har blivit en helt annan. Befolkningstillväxten kanske har minskat, vår inställning till bebyggelsens utformning har ändrats. Vi vill i dag slå mer vakt om den skala på bebyggelsen som finns. Vi vill bevara mer av den befintliga bebyggelsen och vi ställer mycket större krav på miljön.

Dagens system är för låst till beviljade byggrätter. Planer kan upphävas och byggrätter kan reduceras. På det finns ett antal exempel i domstolsutslag och regeringsbeslut. Kommunerna kan också i dag bromsa genomförandet av olämpliga planer genom byggnadsförbud. Men det är ett mycket kraftigt ingrepp i rådigheten över marken.

Bor vi då inte eftersträva ett planeringssystem som inte skapar rättigheter som inte utnyttjas? Bör vi inte inse att vi inte har förmåga att

bedöma utvecklingen över mycket lång tid? Ja, t. o. m. så kort tid som fem år kan helt förändra förutsättningarna i en kommun. Förändringen kan gå mot att planeringen omfattat för mycket, men också i motsatt riktning – att en kraftig tillväxt kräver att andra ändamål får utrymme i planen än de som kommunen en gång fastställt. Vi bör alltså satsa på att fastställa planer i småskalig omfattning. Det medför att den fastighetsägare som får byggrätt fastställd också har ett aktuellt intresse av att bygga på sin tomt. Systemet med genomförandetider stimulerar fram en sådan utveckling.

Genomförandetiderna skall enligt lagen fastställas så att fastighetsägarna får rimlig tid på sig att genomföra planen. Den kortaste tiden är alltså fem år, vilken antagligen sällan kommer att användas. Längsta tiden blir 15 år. Kommunen kan förlänga genomförandet med fem år i sänder, och om kommunen trots allt fastställer en plan för ett för stort område på en gång, kan olika fastställesetider gälla. Meningen med planeringen måste ju vara att den skall genomföras. Gör vi den småskaligt aktuell har vi den bästa garantin för detta. Då uppstår i framtiden inget behov av byggnadsförbud. Det får inte heller, enligt PBL, finnas. Tvister mellan fastighetsägare och kommun uteblir eller blir mycket sällan aktuella.

Det förhållandet att en plans genomförandetid utgått innebär inte att planen upphör att gälla. Byggnadslov kan beviljas för att genomföra de byggen som inte blivit klara under genomförandetiden. Under genomförandetiden får fastighetsägaren en starkare ställning än i dag. Det krävs inte, som jag noterade att Knut Billing uttryckte det i sitt anförande, starka skäl för att vägra bygglov. Man kan inte vägra bygglov över huvud taget under genomförandetiden. Starka skäl måste till om man över huvud taget skall kunna ändra en sådan detaljplan.

Ett viktigt krav från centerns sida var att minska kravet på bygglov för tillbyggnader av olika slag. Vi anser det viktigt att minska på byråkratin. De resurser vi sätter in på planeringsarbetet bör användas till verkligt intressanta och viktiga uppgifter och inte till en massa småsaker. Vi har också förtroende för de enskilda människorna. De investeringar i arbete och pengar som de vill göra på sina fastigheter gör de därför att dessa vinner något i komfort och utseende. Kontroll och tillstånd är alltså inte nödvändiga.

Vi har nu enats om en utformning som innebär att mindre tillbyggnader av en- och tvåfamiljshus utanför samlad bebyggelse är befriade från bygglov. Om detta fattar riksdagen beslut. Men vi föreslår nu också att kommunerna genom tillägg eller ändring i detaljplaner – i vissa fall genom områdesbestäm- melser, men mest aktuellt blir alltså detaljplaner – reducerar bygglovsplikten för områden som är detaljplanelagda. Förenklingen av bygglov kan också införas för flerfamiljshusområden och för industriområden.

Det är angeläget att kommunerna verkligen tar till vara de möjligheter till förenklingar som nu öppnas. Byggbyråkratin kan förenklas högst avsevärt. Jag tror att det finns mycket få villaområden där man inte kan ta bort vissa krav på bygglov. Rätt utnyttjad bör den nya plan- och bygglagen ge möjlighet att ta bort kanske hälften av alla bygglovsärenden. Det är en möjlighet som inte bör stå outnyttjad.

För centerpartiet är det självklart och viktigt att hävda äganderätten. Genom den utformning som har getts åt den översiktliga planen har

farhågorna för dess styrande effekter tagits bort. Användningen av områdesbestämmelserna för styrning av näringsgrenar har redan i propositionen tagits bort. Nybyggnadsförbuden är i dag en kraftig inskränkning i fastighetsägarens möjlighet att använda sin fastighet. De försvinner genom riksdagens beslut. I det blivande plansystemet med genomförandetider får alltså fastighetsägaren en stark ställning. Om planläggningen sker på det sätt som vi förutsätter, kommer fastighetsägarna att helt kunna utnyttja sina rättigheter, och framtida tvister blir mycket sällsynta.

För oss i centerpartiet har det också varit viktigt att ersättnings- och rättsreglerna utformats på ett sådant sätt att en rimlig balans uppnås mellan samhällets och den enskildes intressen. Genom överenskommelser mellan socialdemokraterna och centerpartiet justerades reglerna i den riktning som vi önskade. Ersättningsreglerna har alltså blivit väsentligt justerade. Vi har skrivit in en huvudregel om att skada skall ersättas. Det var i och för sig även grunden i propositionen, men där fanns väsentliga brister. De stora förändringarna gäller situationer då pågående markanvändning avsevärt försvåras. Här har skett väsentliga preciseringar och förbättringar.

Varje skada som inte är bagatellartad skall ersättas helt. När man sedan skall avgöra vad som är bagatellartad skada har det slagits fast att skadan skall relateras till behandlingsenheten, t. ex. ett skogsbestånd, en äng e. d. Borta är alltså tanken på att relatera en skada till hela fastigheten.

Vi har genom överenskommelsen fått rättsreglerna justerade så att en fastighetsägare alltid då en skada skall värderas är garanterad fri rättegång i första instans, utom vid rena okynnesmål. Enligt propositionen kunde en enskild riskera att få betala inte bara sina egna utan även kommunens rättegångskostnader. Här har alltså skett en positionsförflyttning, vilket gör att kommunerna nu bör vara intresserade av en förhandlingsuppgörelse. Fastighetsägaren behöver inte acceptera en dålig förhandlingsuppgörelse av rädsla för att få betala dryga rättegångskostnader.

Vi var inte nöjda med de s. k. övergångsbestämmelserna i propositionen. Det är en mycket viktig fråga eftersom det gäller hur all nu detaljplanlagd mark skall komma in i det nya systemet. Samtidigt är det mycket svårt att finna bra lösningar, eftersom landets kommuner har hanterat nuvarande byggnadslagstiftning olika. Vissa kommuner har satt sig över det nuvarande systemet, vilket naturligtvis försvårar möjligheten att skriva lagbestämmelser.

Även här har det förts konstruktiva diskussioner mellan centern och socialdemokraterna som lett fram till väsentliga förbättringar. Jag tycker att det finns anledning att erinra om vissa fundamentala grundsatser i övergångsbestämmelserna:

- Planer som är fastställda efter den 1 januari 1979 får nu fem års genomförandetid.
- Planer fastställda dessförinnan får ingen genomförandetid, men gäller till dess att kommunen ändrar eller upphäver dem.
- Kommunen får rätt att ändra planer, men leder det till att fastighetsägaren får en oskälig byggrätt skall han ha ersättning.
- Fastighetsägaren skall i princip hållas skadeslös i förhållande till nuvarande byggnadslagstiftning.

– Fastighetsägaren får i princip rätt att bygga som omgivningen har fått bygga.

Det finns också i detta sammanhang anledning att komma ihåg att nybyggnadsförbud försvinner.

Jag vill något utveckla ett par av de här principerna. Vi har inte i modern tid haft en absolut rätt att bygga efter en gammal plan. Samhället har enligt nuvarande byggnadslag rätt att anpassa byggrätten till tidens krav och samhällets utveckling inom vissa gränser. Den rätten har utnyttjats av såväl socialdemokratiska som borgerliga regeringar.

Enligt nuvarande byggnadslag finns i sådana situationer ingen möjlighet att döma ut ersättning till fastighetsägaren. Nu får kommunen visserligen rätt att ändra planerna men ersättning skall utgå om kommunen går över en viss tröskel. I propositionen fanns enbart en lösenskyldighet. Den förändringen är alltså en väsentlig fördel för fastighetsägaren. Kommunen måste iaktta en viss försiktighet för att inte hamna i en situation där ersättningsskyldighet inträder.

Fastighetsägaren skall i princip hållas skadeslös i förhållande till nuvarande byggnadslagstiftning. Ingen fastighetsägare skall alltså förlora ekonomiskt på tillkomsten av en ny lagstiftning.

Ett resultat av överläggningarna mellan centern och socialdemokraterna är också att en fastighetsägare i princip får rätt att bygga som omgivningen fått bygga. I många av våra städer har man i de centrala delarna inte följt gällande stadsplaner, utan en anpassning till en centrumplan e. d. har gällt. Har man tidigare fått bygga efter centrumplanens nivå får man göra det även i fortsättningen.

Jag hoppas att alla i kammaren är ense med mig om att det är angeläget att bevara kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Det gör att man måste ställa litet extra krav på den som äger hus av sådant värde. Stadsplaner kan i vissa fall få anpassas till den befintliga bebyggelsen, utan att fastighetsägaren kan resa ersättningsanspråk. Det är i och för sig inte något nytt. Den andra trepartiregeringen, med Georg Danell som bostadsminister, skar exempelvis ned byggrätten för ett kvarter i centrala Jönköping från tre till två våningar för att bevara kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Det jag nu har sagt om vissa av de viktigare delarna av vår motion, vilka återfinns i bostadsutskottets betänkande, gör att jag yrkar bifall till utskottets hemställan. Jag skall återkomma till centerpartiets reservationer avslutningsvis. Innan jag gör det vill jag gå in något på moderaternas och folkpartiets reservationer.

Både i diskussionen och i reservationerna riktar dessa partier kritik mot socialdemokraternas lagrådsremiss och propositionen. Jag vill därför rekommendera båda partierna att bättre läsa bostadsutskottets betänkande, så att diskussionen kan föras på det underlag som skall utgöra grunden för riksdagens beslut.

Moderaterna skall ha det erkännandet att de hela tiden har hävdats att plan- och bygglagen skall avslås. Någon tvekan på den punkten har det inte rätt. När man studerar reservationen finner man att moderaterna vill vara mycket

tuffa i sina ställningstaganden, men ibland inser de att verkligheten inte är så enkel. Ett par citat:

”Rättigheter som givits genom offentliga beslut skall vara av absolut karaktär och kunna hävdas och nyttjas med fullständigt rättsskydd.” På ett annat ställe är man mer svävande: ”Givetvis måste planer kunna ändras när förutsättningar ändras.”

Plan- och bygglagstiftningen, säger man vidare, handlar ytterst om vem som skall ha makten. Vilken är då moderaternas slutliga ståndpunkt? Jag finner inte svaret på det i moderaternas reservation. Skall fastighetsägaren ha sista ordet i fråga om på vilket sätt bebyggelsen skall ske? Om moderaterna svarar ja på den frågan måste det innebära att de vill ta bort det kommunala planmonopolet. Om man skall ha full ersättning för varje liten förändring måste yrkande om ändring i lagstiftningen ställas. Menar moderaterna alltså, Knut Billing, att de ersättningsregler som gäller i dag är helt felaktiga och att moderaterna över huvud taget inte vill acceptera någon möjlighet att förändra i byggrätten?

Moderaterna är kritiska mot att vi i ett sammanhang genomför en ny plan- och bygglag och anser att det vore bättre med delreformer. Men delreformer är i sig ingen garanti mot undermålig lagstiftning. Och även då måste man veta vart man vill nå med delreformerna. Gatubyggnadskostnadspropositionen t. ex. var en delreform, och den kritiserar moderaterna nu starkt.

Den våldsammaste kritiken riktar moderaterna mot genomförandetiderna i detaljplanerna.

Jag har redan tidigare utvecklat varför centern tycker att genomförandetider är ett bra system. I andra sammanhang får man ofta höra från moderater att det planeras alldeles för mycket och för långsiktigt. Det finns många gånger goda skäl för en sådan ståndpunkt. Men varför skall man då enligt moderaterna ha en planering som helst för evigt tar ställning till byggrätters omfattning, även om byggrätterna inte kommer att tas i anspråk förrän efter decennier?

I motsats till moderaterna anser vi att det nya systemet innebär ett mindre planeringsarbete för kommunerna. De kan själva fastställa detaljplanerna och skapa byggrätter i sådan skala att de verkligen tas i anspråk.

I detta stycke använder moderaterna debattekniken att väcka misstankar. Man är kritisk mot kommunala tjänstemän och kommunala politiker: ”Det torde bli svårt – –” att följa grundlagens regler. Det är enligt moderaterna kommunerna som är bovarna i dramat. Jag tycker att det tidigare har visat sig att kommunala tjänstemän och kommunala politiker följer de lagar som riksdagen har beslutat, och det kommer de säkerligen att göra också i detta fall.

I fråga om områdesbestämmelserna gör man ett helt felaktigt påstående. Områdesbestämmelser beslutas av kommunfullmäktige. Byggnadsnämnderna har således inte den frihet som moderaterna låter påskina. Fullmäktige kan under vissa förutsättningar delegera beslutanderätten till byggnadsnämnden eller till kommunstyrelsen.

Eftersom områdesbestämmelserna inte ger byggrätt aktualiseras inte frågan om inlösen. Fastigheten skall kunna användas för sitt nuvarande ändamål även i fortsättningen.

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En ny plan- och
bygglag, m. m.*

Moderaterna målar sedan upp en hotbild av vad översiktsplanerna kommer att innebära. Jag vill därför citera ur bostadsutskottets betänkande: "Utskottet vill framhålla att översiktsplanerna inte bör göras mer omfattande och detaljerade än vad den aktuella planeringssituationen kräver."

Knut Billing vill reducera värdet av de förändringar av byggnadslovskraven som har genomförts. Moderaterna vill tydligen inte förstå systemet. Vad riksdagen kan besluta om är att ta bort byggnadslovskraven för en- och tvåfamiljshus utanför samlad bebyggelse. I det system som nu byggs upp är det kommunerna som har möjlighet att gå vidare. Jag kan garantera moderaterna att de ute i kommunerna kommer att mötas av centerpartistiska förslag om att gå vidare och genomföra lättnader i byggnadslovskraven. Då får vi se hur moderaterna kommer att ställa sig.

Folkpartiet konstaterar i sin reservation att det är angeläget att vi får en ny och modern plan- och bygglag, och det framhöll också Erling Bager i sitt anförande. Men folkpartiet litat inte på sin egen kompetens i bostadsutskottet och i riksdagen utan vill att regeringen skall göra jobbet.

De invändningar som folkpartiet har är inte av sådan omfattning och sådant innehåll att de inte kan behandlas av riksdagen i det ordinarie utskottsarbetet. Regeringen har ju sagt sitt, och nu är det riksdagen som skall fatta beslut om hur lagen skall utformas. Lagstiftningen är riksdagens sak.

Folkpartiet har under årens lopp varit starkt engagerat i utformningen av plan- och bygglagen. Men partiet har svängt i sin syn på planläggningen. Det verkar som om folkpartiet nu till varje pris vill behålla en del av yrkandena i sin motion för att få tillräckligt underlag för att kunna yrka avslag på förslaget om ny plan- och bygglag – kanske för att undvika kritik från moderaterna eller för att tillmötesgå dem inom partiet som mer företräder fastighetsägande och byggintressen. Därför har man i sin reservation tagit upp yrkanden som redan tillgodosetts i majoritetens förslag.

Kravet på plan- och bygglagens överensstämmelse med regeringsformens normbegrepp har tillgodosetts genom den förändring som bostadsutskottet har givit avsnitten om översiktsplan. Majoriteten har godtagit de synpunkter som lagrådet har anfört i sin granskning av bostadsutskottets förslag. Vi värdesätter lagrådets granskning högt och har inte kunnat anföra något skäl mot den utformning av bestämmelsen som lagrådet har föreslagit.

Europakonventionens protokoll angående skydd för de mänskliga rättigheterna anser folkpartiet bör medföra en annan utformning av avvägningen mellan allmänna och enskilda intressen. Avvägning skall ske både vid planläggning och vid beslut i lovärenden utanför plan. Avgörande måste också vara vem som skall fatta det slutliga beslutet, om det inte går att tillgodose såväl det enskilda som det allmänna intresset.

Frågan inställer sig om folkpartiet har krav på en annan beslutsordning, dvs. att det som vi kallar kommunalt planmonopol inte skall finnas. Om folkpartiet inte vill yrka på att detta upphör, är de förslag som framställs utan verkligt innehåll och skapar bara oklarheter.

Folkpartiet anser att det är motiverat att införa ett system med genomförandetider. Genom att partiet står fast vid denna ståndpunkt, vilket jag tycker är bra, finns det egentligen ingen grund för reservationen.

Skall man ha genomförandetider skall de naturligtvis vara avpassade till de

tidrymder som behövs för att utnyttja den byggrätt som planfastställelsen skapar. Mycket långa genomförandetider medför att nackdelarna med dagens system i viss grad förs över till det nya. Det strider också mot den inställning som folkpartiet har accepterat när det gäller utformningen av detaljplaner så att de inte skulle falla in under normbegreppet i regeringsformen.

Folkpartiet säger att dess motiv för långa eller helt obefintliga genomförandetider är att en fastighetsägare skall kunna spara en tomt till barnen. Än en gång vill jag slå fast att det förhållandet att genomförandetiden har utgått inte betyder att planen upphör. Byggnadslov kan beviljas under hur lång tid som helst, och vi behandlar i utskottsbetänkandet speciellt den situation som finns för enstaka tomter som inte har tagits i anspråk innan genomförandetiden har gått ut.

Folkpartiet vill inte ha inlösen efter genomförandetidens utgång. Med den utformning som folkpartiet vill ge genomförandetiderna finns det skäl för yrkandet. Vi anser emellertid att planläggning inte skall ske så att den är svår eller omöjlig att genomföra. Genomförandet skall vara studerat och klart vid fastställelsebeslutet. Ett av de stora felen på dagens system är att det har skapat rättigheter som sedan inte kan tas i anspråk.

Folkpartiet har några reservationer om klimatdata, föreskrifter till byggnadslagstiftningen och bullervärden. Här tycker jag att det nästan är fråga om typexempel på svårigheten med logik i politik. Först vill folkpartiet rätt kraftigt reducera detaljföreskrifterna i SBN, och det är vi ense med folkpartiet om. Byggnormen ses nu över med, som det upplysts, den inriktningen. Detta är en viktig sak att bevaka inför regeringens beslut om fastställelse av en ny byggnorm. Samtidigt framhåller folkpartiet att klimatdata borde beaktas vid bebyggelseplanering och skrivas in i plan- och bygglagen. För buller vill man ha nya regler som ligger under den av SBN accepterade nivån.

Beträffande översiktsplanearbetets omfattning innehåller reservationen ingenting som inte redan har tillgodosetts.

Beträffande reglering av byggnaders användning för handelsändamål vill jag framhålla att centern delar folkpartiets uppfattning, varför vi i en reservation har yrkat bifall till en del av folkpartiets motion.

När det sedan gäller besvärsrätten beträffande planbeslut har vi en avvikande uppfattning. Det kan i och för sig finnas något som talar för Erling Bagers resonemang, men eftersom kommunfullmäktige nu blir den fastställande myndigheten, måste det vara angeläget att alla fakta och invändningar finns vid beslutstillfället. Om nya förhållanden skulle tillkomma efter fastställelsebeslutet, måste ärendet föras tillbaka till kommunen för ny behandling. Därför har vi funnit att den utformning som beskrivs i betänkandet är den bästa.

Utskottsmajoriteten har haft förståelse för folkpartiets yrkande om genomförandetiden för äldre planer så till vida att vi föreslår att de får en genomförandetid på fem år.

Vi har även tillstyrkt ett annat yrkande från folkpartiet, nämligen yrkandet att förhandslov skall ha en fastställd giltighet. Därvid stannade vi för två år. Folkpartiet föreslog ett år.

Det finns en missuppfattning i hela folkpartiargumenteringen om hur byggrätten upphör. Under avsnittet Åtgärder i samband med genomförandet står det att en fastighetsägare måste ha kännedom om när byggrätten släcks ut. Byggrätt kan emellertid inte släckas ut med mindre än att kommunens fullmäktige fattar beslut om att upphäva eller ändra en plan. Detta följer samma formella regler som när plan upprättas för ett nytt område. Fastighetsägarna får alltså underrättelse om kommunens förslag och har rättighet att invända mot förslaget, få sina rättigheter tillgodosedda, eller om detta inte skett, anföra besvär över kommunens beslut och eventuellt processa om ersättning.

Jag tycker att det är på tiden att folkpartiet slutar med den direkt felaktiga propagandan om genomförandetiderna.

Låt mig sedan säga något om centerns reservationer. Birgitta Hambraeus kommer att senare under dagen ta upp vissa frågor. För min del skall jag beröra endast två. Den ena frågan gäller reservationen 14, där vi som nämnts har anslutit oss till yrkandena i två folkpartimotioner. I dessa behandlas kommunernas möjligheter att dirigera handelsverksamhet genom att man föreskriver den största yta som får användas för livsmedel, om handel med livsmedel får ske i butik i anslutning till bensinstation o. d. Centern anser att det finns skäl att i plansammanhang göra åtskillnad mellan partihandel och detaljhandel. Däremot bör inte kommunerna ingripa i handelns struktur, såsom föreslås i propositionen när det gäller livsmedel.

När det gäller reservationerna 24 och 25 har vi upprepat vårt förslag att det bör göras en ändring i reglerna om åtgärder mot s. k. olovligt byggande. Vi anser att avgift inte skall uttas när det gäller de smärre förseelser som ändå inte skulle ha hindrat utfärdande av bygglov, om ansökan gjorts. Inte heller bör man ta ut avgift i det fall då rättelse sker utan dröjsmål, så att det som olovligt förts upp tas bort. Kvar skall, enligt vår åsikt, finnas endast det som i dag kallas tilläggsavgift och som kan utdömas av domstol vid grövre övertramp.

De förändringar som riksdagen beslutar om beträffande bygglovsskyldigheten och de ändringar som vi utgår ifrån att kommunerna genomför talar också för att man ändrar bestämmelserna.

Herr talman! Avslutningsvis yrkar jag bifall till reservationerna 4, 10, 14, 24 och 25. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan. Jag tycker att det är värdefullt att vi nu har kommit så långt i det här arbetet att det finns förutsättningar för riksdagen att i dag fatta ett beslut om en ny plan- och bygglag. Vi tror att utformningen kommer att vara till mycket stor nytta för byggandet.

Anf. 7 KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Kjell Mattsson talade mycket vackert om småskalighet och genomförandetider. Han sade att man just genom småskaligheten får bygganderätter som kan förverkligas. Men här har vi ju en av de grundläggande frågor där vi skiljer oss åt. Vi menar att äganderätt till mark innefattar rätten att bruka marken, att sälja marken och att bebygga marken. Planläggning är någonting som man tar till när man vill reglera fastighetsägarens rätt att bebygga sin mark. Detta skall då ske enligt vissa rättsregler.

Kjell Mattsson sade att bygglov kan beviljas även efter genomförandetiden. Ja visst, Kjell Mattsson, men det sker helt och hållet på kommunens villkor. Om kommunen så vill blir det inget bygglov, om kommunen så vill kan den när genomförandetiden utgått upphäva planen utan att på det minsta sätt bry sig om vad den enskilde tycker och tänker.

Kjell Mattsson sade att moderaterna erkänner att planer skall kunna ändras. Ja, vi menar att det är givet att man skall kunna ändra planer och att man då skall ge fastighetsägarna full ersättning för de försämringar som en sådan planändring kan innebära. Detta är någonting som kommunerna måste veta om och basera sitt handlande på.

Bygglövsförenklings genomförande skulle enligt Kjell Mattsson komma att innebära att centerns representanter skulle bli mycket ivriga att införa lättnader. Jag hoppas verkligen att detta skulle bli fallet. Men, Kjell Mattsson, är det inte bra mycket bättre att vi inför regler som innebär att lättnaderna är givna utan att centerns kommunalpolitiker behöver lägga sig i frågan? Det är just här vi skiljer oss åt. Vi vill inte att era politiker skall besluta om sådana bygglov, vi vill att människorna själva skall ha större rättigheter att bestämma hur de vill bygga.

Sedan frågade Kjell Mattsson: Varför skall man ha planering med evig byggrätt, ni är ju motståndare till omfattande planering. Jo, Kjell Mattsson, man skall ha denna byggrätt för evig tid, därför att man därmed ger fastighetsägaren rättigheter som han och inte kommunalpolitikerna förfogar över.

Anf. 8 ERLING BAGER (fp) replik:

Herr talman! När Kjell Mattsson skall försvara den uppgörelse som han så hastigt ingick med socialdemokraterna i maj månad förefaller han vilja samla ihop så mycket som möjligt som talar emot att andra partier har tagit en annan ställning, vilket vi har gjort på goda grunder. Kjell Mattsson tycker att man inte halsstarrigt skall säga nej till någonting. Nej, det skall man inte, men jag anser att det fanns starka skäl för er att säga nej beträffande ersättningsreglerna, korta genomförandetider, den enskildes ställning efter genomförandetidens slut och framför allt beträffande kommunernas sätt att lösa in marken efter genomförandetiden.

Beträffande ersättningsreglerna förhåller det sig faktiskt så, Kjell Mattsson, att ni vid uppgörelsen försämrade villkoren på en del punkter, om man jämför med vad som står i propositionen. I Hans Gustafssons proposition står det exempelvis beträffande reglerna för ersättning vid äldre planer att det skall vara möjligt att få ersättning på grund av ett långvarigt förbud enligt 35 § eller 109 § i byggnadslagstiftningen. Nu har ni begränsat det till att det skall röra sig om enbart område som i huvudsak inte är bebyggt enligt vad som föreskrivs i planen. Ni har alltså begränsat den sektor där man anger vilka som har rätt till ersättning vid gamla planer. Dessutom har ni kortat tidsgränsen. Ni säger att det här skall få ske före 1992. I propositionen från Hans Gustafsson står det att talan om inlösen enligt första stycket skall väckas före utgången av år 1996.

Ni har alltså t. o. m. dragit ner tidsgränsen i uppgörelsen, och sedan står Kjell Mattsson och säger att ni enbart har förbättrat reglerna. Jag kan hålla

med om att när det gäller skogsmark och jordbruksmark har ni genomfört förbättringar, men kom inte och säg att det här gäller för gamla planer inom tätbebyggelse.

När vi ger uttryck för den oro vi känner inför vad korta genomförandetider kan innebära, så avser vi inte att åstadkomma några skräckmålningar. Vi tycker att de enskilda verkligen kan komma i kläm i de fall jag här nämnt som exempel: när det har blivit generationsskiften, när någon har drabbats av arbetslöshet eller sjukdom och inte kan genomföra sin byggrätt. Kjell Mattsson säger då att visst kan det vara så – kommunen kan dock medge en förlängning. Men på vems villkor sker det? Jo, det är enbart på kommunens villkor som en förlängning kan åstadkommas. Den enskilde får stå med mössan i hand och vänta på att kommunen kan vara välvillig.

Här har man sannerligen inte så mycket att sätta emot efter det att genomförandetiden för byggrätten har gått ut. Därför säger folkpartiet: Ta långa genomförandetider, så minskar dessa oegentligheter betydligt!

Anf. 9 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Det var intressant att Kjell Mattsson i sitt inlägg ägnade väldigt stort utrymme åt att betona angelägenheten av att man har så få bindande föreskrifter som möjligt. Men vad Kjell Mattsson glömmer bort i det sammanhanget är att om man skall kunna garantera människor i olika kommuner viss likvärdighet då det gäller grundläggande åtgärder som måste till för att man skall kunna bo och fungera bra – det gäller också arbetsplatserna – måste det faktiskt skrivas in sådana här bestämmelser.

Centern har i en reservation tagit upp frågan om vad man kallar lätnader i tillgänglighetskravet. Man vill, som man säger, ha en nyansering, så att det kan göras avkall bl. a. på krav i fråga om utrustnings- och utrymmesstandard för bostäder. Filosofin bakom detta är att man därigenom skall främja tillkomsten av smålägenheter – man skall alltså ha en sådan inriktning av bostadsproduktionen. I det sammanhanget glömmer man emellertid bort att den genomsnittliga lägenhetsytan i nyproduktionen faktiskt har minskat under senare år. Man glömmer bort att det inte finns för få smålägenheter här i landet för att det skulle vara möjligt att tillgodose ungdomars och ensamståendes behov, men det är för dyrt för de människor som skulle behöva och som vill ha en större och rymligare bostad att byta upp sig till bättre standard.

Det normfria byggandet, som det talats om under denna diskussion, har inte inneburit några lägre boendekostnader i förhållande till bostadens användbarhet. De krav och de rekommendationer som finns enligt nuvarande svensk byggnorm och som baseras på forskning, erfarenhet och bostadsva-neundersökningar är välgrundade. Även i fortsättningen behövs det klara och entydiga föreskrifter om lägsta godtagbara standard för bl. a. möblerbarhet, rumssamband, utrustning och trevnad. På denna punkt ligger det alltså en fara i centerns förslag och centerns inställning att man skall luckra upp krav som gäller utrymmes- och utrustningsstandard.

Här kommer jag också in på förslaget om att kommunen skall kunna ställa lägre krav på tillgänglighet än vad som är skäligt. Det är förvånande att centern och socialdemokraterna inte har reagerat härvidlag – mot bakgrund

av de mål som riksdagen har fastlagt för tillgänglighet för funktionshindrade. Detta innebär en väsentlig nedtrappning av ambitionsnivån, och det ligger som sagt en fara i detta.

Anf. 10 KJELL A. MATTSSON (c) replik:

Herr talman! Jag har ställt några frågor till Knut Billings. Det gällde vem som skulle bestämma, markägaren eller kommunen. Vidare frågade jag hur ersättningsreglerna skulle vara utformade enligt moderaterna. En annan fråga gällde de kritiska synpunkterna på den kommunala handläggningen. Svaret har hittills uteblivit.

När man lyssnar på Knut Billings anförande och den moderata argumentationen över huvud taget får man uppfattningen att moderaterna anser att det är markägaren som skall bestämma. I moderaternas motion 1985/86:66 står det dock:

”Kommunerna bör, enligt vår mening, även fortsättningsvis ha ett avgörande inflytande över bebyggelseutvecklingen. Framför allt gäller detta i tätorter men även i miljöer som är speciellt känsliga från miljömässig eller kulturell synpunkt. Hur byggandet här skall ske bör regleras i detaljplan.”

Då skall vi slå fast att man tar till överord när man skall försöka framställa sig som det enda parti som företräder äganderätt och som företräder fastighetsägare.

När det gäller diskussionen om genomförandetiderna sade jag att det är angeläget att man har en småskalig planering. Varken moderaterna eller folkpartiet vill förstå systemet med genomförandetider. Om systemet skall fungera bra – och det tror vi att det kommer att göra – så är ju det viktiga att man avpassar omfattningen av planerna till det verkliga behovet av att bygga. Då kommer det också att fungera väl.

Moderaterna säger att man när det gäller byggrätter vill mera ha en planering på mycket lång sikt, helst för evig tid. Det är ju märkligt att man skall försöka planlägga på ett sådant sätt att vi ger upphov till olyckliga beslut och felaktigheter som skall gälla i evigheter. Det är bättre då att vi planerar i takt med den kunskap vi har.

Erling Bager sade bl. a. att vi skulle göra en begränsning till viss tidpunkt när talan skulle vara väckt. Detta har ju samband med den genomförandetid som fastlagts för stadsplaner och byggnadsplaner fastställda 1979 och senare. Det har inte gjorts någon sådan förändring i 17 kap. 8 § andra stycket som Erling Bager talar om. Vad som skett i det avsnittet är att vi har tagit bort bestämmelsen att fastigheten skulle ha varit föremål för ett långvarigt förbud enligt 35 och 109 §§ för att man skall komma in under rätt till ersättning. Det innebär att det är ett betydligt större antal fastighetsägare som kommer in under diskussionen om rätt till ersättning.

Sedan skall vi också notera att när det gäller de överenskommelser som har gjorts om ersättningsreglerna för markreglerande åtgärder, så ville folkpartiet inte att man i fortsättningen skall anknyta detta till berörd del, utan folkpartiet tycker att i det fallet skall fastighetsägarna tåla större intrång från plan- och bygglag, naturvårdslag och liknande.

Anf. 11 KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Kjell Mattsson säger att det är väl mycket bättre om man anpassar planerna till behoven och inte gör dem mera omfattande. Men, Kjell Mattsson, det är ändå kommunen som fastställer planen. Därmed är det med Kjell Mattssons terminologi kommunen som avgör vad som är behov. Fastighetsägarens synpunkter skall förvisso vara av vikt i Kjell Mattssons system, men det är kommunen som fastställer och reder ut behoven. Nu är det så att kommunalpolitiker – även de mest skickliga centerpartister – kan ha fel ibland. De har inte just den förmåga som jag efterlyser, nämligen förmågan – som kanske en fastighetsägare har – att beakta fastighetsägarens rättigheter. Kommunen får större möjligheter att avgöra och begränsa fastighetsägarens rättigheter.

Är det då fastighetsägarna, frågar Kjell Mattsson, som skulle ha sista ordet om moderaterna fick bestämma? Nej, naturligtvis inte! Vi hävdar dock att vid en planändring skall kommunen betala fastighetsägarna full ersättning för minskad byggrätt. Ny planändring skall självfallet genomföras av kommunen på ett sådant sätt att fastighetsägarna tycker den är bra och är beredda att tillstyrka den.

Men Kjell Mattsson vill hela tiden ge ett övertag åt kommunalpolitikerna. Det är just detta som är den avgörande punkten. Kjell Mattsson kan icke bestrida att plan- och bygglagen ger inflytandet ensidigt åt kommunalpolitikerna. Med det nya plansystemet får de enskilda inga rättigheter – endast skyldigheter. Kjell Mattsson kan inte bestrida att kommunen, med hjälp av områdesbestämmelser, när som helst kan förhindra ett byggande utanför planlagt område. Kjell Mattsson kan inte bestrida att när genomförandetiden gått ut kan kommunen när som helst och utan att ta hänsyn till den enskildes rättigheter besluta om att byggande icke får ske.

Anf. 12 ERLING BAGER (fp) replik:

Herr talman! Kjell Mattsson sade i sin replik att systemet skall fungera bra. Jag frågar då: Ur vems synpunkt? Det förefaller som om Kjell Mattsson och centerpartiet ställer upp ensidigt på den kommunala förvaltningens sida. Jag anser att man får välja litet grand vem man vill vara förespråkare för. Vi tycker att de enskilda kommer i kläm och att fördelar för kommuner och myndigheter inte får överväga.

Vi känner oro för de människor som drabbas av korta genomförandetider. Jag kan i och för sig förstå att socialdemokraterna – som förordar ett starkt samhälle – kanske har en annan synpunkt, men det är mer oroande att centerpartiet ställer upp på vad man ute i kommuner och fullmäktigeförsamlingar ensidigt tycker är bättre. Man måste titta på de nackdelar som drabbar enskilda människor.

Ni har också försämrat ersättningsreglerna i tätbebyggelse. Enligt er har man inte längre möjlighet till ersättning efter 1992 – från början var det 1996. Vi upplever ifrån folkpartiets sida att det finns begränsningar när det gäller den målgrupp som har möjligheter att begära ersättning. Det finns exempel där stadsplaner funnits länge och där byggföretag inte har fått någon möjlighet att bebygga. Ett exempel är Toreddamm i Göteborg: En privat byggmästare köpte området 1971. Det fanns en stadsplan som medgav en viss

exploateringsvolym. Byggmästaren har ända sedan 1971 försökt att bygga men har hindrats av kommunen. Jag kan medge att kommunen ibland haft goda skäl, men jag kan inte ställa upp på att byggmästaren – som ännu inte fått bygga – skall förlora möjligheterna till anständiga ersättningsregler när stadsplanen upphävs.

Jag tycker det finns starka skäl att avslå detta förslag om ny plan- och bygglag. Det måste omarbetas. Vi har i folkpartiet insett att det inte håller.

Anf. 13 KJELL A. MATTSSON (c) replik:

Herr talman! Varför planerar kommuner? Jo, för att man vill att det skall ske en utveckling, vare sig det nu gäller bostäder eller fritidsområden, industriområden, skydd för kultur, skydd för miljö osv.

Av debatten skulle man kunna få uppfattningen att kommuner hade den motsatta inställningen – att det gäller att med alla upptänkliga medel försöka bromsa utvecklingen. Det är en bild av Sveriges kommuner, deras kommunpolitiker och kommunaltjänstemän som jag inte känner igen. Jag tycker tvärtom att ambitionen att planera är så stor att om vi skulle bygga allt som var planerat, så skulle det behövas några miljoner människor till i Sverige.

Knut Billing är mycket rädd för att kommunerna skulle ha ett övertag. Jag konstaterar att moderaterna inte vill ha bort planmonopolet. Redan i dag antar kommuner planer som sedan fastställs på statlig nivå. Även detta har moderaterna accepterat.

Knut Billing säger att en kommunpolitiker kan ta fel. Javisst – och det har också vi gjort. Men då är det ju bra om man har en lagstiftning som innebär att man inte gör stora fel utan håller sig till relativt begränsade fel – och så blir det om man har en fastställelse av mindre områden.

Erling Bager var på nytt bekymrad för detta med genomförandetiderna. Då utgår han hela tiden från att man inte gör en avvägning mellan enskilt och allmänt intresse på kommunal nivå – och att kommunerna skall hålla en linje med oerhört korta genomförandetider. Jag tror inte att kommunerna kommer att göra det. Det står ju uttryckligen i lagstiftningen att genomförandetiden skall sättas så, att det finns rimlig tid för fastighetsägaren att ta i anspråk den rättighet man får genom planen. Det finns ju inget motiv för en kommun att planera med genomförandetider, som innebär att man inte skulle ha möjlighet att bygga det som man har fått rättighet till.

Det står att 5–15 år är den normala tid som man kan arbeta inom. Jag konstaterar att det är ett förslag som återfinns i den PBL-utredning som gjordes under den tid då Birgit Friggebo var bostadsminister. Bakom detta låg många diskussioner.

Sedan säger Erling Bager att man inte kan acceptera PBL, eftersom det måste finnas anständiga ersättningsregler. Det är ett uttryck som behöver preciseras: Vad är anständiga ersättningsregler? Jag har talat om vilka regler som tagits fram i övergångsbestämmelser osv., och vi menar att det innebär en rimlig avvägning mellan fastighetsägarens rätt till ersättning för intrång och samhällets intresse av att få en förändring av byggrätter till stånd.

Talmannen anmälde att Knut Billing och Erling Bager anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 14 OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Detta är ju en stor fråga med åtskilliga inbyggda konflikter. Jag tycker att jag inledningsvis kan säga att det förslag som föreligger är bra avvägt mellan enskilda och allmänna intressen.

Liksom andra talare här vill jag – från socialdemokratiskt håll – uttala vår tillfredsställelse över att det nu finns ett väl genomtänkt och bearbetat förslag till plan- och bygglag. Många har påpekat att det har tagit sin tid, att det i ett tjugotal år har stötts och blötts om – och i så fall hur – en ny plan- och bygglag skulle utformas.

Det har, med det självklara undantaget för moderata samlingspartiet, varit en angelägenhet för riksdagspartierna att medverka till en ny plan- och bygglag. Just därför är regeringens proposition välkommen. Den har klarat sig bra genom en ovanligt ingående behandling i bostadsutskottet, den har varit föremål för kritisk granskning i sex å sju olika andra utskott och den har när det gäller grundlagsfrågan i två olika omgångar behandlats i konstitutionsutskottet.

I det här sammanhanget kan det noteras att vi nu också diskuterar värderingar. Det är från den utgångspunkten man får se det när Knut Billing från moderata samlingspartiet använder talarstolen som en klagomur när det gäller de värderingar som ligger i det nya planförslaget. Vi har tillsammans med centerpartiet, med vilket parti vi har gjort en överenskommelse som präglar bostadsutskottets betänkande, och med vpk åstadkommit en produkt som i långa stycken kommer att spela en mycket avgörande roll i den kommunala utvecklingen.

Knut Billing har sagt att moderaterna inte vill ha någon plan- och bygglag över huvud taget och har yrkat avslag på propositionen. När man hör och ser Knut Billing tala får man närmast intrycket att han fått psykosomatiska upplevelser av förslaget till ny plan- och bygglag. Han tror att det är ett angrepp mot de enskilda, att kommunerna nu skall ta över marken, att den enskilda människan förlorar sitt inflytande och att vi går en tid till mötes då allt förändras i grunden som tidigare har varit en prioriterad del av den enskilde markägarens ställning i det svenska samhället.

Folkpartiet har en gång också velat ha en ny plan- och bygglag men överraskar nu med att yrka avslag på regeringsförslaget. Det som är litet svårt att riktigt förstå är att folkpartiet nu föreslår att propositionen skall skickas tillbaka till den socialdemokratiska regeringen, som skall utarbeta ett nytt plan- och bygglagsförslag, grundat på folkpartiets partimotion. Det är verkligen att ha tilltro till en regering som – till skillnad från andra regeringar – har gjort någonting så utomordentligt välkommet som att förelägga riksdagen ett förslag till en ny plan- och bygglag. Jag vill inte dölja folkpartiets förgångna i den här frågan; jag tänker närmast på år 1982, då det rådde en tydlig sämja mellan socialdemokraterna och folkpartiet i fråga om det av den dåvarande regeringen framtagna underlagsmaterialet till en ny PBL. Därför hade jag trott att folkpartiet i ett oavslutat skede av förberedelse-samtalen skulle ha tagit chansen att gå in i resonemang med socialdemokraterna och centerpartiet och därvid gjort ansträngningar för att i ytterligare ökad utsträckning kunna påverka det förslag och det betänkande som vi nu diskuterar.

Herr talman! Självfallet ställer vi alla stora förväntningar på den nya planen. Först och främst innebär den en decentralisering av betydande mått. Det skall ju framgå av planskeendet hur inflytandet ligger garanterat för kommunens invånare. Nu är det inte längre fråga om att fatta beslut i fullmäktige utan samråd med kommuninvånarna, utan nu gäller det helt enkelt att fördjupa kontakterna med dem som bor och verkar i kommunen. Vi vidgar sakägarbegreppet, vi skapar nya möjligheter för folk att delta och påverka utformningen av planerna. Det gäller översiktsplanen. Det gäller områdesbestämmelserna, som är en ny planform. Det gäller detaljplanerna, där folk i områdena på ett tidigt stadium skall få möjligheter att vara med och säga sin mening. Detta kallar vi en decentralisering och en utveckling som ligger i tiden. Regering och länsstyrelse behöver i fortsättningen inte ha kontakt med ärenden som de i dag sysslar med i mycket stor utsträckning enligt den nuvarande byggnadslagstiftningen.

Det har sagts tidigare i debatten att exempelvis detaljplanen öppnar möjligheter för förenkling av byggnadslovsplikten, att den ger rätt att göra tillbyggnader och ombyggnader, att den öppnar helt nya möjligheter att avbyråkratisera. Den förenklar tillvaron för folk som har fastigheter och den skapar i förlängningen också ett behov av att kommunerna förenklar sin handläggning av byggnadslovsärenden och förbättrar sin service åt människor som söker kontakt med kommunalkontoren.

Detta är för oss väldigt viktigt. Därför vill jag återkomma till de värderingar som nu spelar en väsentlig roll för ställningstagandena. Debatten präglas nämligen när det gäller planskedet av minst två motsatta påståenden. Det ena är att fastighetsägarnas ställning stärks. Det andra är att byggerätten fräntas markägaren och att hans position gentemot kommunen försvagas. Vi har hävdad i utskottsbetänkandet, liksom regeringen har hävdad i sin proposition, att plan- och bygglagen på avgörande punkter förstärker fastighetsägarens ställning. Fastighetsägaren får på ett mycket klart och tydligt sätt under genomförandetiden sin byggerätt säkrad. Om kommunen under genomförandetiden vill förändra eller upphäva planen, har fastighetsägaren rätt till full ersättning. Han har också i förlängningen av en sådan utveckling rätt att kräva att kommunen skall lösa in hans fastighet. Det är en kommunal skyldighet, inskriven i lagförslaget.

Av vad vi har hört här och av vad vi har läst i tidningarna med påkostade annonser kan man räkna ut hur mycket pengar som läggs ned i kampanjen mot förslaget till ny plan- och bygglag. Vi har lagt märke till hur sakbegreppet i regeringsförslaget har ersatts med medvetet felaktiga slutsatser. Som så många gånger förr kan vi konstatera att moderaterna behåller sin ställning som språkrör för intressen som spelat och alltjämt vill spela en tongivande och vinstgivande roll i den enorma maktspekulation som har fått moderaterna att i sin partimotion kalla förslaget för det största marksocialiseringsförslaget någonsin. Vi har hört den sången förr, många gånger. Men i själva sakfrågan kommer fastighetsägarens ställning att vara stark. Han ensam avgör om byggerätten skall användas. Enligt förslaget får han garantier för att få ersättning och i förlängningen för att få sin fastighet inlöst om kommunen ändrar eller upphäver planen.

Vad är då alternativet till en sådan utveckling? Är det dagens system med

de s. k. eviga byggrätterna? Om kommunen får andra idéer om planläggningen än tidigare blir resultatet inte så sällan nybyggnadsförbud. Är denna för markägaren oklara situation bättre än ett system med genomförandetider? Det finns exempel på nybyggnadsförbud som förnyats i decennier. Inte ger detta fastighetsägarna någon trygghet, men det är den utväg kommunerna i allmänhet väljer med dagens lagstiftning. Om kommunförvaltningen inte är nöjd med utvecklingen i någon del av kommunen belägger man området med nybyggnadsförbud. I och med detta vet fastighetsägaren, markägaren och byggarna att det kan dröja länge innan de får möjlighet att utnyttja sin byggrätt. Det osäkerhetsmomentet försvinner i den nya plan- och bygglagen.

Genomförandetiden har dessutom den fördelen att man vet vilka regler som gäller. Byggarna vill ha klara besked samt tydliga regler. Därför kommer genomförandetiden att spela en mera betydelsefull roll än vad som möjligen kan anas i dag. De flesta människor som förvärvar mark för att bygga en villa eller ett fritidshus har i normalfallet inte råd att dröja med att bebygga marken. Kostnadsskäl är drivkraften för effektivitet. Detsamma gäller för byggherrar och detsamma gäller också för de kommunala politikerna. Möjligen kan de som spekulerar i mark ha motsatt inställning. Jag hävdar att genomförandetiden kommer att bli en effektiv motvikt till markspekulation. När moderaterna nu så fanatiskt kämpar mot förslaget till genomförandetider – och för övrigt också mot hela förslaget till PBL – måste vi vara medvetna om att en förpuppning av nuvarande bygglag ger utrymme för fortsatta mark- och fastighetsspekulationer.

När det gäller valet mellan moderaternas krav på reformering av byggnadslagstiftningen genom delreformer och förslaget till en helt ny lag vill jag gärna citera vad lagrådet sagt på den punkten: "Det är tillfredsställande att regeringen nu lagt fram ett förslag till ny byggnadslagstiftning som innefattar en genomgripande och systematisk bearbetning av dagens splittrade regler. Självfallet är det förknippat med svårigheter att i ett sammanhang genomföra en så omfattande lagstiftning. Med hänsyn till den snabba utvecklingen i samhället är det svårt att hålla lagstiftningen aktuell. Det är också nästan ogörligt att fullständigt överblicka konsekvenserna av varje bestämmelse. Om riksdagen antar förslaget till PBL, får man räkna med att en översyn av olika detaljer kan bli nödvändig efter en tids erfarenheter. Lagrådet vill emellertid framhålla att det valda tillvägagångssättet att i ett sammanhang reformera byggnadslagstiftningen ur lagstiftningsteknisk synpunkt är att föredra framför försök att genom partiella reformer komma till rätta med bristerna i nuvarande lagstiftning."

Det är en viktig deklARATION från principiella utgångspunkter och det bestyrker också det riktiga i att ta ett helhetsgrepp på byggnadslagstiftningen.

Herr talman! Jag har tidigare nämnt om förslagen i PBL till decentralisering, till ökad kommunal suveränitet och bestämmanderätt, och jag kan också upprepa att förslaget också omfattar förenkling av bygglovsförfarandet. Det ger helt andra möjligheter att bygga till, ändra och pyssla om sina hus. Kommunerna har nu tidernas chans att förankra sina planer och sin verksamhet direkt hos medborgarna.

Jag har tidigare poängterat planskedets stora betydelse och vill bara i det

sammanhanget påminna kommunerna om hur viktigt det är att man sköter kontakterna, informationen och utställningsverksamheten när nya planer skall aktualiseras på ett sådant sätt att man fångar upp de väldiga intressegrupper i kommunerna, som i dag är beredda att anlägga sina synpunkter på den kommunala utvecklingen. Vi har som jag sade tidigare avsevärt vidgat sakägarkretsen. Nu är det inte bara fastighetsägare som skall anlägga sina synpunkter utan också hyresgästorganisationer och andra som har väsentligt intresse av förslagen. Det gäller natur- och friluftorganisationer, handikapporganisationer, fackliga och politiska organisationer, vägföreningar, villaägarföreningar och andra som har synpunkter på hur kommunen skall utvecklas. Dessa organisationer skall passa på att framlägga sina synpunkter på utvecklingen i själva planskedet. Då är det viktigt att det kommunala förspelet i utställnings- och informationsverksamheten har en omfattning som ger en reell möjlighet för kommuninvånarna att ta intryck och påverka vad som skall ske i den egna kommunen.

Herr talman! En rad motioner har fogats till bostadsutskottets betänkande. Det är lätt för mig att yrka att moderaternas partimotion, som mynnat ut i reservation 1, skall avvisas. Samma öde rörer folkpartiets reservation om avslag på propositionerna.

Den fråga som Tore Claeson har upptagit här kommer vi att bemöta, genom andra företrädare för socialdemokraterna i bostadsutskottet. Jag vill i det sammanhanget säga, när Tore Claeson gör så stort nummer av att han vill gå längre när det gäller tillgänglighetskraven, att han har en i grunden djupt pessimistisk syn på kommunfolkets inställning till de viktiga tillgänglighetsfrågorna. Jag vill bara påminna om att vi har varit överens i utskottet och alltid har försökt att enas i beslut som gäller tillgänglighetskraven, men Tore Claeson tyckte tydligen att han ändå borde markera sin profil genom en reservation. I den frågan har vi inga avvikande meningar, men väl om *hur* det skall gå till att förbättra tillgängligheten. Vi återkommer så småningom till de frågorna under den fortsatta debatten.

Nu är vi, herr talman, vid målet, dvs. om några timmar skall riksdagen ta ställning och fatta ett beslut om det betänkande som föreligger från bostadsutskottet.

Jag har tidigare sagt att den nya plan- och bygglagen kommer att spela en stor roll och att den kommer att tala sitt eget språk under lång tid.

Jag blev dagarna efter den 15 maj, när centern och socialdemokraterna tillkännagav att man hade träffat en överenskommelse om plan- och bygglagen, litet bestört när jag fann vilka häftiga reaktioner detta utlöste från olika håll, inte minst från de två övriga borgerliga partierna i bostadsutskottet. Det var ingen hejd på vilka olyckor som skulle drabba Sverige, om vi genomförde bygglagen, och det var ingen hejd på de beskyllningar som främst riktades mot centerpartiet för att man där hade samtalat med socialdemokraterna i den här frågan.

Får jag som gammal parlamentariker säga, herr talman, att det träffas för få överenskommelser här i landet i ärenden där partierna normalt har närliggande åsikter. Det kan ju inte vara fel att man genom att resonera om frågor där man har närliggande intressen för fram sina synpunkter vid de samtalen och från de utgångspunkterna använder möjligheten att ta reda på

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En ny plan- och
bygglag, m. m.*

varandras grundsyn och synpunkter på olika delar av förslaget. Dessa kan då komma att bli accepterade.

Jag har uppfattat Kjell A. Mattsson så, att han känner sig relativt – det får jag nog utgå ifrån – tillfredsställd med överenskommelsen, och jag kan som företrädare för socialdemokraterna säga att också vi är mycket nöjda med att de stora riktlinjerna i regeringens proposition finns bevarade i det betänkande som riksdagen nu diskuterar.

Anf. 15 KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Oskar Lindkvist ansåg uppenbarligen att jag överdrev när jag talade om urholkningen av den enskildes rättigheter och den ökning av kommunalmännens maktställning som PBL innebär. Det intressanta var att Oskar Lindkvist inte hade ett enda exempel – det var som vanligt bara svepande formuleringar utan reellt innehåll.

Däremot sade Oskar Lindkvist att förslaget är väl avvägt mellan enskilda och allmänna intressen. Det är naturligtvis riktigt, om man inte vill ha någonting att lägga i vågskålen för enskilda intressen.

Oskar Lindkvist undrade: Är det då bättre att ha byggnadsförbud än genomförandetider? Om han hade lyssnat på mitt anförande hade han kunnat konstatera att jag kritiserade de byggnadsförbudsregler som finns i dagens byggnadslagstiftning. Vi accepterar inte dem. Vi säger att den längsta tid för byggnadsförbud som vi kan godta är att en kommun får två år på sig att ha ett byggnadsförbud och upprätta en ny plan. Klarar kommunen inte av det villkoret, träder den gamla planen i kraft. Därmed sätts en press på kommunalmännen att betala för förluster och att inte ta på sig större uppgifter än de verkligen kan klara av.

Oskar Lindkvist citerade vår partimotion där vi säger att detta är det största marksocialiseringsförslaget hittills och sade: Den visan har vi hört förr. Ja, men det var ju precis vad jag sade i mitt inledningsanförande, att detta har vi framfört förr. Steg för steg har ni under efterkrigstiden flyttat fram positionerna och successivt urholkat den enskilda människans rättsställning i markägandet. Steg för steg har ni ökat kommunalpolitikernas och det offentligas inflytande.

Den som har en tomt har inte råd att vänta med att bygga, säger Oskar Lindkvist vidare. Han är tydligen helt okunnig om det förhållandet, som är mycket vanligt, att folk först håller på att spara och sätta av pengar till en tomt, sedan samlar pengar för att så småningom kunna bygga sig ett hus. Han tycks tro att alla står i kö för att köpa sig ett nyckelfärdigt hus. Så är det inte.

Sedan citerade Oskar Lindkvist lagrådet, som uttalat att en hel reform var att föredra från lagteknisk synpunkt. Får jag då också säga till Oskar Lindkvist att för oss moderater är det innehållet och rättssäkerheten som är det viktiga när det gäller plan- och bygglagen. Lagstiftningstekniken kan aldrig vara det som väger tyngst, utan det är alltid innehållet och den enskildes ställning!

Anf. 16 ERLING BAGER (fp) replik:

Herr talman! Oskar Lindkvist tycker det är märkligt att vi vill att propositionen skall avslås och skickas tillbaka till regeringen. Han föreföll

förundrad över att vi i detta avseende hade förtroende för regeringens förmåga att omarbeta förslaget.

Det är en bakläxa det handlar om. Vi anser att propositionen har sådana brister att vi inte kan anta den, och då har riksdagen möjlighet att avslå propositionen och sända den tillbaka till regeringen. Det är också så att regeringen har ett regeringskansli där man kan arbeta om lagförslagen så att de stämmer med exempelvis de viktiga krav som vi vill föra fram.

Herr talman! Kraven på förändringar är så stora att riksdagen därför bör avslå propositionen, som bör omarbetas. Oskar Lindkvist tyckte att man borde ha kunnat träffa en bred uppgörelse med folkpartiet. Jag kanske då kan lämna en bruksanvisning för vad man i så fall bör göra: Avslå propositionen, skicka den tillbaka för omarbetning. Förläng genomförandetiderna till minst 15 år. Förbättra ersättningsreglerna för gamla stadsplaner. Ta bort kommunens rätt att lösa in mark efter genomförandetiden. Ge sakägarna bättre rätt att överklaga beslut. Då skulle lagen kunna bli riktigt bra. Men låt oss börja med att i dag avslå lagförslaget, och kom sedan tillbaka med ett bättre förslag!

Slutligen säger Oskar Lindkvist att byggrätten är väldigt stark under genomförandetiden. Ja, men om man har korta genomförandetider är dessa givetvis begränsande, eftersom – om genomförandetiden exempelvis är fem år – de enskilda då inte hinner utnyttja sin byggrätt under den tiden. Då kan den vara förbrukad. Det är också så att kommunen faktiskt har rätt att ensidigt häva denna. Jag tycker att det är litet märkligt att de två partier som står bakom uppgörelsen hela tiden talar om att kommunerna har rätt att göra förlängningar – men detta är återigen ensidigt på kommunernas villkor! Den enskilda människan har inte mycket att sätta emot utan får finna sig i de beslut som myndigheten fattar.

Anf. 17 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Oskar Lindkvist säger att jag gör stort nummer av frågan om tillgänglighet och handikappanpassning och att jag har en pessimistisk syn beträffande kommunerna. Man kan kalla det vad man vill. Vi från vpk fäster oerhört stor vikt vid frågorna om tillgänglighet och handikappanpassning av våra bostadsområden. Det är bevekelsegrunden för oss när vi vill ha mer preciseringar på dessa punkter när det gäller plan- och bygglagen.

Jag var inne på det förut och vill upprepa att förslaget att kommunerna skall kunna ställa *lägre* krav på tillgänglighet än vad som är skäligt är förvånande mot bakgrund av den enighet som råder – och som Oskar Lindkvist också talar om – beträffande de mål som riksdagen har fastlagt avseende tillgänglighet för funktionshandikappade. Jag kan inte komma ifrån att förslaget som det nu är utformat innebär en nedtrappning av funktionsnivån.

För att det skall vara möjligt att åstadkomma trevnad och god bostads- och arbetsmiljö menar vi att förslaget måste innefatta mer preciserade krav och uttalanden om tillämpningsföreskrifter också när det gäller tillgänglighet för dem som bor och arbetar inom ett område. Det som sägs är otillräckligt och ger utrymme för tolkningar som kan försvåra eller omöjliggöra att man uppfyller berättigade krav från funktionshindrade på tillgänglighet. Man får

inte lämna öppet för mer eller mindre godtyckliga skälighetsbedömningar eller kompromisser, så att kraven på tillgänglighet kan sättas lägre än vad som kan anses grundläggande.

Jag vill i det sammanhanget peka på att det i dag bl. a. finns krav på en situationsplan, som visar utemiljöns utformning. Men i propositionen föreslås mer allmänt hållna bestämmelser om vad som behövs för att kommunen skall, som det heter, pröva den sökta åtgärden, och att kommunerna själva skall få avgöra vilka handlingar som skall begäras. Motivet för den ändringen anges vara att den är ett led i att ge kommunerna större ansvar för tillståndsprövningen.

Till sist, i den här repliken: Oskar Lindkvist säger att det görs för litet i det här landet för att träffa överenskommelser i frågor där man ligger nära varandra. Jag kan hålla med om det, men jag vill också samtidigt säga att erfarenhetsmässigt är det socialdemokraterna som i de flesta fall är sig själva nog och är mycket svåra att träffa överenskommelser med.

Anf. 18 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Nu skall jag börja med att yrka bifall till bostadsutskottets hemställan i betänkandena 1 och 2.

Sedan vill jag ge några korta repliker.

Knut Billing försätter att konstruera motsättningar mellan politiker i kommunerna och enskilda fastighetsägare. Visst kan det förekomma motsättningar, men att ha det som en allmän utgångspunkt för att diskutera en ny byggnadslagstiftning är väl litet häftigt.

Jag har hört berättas och vet av egen erfarenhet att vi har fantastiskt duktiga kommunalpolitiker i det här landet! Jag sade vid en debatt för en vecka sedan att de duktigaste politikerna i Sverige finns ute i kommuner och landsting. Det vore konstigt om det skulle vara så svårt att komma överens med dem i enskilda ärenden ute i kommunerna som Knut Billing vill göra gällande. Men detta är förutsättningen för att han skall ha möjlighet att reagera mot det förslag som nu föreligger.

I övrigt vet jag inte om jag kan komma till tals med Knut Billing om den s. k. steg för steg-utvecklingen. I Sverige har de stora markägarentresserna – företag – dominerat marktillgången. De har behärskat inte bara dessa tillgångar och byggandet utan också många kommuner och deras utveckling.

Det är alldeles riktigt, Knut Billing, att det har skett en demokratisering. Medan Knut Billing försätter att representera grupperna från fordom och försöker åstadkomma att de skall få behålla sitt inflytande, representerar jag de stora breda folkgrupperna, dem som jag känner från folkrörelseaktiviteterna. Det är dem som jag talar för och vill ge möjlighet att påverka sin egen miljö.

Erling Bager vet att det som skulle vara fem år när det gäller planer före 1978 är nio år, inräknat förhandsbesked och byggnadslov. Kan människor inte kvickna till efter nio år och bestämma sig för om de skall bygga har de haft mycket diffusa utgångspunkter när det gäller att skaffa sig byggrätt.

Slutligen: Jag vet inte varför Tore Claeson använder talarstolen till att konstruera motsättningar som inte finns om tillgänglighetskraven. Vi tänker lika på den här punkten även om vi har olika meningar om hur man skall gå till väga för att lösa det hela på det bästa sätt.

Anf. 19 KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Oskar Lindkvist gör det mycket enkelt för sig. Han säger att han minsann representerar de stora grupperna här i samhället medan jag representerar de stora byggintressena. Det är ett märkligt konstaterande – jag har ju hela tiden talat om att jag vill genomföra regler som innebär att de många hundrausentals människorna i Sverige som äger en bit mark skall få sin rättsställning stärkt och att kommunalpolitikernas ställning inte skall förstärkas. Skulle det vara de stora byggintressena? Nej, Oskar Lindkvist, jag talar för alla de små som finns ute i samhället, som med stor möda har sparat ihop till en bit mark. Ni ger nu kommunalpolitikerna makt att när som helst ta ifrån dem deras rätt att bygga.

Oskar Lindkvist säger sedan: Kommunalpolitikerna är mycket kloka och de vill medborgarnas bästa. Detta kommer inte att innebära något bekymmer. Han säger att jag konstruerar motsättningar.

Oskar Lindkvist, genom att ge kommunalpolitikerna ett instrument, så att de får hela inflytandet, skapar man en stor risk för att de inte handlar med de enskilda människornas och enskilda fastighetsägarnas bästa för ögonen. Oskar Lindkvist är övertygad om att de gör det. Men, Oskar Lindkvist, blotta risken att det inte blir så gör att vi inte skall ge dem en sådan maktställning utan bevara de enskilda människornas, de enskilda fastighetsägarnas rätt att besluta över sin mark.

Anf. 20 ERLING BAGER (fp) replik:

Herr talman! De punkter där vi har svårt att komma överens – vilket kanske inte är så konstigt, eftersom vi inte heller i utskottet har kunnat komma överens – avser tidsbegränsad byggrätt, där vi från folkpartiet hyser farhågor om nackdelar i samband med generationsväxlingar och risker för att man inte skall kunna utnyttja sin byggrätt. Oskar Lindkvist framhärdar nu i sin uppfattning att de fem år som socialdemokraterna och centerpartiet föreslår kan utsträckas till nio år, om man söker ett bygglövsstrax före genomförandetidens utgång. Härigenom skulle byggrätten förlängas två år i sänder. Ja visst kan man ibland göra det, men så kan också ske, och i mycket större skala, med de genomförandetider som folkpartiet föreslår och som alltid kan förlängas.

Vi hävdar med mycket stort allvar att nackdelarna med korta genomförandetider är stora och hårt kan drabba den enskilde som av olika skäl inte kan använda sin byggrätt. Det är allvarligt att socialdemokraterna och centern inte vill tillmötesgå oss i denna fråga.

Vidare vill jag ytterligare understryka att även om också jag vet att det finns många bra kommunalmän och att en majoritet bland dem har en hygglig inställning till hur man skall hantera kraven från de enskilda, är det litet väl magstarkt att ni hela tiden vill göra gällande att de snåla gränser som ni har satt upp inte kommer att slå så hårt, eftersom kommunalmännen med sina stora kunskaper säkerligen fortlöpande kommer att förlänga genomförandetiderna.

Har ni hittills aldrig träffat människor som är drabbade av kommunala beslut i byggnadsnämnder och fastighetsnämnder? Blir ni aldrig uppringda av människor som drabbats av nu gällande lagstiftning? Träffar ni aldrig

människor som har stora svårigheter att använda sin byggrätt? I så fall är jag förvånad. Jag har träffat mängder av människor som anser sig grovt misshandlade av myndigheter. Låt mig bara återropa ärendet Sporrong-Lönnroth i Europadomstolen 1982, där svenska staten fälldes för att människor hade misshandlats med långa byggförbud.

Anf. 21 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Nej, Oskar Lindkvist, jag försöker inte konstruera några motsättningar. Jag försöker att från denna talarstol motivera varför man skall skärpa lagens krav för att exempelvis garantera handikappade människor möjligheter till en bättre tillvaro. Jag vet att det råder överensstämmelse i uppfattningarna på denna punkt, men vi skiljer oss tydligen i vad gäller behovet av att detta krav klart skall framgå av lagtext eller tillämpningsföreskrifter.

Jag gav Oskar Lindkvist några exempel i min förra replik, och jag skall anföra ytterligare ett par.

Det har föreslagits att kommunerna skall få dispens från hisskravet. Det har i resonemangen hänvisats till att det finns handikappanpassade hus, med hissar osv. Jag menar att den omständigheten att vissa hus i resp. bostadsområde har god tillgänglighet inte minskar behovet av exempelvis hissinstallation i andra hus i området, varigenom man tar ett steg mot det mål som riksdagen i detta fall enhälligt har uttalat.

I praktiken ges nu kommunen full frihet att knappast alls ställa några krav på tillgänglighet, och det tycker jag är oroande. Vi från vpk är rädda för att byggherreintresset och de ekonomiska svårigheterna kommer att påverka kommunerna till en alltför låg ambitionsnivå.

Det är likadant med förslaget om att byggnader endast skall behöva förberedas för hiss. Vi tycker att det är något av en halvmesyr. För det första blir det dyrare att i efterhand göra kompletteringar med vissa anordningar. Det är stor risk för att sådana kompletteringar över huvud taget inte kommer till stånd. Det är för det andra enligt min mening ett grundläggande fel att enbart de bostäder som bebos av personer med funktionshinder görs tillgängliga. Möjlighet måste också finnas att besöka släkt, vänner och grannar. Kostnaderna för de relativt enkla anordningar som det kan bli fråga om behöver inte bli så höga, om verksamheten får en viss volym. En lämpligt avvägd statlig subvention bör för övrigt kunna bidra till de ekonomiska förutsättningarna för byggande av låga hus med hissar.

Anf. 22 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Jag kan direkt svara Tore Claeson att vi har att välja mellan att ge detaljerade pekpinningar till kommunerna och att visa kommunerna ett förtroende. Vi socialdemokrater satsar på förtroendet för kommunerna. Vi satsar heller inte på lägsta ambitionsgrad när det gäller tillgängligheten. Vi menar att kommunerna skall ha den högsta ambitionsgraden när det gäller tillgängligheten, både i bostäderna och i bostadsområdena i övrigt. I det avseendet har vi ett utomordentligt gott samarbete med bostadsdepartementet.

Billings verkar nu i sin ensamhet något ha resignerat. De stora löftesrika

kampparollerna har nu ersatts med en uppgivenhet inför den nya plan- och bygglagen. Han pekar på att jag sagt att han representerar de stora byggintrössena medan jag skulle representera de stora folkrörelseintressena. Vad är det då som kan motivera mitt resonemang?

Jo, de protester som har kommit in härrör från de stora byggföretagen, från Näringslivets byggnadsdelegation, som har avdelat särskilda resurser för att bedriva denna kampanj tillsammans med moderata samlingspartiet. Vi har inte fått en enda reaktion från en vanlig byggare. De flesta människor som jag träffar i folkrörelserna tycker att förslaget är bra när de får höra hur lagen skall fungera. De tycker att det är utomordentligt att de kanske för första gången får möjligheter att påverka hur kommunen skall utvecklas. Där kommer en skillnad i synsättet fram, och den återkommer också som en skillnad i värderingarna.

Till slut till Erling Bager, som undrar litet stillsamt om vi aldrig har träffat folk som har blivit grovt misshandlade av kommunerna: Jo, förvisso, vi har alla träffat sådana människor, och vi hjälps åt med att försöka bringa dem ur denna belägenhet. Men vet Erling Bager vad som är orsaken till att de kommer i sådana motsatsförhållanden? Han har själv gett svaret: det är nybyggnadsförbuden. Vi inför nu en ny plan- och bygglag med andra krav på kommunerna, och genom den får vi möjligheter att ge de människor det här gäller en större förhandlingskraft gentemot kommunerna. Den nu gällande byggnadslagstiftningen ställer inte kommunerna inför de krav och skyldigheter som de kommer att möta i PBL.

Talmannen anmälde att Knut Billing och Erling Bager anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 23 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Sveriges riksdag står i dag inför beslut om en helt ny lagstiftning på plan- och byggväsendets område. Det är en historisk dag på plan- och byggväsendets område, eftersom det i allmänhet går många decennier mellan så genomgripande lagrevisioner i vårt land.

Byggnadslagen går mot sitt yttersta efter lång tjänst. Lagen har verkat i 40 år och den byggnadsstadga som hör till lagen i snart 30 år.

1947 års byggnadslag har i betydelsefulla avseenden varit moder till PBL-reformen. 1947 års bygglagsreform utgör således stomme för den plan- och bygglag som riksdagen i dag har att ta ställning till.

Genom 1947 års bygglagsreform infördes det kommunala planmonopolet. Då infördes den grund för planläggningsmakten som man i PBL nu utvecklar och fördjupar.

Tillkomsten av en ny lag har denna gång, liksom vid alla tidigare tillfällen, varit en lång och utdragen process. Under arbetet med den nya lagen har den gamla successivt vittrat bort.

Svenskt plan- och byggväsende behöver nu riksdagens beslut om en ny lag för att kunna fungera efter fasta och allmänt accepterade regler.

Jag brukar ofta höra raljerande uttalanden om det långdragna utredningsarbetet med den nya lagen, och visst har detta arbete tagit lång tid. Utredningar om bygglagstiftningen har alltid varit långdragna i vårt land. Vår

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En ny plan- och
bygglag, m. m.*

första moderna lagstiftning på plan- och byggväsendets område fick vi 1874. Under de 112 år som förflutit sedan dess har det pågått-bygglagutredande i 79. Det har varit vanligare med utredning av en lagreform än att planering och byggande fungerat i förtröstan på gällande lag.

Varför har det varit på det sättet? Ja, det beror inte bara på att det är ett komplext ämnesområde för lagregler. Det beror i första hand på att det är stora ekonomiska intressen som står på spel då det skall fattas beslut om exploatering av mark.

Plan- och bygglagstiftningen reglerar ju hur mark får användas för bebyggelse och vem som har rätt att bestämma över markens användning.

Hur mycket skall bestämmas av ägare till mark och kapital, och hur mycket skall bestämmas av oss alla gemensamt inom ramen för vår representativa demokrati?

1947 års byggnadslag innebar en avgörande omfördelning av planläggningsmakten. Då togs markägarnas fria rätt till tätbebyggelse bort. Då infördes den regel som föreskriver att det skall finnas en av kommunen antagen plan innan mark får bebyggas. Sveriges kommuner kan därigenom bestämma var, när och hur ny bebyggelse skall komma till stånd.

Det kan vara värt att komma ihåg att denna betydelsefulla reform genomfördes med stor enighet i Sveriges riksdag. Högerns talésman på den tiden, herr Ekströmer, sade i sitt anförande bl. a.:

”Departementschefen har gjort en synnerligen förtjänstfull avvägning mellan samhällets intresse av en ändamålsenligt ordnad bebyggelse och den enskilde markägarens berättigade intresse.”

Den gången – 1947 – var man uppenbarligen så klar över olägenheterna med den fria exploateringsrätten för markägare att det gick att nå enighet över partigränserna.

Jag är den förste att beklaga att lika bred enighet inte har kunnat uppnås nu. Det är ändå med tillfredsställelse jag konstaterar att tre av riksdagens fem partier står bakom lagreformen. Den överenskommelse som socialdemokraterna och centern träffat i riksdagen är ett uttryck för värdegemenskapen bakom bl. a. det kommunala planmonopolet.

Genom att centern velat delta i en konstruktiv diskussion om ett omfattande och betydelsefullt lagförslag har centern självfallet också fått möjlighet att förverkliga en del av de motioner som partiet har betraktat som särskilt betydelsefulla. Jag ser inga särskilda svårigheter i det faktum att centern har medverkat till att balanspunkten har förflyttats ett stycke. Det är självfallet på det sättet att ett så komplext och omfattande lagförslag inte kan ha bara en enda lösning som är sann och riktig på varje punkt om man sluter upp kring principerna skapas också möjligheter för en diskussion om hur förslaget praktiskt skall utformas i varje enskilt stycke.

Jag trodde länge att även folkpartiet skulle komma att stå bakom huvuddragen i lagreformen. Under den borgerliga tvåpartiregeringens tid kontaktades jag av företrädare för den dåvarande bostadsministern från folkpartiet för underhandsdiskussioner om bygglagsarbetet.

Det förslag till lagreform vi då fick ta del av byggde på samma grundläggande principer för avvägningen mellan allmänna och enskilda intressen som det förslag riksdagen i dag har att besluta om. Folkpartiet har

tyvärr inte kunnat stå fast vid sin dåvarande ståndpunkt. Man kan, om man så vill, säga att partiet har hoppat av under själva genomförandetiden.

Jag har uppehållit mig vid betydelsen av 1947 års bygglagsreform. Det finns anledning att gå över till motiven för den så genomgripande reform som nu ligger på riksdagens bord.

Jag skall uppehålla mig vid fyra huvudfrågor:

1. Behovet av att förstärka och utveckla den kommunala självstyrelsen,
2. behovet av att avveckla de långvariga byggnadsförbuden och avvägning-
en mellan allmänna och enskilda intressen,
3. behovet av att stärka hänsynen till natur och miljö, samt sist men inte
minst,
4. behovet av att förenkla enskilda människors umgänge med byggmyndig-
heterna.

Jag skall först uppehålla mig vid den kommunala kompetensen.

Det kommunala planmonopolet infördes genom 1947 års byggnadslag. Men den gången vågade inte riksdagen låta kommunerna ensamma ta ansvaret för planläggningen.

Vi hade då omkring 2 500 kommuner i Sverige. De flesta var små och utan resurser eller erfarenhet av planläggning. Det var uppenbart att kommunerna bl. a. skulle kunna få svårt att hävda sig mot de ofta betydligt starkare exploateringsintressena. Det ställdes därför krav på statlig fastställelseprövning av de kommunala planerna. Den statliga fastställelsen skulle garantera att planerna gav tillfredsställande kvaliteter i de nya bebyggelseområdena.

Sedan 1947 har vi genomfört två kommunreformer. Vi har nu 284 kommuner. Den senaste kommunreformen, som slutfördes 1974, syftade till att skapa kommuner som var stora nog att sköta sina egna angelägenheter.

Kommunerna får nu genom PBL-reformen det fulla ansvaret för planläggningen. Detaljplaner som inte rör intressen för medborgare utanför kommunen vinner laga kraft utan statlig prövning, såvida inte någon som är besvärberättigad begär att få beslutet prövat.

Det är en viktig reform i utvecklingen av vårt demokratiska system. Besluten förs därmed närmare människorna.

Genom PBL-reformen blir det dessutom möjligt för kommunerna att delegera denna beslutanderätt vidare till kommunalnämnder om sådana finns. Samtidigt som beslutsfattandet decentraliseras skärps kraven på information till medborgarna och utrymmet för lokal opinionsbildning ökar.

Vårt samhällsskick bygger på kommunal självstyrelse. En livaktig lokal debatt är själva livsluften för vår demokrati. PBL-reformen innebär att den kommunala demokratin ytterligare utvecklas och fördjupas.

Kring detta led i reformarbetet har det tidigare rått bred politisk enighet. Moderata samlingspartiet har nu i sin reservation som är fogad till bostadsutskottets betänkande uttalat tveksamhet om kommunernas förmåga att beakta grundlagens krav på saklighet och opartiskhet.

Reservationen förefaller på denna punkt inte särskilt genomtänkt. Jag noterar nämligen att de moderata reservanterna trots sin uttalade tveksamhet mot kommunalmännens omdöme ändå i grunderna för en moderat lagreform anger att kommunerna själva skall fastställa detaljplanerna. De

har bättre detaljkännedom än de statliga myndigheterna, skriver de moderata reservanterna. Det håller jag gärna med om.

Utveckling av den kommunala demokratin är ett huvuddrag i lagreformen. Den andra huvudfrågan, fru talman, gäller sådana förändringar i gränsdragningen mellan allmänna och enskilda intressen att dagens system med långvariga byggnadsförbud kan avskaffas.

Det kommunala planmonopolet i 1947 års byggnadslag föreskriver att markens utnyttjande för tätbebyggelse skall föregås av planläggning. Reglerna för hur planen skall kunna ändras är däremot oklara.

Lagen har från början varit inriktad på nyexploatering och nybyggnad. När samhällsutvecklingen nu leder till att planer blir inaktuella har inte lagreglerna givit tillräcklig vägledning för hur de skall kunna ändras.

Under hand har kommunerna i stället utvecklat ett system med byggnadsförbud och ett byggande grundat på dispenser från bestämmelser i lagregler eller planbestämmelser.

Detta har nu gått så långt att i det närmaste varje byggnadsärende är förenat med en dispens från någon typ av byggnadsförbud. Det gäller särskilt vid ombyggnad och förnyelse av befintlig bebyggelse.

Den som skall bygga är i nästan varje ärende invecklad i en förhandling med de kommunala myndigheterna om villkoren för dispensen. Dessa förhållanden är djupt otillfredsställande.

Jag anser att de nuvarande reglerna beträffande byggnadsförbud – där byggnadsförbud, tvärt emot riksdagens intentioner, inte sällan har varit gällande i 30–40 år – är ytterst betänkliga ur rättssäkerhetssynpunkt. Det har varit en ambition och en strävan att få bort dessa byggnadsförbud som inte står i överenskommelse med svensk rättsuppfattning på denna punkt. Det är detta som ligger bakom förslaget om genomförandetider och andra förslag när det gäller PBL.

Genom PBL-reformen ges nu klara regler för hur planen skall kunna ändras. Under den tid för genomförande, som kommunen skall besluta om då den antar en plan, kan planen i princip inte ändras. Efter genomförandetiden kan planen däremot ändras utan att de rättigheter som uppkommit genom planen behöver beaktas.

Fastighetsägarna tillförsäkras trygghet i fråga om den bebyggelse som blivit uppförd. De får rätt till investeringar i ombyggnader som höjer fastigheternas värde, även om det står i strid med kommunala planer. De får också rätt till ersättning om de vägras att byta ut byggnader som är saneringsmogna.

Kring dessa regler har uppstått en hård politisk strid. Även om regeländringarna i stort torde vara till gagn för fastighetsägarna, kan jag förstå att det blivit politiska motsättningar. Motsättningarna rör vissa grundläggande skillnader i synen på vad som ingår i äganderätten till mark.

De som haft invändningar tycks grunda sin kritik på en naturrättslig absolut äganderätt. Markens ägare har, enligt deras rätt att se, rätt till alla nyttigheter och alla värden som kan knytas till mark. Samhället kan med lagregler inskränka föfogandet i denna rätt, men skall då enligt de mest extrema kritikerna av reformen ersätta markägaren för varje sådan inskränkning. Enligt denna syn på äganderätten har historiskt sett även människorna

genom livegenskap varit knutna till markägaren.

Jag kan inte dela denna syn på äganderättens innehåll. Utgångspunkten för markägande har i historiens gryning varit att den som sår också skall skörda. Ägaren av mark skall ha rätt till avkastningen på de arbetsinsatser han gör då han brukar marken. PBL-reformens lagregler, med skydd för pågående markanvändning, bygger på en sådan grundsyn. Denna respekt för markägarens rätt till pågående markanvändning har gjort det möjligt att få en bred politisk uppslutning bakom reformen.

Andra nyttigheter som är bundna till mark och vatten behöver däremot inte ingå i markägandet. Det gäller rätten till nyttigheter som utan markägarens egen produktiva insats finns på marken, eller värden som uppkommer genom förväntningar om ändringar i markens användning.

Vi har inte heller sådana traditioner i Sverige. Den svenska allemansrätten grundar sig på att den inte brukade marken är allmän egendom. Under århundradens lopp har olika nyttigheter av ekonomiskt värde genom lagregler knutits till markägaren eller andra rättssubjekt.

Rätten att bebygga marken har i Sveriges städer varit både tidsbegränsad och t. o. m. förenad med hembudsskyldighet vid överlåtelse. Det var först under inflytande av den tidiga 1800-talsliberalismen som synen på äganderätten som något absolut trängde in i Sverige.

Sveriges riksdag har emellertid givit uttryck för den rättsuppfattning som PBL-reformen har som utgångspunkt. En markägare skall således inte enligt gällande rätt kunna göra anspråk på ersättning för att han inte får använda sin egendom på ett sätt som skulle vara till men för andra människor och samhället i dess helhet. Denna princip gäller oavsett om det är fråga om förväntningar om framtida bebyggelse eller annan ändring av markanvändningen.

Det har i debatten här i dag talats om – bl. a. av Knut Billing – att markägaren borde ha en i stort sett fri rätt att bebygga sin tomt. Åsikter i samma riktning kan också läsas i många av motionerna. Även om man nu skulle ställa upp för en sådan rätt, så skulle det i realiteten innebära att grannens rätt lätt kunde komma att inskränkas. Det sägs att vargens frihet blir fårens död. Jag tycker att detta gott kan anses gälla på byggnadslagstiftningens område, där stora mängder av de besvär som jag har att ta del av utgörs av grannar, som klagar på att en tomtägare, med byggnadsnämndens godkännande och enligt gällande planer, har fått rätt att utnyttja sin mark. Inte skulle det vara av något värde för fastighetsägarna att i det sammanhanget så att säga få kasta loss i en allmän anarki när det gäller rätten att utnyttja sin mark.

Genom planläggning enligt PBL:s regler kan markägaren tillförsäkras en rätt till bebyggelse som under viss tid inte kan ändras. Det ger rådrum för projektering eller andra dispositioner. I övrigt sker i varje ärende en lämplighetsprövning av ny bebyggelse. Dagens byggnadsförbud kan hävas. Ombyggnadsrätten underlättar en angelägen och varsam förnyelse. Tillstånd till bebyggelse blir tidsbegränsad på samma sätt som t. ex. tillstånd till vattenreglering eller tillstånd till grustäkt.

Fru talman! Den tredje huvudfrågan jag här kommer att berörda gäller skyddet för natur och miljö.

Genom den fysiska riksplaneringen har riksdagen givit riktlinjer för beslut om användningen av mark och vatten. Dessa riktlinjer har varit mycket viktiga för att förstärka hushållningen med våra naturresurser och för att skydda natur- och kulturmiljö av stort värde.

Regelsystemet har emellertid varit otillräckligt. Det är många myndigheter som fattar beslut som berör användningen av mark och vatten. Beslutsfattandet styrs av flera olika lagar.

För en god hushållning krävs gemensamma regler med klart formulerade krav på hushållning. Genom att det till plan- och bygglagen också kopplats en lag om hushållning med naturresurser skapas förutsättningar för en sådan gemensam syn.

Genom de obligatoriska kommunala översiktsplanerna skapas en god grund för kommunalt inflytande över hushållningen. De statliga myndigheterna kan i samråd med kommunerna övertyga sig om att de natur- och kulturvärden som är av riksintresse blir beaktade.

Plan- och bygglagens olika planinstrument skall användas för att tillförsäkra medborgarna en god miljö. Det gäller såväl natur- som kulturvärden i miljön.

Naturresurslagen utgör i stor utsträckning det program som styr planinstrumentens användning. Den är därför ett nödvändigt komplement till plan- och bygglagen för att de eftersträvade miljömålen skall kunna uppnås.

Den fjärde och sista frågan jag tänkte beröra när det gäller PBL-reformens syften rör möjligheterna att förenkla enskilda människors umgänge med byggmyndigheterna.

Frågar man ett godtyckligt urval av svenskar vad de upplever som krångligt i dagens samhälle, så är det många som svarar att det är reglerna för bygglov och bygghandlingar.

Det är angeläget att åstadkomma förenklingar, i synnerhet när det gäller mindre och enklare byggnadsåtgärder. Nu är inte PBL-reformen den första lagreformen med detta syfte. Redan 1959 års byggnadsstadga var resultatet av en antikrångelutredning.

Den gjorde bl. a. slut på de lokala byggnadsordningarna och införde en del andra förenklingar. Nu är det emellertid dags att ta ett nytt stort steg.

PBL-reformen innebär därför inte bara decentralisering av ansvar från stat till kommun. Den innebär även en betydande decentralisering av ansvar till den enskilde. Han eller hon får i ökad utsträckning själv ta ansvar för att gällande byggregler följs.

Kraven på att söka bygglov hos den kommunala byggnadsnämnden minskar. När det inte finns särskilt starka allmänna intressen eller grannlagsförhållanden att bevaka, bör den enskilde kunna bygga på eget ansvar utan att fråga kommunen. I vissa fall kan det vara nog att den som vill bygga är överens med sin granne.

Det är svårt att göra långtgående förenklingar som kan gälla lika i alla bebyggelseområden. Kommunerna får därför frihet att själva införa regler som lyfter bort skyldighet att söka byggnadslov.

Genom de förändringar i propositionen som föreslagits av bostadsutskottet genomförs dessutom vissa generella lättnader för småhus som ligger utanför den samlade bebyggelsen.

Lagreformen gör det vidare möjligt för byggnadsnämnderna att förenkla kraven på handlingar i byggärenden. Byggnadsnämndernas verksamhet skall kunna prägas av service mer än av myndighetskontroll. Denna förändring kan vara den som starkast kommer att upplevas av gemene man.

Fru talman! Jag har inför kammaren redovisat några viktiga skäl för den reform av plan- och bygglagstiftningen som riksdagen i dag har att behandla. Jag vill slutligen också något beröra frågan om lagreformens förenlighet med vår grundlag.

Vid lagrådsgranskningen av förslaget framförde lagrådet tveksamhet om planinstitutens förenlighet med 1974 års regeringsform. Med anledning av lagrådets synpunkter gjordes vissa förändringar i förslaget innan det lämnades till riksdagen. I vissa betydelsefulla avseenden vidhölls emellertid våra synpunkter från lagrådsremissen. Det är nämligen min bestämda uppfattning att det ankommer på Sveriges riksdag att avgöra regeringsformens innebörd för annan lagstiftning.

Under riksdagsbehandlingen har bostadsutskottet lagt fram förslag om vissa förändringar i PBL-förslagets plansystem i syfte att undanröja varje tveksamhet om lagförslagets förenlighet med grundlagen.

De förändringar som föreslagits av bostadsutskottet innebär förtydliganden som inte rubbar inriktningen av lagreformens plansystem. De strider inte på någon punkt mot de argument för förslagets förenlighet med grundlagen som anförts i propositionen.

När det gäller översiktsplanerna redovisade vi redan i den första lagrådsremissen att de inte skulle ha bindande verkan på efterföljande beslut. De kunde därför enligt vår uppfattning inte heller vara normer i regeringsformens mening.

Lagrådet hävdade då i sitt yttrande att även om översiktsplanen formellt saknar omedelbara rättsverkningar så blir den i realiteten bindande för de tillämpande myndigheterna. På den grunden byggde lagrådet sin tveksamhet i grundlagsfrågan. I propositionen höll vi fast vid att det avgörande för grundlagsfrågan var översiktsplanens formella ställning. Vi påpekade dessutom att felaktiga avgöranden kunde rättas till av överinstanserna.

Behandlingen av bostadsutskottets förslag i lagråd och konstitutionsutskott synes ge oss rätt i detta betraktelsesätt. Nu skriver lagrådet i sitt yttrande över bostadsutskottets förslag att man får förutsätta att de organ som skall fatta beslut lojalt följer lagens föreskrifter sådana de av lagstiftarna är avsedda att tillämpas. Detta är en allmän förutsättning för offentlig maktutövning, skriver lagrådet och citerar ur regeringsformens första kapitel: "Den offentliga makten utövas under lagarna."

Bostadsutskottet har som ett förtydligande tillägg föreslagit att det i lagtexten skall skrivas ut att översiktsplanen inte är bindande. Eftersom det redan stod har jag självfallet inget att erinra mot ett sådant förtydligande.

Bostadsutskottet har också föreslagit att det skall anges i lagtexten att översiktsplanen utgör en redovisning av allmänna intressen vid beslut om användning av mark och vatten. Jag ser självfallet positivt även på detta förtydligande. Det understryker översiktsplanens karaktär av kommunalpolitiskt instrument.

Ett enhälligt konstitutionsutskott har sedan godtagit denna syn i grundlagsfrågan.

När det gäller institutet områdesbestämmelser har bostadsutskottets förslag tillförts ett krav på fastighetsförteckning. Ändringen gör visserligen handläggningen betydligt mer tids- och resurskrävande. Men den undanröjer också varje tveksamhet i grundlagsfrågan. Det står då helt klart att det gäller en avgränsad krets av personer. Därför finns det heller inte anledning till någon erinran mot den förändringen.

När det slutligen gäller detaljplanerna har inte bostadsutskottet gjort några ändringar som påverkar tillämpningen av institutet, så som det beskrivs i propositionen.

Som motiv för detaljplanens grundlagsenlighet anför ett enhälligt bostadsutskott systemet med genomförandetider. Dessa begränsar, säger ett enhälligt bostadsutskott, möjligheterna att göra detaljplanerna så omfattande att de kan bli grundlagsstridiga.

Det har naturligtvis varit mycket värdefullt att det gått att nå full enighet i grundlagsfrågan. Det gäller såväl i bostadsutskottet som i konstitutionsutskottet. Det är bra att alla oklarheter i grundlagsfrågan har kunnat undanröjas genom de förtydliganden som bostadsutskottet i samråd med konstitutionsutskottet har gjort. Men det är inte förvånande att lagrådet och sedermera konstitutionsutskottet finner att förslaget står i god överensstämmelse med grundlagen. Det skulle ha varit mer förvånande om vår regeringsform vore så inrättad att det i 1 § föreskrivs att all makt utgår från folket, medan det i 8 § förbjuds att makten överlämnas till folket. Den lösning som lagrådet har kommit till tror jag kommer att ha betydelse framöver.

Under 1985 års valrörelse förekom många uppskrivade uttalanden om PBL-reformen och grundlagen. Det är ett uttryck för styrkan i vårt demokratiska system och hos vår riksdag att man nu kan föra en saklig debatt där valrörelsens överord lämnas utanför utskottets sammanträdesrum.

PBL-reformens principer har klarat riksdagens noggranna och omfattande granskning.

Fru talman! Det borde ha framgått för alla som har insikt i plan- och byggfrågan att det är en svår uppgift att utarbeta ett nytt förslag. Som lagrådet uttrycker det är det fråga om ett omfattande och komplext lagtextmaterial.

För tillämpningen av lagstiftningen i kommunerna är utskottets skickliga och omfattande arbete av stort värde. Det inte bara tillför processen ytterligare värdefullt material utan har också medverkat till att de övertoner som under lång tid flödat kring PBL nu tillhör undantagen och att i stället en seriös diskussion om tillämpningen av lagstiftningen växer fram.

Det är av stort värde för lagens fortbestånd och tillämpning att en bred majoritet av utskottets och förhoppningsvis också av riksdagens ledamöter ställer sig bakom förslaget.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 24 KNUT BILLING (m) replik:

Fru talman! Jag vill göra några kommentarer med anledning av bostadsministrarnas inlägg och först tacka honom för att han i sitt anförande diskuterade betänkandet i sak – det gör liksom diskussionen mer meningsfull.

Det var intressant att få konstaterat att bostadsministrarnas och min uppfattning vad gäller innehållet i markäganderätten skiljer sig åt. Det tycker jag framgick mycket klart av bostadsministrarnas anförande och av mitt anförande tidigare.

Men det finns ett missförstånd. Det är naturligtvis inte så att enligt vår uppfattning en markägares rätt att bebygga sin mark innebär att han har rätt att bygga i strid med en grannes intressen. När jag redovisade för hur vi ville ha planer sade jag att planer självfallet skall upprättas därför att man där skall reglera markägarens och kommunens rättigheter och skyldigheter. Till de självklara skyldigheterna hör att någon inte får använda sin egendom på så sätt att det allvarligt skadar annans rätt. Självfallet måste det ske en avvägning därvidlag.

Bostadsministern berörde nybyggnadsförbudens avskaffande och talade om det oskick som de långa byggnadsförbuden innebär. Jag delar uppfattningen att de långa byggnadsförbud som finns i dag är ett oskick. Men det är inte så att byggnadsförbuden realiter avskaffas med PBL. När genomförandetiden har gått ut finns det ju ingen rätt att bygga, och när det inte finns någon rätt att bygga behövs det självfallet inget förbud mot att bygga.

Jag tycker det är upprörande att man från majoritetspartiernas sida gång på gång för fram uppfattningen att byggnadsförbuden avskaffas. Realiter blir det inte så.

Visst är det angeläget att åstadkomma förenklingar när det gäller byggandet. Men vi menar att de lättnaderna skall vara generella. Vi vill inte ge lättnader med ena handen och sedan ge kommunen möjligheter att ta tillbaka dem med andra handen, utan vi vill att alla redan vid beslutstillfället skall få veta sina rättigheter och skyldigheter. Det skall inte finnas dessa möjligheter att genomföra lättnader på kommunalmännens villkor.

Vi menar att det är den enskildes rättsställning som skall bevakas – inte ensidigt kommunalpolitikernas makt.

Anf. 25 ERLING BAGER (fp) replik:

Fru talman! Statsrådet Hans Gustafsson, liksom tidigare Kjell Mattsson, har litet grand berört de borgerliga regeringarna och vad som skett när PBL behandlats. Man har då indirekt syftat också på Birgit Friggebo. Jag tycker kanske därför att det kan vara bra att gå ännu längre tillbaka i historien och se hur bakgrunderna är.

Ursprungligen var det så, år 1976, att statsrådet Elvy Olsson, centerpartiet, tog över det här arbetet och deklarerade att riksdagen inom något år skulle få sig förelagt ett förslag till ny plan- och bygglag. Riktigt så fort gick det inte, vilket vi för länge sedan kunnat konstatera. Men Elvy Olssons dåvarande statssekreterare Scherman utförde ett omfattande arbete för att ta fram underlag för ett lagförslag som skulle kunna beredas och remissbehandlas. Det var detta arbetsmaterial som Birgit Friggebo sedermera fick ta över.

Birgit Friggebo har aldrig uttalat sig för korta genomförandetider. Jag har

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En ny plan- och
bygglag, m. m.*

noga kontrollerat detta, och jag har också hennes ord på att jag här i kammaren kan säga att hon aldrig förordat korta genomförandetider.

Jag tyckte att det kunde vara värdefullt att ge denna korta bakgrundsbeskrivning.

Det är bra att nybyggnadsförbuden kan tas bort. Jag upplever att Hans Gustafsson ger uttryck för en ärlig uppfattning när han säger att man bör rensa bort denna begränsning, som under lång tid har rått för många. Men med det nu föreliggande förslaget skapas andra begränsningar för den enskilde. Här måste man se till att få nya regler, som inte ger nya begränsningar.

Exempelvis möjligheterna för kommunerna att begränsa byggrätten till att omfatta så kort tid som fem år utgör en ny typ av begränsningar. Ni borde ha kunnat jämka förslaget för att få fram längre genomförandetider, som omfattat minst 15 år. Ni borde inte heller ha gett kommunerna rätten att lösa in marken efter genomförandetidens utgång.

Jag vill sedan ställa en fråga som gäller ersättningsreglerna i samband med gamla stadsplaner. Vilken kvalifikationsgräns i kronor räknat kan det bli fråga om för en fastighetsägare, som enligt det förslag ni har presenterat nu får en begränsning av byggrätten för sin fastighet? Kan man ange en procentsats för vad en fastighetsägare skall tvingas att tåla eller ge någon vägledande beskrivning av vad som menas med den högre kvalifikationsgräns som skall tillämpas i det här fallet jämfört med den som gäller när man brukar skogs- och jordbruksmark? Det vore bra om statsrådet kunde upplysa oss om hur mycket en fastighetsägare som förlorar sin byggrätt skall få tåla.

Med tanke på vad statsrådet sade tidigare vill jag sluta med att säga att det kanske är så att enskilda sår vad samhället skördar.

Anf. 26 TORE CLAESON (vpk) replik:

Fru talman! Bostadsministern underströk i sitt anförande betydelsen av det nu framlagda förslaget och sade att det var historiskt, och jag finner det angeläget att säga att jag är överens med honom om det. Det värdefullaste är att vi nu har kommit så långt att det inte bara är ägandet som konstituerar rätten för en person att besvara sig beträffande olika frågor på det här området. Det är ett stort framsteg, vilket jag gärna vill understryka.

Vpk har sedan lång tid tillbaka – jag tror det var 1945 som vi lade fram en stor motion om en rikspan och i anslutning därtill hörande lagstiftningsfrågor – sökt att medverka till förändringar och förbättringar i gällande bygglagstiftning. Vi medverkade aktivt vid tillkomsten av den bygglag från år 1947 som i allt väsentligt har gällt och varit vägledande sedan dess. En rad förslag till förändringar och förbättringar har lagts fram av vpk, och de flesta av dem har successivt förverkligats, inte därför att det varit förslag som framlagts av kommunisterna utan därför att det varit vettiga förslag, som också har omfattats av andra partier.

I det arbete som nu har förevarit har vi sökt medverka för att framför allt se till att förslaget inte skulle stoppas eller försenas mer än nödvändigt. Det har varit våra klara ambitioner. Vi har efter bästa förmåga försökt ställa upp för att medverka till att ge lagen en så bra utformning som möjligt men också för att se till att allt det arbete som varit förenat med lagförslaget skulle kunna

genomföras, så att förslaget kunde föreläggas riksdagen i dag och vi nu kan fatta beslut om det.

Vi är i stort sett tillfreds med att vi nu kommit så långt att riksdagen kan fatta beslut om denna lag och att detta kan ske i betydande enighet. Socialdemokraterna, centern och vänsterpartiet kommunisterna står i allt väsentligt bakom detta lagförslag, som jag är övertygad om kommer att få mycket stor betydelse för människorna i det här landet. Samtidigt är jag övertygad om att det under de närmaste åren på åtskilliga punkter kommer att bli föremål för ytterligare förändringar och förbättringar i den takt som vi får erfarenheter av tillämpningen.

Anf. 27 KJELL A. MATTSSON (c) replik:

Fru talman! Bostadsministern sade att de reformer som nu genomförs bygger på 1947 års lag. Det är alltså inte första gången som vi reglerar byggandet i vårt land. I går fick jag i min hand en kopia av Magnus Erikssons stadslag, som har många århundraden bakom sig och som innehåller ingående bestämmelser om både det ena och det andra, t. ex. om "huru breda alla allmänna gator skola vara", "huru svale skall byggas", osv. Det här området har alltså verkligen reglerats sedan lång tid, helt enkelt därför att det är nödvändigt att ha någon form av reglering av bl. a. grannars rättigheter och liknande.

Jag har inte så mycket att invända emot det resonemang som Hans Gustafsson förde i sitt anförande. Jag vill understryka att moderaterna och folkpartisterna allteftersom debatten fortskridit avvikit från uttalanden som skulle kunna tolkas så att de ville upplösa det kommunala planmonopolet. Vi har för vår del tyckt att detta varit en viktig grund vid reformeringen av bygglagstiftningen.

Jag vill kommentera bostadsministerns anförande på två punkter.

Det gäller till att börja med enskilda människors kontakter med byggnadsnämnder. Det är oerhört angeläget att understryka vikten av att man kan åstadkomma den utveckling av byggnadsnämndernas arbete som Hans Gustafsson talade om. Alltför ofta och många gånger helt i onödan och t. o. m. felaktigt har byggnadsnämnderna uppträtt på ett sätt som fått människor att tro att restriktioner och liknande varit det enda som nämnderna sysslat med. Om man kan uppnå en mera serviceinriktad verksamhet, så är detta utomordentligt bra. Här kommer åtgärder som t. ex. den översyn av Svensk byggnorm som på regeringens uppdrag pågår in i bilden. Det är viktigt att se till att byggnormen ges en sådan utformning att det blir mindre av detaljregleringar och mer av service och information.

Den andra fråga som jag vill beröra är grundlagsfrågan. För centerpartiet stod det helt klart att vi inte ville medverka till en plan- och bygglag, om denna inte kunde sägas stå helt i överensstämmelse med grundlagen. Vi ville inte heller, såsom t. ex. folkpartiet föreslog, ändra grundlagen för att kunna genomföra plan- och bygglagen. Därför har vi i bostadsutskottet aktivt verkat för att genomföra den förändring av bestämmelserna som konstitutionsutskottet ansåg vara nödvändig. Jag tycker att det var värdefullt att vi i det avseendet fick fullständig partipolitisk enighet om förändringarna. När det sedan gäller detaljinhållet i plan- och bygglagen vet vi att vi under

*En ny plan- och
bygglag, m. m.*

Anf. 28 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Knut Billing och jag har inte bara olika syn på äganderätten utan också på kommunernas möjligheter att vara objektiva och sakliga företrädare för sina medborgare. Jag har stor tilltro till kommunalmännens möjligheter i den vägen. Jag har också efter långvarig erfarenhet anledning understryka att sakfrågorna inte blir mindre grundligt behandlade hos kommunerna än vad de blir i riksdagen. Den kommunala verksamheten är verkligen sakinriktad. Medborgarna har nära kontakt med sina företrädare i kommunen och möjlighet att komma till tals med dem som fattar besluten. Därför anser jag att allt är att vinna på att låta kommunerna ta ett större ansvar. Men för att inte löpa någon risk på den här punkten – Knut Billing har tagit upp den i flera olika sammanhang – har vi varit noga med att i förslaget till plan- och bygglag arbeta med en obesuren besvärsmöjlighet. Det finns många som under utredningsarbetets gång – jag skall inte nämna några namn – har varit inne på tanken att beskära besvärsmöjligheten. Man har t. o. m. talat om införandet av särskilda besvärsnämnder, vilka skulle få fatta beslut i ärendena. I det föreliggande förslaget ligger det en trygghet i att den enskilde har en obesuren besvärsmöjlighet att tillgå, om det skulle visa sig att kommunerna inte skulle leva upp till det förtroende som jag anser att vi har anledning att ge dem.

Det är möjligt att jag missförstått Knut Billing, när jag talade om att faran i en för stor frihet att bygga låg i den inskränkning som kanske var att finna hos grannarna. Jag uppfattade emellertid Knut Billing på det sättet att han t. ex. sade att man utanför planlagda områden skulle få bygga fritt, att kommunen inte skulle ha någon möjlighet att bestämma huruvida byggnadslov skulle erfordras eller inte. Då hamnar man – det försäkrar jag Knut Billing – i den situation som jag lever med varje dag och som ger klart besked om att toleransgränsen mellan grannar ofta inte är särskilt vid. Det blir lätt anledning till misshälligheter, och det är bra att man då får möjligheter till ett avgörande på det sätt som man nu får.

Till Erling Bager vill jag säga att jag inte på något sätt har menat släpa Birgit Friggebo till skampålen. Jag har inte påstått att hon ställt upp på korta genomförandetider. Men jag är övertygad om att om Birgit Friggebo hade fått hållas, så hade också folkpartiet ställt upp på plan- och bygglagens förslag. Birgit Friggebo var nämligen, även om hon ofta hade andra planministrar omkring sig, bostadsminister under så lång tid att hon har tillräcklig kunskap och erfarenhet för att veta vad det handlar om. Det framgår av de förslag som hon utarbetade. De förslag som jag fick ärva innehöll 5–15-åriga genomförandetider utan en enda garantiregel. Det hindrar inte att man kan komma på andra tankar. Jag anklagar ingen för det. Men jag beklagar, Erling Bager, att vi mot bakgrund av folkpartiets traditioner på området och med tanke på det samarbete som i decennier har förelegat mellan socialdemokrater och folkpartister i bebyggelse- och bostadsfrågor inte i den här avgörande frågan kunde finna en gemensam lösning. Allt i det material som jag ärvde talade för att det borde ha funnits

möjligheter till samförstånd. Det finns ingen anledning att klanka på Birgit Frigebo för det. Hon har säkert gjort så gott hon har kunnat.

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En ny plan- och
bygglag, m. m.*

Anf. 29 KNUT BILLING (m) replik:

Fru talman! I fråga om grannintressen, bostadsministern, vill jag hävda att grannproblematiken när det gäller byggnation i ren glesbygd i regel är ytterst små. Men givetvis innefattar rätten att bygga där att man inte får gå grannens intressen för när – det är en självklarhet.

När vi klarat ut detta kan vi beträffande synpunkterna på kommunernas möjligheter att avgöra olika frågor konstatera att bostadsministern har stort förtroende för kommunalpolitiker. Det har jag också, men det finns alltid en risk att det, när man som i PBL ger kommunalpolitiker en möjlighet att få sin beslutsfär vidgad och de enskilda markägarnas intressesfär förminskad, fattas beslut som träder den enskilde för när. Ja, säger bostadsministern, men då har vi besvärsmätt. Men hur är det, bostadsministern, när genomförandetiden har gått ut? Vad händer då?

Om vi läser innantill på s. 464 i bostadsministerns proposition, finner vi att det faktiskt står så här, när det talas om upphävande av detaljplaner sedan genomförandetiden har gått ut: "Någon avvägning mot enskilda intressen skall inte göras i dessa fall." Det är klart att man har en överklaganderätt, men eftersom det står i propositionen att någon avvägning mot enskilda intressen inte skall göras, är det ju ointressant för den enskilde att överklaga. Hans möjligheter att få gehör är ju minimala. Det är endast i ett kommunalbesvär, där man konstaterar att beslutet inte fattats i laga ordning, som man kan få rätt. Den besvärsmätten ger jag inte mycket för. Det är, som jag har sagt hela tiden, konsekvent så att rättigheterna ligger i kommunalmännens händer, och det är det vi är oroliga för.

När man lyssnat på inläggen från majoritetssidan kan man konstatera att ingen i sak har kunnat bestrida att de enskilda fastighetsägarnas rättigheter och inflytande minskar när det gäller genomförandetider, översiktsplaner, områdesbestämmelser och detaljplaner. Detta förslag är sammanfattningsvis ett förslag som försvagar den enskilda äganderätten och förstärker den kommunala. Det är ytterligare ett stort steg i den socialdemokratiska politikens väg mot införande av socialism.

Anf. 30 ERLING BAGER (fp) replik:

Fru talman! Statsrådet Hans Gustafsson beklagar att man inte kunde få med folkpartiet på en uppgörelse. Men då får man ju visa god vilja och peka på att man vill göra reträtt i viktiga frågeställningar som folkpartiet fört fram inte minst i partimotionen. Vid de samtal som vi har haft i utskottet under vintern och även i en liten delegation med representanter för varje parti fick jag inte på någon punkt veta att socialdemokraterna kunde vara beredda till eftergifter gentemot folkpartiet – inte när det gäller genomförandetiden, inte när det gäller ersättningsreglerna och inte när det gäller rätten för kommunerna att lösa in mark efter genomförandetiden. Om man inte vid något tillfälle visar att man är intresserad av att diskutera längre genomförandetider, finns det inte förutsättningar för en uppgörelse. Skulle ni vilja göra eftergifter och gå med på att avslå propositionen nu och rätta till det som inte

är bra, så kan vi ha goda möjligheter att bli överens, men den inställningen har hittills inte visats på något sätt.

I min förra replik ställde jag en fråga till Hans Gustafsson om de olika kvalifikationsgränserna för ersättning till enskilda. Jag nämnde att majoritetspartierna har olika kvalifikationsgränser för skogsmark och jordbruksmark osv. Min fråga gällde om bostadsministern kan ange den högre kvalifikationsgräns som ni vill tillämpa i tätorter, dvs. hur stor skadan maximalt skall vara i kronor eller procent för den enskilde. Jag förstår att repliktiden är kort och att man inte hinner svara på alla frågor i samma replik, men jag emotser ett svar.

Anf. 31 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Fru talman! Orsaken till att jag inte svarade Erling Bager på hans fråga var inte att jag hade ont om repliktid utan att jag tänkte att Erling Bager så småningom skulle komma underfund med att frågan inte skall besvaras. Det vore fullständigt orimligt om jag här försökte ge mig in på att fastställa regler för de värderingar som kan komma att ske, regler utöver dem som bostadsutskottet så utförligt har behandlat och som behandlats i propositionen. De gränser som skall komma att tillämpas får fastställas på det sätt som lagen förutsätter. Det kunde inte vara lämpligt att jag gav mig in i den typen av värderingar i detta sammanhang.

Erling Bager menar att socialdemokraterna och folkpartiet inte har kunnat bli överens, därför att socialdemokraterna inte har velat göra några eftergifter. Om man går till förhandlingar med den utgångspunkt som Erling Bager redovisade här, dvs. att socialdemokraterna skulle börja med att skicka tillbaka propositionen och begära en ny, då är förutsättningarna för ett samförstånd inte särskilt stora. Det har ju ändå visat sig i överenskommelsen med centerpartiet att det går att föra en konstruktiv dialog om man kan vara överens om de principiella utgångspunkterna för att komma till ett annat resultat.

Jag tyckte nog att Knut Billing ändrade sig i sitt andra inlägg. Nu säger han att det inte kan vara så farligt att bygga utan byggnadslov i glesbygder, för där kan grannbesvärerna inte vara särskilt stora. I sitt första inlägg talade Knut Billing om "utanför planläggningsområdet", och det är någonting helt annat än glesbygd. Där finns det mycket stora möjligheter för konfrontation mellan grannar och mellan allmänna och enskilda intressen.

Beträffande frågan om genomförandetid och med anknytning till ersättningsbestämmelserna vill jag framhålla att det fastslogs 1947 när det gäller tätbebyggelse och 1971, tror jag, när det gäller glesbebyggelse att ingen markägare i Sverige har någon automatisk rätt att bygga på sin fastighet. Den rätten kan han i princip bara få genom att man fastställer en plan som ger honom den, eller så kan man via dispensregler ge honom den rätten. Någon annan byggrätt har han inte. Jag förstår därför inte den diskussion som här förs om vad som skulle ersättas om byggrätten försvann. Markägaren har ju fått en tidsbestämd byggrätt för sin tomt av samhället. Vill han inte utnyttja den under den tiden, återgår alltså byggnadsrätten, om det inte finns skäl att låta vederbörande behålla den länge.

Låt mig också säga följande beträffande de korta byggtiderna och

genomförandetiderna på fem år, som flera har varit inne på. Att man har stannat för fem år, vilket var utgångspunkten i det förslag som jag mottog, beror på att vi nu har så snabba förändringar. Kan man inte hantera dessa snabba förändringar på ett anständigt sätt så har man valt byggnadsförbud. Och byggnadsförbud är det största oskicket. Det är verkligen att lämna ut den enskilde fastighetsägaren till det kommunernas godtycke som ni här har talat om! Han har ju den svagaste ställningen av alla. Om inte kommunen vill tillstyrka att han får dispens från byggnadsförbudet så kommer han i princip ingenstans. Han får en mycket starkare ställning i det lagkomplex som nu föreslås än vad han har med tillämpning av nybyggnadsförbud, där vederbörande fastighetsägare får leva i osäkerhet år efter år och begära prövning för att få bygga men bara få till svar: Nej, det strider mot nybyggnadsförbudet. Nu får han en ordentlig chans att få sin fråga prövad hela tiden. Det är en stor framgång.

Förste vice talmannen anmälde att Knut Billing och Erling Bager anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 32 BERTIL DANIELSSON (m):

Fru talman! Den nya plan- och byggnadslagstiftning som riksdagen nu är i färd med att besluta om är mer än bara en lagstiftning som reglerar markanvändning och byggande. Av PBL-paketet framgår tydligare än i många andra ärenden de skilda synsätt som finns beträffande enskildas rätt och det allmännas makt. Jag använder medvetet uttrycken enskildas rätt och det allmännas makt, eftersom det är det som det är frågan om.

De enskilda rättigheter i form av exempelvis ägande får i PBL trädå tillbaka för, som det heter, "allmänna intressen". En koncentration av makt kommer att ske framför allt till kommunerna, och detta går ut över de enskilda människorna.

För oss moderater utgör äganderätten en omistlig del i den fria, öppna rättsstaten. Det är inte fråga om någon egoistisk självhävdelse, utan vår syn på äganderätten baseras på förvaltarstanken.

Genom det personliga ägandet ställs höga krav på ansvar för egendomen. Gör man dessutom en koppling till arvsrätten och därmed sambandet generationerna emellan, framstår den personliga äganderätten som överlägsen andra ägandeformer.

Erfarenheten visar dessutom att de personligt ägda tillgångarna oftast förvaltas, används och sköts på effektivaste sätt. Den aktsamhetsfilosofi som med fog kan spåras i denna ägandeform betyder även att viktiga miljöhänsyn tas till vara.

För oss moderater är äganderätten inget självändamål. Den har i sig en funktion och ett mål, som överensstämmer med vårt lands rättstraditioner.

För andra däremot – socialdemokrater och kommunister – är det andra ägandeformer än den direkt personliga som är idealet. För dem är det staten, kommunen, kollektivet eller det allmänna som i varje läge har företräde. Denna annorlunda grundinställning kommer klart till uttryck i regeringens PBL-förslag. Med konsekvens och målmedvetenhet skapas ökat utrymme för politiker, kommuner, myndigheter, planerare och inte minst "allmänna

intressen". Människorna, medborgarna, har att inordna sig och finna sig i PBL-systemets regelverk.

Att PBL så tydligt angriper äganderätten är ett av skälen till att vi moderater avvisar den nya plan- och bygglagen.

Fru talman! Det har hävdats att PBL behövs därför att behovet av en ny, modern bygglag med enkla och klara regler är stort. Med den nya lagen skulle alla oklarheter svepas bort, byggnadsförbuden försvinna och kommunerna få en enklare hantering. Allt skulle med andra ord bli perfekt.

Jag håller med om att det är bra, ja, t. o. m. nödvändigt, att lagar och regler är klara, enkla och förståeliga. Med detta följer dock inte att en ny lag med PBL:s innehåll är nödvändig. Det har inte påvisats att det råder ett direkt samband mellan kravet på en moderniserad lag och införandet av PBL. Reformering och översyn av byggnadslagarna bör ske inom delreformernas ram.

Av detta följer att vi inte motsätter oss förbättringar i byggnadslagstiftningen, och vårt nej till PBL motsäger inte denna vår uppfattning.

Det är dessutom värt att notera att den av regeringen uttalade önskan om enkelhet och klarhet inte alls eller i vart fall mycket litet avspeglas i PBL-förslaget. Även om vissa förändringar skett i utskottet, kvarstår många oklarheter, och de har t. o. m. förstärkts på väsentliga områden.

Jag kan dock hålla med om att det i ett speciellt hänseende blivit enklare, nämligen för kommunerna. Bestämmelser som ger kommunerna ökad makt och monopolställning uppfattas givetvis av kommunernas politiker och planerare som en förenkling. Enskilda medborgare har helt enkelt blivit av med åtskilligt av sina rättigheter. Det blir enklare, men inte bra. Det blir tvärtom till stor skada för de enskilda mark- och husägarna.

Fru talman! Det har bl. a. från ett av kompromisspartierna, centerpartiet, hävdats att det nu föreliggande förslaget är bättre än det ursprungliga regeringsförslaget. Förändringar har gjorts under utskottsbehandlingen och vissa förbättringar åstadkommit, men förslaget är för den skull inte bra.

Påstår någon att förslaget är bra kan man fråga sig: Från vilka utgångspunkter? Utgår man från samtliga tre borgerliga partier och deras motionskrav är förslaget oacceptabelt. De som mot denna bakgrund hävdar att det är ett bra lagförslag har inte särskilt stora krav på kvalitet.

Det bör i detta sammanhang erinras om hur de olika turerna har varit på PBL-resan. Efter år av utredande lade den socialdemokratiska regeringen fram ett mycket långtgående lagförslag. Med i bagaget fanns ett kritiskt yttrande från lagrådet, där det framfördes att förslaget knappast var förenligt med svensk grundlag och troligen inte var förenligt med Europakonventionen.

En stark opinion från organisationer och enskilda, samt politiska partier, framförde omfattande kritik. Detta tryck samt socialdemokraternas strävan att få ett bredare stöd än från vpk resulterade i en kompromiss med centerpartiet. Centern syddes helt enkelt in i PBL-väven, men de gröna trådarna syns ganska litet i det färdiga plagget. Detta framgick under Oskar Lindkvists anförande tidigare, då han sade att de stora riktlinjerna i regeringens proposition finns bevarade.

Slutresultatet har blivit att den socialdemokratiska rörelseriktningen inte

ändrats. Det går bara något långsammare framåt. Jag tar kanske inte helt fel, om jag säger att jag tror att socialdemokraterna redan från början insåg att vissa mindre eftergifter var nödvändiga. PBL kan betecknas som socialism med prutmån.

Fru talman! Jag går nu över till att behandla ett viktigt och omdebatterat avsnitt i lagförslaget, nämligen ersättningsreglerna. Här kommer äganderätten på ett alldeles särskilt sätt i fokus. Jag vill erinra om att lagrådet i dessa hänseenden uttalade stark kritik mot reglernas utformning i regeringens proposition. Några avgörande förbättringar har inte skett i utskottet.

Utgångspunkten för socialdemokraterna synes vara att visst skall vi ha äganderätt, men först en rejäl självrisk. Denna självrisk tar sig uttryck i bestämmelser om krav på vissa kvalifikationsgränser vid intrång eller skada innan ersättning utgår.

Så mycket märkligare ter sig då det uttalande som utskottets majoritet gör på s. 138 i betänkandet. Där står:

"Utskottet vill inledningsvis ansluta sig till den grundläggande principen att skada för en fastighetsägare genom beslut av offentliga organ skall ersättas." Men genast tas åtskilligt tillbaka i och med vad som sägs i meningens därpå: "Ett visst intrång i sin förfoganderätt måste den enskilde dock tåla."

Måste det verkligen vara på det sättet? Varför skall vissa människor, vilka råkar bo på en viss plats, vara beredda att avstå från en del av sin egendom? I lagförslaget är det ägare till vissa fastigheter, hus eller mark som skall tvingas avstå från en del av det som de äger. Nu gäller det mark och hus. Hundredskapsfisket är ett redan inmutat område. Härnäst gäller det pensionssparandet.

Med samma logik, eller i varje fall politik, skulle förfoganderätten över privatbilar i vissa områden kunna begränsas. Varför skulle de boende i ett kvarter inte få använda någon annans bil vid behov för en körsträcka om så där en 200 mil om året – att jämföra med en sammanlagd körsträcka på ungefär 2 000 mil? Det blir ju inte mer än 10 % av den årliga körsträckan. En skada på upp till 10 % skall ju en fastighetsägare få tåla utan att ersättning utgår. En förutsättning i detta fall är givetvis att kommunens trafiknämnd har beslutat att denna regel skall införas.

Detta tänkta exempel visar på vilken bräcklig grund som ersättningsbestämmelserna vilar.

Hur mycket olika ägarkategorier skall tåla är dock oklart. Klart är i alla fall att olika objekt behandlas olika. Olika ägare behandlas också olika i vissa särskilda fall, även om objekten är lika.

När det gäller kvalifikationsgränserna fastläggs inga absoluta procenttal. Beträffande bebyggelsereglerande åtgärder anses ägaren, som exempelvis vägras rivningslov, få tåla en skada som är "betydande" i förhållande till värdet. Hur hög procentsats "betydande skada" representerar är oklart. Det kan röra sig om 15–20 %.

Det är orimligt att en skada som kan uppgå till en femtedel av värdet skall behöva tålas utan att ersättning utgår.

Även om kvalifikationsgränsen överskrids, ersätts inte skadan därunder. En självrisk i ägandet införs.

Något annorlunda betraktar utskottet de markreglerande åtgärderna. Här

laborerar man med en rad skilda begrepp och procentsatser. För det första ansluter sig utskottet till de principer som infördes i naturvårdslagen 1972. I denna anses kvalifikationsgränsen ligga vid 10 %.

För det andra uttalas att skador som är mer än bagatellartade skall ersättas. Samtidigt sägs det: "En toleransgräns på 10 % inom berörd del får anses vara den högsta som i något fall skall behöva accepteras." Är en 9-procentig förlust verkligen bagatellartad?

För det tredje står det i lagtextförslagets 14 kap. 8 § att ersättning skall utgå "om skadan medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras inom berörd del av fastigheten". Ordet bagatellartad finns inte i lagtexten.

Att en skada upp till nivån för avsevärt försvårad markanvändning skall tålas utan ersättning men ändå betraktas som bagatellartad är obegripligt.

Vad kommer att gälla? Vilka procentsatser skall tillämpas? Det är allvarligt och oacceptabelt att både förvirring och oklarhet råder på detta område.

Från centerhåll har framhållits att centerns uppgörelse med socialdemokraterna gav god utdelning genom att begreppet "berörd del av fastigheten" infördes. En viss förbättring innebär detta i förhållande till regeringens ursprungliga förslag. Men det är klart sämre än de borgerliga motionskraven. I centerpartiets egen partimotion står att läsa på s. 11: "Vill myndigheterna ta den enskildes egendom i anspråk eller inskränka hans möjligheter att utnyttja sin egendom, måste reglerna vara sådana att full ekonomisk gottgörelse utgår." Detta har inte uppfyllts i föreliggande förslag.

Även om begreppet "berörd del" utgör en viss framgång, tas åtskilligt av detta tillbaka genom reglerna för ackumulerad skada. Ackumulationsreglerna innebär i korthet att de sammanlagda skadorna på en fastighet inom en tioårsperiod skall beaktas när det gäller att avgöra kvalifikationsgränserna. Men detta gäller endast samma del av fastigheten.

Vad detta betyder belyses bäst genom ett citat ur betänkandet. På s. 152 står det: "Om exempelvis marklov först vägras för trädfällning inom en viss del av fastigheten och därefter vägras för en annan del som inte ingår i samma behandlingsenhet, skall skadorna sålunda inte ackumuleras."

Vad den ena handen ger tar den andra tillbaka.

Ett tydligt exempel på vad man kan kalla hugskott är ersättningen till olika ägarkategorier. Vid lika fall skall *en* grupp ägare få tåla större skada än en annan.

Även här belyses förhållandena bäst genom ett direkt citat ur betänkandet. På s. 151 står det:

"Det relativa betraktelsesättet innebär att ersättningströskeln uttryckt i absoluta belopp ligger högre för ett stort skogsbolag än för en liten skogsägare."

Ett skogsbolag måste alltså vara berett att tåla större skada än grannfastigheten som ägs av en enskild skogsägare. Tanken är vacker, men rättsstridig. Några närmare anvisningar om *hur* klassificeringen skall gå till ges inte.

Är det männe arealens storlek som avgör? Eller är det kanske ägarnas ekonomiska status som faller utslaget? Hur blir utslaget om det å ena sidan gäller ett skogsbolag på obestånd och å andra sidan en enskild skogsägare

med god ekonomi och kanske en betydande förmögenhet på annat håll eller i annan form?

Vad skall de rättstillämpande myndigheterna hålla sig till? Det enda skrivna är några rader i utskottsbetänkandet. I lagtexten står det ingenting.

En aspekt på ersättningsreglerna som ofta glöms bort är vilken frekvens som kan väntas där intrång, skada eller rådighetsinskränkning blir aktuella. Från majoritetens sida hävdas att föreslagna regler t. o. m. skulle vara bättre än hittills gällande regler. Man glömmer då bort att ett helt nytt planinstitut införs, nämligen områdesbestämmelserna. Det är just i dessa områden som krav på marklov kommer att införas. Att göra jämförelser med naturvårdslagens regler är felaktigt. Det är mycket begränsade arealer som det där hittills har varit fråga om. Nu kan en störtflod av marklovsområden välla fram. Tusentals bönder kommer att beröras.

Folkpartiet har en kliven inställning i ersättningsfrågorna. Å ena sidan hävdas i deras reservation att kvalifikationsgränsen "avsevärt intrång i pågående markanvändning" skall gälla även bebyggelsereglerande åtgärder – det är alltså något bättre än majoritetens förslag när det gäller bebyggelsereglerande åtgärder.

Å andra sidan föreslås skyddet bli sämre för de markrelaterade åtgärderna genom att skadan skall relateras till hela fastigheten. Härmed har folkpartiet anslutit sig till regeringens ursprungliga version, som socialdemokraterna i utskottet så att säga backat från. Man kan fråga sig vilket värde folkpartiet tillmäter äganderätten i dessa sammanhang. Jag beklagar folkpartiets inställning.

Genom övergångsbestämmelsernas utformning finns ett alltför bräckligt skydd för vissa tomtägare. Om byggrätten i gamla planer inte utnyttjats före genomförandetidens utgång kan all rätt till ersättning utebli redan 1992. De bestämmelser och regler som här föreslås är sådana att fullgod rättssäkerhet och skydd för äganderätten inte uppnås. Många får ingen ersättning alls.

Fru talman! Den moderata kritiken beträffande ersättningsreglerna är omfattande och massiv. Vi kan inte acceptera att äganderätten inskränks. I de fall kommunen nödgas göra intrång eller införa rådighetsinskränkningar på enskildas egendom skall full ersättning utgå. Om kommunen tvingas betala fullt ut kommer med nödvändighet prioriteringar att behöva göras. Man får då ett mått på hur mycket kommunen är beredd att betala för de områden som anses skyddsvärda.

Det är med beklagande som vi konstaterar att centern aktivt medverkar till att socialdemokraternas PBL-förslag genomförs utan att några avgörande förbättringar uppnås. Där sådana åstadkommit har de gjorts på socialdemokraternas villkor.

Motiven för socialdemokraternas ställningstagande är ganska klara. För dem är enskildas rätt och rättigheter av mindre vikt i jämförelse med kollektivets, kommunens eller det allmännas intresse. Socialismen kommer alltid i första rummet.

Centerns motiv är något dunklare. Kanske var lockelsen att få vara med om en kompromiss alltför stor. Kanske framstod möjligheten att göra ett dåligt förslag något litet bättre som en ädel handling.

För oss moderater kan aldrig äganderätten kompromissas bort. Tillfälliga

och små förändringar i socialistiska förslag är för oss inte motiv nog att överge principer och motionskrav. Små förbättringar på ett område kan och får aldrig legitimera försämringar på andra. En liten förstärkning av äganderätten kan inte få balanseras av urholkningar i en annan paragraf eller i en annan lag.

Det är dessa övergripande och långsiktiga idéer som har väglett våra ställningstaganden. Att försöka se helheten och rörelseriktningen i olika förslag är nödvändigt, även om en sky av detaljer och lagparagrafer gör att överblickbarheten begränsas.

Det är nödvändigt att tränga igenom och under alla de hundratals paragraferna i PBL. Vad leder denna bestämmelse till? Vilka konsekvenser får detta för människorna? På vilket sätt påverkas enskildas frihet och rätt av denna paragraf? Det är frågor som ständigt måste ställas.

När vi i moderata samlingspartiet har arbetat med PBL-förslaget har vi kommit fram till att dess sammanlagda effekter inte går att acceptera. Riksdagen bör avvisa förslaget. I stället bör en reformering ske av nuvarande lagstiftning, gradvis och i delreformernas gestalt. I vår motion och i reservation 1 anges vilka utgångspunkter som skall vara vägledande i detta arbete.

Fru talman! Jag yrkar avslag på utskottets hemställan och bifall till reservation 1.

I detta anförande instämde Anders Andersson (m).

Anf. 33 KJELL A. MATTSSON (c) replik:

Fru talman! Bertil Danielsson fortsätter med sin kampanj mot innehållet i det betänkande som bostadsutskottet har lagt fram. Framför allt är han kritisk mot bestämmelserna om markreglerande åtgärder. Under arbetets gång har de som företräder skogs- och jordbruket varit mycket aktiva för att bearbeta såväl regering och bostadsutskott som partier för att få sina synpunkter tillgodosedda.

Utformningen av ersättningsreglerna för markreglerande åtgärder framgår på s. 150. Bertil Danielsson citerade följande mening: "En toleransgräns på 10 % inom berörd del får anses vara den högsta som i något fall skall behövas accepteras.". Det hade varit bra om han hade läst ett par meningar till nämligen dessa: "Den gäller om den berörda delen representerar ett i pengar litet belopp. Representerar den ett högt värde, är det en i relativa tal väsentligt mindre värdenedsättning fastighetsägaren behöver tåla. Ett för ägaren i absoluta tal stort belopp kan aldrig vara bagatellartat."

Därmed blir moderaternas resonemang fånigt, när de i sin reservation påstår att det är 9 % som skall gälla. Som tidigare har sagts, måste det göras en värdering av skadan, som ersätts helt från botten.

De diskussioner som har förts med dem som företräder jord- och skogsägarintressena – det är framför allt de som är berörda – har resulterat i att de sagt att den uppgörelse som träffats om utformningen av ersättningsreglerna är bra och att de är helt nöjda med den. Den är så bra att t. o. m. moderata riksdagsledamöter lämnar sina fackliga organisationer, därför att de i sin tur har vågat säga att uppgörelsen är bra. Det ingår självfallet i den

moderata kampanjen mot centerpartiet att göra antydningar och påstå att våra förslag inte varit så betydelsefulla.

Bertil Danielsson gör en jämförelse och säger att en person skulle kunna ta vilken bil som helst om reglerna var likvärdiga på det området, och det visar att han inte förstår skillnaden. PBL förändrar inte ägandet av mark. Vad som diskuteras är inskränkning i skötsel eller avkastning samt reducering av byggrätt, dvs. frågan om man skall få ta i anspråk litet mera luft än man tidigare gjort genom att bygga högre eller större byggnader. Det är inte så att någon kan klampa in i en fastighetsägares bostad – den skulle i så fall jämföras med bilen – och säga att han skall rumstera om där. Det enda som kan diskuteras är vilken förändring av byggrätten som i ett visst läge skall ske och vilken ersättning som skall utgå för den.

Anf. 34 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Fru talman! Kjell Mattsson tycker att moderaterna bedriver en kampanj, men det är inte så. Vi framför en allvarlig, saklig kritik gentemot ett lagförslag som är alltför långtgående. Om Kjell Mattsson hade varit uppmärksam nog hade han noterat att jag sade att en viss förbättring har skett genom överenskommelsen, och det gäller de markreglerande åtgärderna – jag kan inte sticka under stol med det. Det är emellertid inte tillräckligt för oss – det är en del i ett stort lagkomplex, där man har nått en liten bit på väg. Det kan aldrig legitimera ett accepterande av ett förslag som i sin helhet leder åt ett helt annat håll.

När det gäller de bebyggelsereglerande åtgärderna har det inte skett någon som helst förändring. En skada på 15–20 % kan få tålas innan ersättning utgår, och där finns en självrisk i botten. Sammantaget är den moderata kritiken massiv men allvarlig – någon kampanjverksamhet lämpar sig inte detta förslag för.

Kjell Mattsson säger att organisationerna är nöjda. Jag har viss förståelse för att organisationer som har ett intresse i dessa hänseenden har sett en möjlighet att i ett givet läge nå litet bättre resultat än vad regeringens proposition innehöll. Ur denna synvinkel är deras agerande legitimt. Man bör dock ställa större krav på ett politiskt parti, som har att forma lagförslag för framtiden och också kan och bör se konsekvenser och rörelseriktningar i andra sammanhang. Det går inte att bryta loss en del och säga att den accepteras – man måste se helheten. PBL föreskriver inte bara markreglerande åtgärder, och det är inte en fråga om 9 eller 10 %.

Min lilla bild av bilkörning var ett försök att på något sätt göra åskådligt vad detta rör sig om. Om sedan Kjell Mattsson tycker att det var ett oriktigt valt exempel må så vara. Man måste försöka att på något sätt föra ned debatten på en förståelig nivå för att förslagen skall uppfattas på ett riktigt sätt.

Anf. 35 KJELL A. MATTSSON (c) replik:

Fru talman! Nej. Bertil Danielsson, jag tycker exemplet med bilen var ganska symptomatiskt för moderaternas kampanj. Det är alltså djupt felaktigt att göra på det sättet. I exemplet gällde det att disponera en annans

egendom, men PBL gör inte det. Den reglerar hur bebyggelsen skall vara utformad. Det är en avvägning mellan den enskildes rätt och allmänna intressen: Bertil Danielsson kan läsa i vårt betänkande på s. 41, 46, 48 och 49 hur vi starkt understryker att man vid såväl planläggning som tillståndsbeslut i enskilda ärenden skall ha en avvägning mellan allmänna och enskilda intressen.

Vi ser nog litet olika på detta. Vi i centerpartiet tycker att det är ganska självklart att vi har en skogsvårdslag. Den ger inskränkningar i hur en skogsägare får använda sin skog. Vi har en skötsellag för jordbruk. Vi har en miljöskyddslag som gör att vi inte kan etablera vilka verksamheter som helst på det sätt som vi kanske ur rent ekonomisk synpunkt skulle vilja göra, utan vi är skyldiga att rätta oss efter de bestämmelser som det genom koncessionsnämnden eller liknande har fattats beslut om. Därför tycker vi att det är lika riktigt att formerna för hur fastighetsägandet skall få utvecklas i tätbebyggelsen är reglerade i någon form av lagstiftning.

Jag tycker faktiskt att vi i debatten tidigare i dag har slagit fast att moderaterna backar på den punkten. De ifrågasätter inte längre att vi skall ha ett kommunalt planmonopol. Någonstans måste ändå planerna fastställas. Jag förstår därför inte resonemanget om att den kommunala nivån är så farlig. Vi har ju i dag ett kommunalt planmonopol. Visserligen sker fastställelsen slutgiltigt på statlig nivå på länsstyrelsen. Men om man nu gör en decentralisering och stramar upp lagstiftningen om hur planeringen skall gå till och lägger fastställelserätten på kommunal nivå, kan jag inte förstå att det helt hastigt förändrar hela frågan så starkt.

När det gäller ersättningsreglerna måste man på nytt fråga om moderaterna i stället vill gå fram med krav på att den praxis som har utvecklats när det gäller förändringar av byggrätt osv. nu skall brytas, så att riksdagen skall anta en lagstiftning som säger att varenda tänkbar förändring av byggrätten skall ersättas. Det är mycket viktigt att alla de som i dag diskuterar angelägenheten av att hitta en avvägning mellan fastighetsägareintresset och de intressen som vi som bor i en kommun har av stadsbild och miljö får reda på att varenda liten tänkbar förändring skall ersättas.

Anf. 36 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Fru talman! När det gäller bestämmelserna för att reglera ägandet och brukandet av egen mark säger Kjell Mattsson att det inte är fråga om att ta i anspråk annans egendom. Nej, det har heller inte hävdats. Men man begränsar rådigheten över denna egendom. Om man exempelvis inte får avverka den avverkningsmogna skogen, tar man inte i anspråk marken eller skogen i fråga, men rådigheten har inskränkts för ägarna. I de fallen, menar Kjell Mattsson och majoriteten, att ägarna får tåla ett visst intrång som kan vara upp till maximalt 10 % på det skogsskifte det är fråga om. Vi menar att detta inte är korrekt. Varför skall tillfälligheter avgöra om någon skall avstå från en del av avkastningen av sin egendom? Det finns inga egentliga grundläggande motiv för att denna ståndpunkt skall gälla. Därför driver vi alltså kravet att full ersättning skall utgå.

Skulle vårt ställningstagande få konsekvenser för annan lagstiftning när det gäller rådighetsinskränkningar, skötsel föreskrifter eller vad det nu kan

vara fråga om, måste vi vara beredda att se över även därav berörd lagstiftning. Vi är beredda att medverka till detta. Det kan inte få vara tillfälligheter som avgör hur den ene eller den andre skall behandlas.

Jag vill ta upp en liten detalj när det gäller planmonopolet. Vi har aldrig hävdat, såvitt jag känner till, att planmonopolet skulle avskaffas. Det är kommunerna som skall planera. Man kan uttrycka det så här: för de markägare det här är fråga om skall rätten att få bygga gälla oinskränkt. Men *hur* man skall bygga regleras i planläggning. Det är kanske däri skillnaden ligger. Rätten att bebygga och utnyttja sin mark skall alltid gälla, men det skall regleras i lagstiftning, i planläggning, på vilket sätt det skall ske. Då måste en avvägning ske mellan enskilda och allmänna intressen.

Anf. 37 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Fru talman! Höga krav på klarhet och stringens måste ställas på de lagar riksdagen stiftar. Oklarheter och tveksamhet leder till svårigheter vid tolkningen av lagen.

Redan från början drog PBL-propositionens lagtextförslag på sig skarp kritik bl. a. ur grundlagssynpunkt. Vid lagrådets granskning visade det sig att plan- och bygglagen knappast var förenlig med svensk grundlag. I lagrådets yttrande över förslaget till ny plan- och bygglag står att läsa: "Lagrådet har övervägt att på andra vägar nå en säker överensstämmelse med regeringsformen. Detta skulle emellertid medföra en revision av grundläggande delar av förslaget. Vid en sådan revision kommer man in på värderingar och ställningstaganden som det inte tillkommer lagrådet att göra. Lagrådet nödgas konstatera att förslaget i vad avser kommunernas befogenheter att i planbestämmelser reglera markanvändning och bebyggelse knappast torde vara förenligt med grundlagen."

Vad som nu hände var att bostadsutskottet försökte arbeta fram ändringar i lagtexten innebärande att lagrådets kritik vad gäller översiktsplanernas normativa karaktär skulle undanröjas. Ett enigt utskott ansåg att, för att inte översiktsplanerna skulle kunna användas som styrmedel mer i detalj, det är väsentligt att det av översiktsplanerna *inte* skall framgå "tillkomst, förändring och bevarande av bebyggelse". Bostadsutskottet strök därför dessa rader i det förslag till lagtext som gick till lagrådet.

Något förvånande är det att utskottsmajoriteten godtog att lagrådet ändrade utskottets egen skrivning på denna punkt och åter förde in att översiktsplanerna skall visa hur kommunerna ämnar använda olika markområden för tillkomst av bebyggelse. Det är, efter denna förändring i utskottets förslag, stor risk att översiktsplanerna blir just det styrmedel kommunerna kan komma att hänvisa till vid framtida ansökningar om lov att få bygga, något som bostadsutskottet i sitt förslag till lagrådet försökte undvika. Den framtida tillämpningen av lagen får visa vad detta kan komma att innebära.

Lagstiftning som berör rätten att använda mark för olika ändamål kommer obönhörligen in på äganderättsfrågor och deras tillämpning samt möjligheterna för den enskilde resp. för samhället att ta till vara sina olika intressen. Av naturliga skäl uppstår här ofta konflikter mellan den enskildes och det allmännas planering och önskemål.

I plan- och bygglagens 1 kap. 6 § står det: "För att mark skall få användas

för bebyggelse skall den vara från allmän synpunkt lämplig för ändamålet. Lämplighetsbedömningen sker vid planläggning eller i ärenden om byggnadslov eller förhandsbesked.”

Bedömningen av om marken är från allmän synpunkt lämplig görs alltså av myndighet. Innebörden är att den enskilde markägaren inte anses ha någon självständig rätt att bebygga sin mark, utan sådan rätt uppkommer först om offentlig myndighet finner den från allmän synpunkt lämplig att bebygga.

Det finns enligt folkpartiets mening anledning att ompröva lydelsen av nu nämnda paragraf. Här vill jag bl. a. hänvisa till Europadomstolens tolkning 1983 av artikel 1 i första tilläggsprotokollet till Europakonventionen angående skydd för mänskliga rättigheter. I denna artikel stadgas som huvudregel att envars rätt till sin egendom skall lämnas okränkta. Äganderätten utgör, som framgår av artikeln, en av de grundläggande rättigheterna i Europakonventionens rättighetssystem – något som Sverige har ställt sig bakom.

Folkpartiet menar att denna förpliktelse måste vara utgångspunkten för regleringen i plan- och bygglagen av rätten till bebyggelse av mark. Med hänsyn till att Sverige har ratificerat tilläggsprotokollet anser folkpartiet att utformningen av 1 kap. 6 § i plan- och bygglagen inte är bra. Paragrafen framhåller nämligen det allmänna intresset som den enda avgörande faktorn för markägarens rätt att begagna mark för bebyggelse.

Vi anser att tilläggsprotokollet till Europakonventionen angående skydd för mänskliga rättigheter är mer nyanserat och på ett bättre sätt formulerar folkpartiets syn, nämligen att rätten att använda mark för bebyggelse kan av hänsyn till allmänt intresse inskränkas eller helt bortfalla. Erforderlig intresseavvägning sker vid planläggning eller i ärende om byggnadslov eller förhandsbesked.

Mot denna bakgrund anser vi att paragrafen bör formuleras om så att den bringas i större överensstämmelse med synsättet i det av Sverige ratificerade tilläggsprotokollet. Förutom den anpassning till Europakonventionen som folkpartiförslaget innebär betonas på ett klarare sätt, menar vi, vikten av att enskilda intressen vägs på ett likvärdigt sätt mot allmänna intressen.

Vid den konflikt som kan uppstå mellan den enskildes och det allmännas intresse aktualiseras krav på ersättningar av olika slag. Folkpartiets principiella utgångspunkt härvidlag är, som jag tidigare har påpekat, att äganderätten skall lämnas okränkta. Det innebär att det inte är rätten att använda mark för bebyggelse som behöver motiveras utan inskränkningar i denna rätt. Därav följer att den som av hänsyn till det allmänna intresset drabbas av inskränkningar i sin äganderätt skall ha rätt till ersättning.

I propositionen föreslås också att ersättning i vissa fall skall utgå men först när skadan överstiger vissa kvalifikationsgränser. För bebyggelseregleringar föreslås dessa gränser ligga på en relativt hög nivå. För att få ersättning krävs att skadan skall vara betydande i förhållande till värdet av berörda delar av fastigheten. Hur höga kvalifikationsgränserna i praktiken skall vara är något osäkert. Dels sägs att dagens praxis vid begränsning av byggrätt skall vara vägledande, dels sägs att ingen egentlig praxis finns. Vad gäller markreglerande begrepp anges det i propositionen att ingrepp som medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras skall ersättas.

I den överenskommelse som socialdemokraterna och centern har träffat har man ganska mångordigt behandlat ersättningsreglerna. Detta till trots kan man knappast påstå att klarhet nu råder när det gäller hur olika ersättningsfall kommer att bedömas ute i kommunerna. Risken för olika behandling mellan kommuner är uppenbar.

Vi menar att det är rimligare, tydligare och enklare att arbeta med att en kvalifikationsgräns, nämligen "avsevärt intrång i pågående markanvändning", får gälla såväl vid bebyggelsereglering som vid markreglering enligt plan- och bygglagen. När det gäller storleken av den skada som en sakägare skall få bära utan ersättning menar folkpartiet att endast bagatellartade intrång skall behöva tålas utan ersättning. Det innebär att skada som beloppsmässigt är betydande alltid skall ersättas. Man får också ta hänsyn till hur fastigheten är belånad, så att intrång aldrig skall kunna medföra att fastigheten eller fastighetsdelen får ett negativt värde, dvs. är värd mindre än vad den är belånad för.

En särskild fråga är hur skadan av en restriktion skall mätas i förhållande till den berörda fastigheten. Av nuvarande praxis torde följa att ett intrång skall sättas i relation till den ekonomiska enhet eller bruksenhet som intrånget drabbar.

Vad avser ersättningsreglerna i plan- och bygglagen kan det enligt folkpartiets uppfattning finnas skäl att något jämka denna ordning. Vi förordar att skadan av en restriktion enligt plan- och bygglagen i stället relateras till berörd del av fastigheten.

Bostadsmarknaden är i dag en av de mest reglerade sektorerna i Sverige. Det finns en lång rad statliga och kommunala instrument som styr byggandet i olika avseenden. Regelsystemet har med åren blivit så omfattande och svåröverskådligt att ytterst få – om någon – har överblick över och kunskap om alla bestämmelser.

Utvecklingen har gått så långt att man faktiskt kan påstå att regelverket föder sig självt. Det finns en uppenbar risk att det blir så detaljerat att de väsentliga regleringarna skymms av oväsentligheter och smådetaljer. Byggnormer av olika slag har fått en sådan omfattning att de ur olika aspekter nödvändiga reglerna i det närmaste drunknar i en flod av onödiga detaljregleringar.

Det omfattande och svåröverskådliga regelsystemet medför också ökade kostnader för bostadssektorn, kostnader som den boende till sist får betala. Utgångspunkten för utformningen av byggnormer bör enligt folkpartiets uppfattning vara att regleringen endast skall omfatta sådana krav som är nödvändiga med avseende på de boendes hälsa och säkerhet samt energifrågor och frågor om handikapptillgänglighet.

I plan- och bygglagen föreslås att kommunerna i sina detaljplaner skall kunna reglera byggnaders användning. I propositionstexten står det bl. a. att det i vissa fall kan finnas behov av en mer preciserad angivelse av byggnaders användning än som sker i dag. Vidare står det att i planen skall kunna anges en huvudsaklig användning av kvartersmark för partihandel eller för detaljhandel.

Det är utan tvivel så att gränsen mellan partihandel och detaljhandel i

verkligheten är flytande, och folkpartiet menar att förhållandet därför i realiteten kan skapa inskränkningar i etableringsrätten, vilket är olyckligt.

I propositionen sägs att det skall vara möjligt att reglera vilket slags detaljhandel som skall få förekomma. Vidare hävdas det att inom kategorin detaljhandel kan livsmedelshandeln i vissa lägen behöva begränsas eller helt förbjudas.

Det är enligt vår uppfattning viktigt att etableringsfrihet, konkurrens och näringsfrihet får råda. Dessa element ingår i den marknadsekonomi som folkpartiet eftersträvar. Etableringar av det slag som omnämns i propositionen föregås ofta av ganska omfattande marknadsundersökningar, men det är först i efterhand som det kan konstateras om en etablering har varit riktig eller ej. Svaret får man först när man ser om konsumenterna använder sig av de tjänster som erbjuds eller ej. Det är med andra ord konsumenterna som enligt vår uppfattning skall avgöra vad som är en lämplig lokalisering av handeln. Detta utvecklas ytterligare i en fp-reservation nr 5 till näringsutskottets yttrande över PBL.

Reservanterna framhåller att PBL öppnar vägen för en ökad reglering av handeln genom att kommunerna får möjlighet att med hjälp av planbestämmelser m. m. förhindra olika etableringar, särskilt inom handeln med livsmedel.

Vidare påpekas att tillkomsten av nya konkurrenskraftiga butiksformer har stor betydelse för att man skall kunna öka produktiviteten inom handeln, vilket också har framhållits av näringsfrihetsombudsmannen i samband med uttalanden om olika kommunala beslut på området. Det står klart, menar folkpartiet, att försöken att bromsa detaljhandelns utveckling genom regleringar gynnar varken branschens eller konsumenternas intressen.

Det finns många exempel redan i dag på kommunalpolitikerna som i sin iver att styra och ställa med det mesta inte kan hålla fingrarna i styr utan med stor förtjusning klämfingrigt lägger sig i för att på olika sätt styra och reglera detaljhandeln. Skall de nu få extra draghjälp genom PBL? Det vore enligt folkpartiet olyckligt.

Ett aktuellt exempel kan hämtas från Norrköping, där byggnadsnämnden på olika sätt försöker hindra en butik vid namn Fyndköp att fortsätta sin verksamhet, trots att just Fyndköp åtnjuter stor popularitet bland sina kunder.

Det är inte rimligt att en kommun genom sin byggnadsnämnd skall reglera vad en butik får sälja eller inte sälja. Att förstärka denna möjlighet för kommunerna, som PBL-förslaget innebär, anser folkpartiet vara olyckligt och föreslår därför ändring därvidlag.

Att energiförsörjningsproblemen blir stora i framtiden är ju alla väl medvetna om i dessa dagar. Det är därför viktigt att använda sig av alla till buds stående medel för att spara energi.

Samtidigt har det under senare år vuxit fram en allt starkare medvetenhet och kunskap om vikten av att från energihushållningssynpunkt beakta klimatologiska förhållanden vid placering och utförande av byggnader. Det gäller att ta hänsyn till orientering och väderstreck, vanligen rådande vindförhållanden, befintlig växtlighet, områdets topografi och antalet soltimmar samt byggnadens utformning med avseende på t. ex. skuggande byggnadsde-

lar. Genom att redan vid bebyggelseplaneringen ta hänsyn till klimatdata av detta slag skapar man förutsättningar för att byggnaderna placeras på ett sätt som främjar god energihushållning. Att använda sig av klimatdata är ett sätt att försöka nedbringa energiförbrukningen. Folkpartiet menar därför att detta skall skrivas in i en ny lag.

Innehållet i den nya plan- och bygglagen kan sammanfattas enkelt: Kommunen blir stark, den enskilde blir svag. Förslaget är så mycket mer oroande som det ingår i ett mönster. Frihetsdebatten under senare år har fått näring från en verklighet där kollektiven har blivit allt starkare och många människor hörjat känna sig kringskurna, ibland rättslösa. Till detta mönster hör bristen på valfrihet på det sociala området, de offentliga monopolen, Dagmaröverenskommelsen. Ett aktuellt exempel är regeringens förslag till pensionskatt, vilket är avsett att lägga beslag på en del av människors långsiktiga sparande. Godtyckligt, illa förberett, utan principer!

Med plan- och bygglagen är det människors byggrätter som det allmänna vill lägga beslag på. Ibland finns det goda skäl att göra intrång i rätten att disponera fastighet. Men utgångspunkten måste vara – som jag här har försökt framhålla – den enskildes rätt, inte kommunens. För det är bara då som vi kan skapa ett system där människor blir anständigt behandlade i stället för att utsättas för makthavares godtycke. Och det är bara med tydliga lagregler som den enskildes rätt kan värnas. Det är därför den lag vi i dag behandlar är så viktig för ett liberalt parti.

Med dessa ord, fru talman, ber jag att få yrka bifall till folkpartiets reservation 2, i betänkandet 1986/87:1.

Anf. 38 KJELL A. MATTSSON (c) replik:

Fru talman! Får jag då först med anledning av diskussionen om grundlagenligheten säga några ord om utformningen av översiktsplaner, detaljplaner och områdesbestämmelser.

Vi utarbetade tillsammans med folkpartiet och moderaterna ett förslag som vi underställde lagrådet, vars granskning vi värderar högt. Lagrådet gjorde en genomgång av bostadsutskottets förslag och kom fram till att det mesta var riktigt, men lagrådet ville ha ett annat uttryck. Enligt vår mening var det då riktigt att godta den av lagrådet föreslagna formuleringen. Jag tror att Karl-Göran Biörsmarks farhågor är alldeles obefogade, eftersom det viktiga är den bestämmelse som finns i lagen och som säger att det är fråga om en redovisning och att översiktsplanen inte har rättslig verkan vare sig mot myndigheter eller enskilda.

Karl-Göran Biörsmark talade om ersättningsreglerna och menade att det finns risk för att det kan bli olika i olika kommuner. Med tiden kommer det naturligtvis inte att bli så. Frivilliga uppgörelser som träffas mellan fastighetsägare och kommuner kan naturligtvis bli olika utformade, men eftersom vi i lagstiftningen inte har sagt att något visst procenttal skall tålas i något sammanhang, blir det fastighetsdomstolens, hovrättens eller högsta domstolens sak att skapa prejudikat i de fall då det uppkommer tvister mellan fastighetsägare som berörs av något intrång och en kommun, dvs. i de fall då det inte gått att lösa tvisten på frivillig väg. Med tiden får vi kanske några prejudikat, men jag vill också säga att kommunerna har varit skickliga på att

lösa dessa frågor, eftersom antalet prejudikat för närvarande, med den nuvarande lagstiftningen, är ganska få.

Sedan till frågan om allmänna och enskilda intressen. I bostadsutskottets betänkande finns det alltså ett avsnitt, nr 3, som handlar om just hänsynstagande till enskilda intressen och om vad kommunerna har att rätta sig efter i olika sammanhang.

Beträffande ersättningsreglerna tycker jag att Karl-Göran Biörsmark och folkpartiet tar ett steg tillbaka. Vi hade ju kommit överens om – vilket vi tycker är en viktig sak – att man när det gäller intrång vid markreglerande bestämmelser skall räkna med berörd del. Det vill alltså folkpartiet inte vara med om. Det är alldeles som Bertil Danielsson sade för en stund sedan: Här backar man och vill låta fastighetsägarna tåla mer.

Beträffande klimatdata vill jag framhålla att jag redan i en tidigare replik sagt, att om vi skall få en lagstiftning som är något så när överskådlig och hanterlig, kan vi ju inte i den ta hänsyn till alla tänkbara önskemål som kan framföras. Karl-Göran Biörsmarks och folkpartiets resonemang om klimatdata finns det, enligt min mening, mycket starka skäl för. När det gäller kommunens, fastighetsägarnas och andras planläggningsarbete, utgår jag naturligtvis ifrån att de här viktiga kvaliteterna blir tillgodosedda.

Anf. 39 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! När det gäller behandlingen av grundlagsfrågan, så fördes det en ganska omfattande diskussion i bostadsutskottet om just formuleringen beträffande regleringen av "tillkomst, förändring och bevarande av bebyggelse". Vi diskuterade huruvida detta skulle ingå i översiktsplanerna eller inte. Vi var i bostadsutskottet överens om att det här var något av nyckelord för att kommunerna inte skulle frestas att hänvisa till saken vid framtida ansökningar om lov att bygga.

Det är litet märkligt, menar vi, att lagrådet plockade in dessa bestämmelser igen och att bostadsutskottets majoritet svalde det här. Risken är nu, när detta står i lagen, att kommuner kommer att frestas att peka härpå då de i sina översiktsplaner kan säga att det och det området är nu planlagt, och enligt lagen får vi också bedöma saken med hänsyn till tillkomsten av ny bebyggelse. Jag håller med om att en översiktsplan inte skall vara styrande, men jag vill se den enskilde som kan hävda sig mot kommunerna, när de har en sådan här lagparagraf att falla tillbaka på.

Beträffande den enskildes intressen tyckte jag att jag gav ett exempel på hur en enskild kan bli behandlad, när jag pekade på Fyndköp i Norrköping. Ägaren får år efter år slåss mot kommunen, och kommunen försöker genom sin byggnadsnämnd förhindra att den här detaljhandlaren driver sin verksamhet vidare. Nu skall alltså den nya plan- och bygglagen ge kommunerna ännu större möjligheter att styra handeln genom att kommunerna skall kunna peka på hur fastigheter skall användas – om det skall vara detaljhandel t. ex. eller om det skall vara grossisthandel.

När det gäller ersättningsreglerna och detta med berörd del är det riktigt att folkpartiet i fråga om naturvårdslagen har föreslagit slopande av begreppet berörd del. När det däremot gäller plan- och bygglagen anser vi att detta även i fortsättningen skall relateras till berörd del.

Det är ändå litet märkligt att vi i denna diskussion inte skall få fler indikationer på vad propositionens förslag om ersättningsreglerna kommer att innebära. Vi har inte av bostadsministern och inte heller av utskottets ordförande fått veta vad propositionens förslag om ersättningsregler kommer att innebära för den enskilde – vare sig i procent eller i kronor. Vi får bara veta att det kommer att variera mellan kommuner.

Anf. 40 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Fru talman! I en avvikande mening till kulturutskottets yttrande i anslutning till bostadsutskottets förevarande betänkande säger centerpartisterna Karl Boo och Kerstin Göthberg: "En viktig utgångspunkt för lagstiftningen bör vara att samhället organiseras på ett sådant sätt att det ger den enskilde medborgaren ökade möjligheter att påverka sin livssituation och att tillvarata sina rättigheter." Detta är grunden för demokratin. När lagar och förordningar blir obegripliga för de flesta icke specialister, då har den enskilde svårt att påverka sin situation.

Plan- och bygglagen innebär en förenkling och en decentralisering från staten till kommunerna. De förtroendevaldas ansvar blir stort. Det är de som nu fått frihet, inte stadsarkitekter och andra experter, som inte kan ställas till demokratiskt ansvar. Byggnadsnämnden bör hålla efter kapitalstarka intressen men hjälpa den enskilde. Det finns en risk att myndigheterna uppträder precis tvärtom. Man "rår på" den enskilde, men backar inför den sakkunskap som den store kan mobilisera. Det finns exempel på detta i fråga om nu gällande lagstiftning. Det är alltså viktigt att de förtroendevalda litat till eget omdöme och egen rättskänsla. Nu är det kommunerna som själva får avgöra detta. Låt inte byråkratiska övertolkningar ställa till krångel för folk!

Varje kommun kommer att kunna anpassa praxis efter sina förutsättningar, om viljan finns. Vårt land är vidsträckt, med stora regionala olikheter. Vad som behövs av tvång i t. ex. Göteborgs skärgård gäller inte överallt. Varje bygd kan bygga vidare på sina traditioner och ta till vara sin styrka, utforma samhället så att människor känner igen sig. Det är så vi kan få en balanserad utveckling i hela landet.

Tyvärr framhårdar utskottets majoritet med en retsam bestämmelse, som kommer att fortsätta att ställa till bekymmer för människor. Byggnadsnämnderna skall också i fortsättningen ha skyldighet att ingripa vid olovligt byggande med anmälan till domstol eller med sanktionsavgifter – även när förseelsen är bagatellartad och kan rättas till och även om man får byggnadslov i efterhand. Det är sådana här bestämmelser som gör den enskilde nervös i onödan och som tvingar byggnadsnämnderna att spela busar fastän alla är överens om att ingen skada skett.

Det borde självfallet vara möjligt för byggnadsnämnden att låta bli att beivra något som alla anser vara bagatellartat. Centern vill att regeringen skall återkomma med erforderliga ändringar i 10 kap. plan- och bygglagen.

Jag yrkar bifall till reservationerna 24 och 25.

Enligt min mening är det inte rimligt att man skall få betalt av samhället för att man låter bli att förstöra. Med moderaternas och folkpartiets sätt att resonera har vi exempelvis genom att förstöra mängder av hus undvikit "skada" för den enskilde. Det är ett missledande sätt att använda ord. Jag

anser att rivningsvågen varit en stor olycka för vårt land. Vi har förstört den charmfulla särprägel som många stadskärnor hade och gjort något oåterkalleligt, när vi tillåtit rivning av hus som byggts med en hantverksskicklighet som vi inte har råd med i dag. Man bör akta sig för det som är oåterkalleligt. Plan- och bygglagen bör innebära att vi blir mer restriktiva med rivningstillstånd.

Jag har utvecklat mina synpunkter i motion nr 74 och i det särskilda yttrandet 4.

Svenska naturskyddsföreningen fruktar att naturskyddet kommer att försämrans genom ändringar i skogsvårdslagen som följd av plan- och bygglagen. Det är betydelsefullt att föreningen är vaksam på utvecklingen och fortsätter att slå larm. Enligt min bedömning har skogsstyrelsen och Skogsägareföreningen lämnat sådana utfästelser att deras farhågor inte kommer att besannas. Felet är i stället att skogsvårdslagen tvingar på skogsbrukare s. k. rationella metoder som i sig är ett hot mot naturen. I betänkandets sista särskilda yttrande, nr 6, betonar jag att det finns skogsbruksmetoder som används av självbrukande skogsägare och som gör det möjligt att behandla naturen med varsamhet. Det är de storskaliga, kapitalintensiva och människofattiga skogsbruksmetoderna som hotar naturen.

Tyvärr är 20 § skogsvårdslagen ett bräckligt skydd; det kan man konstatera när man ser resultatet av avverkningar efter samråd i paragrafens anda. Det är skrämmande att samhället främjar – ja, faktiskt tvingar fram – bruksmetoder som utarmar den genetiska mångfalden, som ändrar klimat och vattenhållning, som ger färre arbetstillfällen och som enbart är till för att skaffa så mycket råvara som möjligt till massindustrin. Skogsvårdslagen måste ändras! Detta kommer jag att fortsätta att arbeta för i andra sammanhang.

Fru talman! Det måste vara tillåtet att bo billigt. Små lägenheter som inte är helt moderna är mycket eftertraktade. Varför skall inte människor ha rätt att bo så om de vill? Särskilt för ungdomar ter det sig helt obegripligt att samhället i praktiken hindrar dem från att över huvud taget få någon lägenhet därför att man insisterar på en standard som ungdomarna inte har råd med. Det bör gå att ge lättnader i tillgänglighetskravet, hävdar vi i reservation 10, som jag yrkar bifall till.

Fru talman! Det är *samhällen* vi skall bygga, inte funktionsuppdelade områden för bostäder, affärer, arbetsplatser, fritid osv. Jämställdheten underlättas, när barnen bor i ett samhälle som har nära till mammas och pappas arbetsplats. Barnen behöver leva mitt i samhället, där det händer saker och där de får många vuxna att identifiera sig med. Praxis i byggnadsplaneringen har varit att genom olika färger i plankartorna reservera olika områden för olika funktioner. Detta kan låsa i onödan. Utskottet betonar nu att plan- och bygglagen inte kräver att funktionerna delas upp och att man mycket väl kan planera för *städer* igen – småstäder – där affärer och kontor och verkstäder finns på nedre våningen, där man bor på de andra våningarna i husen och där gårdar och torg och parker ger rekreation och mötesplatser. Det är så våra misslyckade sovstäder måste förändras.

I motion 2319 av Karin Andersson m. fl. betonas vikten av att vi bygger samhällen för jämställdhet. Kommunerna kan göra detta enligt plan- och bygglagen. Byggnadsplaneringsbestämmelserna skall inte hindra det. I mitt särskilda yttrande nr 3 sammanfattar jag utskottets antydningar på den punkten.

Energipolitiken verkställs genom många beslut i många sammanhang. Byggnadsplaneringen har sin betydelse. Det är märkvärdigt att bestämmelserna när det gäller direktverkande elvärme är så gammalmodiga. Den tekniska utvecklingen har sprungit ifrån reglerna. Det skulle vara möjligt att främja en ännu mer ekonomisk teknik för uppvärmning genom en bättre utformning av reglerna när det gäller elvärme. Boendekostnaderna blir nu onödigt höga, och vi låser oss på ett olyckligt sätt till ett sårbart system, därför att byggnadslagens bestämmelser inte ger tillräcklig ledning i denna fråga.

Jag skulle gärna vilja ge ett exempel. Det räkar vara ett exempel på att man kan få mycket god energihushållning utan att ta någon som helst hänsyn till klimatdata. Docenten i medicinsk fysik i Uppsala, Mats Wolgast, har utvecklat metoder som har prövats i praktiken och nu används av en del byggnadsföretag. Det går att bygga hus som inte blir dyrare än de konventionella, därför att man inte behöver något uppvärmningssystem.

Med hjälp av en tillräckligt god isolering, styrd ventilation med förvärmad luft i intaget, värmeväxlare och flerglasfönster klarar man sig med ca 1 kWh installerad effekt. Det motsvarar en elradiator, som man i vanliga hus brukar behöva minst en av i varje rum. När det är mycket kallt klarar man sig med en braskamin för trivseln. Boendekostnaderna blir lägre och komforten höjs.

Varför vill inte de andra partierna underlätta en sådan utveckling? Genom att hålla fast vid att direktverkande elvärme kan installeras utan tillräckliga krav på att huset skall vara energisnålt utformat, fördröjer man en god teknisk utveckling och det blir – alldeles i onödan – dyrare för människor att bo.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 4 av centern och vpk.

Anf. 41 KNUT BILLING (m) replik:

Fru talman! Birgitta Hambræus sade att det är de förtroendevalda i kommunerna som nu får ökat inflytande och ansvar. Det är ett alldeles riktigt konstaterande. Det är precis det som vi tidigare i dag talade om en lång stund, nämligen att de förtroendevalda i kommunerna får mer att säga till om och de enskilda fastighetsägarna mindre. Men, Birgitta Hambræus, om man nu tror på och vill slå vakt om den enskilda äganderätten, hur motiveras då försämrade rättigheter för de enskilda fastighetsägarna och ökad makt för de kommunala politikerna?

Birgitta Hambræus säger också att vi moderater inte vill slå vakt om gamla byggnader, att vi skulle vilja att de rivs. Detta är ju helt felaktigt. Vi vill att fastighetsägarna skall ha möjligheten och rättigheten att disponera sin egendom. Och vi vill att vederbörande fastighetsägare får ersättning om kommunen går in och gör inskränkningar i rätten att förfoga över egendomen. Vi vill alltså slå vakt om de gamla byggnaderna. Birgitta Hambræus vill försämma ersättningsmöjligheterna så att de enskilda fastighetsägarna får bära en stor börda själva, utöver den börda de bär redan i dag genom att

vårda gamla hus. Nu skall ägarna avstå sina fastigheter när kommunen gör inskränkningar. Detta, Birgitta Hambræus, är inte att vårda och värna gamla byggnader.

Anf. 42 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Till Knut Billing vill jag säga att vad som har hänt är att de förtroendevalda i kommunerna kommer att få större inflytande gentemot statens mer fjärrdirigerande makt. Jag anser att det därmed är lättare för de enskilda att påverka kommunens förtroendevalda än förut, när bestämmelserna dirigerades från centralt håll.

Vad som skiljer Knut Billing och mig är kanske att jag vill slå vakt om de många människorna, de enskilda små människorna, medan Knut Billing drivs av ett intresse för de kapitalstarka, som alltså har klagat på dessa bestämmelser.

Vidare tog jag upp det faktum att man här har ett språkbruk som är mycket missledande. Man talar med stor emfas om att fastighetsägarna lider skada. Men när man gör det i rivningsssammanhang, blir det för den enskilde ganska svårt att hänga med. Den enskilde som äger ett mycket vackert hus skall alltså lida skada om han inte får förstöra detta hus. Jag anser att det språkbruket är fel, och det var det jag närmast tog upp i mitt anförande. Jag anser att man inte skall ha rätt att få betalt av staten för att man låter bli att förstöra någonting som är mycket värdefullt.

Anf. 43 KNUT BILLING (m) replik:

Fru talman! Är det är värna om de stora markägarna när man hävdar att den som har fått en tomt av sina föräldrar också skall kunna känna att han har rätt att bebygga den när genomförandetiden har gått ut? Birgitta Hambræus vill överlämna makten till kommunerna och låta dem bestämma detta.

Är det att värna om de stora markägarna när man talar om en småföretagare som har en reservmark för att expandera? Han får en order och vill bygga – och hindras att göra det därför att kommunen anser att när genomförandetiden har gått ut kan kommunen upphäva planen och göra någonting annat där i stället.

Det är väl tvärtom så, att genomförandetiden och möjligheten för kommunen att förhindra för de många att bygga innebär just att man slår vakt om ett inflytande som stora byggproducenter många gånger kan tänkas ha glädje av – inte minst de kommunala.

Anf. 44 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Det har här under många timmar förts en diskussion mellan Knut Billing, Kjell A. Mattsson m. fl. om den här frågan, och jag tycker att det efter den diskussionen borde vara ganska klart var vi står.

Det är enligt vår uppfattning inte något bekymmer för den enskilde att man vet att man nu har rätten under ett antal år men inte utan vidare har rätten hur länge som helst. Det kan vara mer bekymmersamt för dem som vill spekulera i att marken ökar i värde, osv. Den här diskussionen tycker jag nog får vara avklarad med vad som har sagts förut.

Däremot vill jag säga att det naturligtvis är lättare för den enskilde att

påverka kommunala förtroendemän än det var när byggnadsplaneringen var mer i fjärrdirigerande händer. Jag har i mitt anförande särskilt velat betona vikten av att de kommunala förtroendevalda nu ser till att man inte i någon sorts lust att följa byråkratiska regler försvårar för folk i onödan. Jag tror att det finns en risk härvidlag, och jag hoppas att moderaterna och centern tillsammans ute i byggnadsnämnder kan se till att vi inte går med på övertolkningar av byråkratiska regler – övertolkningar som kan ha gjorts av experterna, som kanske är mycket måna om att inte ta några risker utan absolut följa varje punkt i lagen.

Här har vi alltså som förtroendevalda möjlighet att genomföra rimliga bestämmelser gentemot den enskilde. Kan moderaterna och centern tillsammans arbeta med det i byggnadsnämnder, så är jag säker på att den enskilde kommer att känna att det är en större frihet som getts också till honom.

Anf. 45 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Jag skall först meddela att jag inte kommer att ta i anspråk den tid som jag begärt, vilket jag hoppas få en viss förståelse för.

Tore Claesson har i ett tidigare inlägg utvecklat vpk:s övergripande principiella syn på förslaget till ny plan- och byggslag. Jag skall inte trötta kammaren genom att åter gå in på detta område. I mitt inlägg skall jag ta upp ett antal punkter i betänkandet där vpk reserverat sig.

Först gäller det varsamhet vid ombyggnad. Det är bra att bestämmelserna getts en sådan utformning att byggnadens särdrag i vid mening bibehålls. Däremot innebär utskottets lagförslag inte enligt vårt synsätt att de boendes möjligheter att bo kvar stöttats upp tillräckligt. Vpk:s synpunkter i detta avseende har preciserats i reservation 8 till detta betänkande.

Reglerna för samråd har enligt vår mening en alltför snäv avgränsning av vilka som bör omfattas av samråd vid upprättande av detaljplaner m. m. De som arbetar i ett område där planer upprättas eller förändras borde tillförsäkras en självklar rätt att delta i de diskussioner som blir en del av planarbetet.

Även när det gäller reglerna om underrättelse om utställning är vi inom vpk kritiska mot utskottsförslaget. Underrättelse om utställning om planförslag borde givetvis – inte minst från rättssäkerhetssynpunkt – alltid delges samtliga som kan vara berörda av eventuella planförändringar. Att ge avkall på detta ser vi från vpk som en djupt oroande företeelse, vars konsekvenser utskottsmajoriteten kanske inte förstått. Om man förstått dem är det ännu mera oroande.

Vpk förhåller sig också mycket kritiskt till den del av föreliggande utskottsbetänkande som gäller regler om friytor för lek och utevistelse. Föreliggande förslag ger kommunerna mindre stöd för att hävda kvalitetskrav än vad gällande lagstiftning innebär. Denna försämring gentemot nuvarande bestämmelser kan bli djupt allvarlig, speciellt i områden där förtätad bebyggelse kan ses som ett ekonomiskt optimalt utnyttjande av mark. Friytor för lek och utevistelse är en omistlig resurs för ett gott mänskligt liv. Försämringarna i detta avseende är oacceptabla.

Av detta följer att man måste ställa vissa grundläggande krav på ansökningshandlingar i bygglovsärenden. Därvidlag hävdar vi från vpk att

ansökningar alltid skall åtföljas av situationsplan som visar befintliga och tillämnade byggnaders läge. Avser ansökan bostadsbyggnad, skall den dessutom visa utrymmen för lek och utevistelse, för parkeringar och för tillfartsvägar för biltrafik.

Det hade varit mycket positivt, om det här förslaget också inneburit att de kommuner som har stor yta och liten befolkning fått rejält planeringsbidrag för genomförande av de målsättningar som lagförslaget innehåller. Man kan bara beklaga att utskottet inte beaktat detta tillräckligt utan avstyrkt vpk-förslaget i denna riktning. Om detta vpk-förslag godtagits, hade detta väsentligt förbättrat även resurssvaga kommuners möjligheter att skaffa sig resurser och kompetens för en smidig övergång från en bygglag till en annan.

Fru talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till samtliga vpk-reservationer vid detta betänkande.

Anf. 46 NILS NORDH (s):

Fru talman! Det har sagts mycket om plan- och bygglagen, och jag skall inte förlänga den delen av debatten. Jag vill bara mycket kort försöka kommentera reservationerna 13, 14, 15 och 16 vid detta betänkande.

Reservation 13 innehåller vpk:s yrkande 4 i motion 1985/86:73 med kravet att tillämpningsföreskrifterna skall omfatta även friytor enligt 3 kap. Utskottsmajoriteten delar inte den uppfattningen. I 3 kap. 15 § 6 stycket står klart inskrivet vad som gäller för friytor och liknande. Jag citerar:

”Om tomter tas i anspråk för bebyggelse som innehåller en eller flera bostäder eller lokaler för barnstuga, skola eller annan jämförlig verksamhet, skall det finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse på tomtens eller på utrymmen i närheten av denna.”

Reservation 13 avstyrks.

Reservation 14 från centerpartiet gäller byggnaders användning för handelsändamål. Reservanterna anser i enlighet med propositionen att det är rimligt att i detaljplanen reglera byggnaders användning i stort och göra en gränsdragning mellan handel och industri. Däremot bör det inte finnas någon ytterligare reglering i detaljplanen, anser de och instämmer i folkpartiets motion i detta avseende.

Utskottsmajoriteten ansluter sig till propositionen i dess helhet samt till de ytterligare synpunkter som näringsutskottet pekar på i sitt yttrande. Vi ansluter oss också till näringsutskottets uppfattning att det bör finnas möjlighet för kommunerna att redan i planeringen begränsa etableringar på detaljhandelsområdet. Här kommer självfallet kommunernas varuförsörjningsplaner att ligga till grund för eventuella begränsningar.

Reservation 14 och reservationerna 1 och 2 i berörd del avstyrks härmed.

Vpk-reservationerna 15 och 16 berör samrådsförandet vid upprättande av detaljplan samt reglerna för kallelse till detta samråd. Vpk kan i detta avsnitt inte acceptera utformningen när det gäller samrådet med de arbetande.

I lagförslaget 4 kap. 3 § sista meningen står det: ”Andra som har ett väsentligt intresse av förslaget skall beredas tillfälle till samråd.” I detta inbegripes naturligtvis även rätt för de fackliga organisationerna att, i den

mån de är berörda, samråda om planen. Här får kommunen från fall till fall avgöra med vem den skall samråda.

När det gäller reglerna för kallelse till samråd sägs i kommentarerna till lagen att kommunerna skall vara verksamma för att det hålls samrådsmöte. Med detta borde reservanterna ha nöjt sig.

Utskottet tillstyrker propositionen i vad berör detta avsnitt och avstyrker reservationerna 15 och 16.

Fru talman! Låt mig till slut till Karl-Göran Biörsmark säga: Vad Fyndköp har för sortiment har jag svårt att uttala mig om. Däremot tycker jag att det borde finnas möjligheter för kommunerna att begränsa vissa delar och inte blanda ihop alltför mycket i sin butik. Det kan väl inte vara vidare trevligt att gå in och köpa ett halvt kilogram smör i en herrekiperingsaffär, om det nu är den biten som Fyndköp sysslar med.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i de avsnitt jag här berört.

Anf. 47 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Nej, Nils Nordh, det är inte Fyndköp i detta fall som har blandat ihop handel med kläder och specerier. I och för sig har jag varit i sådana butiker också, det finns faktiskt ställen där man kan handla både kläder och specerivaror.

Poängen med mitt inlägg om Fyndköp är att det inte är kommunen som via sin byggnadsnämnd skall gå in och reglera vilka varor handlaren skall saluföra, utan det är kundernas efterfrågan. Om jag skall förtydliga något så var Fyndköp från början en partihandel som sedan har gått över till detaljvaruhandel med samma sortiment, nämligen livsmedel. Det är risk för att vi skall få se mer av sådan klåfingrighet från överambitiösa kommunalpolitiker som vill styra och begränsa konkurrensen mellan olika detaljister. Den enskilde handlaren kan komma i kläm om samhällets möjligheter att styra ökas. Som jag påpekade tror jag inte att det är kommunalpolitikerna som i första hand skall avgöra sortimentet utan det skall kunderna göra med sin efterfrågan.

Anf. 48 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Fru talman! Skälet för vpk:s reservation är att vi har en helt annorlunda syn än den utskottsmajoriteten ger uttryck för i betänkandet.

Jag fäste mig särskilt vid ett avsnitt i Nils Nordhs föredragning, och det var när han sade: "Därmed borde reservanterna ha nöjt sig." Menar Nils Nordh att man här i riksdagen inte klart skall få ge uttryck för sina åsikter? Vilken typ av argumentation tillfredsställer herr Nordhs vilja till debatt?

Anf. 49 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Fru talman! Nils Nordhs anförande har verkligen stärkt mig i mitt yrkande om bifall till reservation 14.

Enligt vad jag förstår skulle man enligt Nils Nordhs uppfattning inte få sälja smör och kläder tillsammans. Det skulle innebära att de flesta varuhus slås ut, exempelvis Domus och andra. Det är mycket vanligt att man här och var har många olika varor under samma tak. Centern anser att det inte är

byggnadsnämndens sak att gå in och detaljreglera vilka varor som skall säljas i handeln. Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservation 14.

Anf. 50 NILS NORDH (s) replik:

Fru talman! Till Karl-Göran Biörsmark och Birgitta Hambræus kan jag säga att konsumentverket har konstaterat att det i 235 av våra 284 kommuner finns varuförsörjningsplaner och att de flesta av dessa är begränsade till dagligvaror. Kommunerna har ansvaret för hur marken används och för att användningen planeras så att konsumentens valfrihet så långt möjligt skall kunna upprätthållas. Om en kommun genom en bestämmelse i detaljplanen vill begränsa eller förbjuda livsmedelshandel skall det finnas en utredning av serviceförhållandena av det slag som ingår i underlaget för varuförsörjningsplanen. Det kan vara byggnadsnämnden eller hälsovårdsnämnden som ingriper, och den möjligheten bör finnas.

Nej, Paul Lestander, självfallet har ni samma rätt som alla andra att uttrycka era åsikter i kammaren. Det var inte så mitt inlägg var menat.

Vad jag menar är att om man läser propositionen och utskottsbetänkandet får man klart för sig att ett av de övergripande syftena med den förändring som PBL innebär är att ge bättre förutsättningar för de boende att delta i planeringen och påverka utformningen av närmiljön. Det anser vi i utskottsmajoriteten att vi uppnår med samrådsförfarandet.

Anf. 51 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp) replik:

Fru talman! Flera exempel visar att det redan i dag finns kommuner som går ut och styr detaljhandeln på olika sätt. Att öka den möjligheten menar vi i folkpartiet skulle vara mycket olyckligt. Näringsfrihetsombudsmannen har ju synat några sådana fall, bl. a. ett berömt fall i Karlskoga, där näringsfrihetsombudsmannen sade att den typ av styrning som kommunen där ägnade sig åt när det gällde en utvidgning av en lokal inte var förenlig med de uppgifter som kommunen skulle syssla med. I det fall som jag har relaterat och som gäller Fyndköp i Norrköping kan man inte låta bli att misstänka att det finns ett intresse för att där styra handeln. Det finns en Konsumbutik i området, och när Fyndköp har lyckats pressa priserna och blivit populärt bland människor som bor i området uppstår en konkurrens, som naturligtvis ogillas på vissa håll. Man kan inte frigöra sig från misstanken att det ingrepp som görs blir konkurrenshämmande för andra butiker, men vi i folkpartiet anser att detta är någonting som för konsumenten är lyckligt, nämligen fri konkurrens, pressade priser och bättre varor.

Anf. 52 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Fru talman! Ja, nu argumenterar Nils Nordh för sina åsikter. Men slängar om att därmed borde reservanterna ha nöjt sig är ändå uttryck för en önskan om att yttrandefriheten på ett eller annat sätt skall begränsas eller åtminstone styras i en viss bestämd politisk riktning och att Nils Nordh då skall bestämma inriktningen av vpk:s reservationer.

Anf. 53 MARGARETA GARD (m):

Fru talman! Jag skall i mitt anförande beröra några delfrågor i betänkandet om ny plan- och bygglag i anslutning till den moderata reservationen.

Men jag skulle först vilja säga någonting till Nils Nordh som gäller detaljplanerna för handelsändamål. Det måste väl ändå vara kunderna som bestämmer vad som bör finnas i affärerna – det är ju marknaden som avgör vad som skall tillhandahållas. Det förslag om detaljplaner för handelsändamål som nu föreligger tycker jag ligger snubblande nära en etableringskontroll som kommunerna vill utöva, och det är inte bra. Vi måste slå fast att vi inte vill ha någon etableringskontroll.

Men de nuvarande stads- och byggnadsplanerna skall enligt det nya lagförslaget ersättas med detaljplaner, och de planerna ger kommunerna större möjligheter att detaljföreskriva hur bl. a. byggnaderna får användas. Vad som däremot inte medges enligt lagförslaget, men som borde kunna ingå, är att man i en detaljplan föreskriver vilken servicenivå området skall omfattas av. Vi moderater har vid olika tillfällen i motioner yrkat på att sådana förändringar i nuvarande lagar skall vidtas att det blir möjligt att differentiera servicenivån i olika detaljplaneområden. Detta gäller vid upprättandet av nya planer för fritidsbebyggelse och i de fall där reglerna om servicevillkor blir kända för alla innan de flyttar dit. Det är ett viktigt påpekande som jag vill göra.

Föreskrifter av det nämnda slaget skulle kunna ge möjlighet att i förväg förhindra att områden som är avsedda för fritidsbruk blir områden med permanentbostäder – med krav på samma service som i områden där man har permanentboende. Jag tror att detta blir ännu viktigare för kommunerna i framtiden. Med en alltmer krympande kommunal ekonomi kan det vara av värde för de kommuner som har fritidsområden att exploatera att kunna ha en differentierad servicenivå. Jag vill yrka bifall till den moderata reservationen i detta avseende.

Fru talman! Ett lagförslag som har väckt stor oro bland medborgarna – just bland dem som kan anses berörda – är lagen om gatukostnader. Det har framför allt gällt pensionärer som bor i äldre egnahemsområden och som ansett sig inte kunna klara av den ytterligare kostnad som har uppstått på många ställen.

1982 antogs de nya lagreglerna för uttag av gatukostnader. Syftet med reglerna var att underlätta förnyelse i äldre villa- och fritidshusområden. Förnyelsen har eftersatts under lång tid, dels på grund av kommunernas prioritering av råmark i exploateringsområden, dels därför att finansiering och investering när det gäller gator skapade problem. Då gällande regler gav nämligen inte möjlighet att ta ut fulla gatukostnadsersättningar av fastighetsägarna. Detta ledde till att kommunerna i växande utsträckning belade områden med nybyggnadsförbud. Det var den egentliga orsaken till ändringarna i byggnadslagens 56 och 57 §§ om ersättning för gatukostnader.

Den äldre lagstiftningen har ofta fått en mycket olämplig tillämpning, i vissa fall rent stötande, ute i kommunerna. Fastighetsägare vars fastighet varit belägen i förnyelseområden men som endast marginellt varit berörd av förändringarna av gator m. m. har fått krav på ersättning för gatukostnader på 40 000–50 000 kr. och i vissa fall ännu mer. Den enskilde har inte så sällan råkat in i en helt omöjlig situation.

I det nu framlagda förslaget har vissa förbättringar gjorts, men fortfarande kvarstår avgörande svagheter i förslaget. Och ibland har en direkt försämring

skett. Så är fallet vad gäller fastställande av gatukostnader. Före 1982, då lagändringen gjordes, skulle beslut om nya taxor underställas länsstyrelsen. Syftet med underställningsförfarandet var att garantera laglighet och skälighet hos det kommunala beslutet. 1982 års lagändring innebar bl. a. att kommunfullmäktige fattade det slutliga beslutet. Nu går man ett steg vidare och överlåter beslutanderätten avseende gatukostnader till kommunal nämnd. Detta är betänkligt. Gatukostnadsärenden berör enskilda i mycket stor utsträckning. Kommunallagens krav på likabehandling av alla kommunmedborgare är betydligt svårare att uppfylla vid en delegation.

Utskottsmajoriteten hävdar att vi i vår motion inte anfört några skäl för att inte delegera beslut om gatukostnader till kommunal nämnd. Vi ifrågasätter förhållanden som har kunnat konstateras och anser att det kan finnas partsintressen som kan göra sig gällande i en mindre nämnd. Därför bör kommunfullmäktige även i fortsättningen ha rätt att fatta dessa beslut. Det förhållandet att det i de flesta fall blir en kostnadsfördelning mellan fastighetsägare och kommuner talar också för att kommunfullmäktige bör ha beslutanderätt.

Samråds skyldighet enligt lagförslaget innebär endast att fastighetsägaren skall få tillfälle att yttra sig över lagförslaget. Skall samrådsförfarandet få någon reell betydelse bör det gå ut på att om en majoritet av fastighetsägare motsätter sig föreslagen standard e. d. bör frågan hänskjutas till alla berörda fastighetsägare. Kommunen bör i sådana fall inte kunna fatta beslut mot en majoritet av de berörda fastighetsägarna.

Skälen för upprustning av gator kan vara av olika slag. Men endast i de fall fastighetsägaren har direkt påvisbar nytta av en upprustning skall ersättning enligt gatukostnadslagen kunna tas ut av fastighetsägaren. Här bör lagen vara tydlig.

Anordningar som parker, grönområden osv. är en gemensam kommunal angelägenhet, som inte skall belasta enskilda fastighetsägare.

Till sist, fru talman, vill jag i detta sammanhang ta upp frågan om upphandling i konkurrens. Utskottsmajoriteten hävdar att det kan vara svårt att i konkurrens upphandla delar av ett större projekt. Jag förutsätter att större projekt är upphandlade i konkurrens, och det borde under sådana förhållanden inte vara något större problem att få gatudelen utbruten och kostnadsberäknad. Problemet torde snarare ligga på mindre projekt, som i många fall utförs i kommunal regi. Motivet härtill är ofta att sysselsätta en alltför stor arbetsstyrka inom kommunens gatukontor. I sådana fall råder inte någon som helst kostnadskontroll.

Jag övergår så till lagreglerna beträffande rättegångskostnader. I det utskottsbetänkande som vi nu behandlar föreslås förbättringar av dessa regler i förhållande till propositionens förslag, och det är bra. I det lagförslag som riksdagen nu har att fatta beslut om kvarstår dock fortfarande en betydande svaghet: de förbättrade reglerna gäller inte i alla instanser. Med tanke på att en stor andel domar ändras i högre instans anser vi moderater att samma regler bör gälla för mål i samtliga instanser. Vi biträder dock förslaget om att det skall finnas en spärr för okynnesmål.

Jag vill vidare ta upp frågan om regeringens bemyndigande att utfärda normkrav. I förslaget till ny plan- och bygglag begär regeringen att få

meddela föreskrifter om krav på byggnader m. m. Uppdraget skall då lämnas vidare till statens planverk, som har utfärda byggnormer. Dessa normer har med tiden blivit mycket omfattande och styrande och har i hög grad fördyrat byggandet av våra bostäder. Det statliga bostadsfinansieringssystemet har till stor del byggts upp kring normsystemet, vilket medfört att vi fått bostäder som kommit att se likadana ut, oavsett vid vilken tidpunkt de har byggts.

Från moderata samlingspartiet har vi vid åtskilliga tillfällen hävdad att en begränsning av normsystemet är nödvändig, inte minst ur kostnadssynpunkt. Vi har också anmärkt på att bindande normer blandas med råd och exempel.

Enligt vår uppfattning bör Svensk byggnorm ersättas med enkla funktionskrav och ett fåtal bindande bestämmelser. Ansvaret för dessa kan ligga på riksdag och regering. Vi har också vid flera andra tillfällen yrkat på att planverket skall avskaffas.

En avreglering på bostadsområdet är angelägen och ligger för övrigt väl i tiden. Människor vill alltmer anpassa sin bostad efter egna behov, egna önskemål och egen ekonomi.

Fru talman! I bostadsutskottets betänkande nr 2 behandlas förslaget till lag om exploateringssamverkan, och jag vill något beröra också detta.

Våren 1982 lade den dåvarande regeringen fram ett förslag till exploateringssamverkan. När den socialdemokratiska regeringen tillträdde återkallades propositionen. I det nya förslagets 3 § stadgas att fastighetsbildningsmyndigheten får besluta om exploateringssamverkan. Bortsett från att vi moderater avvisar PBL anser vi att det nya förslaget om exploateringssamverkan inte har en tillfredsställande avvägning mellan kommunernas och den enskildes intressen.

I det tidigare förslaget gjordes en rimligare avvägning mellan de båda intressena. I förslaget föreskrevs bl. a. att exploateringssamverkan får beslutas om det med hänsyn till bebyggelseutvecklingen är angeläget att i ett sammanhang ställa i ordning mark för bebyggelse. Vi förordar också att beslut om exploateringssamverkan och områdesavgränsning bör underställas kommunfullmäktige för beslut.

Fru talman! Jag yrkar bifall till den moderata reservationen i vilken vi har talat för att man skall behålla det som fanns inskrivet i 3 § i det tidigare lagförslaget.

Vi skall om en stund fatta beslut om den nya plan- och bygglagen. För oss moderater har det under arbetet i utskottet med plan- och bygglagen varit viktigt att stärka den enskildes intressen gentemot det allmänna, att stärka den enskilda äganderätten, att minska byråkrati, regler och krav på normer och att göra det enklare för människor att bygga och bo. Vi har tyvärr inte lyckats få dessa krav tillgodosedda.

Det förslag som nu har lagts fram bygger på helt andra intentioner. Det är ett förslag som till stora delar bygger på ett socialistiskt tankesätt. Vi går alltmer mot en inskränkning för den enskilda människan och av äganderätten. Det är verkligen att beklaga.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 54 BERIT BÖLANDER (s):

Fru talman! Jag skall göra några förtydliganden som berör reservationerna 17, 18 och 19.

Målsättningen för den nya plan- och bygglagen är bl. a. att förenkla och modernisera regelsystemet. Ett genomgående drag i reformen är decentralisering av besluten, och det har lagts stor vikt vid större frihet och ansvar för den enskilda människan. Detta innebär ett större ansvar för den enskilda kommunen och berörda myndigheter då det gäller att följa lagens intentioner.

Detta är en övergripande målsättning, och det ankommer på kommunen att ta ställning till samrådsskyldigheten och till vilka underrättelser om utställning skall lämnas.

Även kraven på tillgång till och utformning av friytor för lek och utevistelse, som också tagits upp i reservation 18, finns med dels i lagens 2 kap. 4 §, dels i 3 kap. 15 § under punkt 6, där det står att det skall finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse på tomten eller på utrymmen i närheten av denna.

När det gäller situationsplaner för nämnda ytor kan ju byggnadsnämnderna vid behov begära in dem för att se närmare på de lokala förhållandena.

Med detta, fru talman, vill jag yrka avslag på reservationerna 17, 18 och 19.

Anf. 55 ROLF DAHLBERG (m):

Fru talman! Moderata samlingspartiets syn på den nya plan- och bygglagen har grundligt belysts av de tre tidigare debattdeltagarna från vårt parti, varför jag kommer att inskränka mig till att något kommentera de turer som förekom kring överenskommelsen mellan centerpartiet och socialdemokraterna angående PBL.

I början av april avbröts utskottsarbetet med PBL. På förslag av utskottets ordförande, Kjell A. Mattsson, tillsattes en femmannagrupp bestående av en ledamot från varje parti. Avsikten med denna grupp var att utröna vilka förändringar och eftergifter som socialdemokraterna var villiga att göra i propositionen med hänsyn till all kritik som hade framförts i motioner, vid uppvaktningar och i skrivelser. Efter tre långa sammanträden i denna femmannagrupp hade det inte gått att få några besked från den socialdemokratiske ledamoten i den gruppen Oskar Lindkvist. Jag tog då kontakt med Kjell A. Mattsson, utskottets ordförande, och påtalade det meningslösa i att fortsätta förhandlingarna. Erling Bager från folkpartiet framförde samma synpunkter. Kjell A. Mattsson hävdade då bestämt att socialdemokraterna verkligen var intresserade av en uppgörelse. Jag föreslog Kjell A. Mattsson att han skulle ta kontakt med Oskar Lindkvist för att få konkreta besked om på vilka punkter socialdemokraterna var villiga att förhandla. Kjell A. Mattsson skulle sedan återkomma till oss andra i gruppen. Denna uppläggning tyckte Kjell A. Mattsson var bra, och han samtyckte till detta. Efter detta samtal hörde jag inte av Kjell A. Mattsson mer i detta ärende.

Utskottet, som då inte hade sammanträtt på en månad, kallades till ett sammanträde i mitten av maj. Under detta sammanträde framkom att det förelåg en färdig överenskommelse mellan centern och socialdemokraterna. Senare på dagen höll centern och socialdemokraterna en presskonferens.

varvid Kjell A. Mattsson talade om att förhandlingar hade förts mellan centerpartiet och socialdemokraterna under ett halvt års tid.

Huvuddragen i en uppgörelse var tydligen klara när vi andra inbjöds till förhandlingar. Det sammanträde som Kjell A. Mattsson inbjöd oss till hade uppenbarligen endast syftet att rättfärdiga centerns agerande. Sedan hade inte Kjell A. Mattsson kurage att meddela oss andra hur saken låg till. Jag tycker att Kjell A. Mattssons agerande i detta ärende inger varken respekt eller förtroende. Jag har, fru talman, för kammaren och för den historiska forskningen i framtiden velat ge denna bild av händelseförloppet.

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En ny plan- och
bygglag, m. m.*

Anf. 56 KJELL A. MATTSSON (c) replik:

Fru talman! Egentligen hör inte denna diskussion hemma i en debatt om plan- och bygglagen. Men för att det skall bli en rättvis beskrivning skall jag korrigerera Rolf Dahlbergs inlägg.

Det har pågått ett arbete i första hand för att klara ut grundlagsfrågan – det var ju den som tog den längsta tiden – och detta arbete blev klart i slutet av mars månad. Därefter har jag vid flera tillfällen sagt till Rolf Dahlberg och Erling Bager, men kanske oftast till Rolf Dahlberg, att det från socialdemokraternas sida fanns intresse av att göra förändringar i propositionen. Rolf Dahlberg säger nu att det vid utskottsammanträdet den 13 och 15 maj i stället presenterades en uppgörelse mellan socialdemokraterna och centerpartiet.

Sanningen är emellertid att Rolf Dahlberg den 7 maj kl. 10.30 var i mitt rum. Han fick då information om vilka områden som socialdemokraterna och centerpartiet hade diskuterat. Vårt samtal avslutades med en fråga från mig, nämligen: Hur kommer moderaterna att ställa sig i fråga om plan- och bygglagen? Är ni intresserade av förhandlingar eller förändringar? Då svarade Rolf Dahlberg mycket korrekt – jag har nämligen inga invändningar alls mot Rolf Dahlbergs sätt under denna period – att moderaternas gruppledning hade bestämt att man skulle yrka avslag på förslaget om plan- och bygglag. Därefter fanns det inga förutsättningar för att blanda in en part, som har bestämt sig för att yrka avslag, till några fortsatta överläggningar. Efter detta var det ju för vår del fråga om att se till att förslaget fick sådan utformning att det ur vår synpunkt var presentabelt. Eftersom jag inte företrädde moderaterna, hade jag ju ingen skyldighet att tala om att vi eventuellt skulle hålla en presskonferens och göra ett skriftligt uttalande. Man säljer ju inte bort sig på detta sätt till dem som skulle bekämpa förslaget om plan- och bygglagen.

Anf. 57 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Fru talman! Rolf Dahlberg hävdar att jag inte har talat klarspråk i bostadsutskottet när det gäller PBL. Jag vill därför anmäla att jag tillsammans med de andra socialdemokraterna i bostadsutskottet har företrätt regeringsförslaget. Detta förslag ligger alltså på bordet. Alla ledamöter har haft tillfälle att ta del av det.

Mitt arbete har bestått i att fånga upp de inlägg i debatten som har kunnat bilda underlaget för ett mera meningsfullt samtal om hur den framtida PBL skall utformas. Moderaterna har meddelat att de under alla förhållanden kommer att yrka avslag på förslaget till PBL. Och då kan ju både Rolf

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En ny plan- och
bygglag, m. m.*

Dahlberg och jag ägnat oss åt någonting annat än att inbilla oss att det finns en chans att resonera sig samman i någon fråga.

Jag vill göra en mycket stark invändning på ytterligare en punkt. Rolf Dahlberg gav intryck av att den här frågan inte har sakbehandlats på sedvanligt sätt i bostadsutskottet. Jag vill därför till protokollet anmäla att frågan i exakt sedvanlig ordning har behandlats och genomgått i bostadsutskottet.

Anf. 58 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Fru talman! Får jag först till Oskar Lindkvist säga att jag aldrig har påstått att frågan inte har sakbehandlats på ett riktigt sätt i bostadsutskottet. Det skedde ju både före och efter detta uppehåll. Där är vi helt överens.

Det är också korrekt att Oskar Lindkvist har företrätt regeringspartiet och de förslag som fanns i propositionen. Vad jag däremot sade var att vi i denna femmannagrupp – i vilken Oskar Lindkvist var socialdemokraternas ledamot – inte fick några besked om vilka punkter man var villig att diskutera. Oskar Lindkvist lyssnade mycket noga och, vet jag, skrev även ned synpunkter som vi andra hade i det sammanhanget. Men vi fick alltså inte något besked om vilka punkter som socialdemokraterna kunde tänka sig att diskutera. Jag vet att jag inte är ensam om att ha den uppfattningen. Jag har nämligen kontrollerat med bl. a. Erling Bager.

Kjell Mattsson sade att jag fick besked den 7 maj, dvs. en vecka innan. Det är inte riktigt, eftersom femmannagruppen – som Kjell Mattsson så att säga var initiativtagare till, vilket jag tycker var ett bra försök av honom – aldrig avslutade sitt arbete; arbetet tog bara slut. Vi fick således inget besked. Det är riktigt att Kjell Mattsson vid ett tillfälle berättade för mig vilka frågor som socialdemokraterna var intresserade av att diskutera. Men vi fick aldrig chansen att sätta oss ned och tillsammans en sista gång så att säga stämma av våra uppfattningar. Kjell Mattsson menade att det inte var någon idé att föra ytterligare diskussioner med oss moderater, eftersom vi hade ett yrkande om avslag som vi höll fast vid. Det var ju samma sak med folkpartiet, som också hade ett avslagsyrkande. Folkpartiet hade även ett andrahandsyrkande som man hade kunnat diskutera. Men det är alltså inget tvivel om att arbetet i denna kommitté så att säga tvärdog och att vi därefter inte fick någon information. Jag tror att Kjell Mattsson ger mig rätt i beskrivningen att jag först när jag satt vid sammanträdesbordet fick reda på att en överenskommelse var gjord mellan centern och folkpartiet.

Anf. 59 KJELL A. MATTSSON (c) replik:

Fru talman! Efter vad som nu har sagts är det väl klarlagt hur det har gått till.

Det har alltså vid olika tillfällen lämnats information om hur resonemanget har gått mellan centerpartiet och socialdemokraterna. Jag är som sagt inte gruppleadare för moderater och folkpartister. Jag har i skilda sammanhang påpekat för dessa partiers företrädare att de om de har velat få någon förändring till stånd naturligtvis har fått ta upp diskussioner med socialdemokraterna.

Låt mig också slå fast att det alltså är korrekt att Rolf Dahlberg den 7 maj

av mig fick en genomgång av de frågor som vi hade diskuterat och där det fanns förutsättningar att föra vidare samtal. Men efter beskedet från Rolf Dahlberg om att moderaterna skulle komma att rösta nej, att partiet alltså var omöjligt att få med i någon form av uppgörelse, fanns det självfallet ingen anledning till vidare diskussioner. Därför forcerades i stället arbetet med att skriva ned vad vi hade varit överens om.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 60 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Vad Rolf Dahlberg anmärker på är att han inte har fått reda på vilka punkter som socialdemokraterna har velat diskutera med moderata samlingspartiet. Jag skall därför bara uppge vad jag sade i mitt förra inlägg, nämligen att det vi ville diskutera med moderata samlingspartiet var hela PBL.

Nu medger Rolf Dahlberg att jag förde anteckningar. Jag antecknade hela tiden för att se var det kunde finnas någon öppning hos de borgerliga grupperna som kunde motivera att vi inledde samtal för att se om det möjligen fanns underlag att åstadkomma en gemensam produkt för behandling i riksdagen. Kjell Mattsson har därför alldeles rätt när han frågar sig vad det var för någonting som man skulle fånga upp, när moderaterna sagt att de inte ville ha någon PBL. Det står på en endaste rad i mina anteckningar: "Moderata samlingspartiet vill varken ha PBL eller naturresurslagen. Behöver ej fortsätta kontakten med moderaterna."

Jag har fått en del rapporter av Kjell Mattsson. Jag tycker att han har handlat exemplariskt, för han har vid våra samtal vidarebefordrat synpunkter från moderaterna och folkpartiet. Jag tycker att det därför är litet väl förmädat av Rolf Dahlberg att ta upp detta som en angreppspunkt när vi nu håller på att äntligen fastställa PBL.

Anf. 61 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Herr talman! Det är helt uppenbart att socialdemokraterna och centerpartiet alltså förde förhandlingar separat och tydligen hade gjort det sedan ett halvår tillbaka. Utan att så att säga ge denna förutsättning till oss andra – det gällde inte bara mig såsom företrädare för moderaterna, utan även Tore Claeson från vpk och Erling Bager från folkpartiet. Vi fick således inte information om att dessa två partier hade förhandlat och inte heller om vilka frågor som var förhandlingsbara. Vi blev helt enkelt förda bakom ljuset. Vi hade ett slags skensammanträden, som sedan bara rann ut i sanden – man meddelade ju bara att det fanns en överenskommelse klar mellan centern och socialdemokraterna.

Jag vill inte lägga mig i frågan om huruvida centern och socialdemokraterna är överens om att det var en bra uppgörelse som träffades, utan det får ni själva bedöma. Vad jag har reagerat mot är det sätt på vilket de tre övriga partierna hanterades. Jag tror att alla som har hört den här debatten inser att vi alltså har förts bakom ljuset. Vi har så att säga deltagit i ett spel som bara var skuggboxning och egentligen inte avsågs leda till något resultat.

Anf. 62 MARGARETA PALMQVIST (s):

Herr talman! I anslutning till de frågor som berörs i reservationerna 5–12 vill jag anföra följande.

PBL är ett av många medel för att boende-, fritids- och arbetsmiljön skall bli tillgänglig och användbar även för handikappade. Ingen i bostadsutskottet har heller ifrågasatt värdet av detta, såsom det är formulerat i de övergripande målen och till stora delar även i detaljbestämmelserna. Man kan säga att handikapporganisationernas trägna opinionsarbete har burit frukt, men det kommer att behövas även i framtiden.

Det är min förhoppning att samtliga partier är beredda att i riksdagen och i kommunerna medverka till att PBL:s intentioner och bestämmelser kommer att förverkligas på bästa möjliga sätt för de handikappade.

All bebyggelseplanering syftar till att åstadkomma en rimlig avvägning mellan olika intressen. Kulturhistoriska värden och miljöintressen liksom ekonomiska förutsättningar kan komma i konflikt med långtgående krav på tillgänglighet. Men om detta krav ges tillräcklig tyngd kan mycket åstadkommas. Om beslutsfattare läser PBL som den faktiskt är utformad – att byggnader, anläggningar, utemiljö osv. skall vara tillgängliga och att avsteg från den huvudregeln får medges bara om det finns särskilda skäl – då bör man komma en bra bit på väg.

Det handlar inte bara om hissar, även om dessa oftast står för den viktigaste och dyraste åtgärden. Det handlar också om räckan, slänter, dörrbredder, möblerbarhet, material, belysning, skyltning, färgval och många andra saker. Det handlar om kunskaper och insikter på en rad områden. Därför behövs också både nu och i framtiden en bra svensk byggnorm som stöd för arbetet med att fullfölja PBL.

PBL ger kommunerna nya möjligheter och större ansvar för planering och byggande inom sina gränser. Lagen är utformad utifrån insikten om att det är i kommunerna som man vet mest om vilka behov och också vilka resurser som finns. Kommunerna skall ta till vara de erfarenheter som finns bland invånarna, inte bara bland enskilda markägare, utan även bland hyresgästerna och deras organisationer men också andra sammanslutningar, t. ex. handikapporganisationer.

Ett exempel kan vara att en kommun genom områdesbestämmelser eller en detaljplan vill sänka kraven på hissinstallationer i ett visst område. Då är kommunen skyldig att samråda med sakägare, bostadsrättshavare, hyresgäster och boende som berörs samt med myndigheter, sammanslutningar och enskilda i övrigt som har ett väsentligt intresse av förslaget.

Bland de myndigheter som berörs mycket starkt återfinns socialtjänsten i kommunen. Den har enligt socialtjänstlagen skyldighet att medverka i samhällsplaneringen. Socialnämndens erfarenheter skall tas till vara och utnyttjas för att påverka utformningen av nya och äldre bostadsområden. Socialminister Gertrud Sigurdsen underströk med skärpa just detta när hon i måndags öppnade den första socialtjänststämman i mässhallarna i Älvsjö. Inte minst betonade hon vikten av brett engagemang från olika folkrörelser.

När en detaljplan eller områdesbestämmelser skall utarbetas har kommunen skyldighet att redovisa program, underlag och konsekvenser. Samrådet syftar till ett utbyte av information och synpunkter, och resultatet av

desamma skall sedan redovisas som en del av planärendet till kommunfullmäktige. Såväl enskilda som organisationer, t. ex. hyresgästföreningar och handikapporganisationer, kan vara samrådsparter och kan även ha rätt att överklaga kommunfullmäktiges beslut. Hyresgästerna måste sedan höras i samband med en ombyggnad. Bostadsutskottet har bedömt att PBL:s bestämmelser innebär ett rimligt tillgodoseende av kommunens behov av medel för sina avvägningar mellan olika intressen, samtidigt som kommuninvånarnas möjligheter att bevaka sina intressen har förstärkts.

Herr talman! Vi skall inte utgå ifrån att vare sig förtroendevalda eller berörda kommuninvånare kommer att missbruka de medel som PBL erbjuder.

Detta, herr talman, är några av skälen till att jag yrkar avslag på reservationerna 5–12.

I reservation 5 vill man från vpk ha ökade möjligheter att förbättra miljön för allergiker. I betänkandet beskrivs vilka verksamheter som ur allergisynpunkt pågår för att åstadkomma förbättringar. Det behövs mer av både grundforskning och tillämpad forskning, men det behövs också bättre samordning av alla de kunskaper och erfarenheter som redan finns. Det är bl. a. detta som den nyligen tillsatta allergiutredningen arbetar med. I direktiven står det att utredningen skall ta initiativ till förändringar alltefter som man kommer fram till lämpliga förslag, utan att man först avvaktar ett färdigt betänkande som sedan i sin tur efter traditionell remissomgång skall kunna ge resultat i form av ändrade eller nya bestämmelser. Jag hoppas att allergiutredningen skall kunna ta till vara denna möjlighet redan under nästa år. Vpk:s begäran om ytterligare åtgärder kommer alltså att bli tillgodosedd i mycket stor utsträckning utan någon särskild framställning till regeringen. Det är skälet till att jag yrkar avslag på just reservation 5.

I reservation 6 tar man upp en fråga som inte berör handikappades förhållanden. Där kräver vpk att nya bostäder skall förses med lämpliga förvaringsutrymmen, bl. a. för rotfrukter. Detta är ett viktigt bostadskomplement, som det också finns anvisningar om i Svensk byggnorm. Men bostadsutskottet har bedömt att det inte är rimligt att ställa absoluta krav på att sådana utrymmen skall finnas till varje lägenhet, och därför yrkar jag avslag på reservation 6.

Reservationerna 7, 9, 11 och 12 yrkar jag avslag på med hänvisning till vad jag sagt inledningsvis om kommunernas ansvar och skyldighet att samråda med berörda kommuninvånare.

Riksdagen bör givetvis även i fortsättningen följa utvecklingen och vidta lämpliga åtgärder, om inte förbättringar avseende handikapptillgänglighet kommer till i tillräcklig omfattning. Bostadsutskottet har skyldighet att göra en bedömning av detta vid behandlingen av snart sagt alla bostadspolitiska medel. Det är vår andel av fördelningspolitiken.

Jag vill så kommentera reservation 10, där Kjell A. Mattsson och Birgitta Hambræus vill att kvalitetskraven skall sänkas, så att ungdomar får tillgång till billiga bostäder som inte fyller t. ex. tillgänglighetskraven. Bostadsutskottet anser inte att kommunerna skall ges större befogenheter i detta avseende än vad som medges i PBL. Ombyggnad skall ju leda till att områden och byggnader fungerar bra även på längre sikt. Stockholms innerstad skulle

t. ex. på lång sikt knappast bli bra att bo i om inte några smålägenheter tilläts försvinna och ingå i större lägenheter. Även här måste kommunerna ges förtroendet att svara för vissa avvägningar. Med detta yrkar jag avslag på reservation 10.

Till slut vill jag tillstyrka bostadsutskottets hemställan i betänkande 1 om en ny plan- och byggslag.

Anf. 63 STEN SVENSSON, (m):

Herr talman! Som min moderate kollega Knut Billing redan påpekat i sitt anförande, som inledde denna debatt, har näringsutskottet i sitt yttrande över PBL-förslaget gjort några anmärkningsvärda uttalanden. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på ett par av dessa, som återfinns i yttrandet nr 3 y.

Utskottsmajoriteten skriver bl. a. följande: "Vad särskilt gäller handeln med livsmedel anser näringsutskottet rimligt att kommuner skall kunna begränsa eller helt förbjuda etableringar som antas kunna få från plansynpunkt starkt negativa effekter på butiksstrukturen. Såsom anförs i propositionen bör åtgärderna grundas på en utredning om serviceförhållandena i berörda områden, t. ex. i en kommunal varuförsörjningsplan."

Vidare:

"Näringsutskottet anser det för sin del naturligt att kommun när detaljplan upprättas eller ändras skall kunna meddela bestämmelser som reglerar försäljning av livsmedel även i bensinstationer m. m. Som bostadsministern har anfört kan det här bli fråga om att begränsa försäljningen -- --."

Herr talman! Jag undrar om man kan uttrycka ambitionen att öka den politiska maktutövningen mera tydligt än så? Här har vi ett bland många exempel på vad statsministern gav uttryck för i sitt tal på LO-kongressen den 24 september i år, då han talade under rubriken "Vem är det egentligen som ska bestämma?". Socialdemokratins besked är att politiker skall få mer att säga till om, och följaktligen får den enskildes inflytande och ansvarstagande maka på sig i motsvarande mån.

PBL-propositionens förslag innebär sålunda att kommunerna får möjlighet att förbjuda eller begränsa näringsverksamhet. Kommunerna får möjlighet att bestämma vad som är en "ändamålsenlig handelsstruktur". Så här uttrycker bostadsministern regeringens ambitioner i propositionen:

"Inom kategorin detaljhandel kan livsmedelshandeln i vissa lägen behöva begränsas eller helt förbjudas med hänsyn till kravet på en lämplig samhällsutveckling. Som exempel kan nämnas stormarknader eller bensinstationer."

Lagförslaget innebär att detaljreglerna blir alltmer detaljreglerade. Reglering av varusortiment och i praktiken etableringskontroll är två sådana exempel. Vad som däremot saknas i propositionen, trots civilministerns hurtfriska uttalanden om motsatsen, är en verklig ambition att förenkla, att åstadkomma avregleringar och att förkorta tiden för planarbetet. Det är verkligen illavarslande, herr talman!

Fr. o. m. den 1 juli 1987 kan kommunerna bestämma varusortiment i vissa butiker och förbjuda vissa typer av affärer i tätorterna. Kommunerna får själva fatta beslut i dessa frågor, och de enskilda intressenterna utlämnas då

helt åt kommunalpolitiskt godtycke. Kommunerna kan t. ex. bestämma vilket varusortiment en bensinstation får ha.

Som framgår av partimotionerna från såväl moderata samlingspartiet som folkpartiet tar båda partierna avstånd från propositionens intentioner. I den marknadsekonomi som vi eftersträvar att värna om och att utveckla ingår etableringsfrihet, konkurrens och näringsfrihet. En vital marknadsekonomi skall präglas av mångfald. Genom pris och kvalitet konkurrerar en stor mängd varor och tjänster med varandra. På investeringssidan tävlar många olika projekt och placeringsmöjligheter. Denna konkurrens ger upphov till dynamik, förnyelse och anpassning av näringslivet efter omvärldens behov och förhållanden.

Statens uppgift är att inom vida ramar uppställa fasta spelregler, enligt vilka företagen och individerna måste agera. Stat och kommun har också ett ansvar att skapa goda förutsättningar för näringslivets verksamhet. PBL-förslaget står enligt min bestämda mening inte i samklang med dylika strävanden. Politiken måste i stället ändras så att marknadens funktion tillerkänns den centrala rollen.

När det gäller omfattning och lokalisering av handel är det konsumenterna som skall avgöra vad som är en "lämplig samhällsutveckling". Detaljplaner skall inte få användas till att styra utvecklingen av handeln på det sätt som anges i propositionen och som näringsutskottets majoritet med sitt blinda förtroende för regeringen har ställt sig bakom. Som framgår av den avvikande mening som moderaternas och folkpartiets ledamöter i näringsutskottet gemensamt har fogat till näringsutskottets yttrande är det vår uppfattning att tillkomsten av nya konkurrenskraftiga butiksformer har stor betydelse för att öka produktiviteten inom handeln. Detta har också näringsfrihetsombudsmannen framhållit i flera uttalanden om olika kommunala beslut på området i fråga.

Det står klart att försöken att bromsa detaljhandelns utveckling genom regleringar inte gynnar vare sig branschens eller konsumenternas intressen. Ett belysande exempel härpå utgör kommunernas försök att på grundval av nuvarande byggnadslagstiftning begränsa försäljningen av livsmedel i bensinstationer.

Från samma utgångspunkter tar vi också avstånd från den socialdemokratiska motionen om att det skall vara en obligatorisk uppgift för kommunerna att upprätta varuförsörjningsplaner inom ramen för en total serviceplanering – motionen har behandlats i anslutning till propositionsförslaget. Här måste frivilliglinjen gälla, och alla krav på obligatoriska planer avvisas med största skärpa. Det är trist att konstatera att utskottsmajoriteten inte är beredd att göra samma avståndstagande som näringsutskottets moderata och folkpartistiska representanter har gjort i den gemensamma deklARATIONEN.

Herr talman! Genom ett nätverk av lagar och regleringar inom markanvändnings- och bostadssektorn har kommunerna getts sådan befogenheter att planering, byggande och boende endast tillåts ske på kommunernas villkor. De enskilda människornas och företagarnas önskemål och intressen måste enligt socialdemokratiskt synsätt underordnas kommunernas. Det är kommunen som bestämmer om, när, var och hur det får byggas.

Socialdemokratisk politik syftar till att stärka den kommunala planhushåll-

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En ny plan- och
bygglag, m. m.*

ningen inom markanvändnings- och bostadssektorn. Till de befintliga instituten kommunalt planmonopol, förköp, expropriation, markvillkor, bostadsanvisningslag, ROT-programmets ram, utvidgad förköpslag, m. m. kommer nu att läggas beslutet om den nya plan- och bygglagen, vars konsekvenser redan belysts i denna debatt genom de föregående inläggen från de moderata ledamöterna av bostadsutskottet, vilkas bedömning jag helt instämmer i.

Enligt moderata samlingspartiets uppfattning måste detta regleringssystem brytas. De enskilda människornas önskemål och ansvarstagande måste i ökad utsträckning påverka planering, byggande och boende samt handelns utveckling.

Jag ber därför att få yrka bifall till de moderata reservationer som fogats till de betänkanden som kammaren nu behandlar.

Anf. 64 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! I dag är det oftast så att kommunen eller någon annan exploitör måste samla de berörda fastigheterna på en hand genom köp eller expropriation för att få till stånd ny bebyggelse eller förtätning och andra större förändringar i redan bebyggda områden. I propositionen läggs fram ett förslag till lag om exploateringsamverkan, som i första hand skall ses som ett medel att genomföra kommunala planintentioner. Förslaget gör det möjligt för flera fastighetsägare inom ett område att i samverkan vidta åtgärder för att ställa i ordning mark för ny bebyggelse eller för förtätning eller andra förbättringar i redan bebyggda områden. Förslaget innebär också att den ökning av markvärdet som en ny eller ändrad detaljplan kan medföra kan fördelas mellan fastigheterna i förhållande till deras ursprungliga ägoinnehav inom området.

De förändringar i den befintliga fastighetsindelningen som är nödvändiga för samverkansföretaget skall genomföras som fastighetsreglering och handläggas tillsammans med övriga frågor om exploateringsamverkan.

Vi i folkpartiet tycker att det finns goda skäl för uppfattningen att en lag om exploateringsamverkan skall komma till stånd.

Folkpartiet anser emellertid att avvägningen mellan kommunernas och de enskilda människornas intressen inte är tillfredsställande i regeringens förslaget. I det förslag som lades fram i riksdagen 1982 gjordes en rimligare avvägning mellan dessa intressen. I det förslaget hade de kommunala möjligheterna att få till stånd exploateringsamverkan fått en mycket lämpligare utformning. Det föreskrevs i förslaget bl. a. att exploateringsamverkan får beslutas, om det med hänsyn till bebyggelseutvecklingen är angeläget att i ett sammanhang ställa i ordning mark för bebyggelse. Detta förslag ger enligt folkpartiets uppfattning uttryck för en acceptabel avvägning mellan berörda allmänna och enskilda intressen.

Herr talman! Folkpartiet anser också att exploateringsamverkan skall få beslutas endast om kommunfullmäktige har tillstyrkt detta. I tillstyrkandet skall kommunfullmäktige också ange samverkansområdets huvudsakliga avgränsning. Folkpartiet vill ha en annan skrivning i 3 § i lagen om exploateringsamverkan, och jag yrkar därför avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Anf. 65 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Jag vill i första hand lägga några allmänna och övergripande synpunkter på den nya plan- och bygglagen utifrån kommunala erfarenheter under ett par decennier av den kommunala planerings- och byggverksamheten men kanske också utifrån den enskildes och byggherrens erfarenheter, eftersom jag också från den sidan fått kontakt med problemen. Därmed tycker jag att jag har haft möjlighet att skaffa mig en viss helhetssyn på dessa problem.

Det är ganska naturligt att det finns många och skiftande synpunkter på hur vi bäst främjar en positiv utformning och utveckling av dagens och morgondagens byggande i Sverige. Den nya plan- och bygglagen är självfallet en balansgång mellan en lång rad berättigade intressen. Ingen kan med säkerhet hävda att vi har träffat alldeles rätt.

Det är dock viktigt att debatten präglas av en helhetssyn och att vi alla inte enbart ser allt i svart eller vitt utan också ser de nyanser som finns. Moderaterna och folkpartisterna har försökt att i alla lägen framställa sig som företrädare för de enskilda intressena. I den debatten tycks de ha glömt bort att den besvärligaste begränsningen av enskilda intressen i allmänhet är orsakad av andra enskilda intressen. Avvägningen mellan olika enskilda intressen är ofta en huvuduppgift i den kommunala planläggningen. Visst finns det kommuner som lyckats mindre bra med den uppgiften, men ett missbruk av denna kommunens rätt och skyldighet kommer i en fungerande demokrati att straffas i allmänna val.

Med detta vill jag slå fast att en optimal frihet för den enskilde kräver en väl fungerande kommunal plandemokrati, som kan sammanväga gemensamma och varierande enskilda intressen.

En viktig fråga blir då om den nya plan- och bygglagen ökar möjligheterna för ett effektivt demokratiskt samspel mellan enskilda intressen och den kommunala planläggningsverksamheten. Jag anser att vi kan svara ja på den frågan. Jag har, som jag tidigare sagt, åtskilliga års erfarenhet från kommunal planläggning särskilt under 1960- och 1970-talen, då vi hade en mycket omfattande och långsiktig planering i kommunerna. Erfarenheten från den tidens planeringsraseri är att det är olyckligt att i detaljplanläggning låsa fast utvecklingen för mycket lång tid framöver. Vår förmåga att se in i framtiden är begränsad. Det är därför angeläget att vi får en mer tidsaktuell planläggning, om den enskilde skall uppleva planläggningen som förankrad i verkligheten och meningsfull.

Kravet på kommunen att endast arbeta med aktuella objekt bör leda till färre misstag och låsningar, vilka är olyckliga såväl för den enskilde som för gemensamma intressen. Detta är en av de väsentliga fördelarna med PBL. Det är sannolikt att det därmed kommer att bli färre planer som aldrig blir genomförda. Skattebetalarna har, om vi ser tillbaka, säkert bekostat många onödiga planer. Det finns goda förutsättningar för att sådana planer blir färre i fortsättningen.

Det har gång på gång i dagens debatt framhållits från moderaterna och folkpartiet att genomförandetiden skulle innebära en begränsning av äganderätten i jämförelse med vad som gäller i dagsläget. Jag vill tillföra en synpunkt på detta som jag inte hört tidigare i dagens debatt. Sedan

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En ny plan- och
bygglag, m. m.*

glesbebyggelserätten avskaffades för många år sedan finns det ingen ursprunglig byggrätt förknippad med ägande av mark. Byggrätten tillskapas i plan eller genom bygglov. Detta är alltså ett inslag i äganderätten som under mycket lång tid knutits till myndighetsbeslut. Omfattningen av byggrätten kommer i fortsättningen liksom tidigare att vara beroende av beslut som den enskilde inte råder över. Skillnaden blir att besluten i fortsättningen kommer att ligga närmare den enskilde – i kommunen – och på ett mer direkt sätt kan påverkas inom ramen för de demokratiska spelreglerna. Detta hör vara en förstärkning av äganderätten. Att byggrätten blir tidsbegränsad saknar helt betydelse i aktuella byggprojekt. I ett fåtal fall kan det vara en nackdel, men vid planfastställelsen ges ett klart besked om hur lång genomförandetiden är. Tidigare förelåg alltid en risk att ett nybyggnadsförbud skulle förhindra ett genomförande utan någon egentlig förvarning.

Hur man än försöker att summera gammalt och nytt måste slutsatsen bli att plan- och bygglagen ger den vanlige byggaren en förstärkt äganderätt. Det är denna helhetssyn som borde präglade dagens debatt.

De kommuner som har ett stort antal gamla planer kommer säkert att finna det angeläget att i samråd med de fastighetsägare som har outnyttjade byggrätter komma fram till förändringar av planerna som kan accepteras utan långtgående ersättningar. Jag vet att man i min egen hemkommun har startat ett sådant arbete. Det är säkert inget undantag, utan det kommer säkert att mera bli en regel i de kommuner där det finns sådana här aktuella problem. I det fall det inte finns något intresse från kommunens sida att ändra planerna gäller planerna tills vidare enligt tidigare tillämpad praxis. Detta gör att även om genomförandetiden gått ut kommer flertalet fastighetsägare att sitta i orubbat bo på grund av att kommunen inte finner skäl att göra någon planändring.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis konstatera att även om plan- och bygglagen lika litet som någon annan lag är en i alla avseenden fulländad lag, så ger den mycket goda möjligheter till en god avvägning mellan enskilda och gemensamma intressen. Den ger i en fungerande demokrati en förstärkt äganderätt och väsentligt ökade möjligheter för den enskilde att göra sin stämma hörd i det kommunala planeringsarbetet. Detta bör vara motiv nog för att stödja lagen och verka för en saklig och konstruktiv information kring lagen.

Jag vill allra sist poängtera min tillfredsställelse över att den kommunala vetorätten kommer att vara kvar i naturresurslagen; den fanns ju tidigare i byggnadslagstiftningen. Det var kärvt när vi behandlade den frågan i näringsutskottet, men det är mycket tillfredsställande att socialdemokraterna där har förstått vad som är rätt och vad som bör göras. Vi tackar för det.

Anf. 66 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får anmäla att meddelande har satts upp om att kammarens sammanträde beräknas fortsätta efter kl. 19.00. Något middagsuppehåll kommer inte att göras.

Anf. 67 RUNE EVENSSON (s):

Herr talman! Uppgårelsen mellan centerpartiet och socialdemokraterna gällde inte alla detaljer i PBL, varför centerpartiet har reserverat sig på vissa punkter. Vänsterpartiet kommunisterna har trots att de i stort stöttar förslaget reserverat sig på några punkter. Jag kommer i mitt inlägg att uppehålla mig kring reservationerna 4 och 20-26.

I reservation 4 begär centerpartiet skärpta krav på installation av direktverkande el.

De krav som gäller i dag förs över i PBL: Direktverkande el får användas endast om det finns "särskilda skäl", och särskilda skäl är att husen utformas särskilt energisnålt. Energisnålt är enligt Svensk byggnorm om årsbehovet av elenergi för radiatorer och varmvatten kan minskas med 40 % av årsbehovet av elenergi för radiatorerna om byggnaden utförts så att de minimikrav på värmeisolering och luftomsättning som finns uppfylls.

Frågan togs upp till omprövning i prop. 1984/85:120 Riktlinjer för energipolitiken. Då utredningen om el och inhemska bränslen, den s. k. ELIN-utredningen, hade till uppgift att överväga vilka krav som bör ställas på användningen av el för uppvärmning, föreslogs ingen ändring av de aktuella kraven.

I en rapport till nämnda utredning, benämnd Elanvändning i bostäder och lokaler, berörs de krav som man bör ställa upp för att el skall få användas till uppvärmning. Denna arbetsgrupp kom fram till den slutsatsen att nu gällande krav för installation av direktverkande el inte behöver ändras eller kompletteras med andra styrmedel för att begränsa användningen av denna uppvärmningsform.

Detta förslag har sedan följts upp i betänkandet Effektivare elanvändning. Utredningsförslaget bereds för närvarande i regeringskansliet. Vi anser att resultatet av denna beredning bör avvaktas och yrkar därför avslag på reservation 4.

I reservation 20 vill vpk att sakägarkretsen skall utökas med dem som arbetar inom berört område. Samrådsskyldighet skall gälla även vid avvikelser från detaljplan.

Sakägarkretsen vid planering har i PBL utökats till att gälla alla boende inom det aktuella området. Att ytterligare utöka den med dem som arbetar inom området skulle vara ett mycket administrativt krångligt system med registrering av arbetsplatser, tillfälligt arbetande o. d. Den utökning som gjorts i PBL får anses vara väl avvägd.

Beträffande utökat samråd även vid avvikelser från detaljplan vill jag erinra om att enligt lagförslaget endast smärre avvikelser från gällande plan får göras, varför den föreslagna utökningen är obehövlig.

I reservation 21 vill vpk öka hyresgästinflytandet enligt bostadssaneringslagen. Kravet är att hyresgästerna får inflytande även på tillbyggnader.

Att utöka bostadssaneringslagen till att gälla även vid ny- och tillbyggnad är alltför långsökt, då i så fall bostadssaneringslagen skall börja gälla även vid nybyggnad. Därför bör dagens förfarande gälla även i PBL.

I reservation 22 kräver vpk att planeringsbidrag skall utgå till vissa kommuner med stor yta och liten befolkning. Bidraget skulle användas främst till tjänster i miljö- och ekologifrågor. Varifrån dessa pengar skall tas redovisas inte.

Varje kommun har sina specifika problem i planeringshänseende. Planbehovet varierar med kommunernas struktur. Det synes inte belagt att vissa kommuner är påtagligt mer belastade i dessa sammanhang än andra, varför reservationen bör avslås.

I reservation 23 tycker vpk att likheten inför lagen rubbas genom PBL:s förslag om differentierad granskning beroende på den sökandes kompetens och kvalifikationer.

Då ansvaret i större omfattning nu läggs på den byggande är alla lika inför lagen. Att sedan granskningen anpassas till det som föreslås i PBL är rimligt. Det förhållandet att hänsyn tas till den sökandes kunskaper i berörda avseenden rubbar inte likheten inför lagen.

I reservation 26 föreslår vpk att någon särskild ersättning inte skall utgå till fastighetsägare som åläggs riva eller skydda särskilt värdefulla byggnader. Fastighetsägarna skall tåla en viss ekonomisk förändring.

Fastighetsägaren skall enligt PBL tåla viss skada i de fall som berörs i vpk:s reservation. Endast kvalificerad skada ersätts. Risken för vanvård och eftersatt skötsel är annars stor. Ställer samhället krav som åtskilligt fördyrar hans fastighetsinnehav är det också rimligt att den fastighetsägare som åläggs restriktioner i sitt fastighetsäggande får ersättning för de skador han lider. Ersättningsreglerna synes ta erforderlig hänsyn.

Med detta, herr talman, yrkar jag avslag på vpk:s reservationer nr 20, 21, 22, 23 och 26.

Centerpartiet för i reservationerna 24 och 25 fram krav på förändringar i LPI av samma innebörd som krävdes i bostadsutskottets betänkande 1985/86:8. Utan att på nytt upprepa de argument som då framfördes yrkar jag avslag på centerns reservationer nr 24 och 25.

Anf. 68 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! För det första tycker vi att det finns avgörande skäl för att utöka sakägarkretsen på sätt som föreslås i vpk-förslaget.

För det andra tycker vi att det måste bli utrymme för mannamån om byggherrens kunskaper skall vara avgörande. Det förutsätter vittgående kunskaper om kunskaperna, som jag inte alls tror finns i varje kommun. Det blir uppenbara risker för mannamån.

Detta om detta.

Anf. 69 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Jag vill ta upp frågan om direktverkande el. Här har socialdemokraterna en av sina underlåtenhetssynder. Det var redan 1982 som man enligt utredningsförslagen skulle ha verkställt en skärpning av kraven för att få installera direktverkande el.

I dag ser vi vådan av denna slapphet i det socialdemokratiska handlandet. När vi nu förhoppningsvis är överens om att avveckla kärnkraften snabbare än till år 2010, tränger sig problemen med den låsning som socialdemokraterna har skapat på ett stort antal villaägare. Det måste kännas smärtsamt att i dag stå till svars inför dessa 400 000 småhusägare som har direktverkande el. En lämplig utformning för att nå flexibilitet och hårdare krav på isolering skulle ha sparat miljarder för småhusägarna och självfallet också för landet.

Det är beklagligt att socialdemokraterna fortfarande i dag inte har någon handlingskraft i den här frågan.

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En ny plan- och
bygglag, m. m.*

Anf. 70 RUNE EVENSSON (s) replik:

Herr talman! Till Paul Lestander vill jag säga att vi tycker det är fel att kräva omfattande detaljritningar och konstruktionsberäkningar från människor som vi vet klarar av att bygga. Det är bara en onödigt byråkrati att på det sättet vidhålla dagens krav.

Till Ivar Franzén vill jag bara säga att hans uppfattning i dessa frågor är väl känd i kammaren. Han besitter stor kunskap i dessa frågor, men också stor otålighet över att nya rön inte omedelbart blir lagar och regler.

Här i riksdagen har vi den ordningen att vi först utreder olika förslag, som sedan bereds i regeringskansliet. Det finns ingen anledning att frånga den ordningen i detta fall.

Anf. 71 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Det är bara att konstatera att vi har helt olika uppfattning i de här frågorna. Beträffande planeringsbidraget, som jag inte berörde i mitt förra inlägg, är det också bara att konstatera att det inte är belagt att det finns olikheter. Inte heller är det belagt att det inte finns olikheter. Betydande ojämlikheter är inbyggda i de olika kommunernas strukturer. Det är mycket troligt att just de kommuner som har stora ytor men väldigt liten befolkning i inledningsskedet kommer att få svårigheter när det gäller att leva upp till plan- och bygglagens intentioner om de inte får ett planeringsbidrag.

Anf. 72 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Ja, jag är otålig. Kanske är jag t. o. m. upprörd över hur den socialdemokratiska senfärdigheten här inte bara vilseleder en mängd villaägare och småhusägare utan också åsamkat dem väsentlig skada. Det är denna skada som en rad människor alltså åsamkats som gör mig både otålig och upprörd.

Anf. 73 RUNE EVENSSON (s) replik:

Herr talman! Till Paul Lestander vill jag säga följande. I en glesbygdskommun har man också med all säkerhet mindre planbehov än man har i en mer tätbefolkad kommun. PBL ger stora möjligheter till många sorters enkel planering. Det är tillåtet med enkel planering för att klara ut vissa specifika problem. Vidare är det möjligt att med hjälp av områdesbestämmelser reglera mycket av det som annars kanske skulle behöva regleras i detaljplanen. När det gäller områdesbestämmelserna behöver man inte nödvändigtvis fatta beslut om varje områdesbestämmelse i samband med översiktsplanens fastställande i fullmäktige. Områdesbestämmelser kan införas successivt, allteftersom man hinner arbeta fram de olika förslagen.

Tredje vice talmannen anmälde att Paul Lestander och Ivar Franzén anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 74 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Vpk har i huvudsak tillstyrkt förslaget till ny plan- och bygglag. Våra reservationer rör vissa delområden. Jag skall tala för några reservationer som rör kvaliteten i boendet. Det gäller reservationerna nr 5, 6, 13 och 18.

Man kan säga att det i dubbel bemärkelse är en kvalitetsfråga att ha möjlighet att långtidsförvara potatis, rotgrönsaker, sylt och saft, även om man bor i lägenhet. Vanligen finns det inte några förvaringsutrymmen för sådana livsmedel i lägenheterna. De extra förråd som brukar höra till lägenheter är sällan lämpliga för långtidsförvaring av mat. Det är inte bara lyckliga kolonilottsinnehavare som har behov av sådana här utrymmen. Behovet av förvaringsutrymmen ökar ju mer medvetna vi blir om matens kvalitet och om att förvaringen av livsmedel har betydelse även för kvaliteten.

Utskottet delar vår uppfattning beträffande behovet av lämpliga förrådsutrymmen. Man hävdar dock att det i Svensk byggnorm tagits med föreskrifter som tillgodoser det här kravet. Men dessa föreskrifter är inte förpliktigande. Det har hyresgäströrelsen fått erfara när man med hänvisning till Svensk byggnorm försökt hävda kraven på förråd för vissa livsmedel.

Margareta Palmqvist bekräftade i sitt anförande här att föreskrifterna i Svensk byggnorm inte är bindande. Hon hävdade också att bostadsutskottet ansåg att det inte var rimligt att ställa krav på extra förråd för bl. a. rotfrukter vid uppförandet av nya lägenheter. Men detta nämns inte i bostadsutskottets betänkande, så det måste vara en mening som man inte har velat torgföra. I stället skriver bostadsutskottet att våra krav redan är tillgodosedda.

Mot den bakgrunden tycker vi i vpk att det är extra viktigt att tillämpningsföreskrifterna till 3 kap. i PBL utformas så, att det klart framgår att nytillkomna bostäder skall förses med lämpliga förvaringsutrymmen för bl. a. rotfrukter. Därmed yrkar jag bifall till vår reservation nr 6.

Ett grundläggande kvalitetskrav när det gäller bostaden måste vara att materialet i lägenheten inte framkallar sjukdom och ohälsa hos dem som bor i lägenheten. I 3 kap. 5 § i PBL föreskrivs krav på att byggnader skall ge möjlighet till god hygien. Kravnivån skall fastställas utifrån begreppet sanitär olägenhet och vad som är tekniskt och ekonomiskt möjligt. Vid bedömningen av vad som är sanitär olägenhet bör hänsyn tas till personer som är något känsligare än normalt. Så står det i PBL.

Men enligt vpk:s mening är den här skrivningen otillräcklig. Hur skall man kunna bedöma vad som är normal känslighet för vissa byggnadsmaterial? Allergier yttrar sig ju olika för dem som drabbas. Dessutom har många allergiker inte en medfödd allergi. Allergisk är inte någonting som man är. Allergisk är någonting som man *blir*.

Det är riktigt, som utskottet har påpekat, att våra kunskaper om allergiframkallande ämnen och allergier ännu är otillräckliga och att forskning behövs. Givetvis tycker vi i vpk att det är mycket bra att den här forskningen pågår. Men vi kan inte vänta på att forskningen skall ge oss alla svar när vi samtidigt ser hur gruppen av människor med allergiska besvär växer. Vi vill därför att skrivningen om att hänsyn skall tas till människor som är känsligare än normalt byts ut mot att bedömning skall göras med

utgångspunkt i att använda material inte skall medföra besvär för någon.

Givetvis kan det bara gälla nu kända besvärframkallande material. Om vi kommer så långt är bara det ett klart framsteg för människor som har allergiska problem.

Jag yrkar bifall till reservation nr 5.

Herr talman! Det finns ett glapp mellan PBL:s intentioner i planeringskedet och möjligheten till förverkligande i genomförandeskedet vad avser utemiljön på tomtmark. I dag är kvalitetsgranskning beträffande statliga lån kopplad till byggnadslovet. I 53 § 4 mom. byggnadsstadgan är det lagfäst att tillräckligt stor och för lek och utevistelse lämpad friyta skall finnas på tomt. I 55 § 1 mom. byggnadsstadgan krävs att sådana ytor, liksom parkeringsytor, skall redovisas på situationsplan, som skall bifogas ansökan om byggnadslov.

I förslaget till ny plan- och bygglag försvinner byggnadslovsprövningen för utemiljön på tomtmark. Om kravet på bygglov för friytor för utevistelse och lek på tomtmark inte införs i PBL, måste kommunerna ta på sig ett särskilt ansvar för kvaliteten och den tekniska granskningen. Men kommer kommunerna att klara detta när det är frivilligt?

Barn, gamla och handikappade är de som vistas mest i bostadsområdena på dagar, kvällar, helger och semestrar. Hur tungt kommer deras intressen att väga när marken blir dyrare och kommunernas ekonomi blir alltmera ansträngd?

Motivet till att slopa bygglovsplikt för friytor är att kommunernas självbestämmande skall öka och förmodligen också att den kritiserade byråkratin skall minska. Men alla regler och förordningar i samhället har inte tillkommit enbart i byråkratins intresse. Många föreskrifter är ett skydd för de svagares intressen. När det gäller markdisponering är barn en svag grupp, och därför har vpk i motionen till PBL begärt att kraven på redovisning av utemiljöns utformning i situationsplan skall ställas för prövning av bygglov samt att regeringen utvidgar sitt uppdrag till planverket att även omfatta utarbetandet av föreskrifter för utemiljöns utformning i svensk byggnorm.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 13 och 18.

Anf. 75 SYLVIA PETTERSSON (s):

Herr talman! Med hänvisning till kulturutskottets yttrande 1985/86:2 vill jag tillföra denna debatt några synpunkter med anknytning till stadsförnyelse- och bevarandefrågorna.

Förslaget till ny plan- och bygglag har utformats för att tillgodose önskemål om att kunna främja och styra önskvärda förändringar av byggnader och bebyggelseområden, men inte bara det, utan också för att tillgodose behovet av att bevara t. ex. kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Ny planläggning liksom ombyggnad och kompletteringar skall utgå från befintliga kvaliteter och resurser, så att husens och områdets goda egenskaper utnyttjas. Rivningslov skall inte bifallas för byggnad som man bedömer bör bevaras på grund av dess historiska, kulturhistoriska, miljömässiga eller konstnärliga värde. För särskilt värdefulla hus skall skyddsbestämmelser kunna utfärdas.

De grundläggande kraven på att bevara kulturmiljön i planeringen och byggnadsverksamheten stärks alltså, och kommunerna ges både ett ökat

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En ny plan- och
bygglag, m. m.*

ansvar och bättre instrument för att hävda dessa krav.

Herr talman! Ett av målen med den statliga kulturpolitiken är att äldre tiders kultur skall tas till vara och göras levande, och bestämmelserna i PBL stämmer alltså väl överens med det målet.

I samband med att den statliga kulturpolitiken reformerades i mitten av 1970-talet drogs nya riktlinjer upp även för kulturminnesvården. Dessa riktlinjer syftade till en övergång från en traditionell monumentvård till en egentlig kulturmiljövård. Vi kan nu konstatera att uppfattningen om vad som är värt att bevara har vidgats från att avse enstaka värdefulla kulturminnen till att gälla samlade kulturmiljöer.

Arbetet med att ta till vara kulturvärdena i såväl tätorter som kulturlandskap har fått en större bredd. Det är också glädjande att kunna notera att de kulturella värdena i dag erkänns ha större betydelse för vårt välbefinnande än tidigare. Kulturminnesvården har alltmer kommit att bli en aspekt att beakta i olika verksamheter som innebär förändringar i vår omgivning.

En sådan syn har alltså varit vägledande även vid utformningen av den nya plan- och bygglagen. Det känns bra att kunna konstatera detta, för vi har ett ansvar för kulturarvet gentemot kommande generationer. Det är också positivt att besluten i de här frågorna kommer att ligga närmare de människor som berörs mest. Så främjas förhoppningsvis ansvar och engagemang bland kommunens medborgare, och så garanteras dessa ett större inflytande över besluten.

I och med att kommunerna får ökade befogenheter och ökat ansvar finns det anledning att räkna med att deras behov av kulturhistorisk sakkunskap kommer att öka. Läns museerna kommer, som det sägs i propositionen, att få ökad betydelse – särskilt för kommuner som saknar egen expertis. Av propositionen framgår också att det förutsätts att kommunernas byggnadsnämnder skall ha tillgång till den personal som de behöver för att tillfredsställande kunna fullgöra sina uppgifter. Även kulturhistorisk sakkunskap avses. I det sammanhanget påpekas att byggnadsnämnden har möjlighet och skyldighet att samarbeta med andra myndigheter, vars arbete och intressen berör nämndens verksamhet. I det här avseendet bör det alltså bli naturligt med ett samarbete med kulturminnesvårdande myndigheter.

Här vill jag lyfta fram vad kulturutskottet säger i sitt yttrande om att det vore önskvärt att kommunernas kulturnämnder mera aktivt engagerades i den kommunala planeringsprocessen. Ett närmare samarbete mellan dessa båda nämnder skulle troligen också vara av värde för byggnadsnämndens löpande arbete, t. ex. vid tillståndsprövning, där kulturhistoriska aspekter är av betydelse för prövningen, men även i byggnadsnämndernas verksamhet när det gäller service och rådgivning. Jag tror att det finns ett intresse av ett sådant ökat engagemang hos flertalet av landets kulturnämnder. Jag tror också att detta i framtiden kommer att ses som ett naturligt inslag i den kommunala verksamheten.

Med detta vill jag, herr talman, yrka bifall till hemställan i bostadsutskottets betänkande.

Herr talman! Det finns två grupper vars behov det är särskilt angeläget att uppmärksamma, och det är barn och människor med funktionsnedsättningar. Mycket i den nya PBL och i bostadsutskottets betänkande är bra på dessa punkter. Man markerar hårt hur viktigt det är att tillgängligheten beaktas och att friytor för lek avsätts. Det är emellertid kommunerna som i stor utsträckning får avgöra i dessa frågor.

Den nya lagen kommer att bli ytterligt positiv i kommuner där man förstår behovet av hänsyn till handikappades och barns behov. Dessa kommuner kan med den tjocka lagen i handen ställa krav på fastighetsägarna, men de kommuner som inte vill kan i vissa avseenden lägga lagboken åt sidan. Det som inger oro är att planverket inte har fått i uppgift att utge tillämpningsföreskrifter till viktiga paragrafer, t. ex. om lekytorna. Regeringen skulle mycket väl kunna ge planverket ett sådant uppdrag. Om det visar sig att de viktiga paragrafer som här avses inte kommer att tillämpas måste tillämpningsföreskrifter snabbt utarbetas.

Mina erfarenheter från handikapprörelsen säger mig att det fortfarande, tyvärr, behövs en hel del pekpinar. Med anledning av den debatt som förts tidigare i dag, vill jag säga att jag upplever dessa frågor som de verkligt viktiga i detta ärende. Försvaret av de handikappades intressen och barnens behov av bra bostadsområden är för mig vida viktigare än den diskussion som har förts om fastighetsägarnas behov.

Jag vet att majoriteten här är överens om vad som bör åstadkommas på handikappområdet. Samtidigt kan jag förstå dem som är något mer pessimistiska i fråga om vad kommunerna kommer att göra. Jag hoppas att pessimisterna, som företräds av vpk, har fel, och jag hoppas innerligt att de positiva förväntningarna på kommunerna är riktiga.

Jag har noterat Oskar Lindkvists uttalande att det kan finnas behov av en översyn av vissa bestämmelser när vi har sett hur lagen fungerar. Riksdagen och regeringen måste med all kraft bevaka kommunerna i detta avseende. Annars förfelas vår målsättning att handikappade skall integreras och vår målsättning att skapa bra uppväxtmiljöer för våra barn. Barn och handikappade besitter inte samma propagandaresurser som ägarintressena har. Därför kan deras röster höras mindre. Men deras behov är desto mer angelägna. Möjligheten att höra deras åsikter måste utnyttjas när vi nu får den nya lagen.

Om nu riksdagen eller statsmakterna skall ge direkta direktiv till kommunerna i vissa frågor eller om vi skall lita på kommunernas egen förmåga är en fråga som nu genomsyrar samhällsdebatten på alla områden. Jag tillåter mig fortfarande att tvivla på den pågående decentraliseringen i just de avseenden som gäller värnet och skyddet av de svagaste grupperna i samhället. Men kommunerna har nu ett gyllene tillfälle att visa att den oro som finns inom t. ex. handikapprörelsen är obefogad. Om det inte fungerar, herr talman, måste vi vara beredda till en översyn, speciellt kring tillämpningen av de bestämmelser som gäller barns och handikappades behov.

Anf. 77 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att söka polemisera med Margareta Persson. Vi är helt överens. Jag har begärt ordet bara för att understryka att erfarenheterna utifrån många kommuner hittills tyvärr är sådana att man måste befara att många kommuner inte kommer att leva upp till intentionerna i lagen när det gäller värnet och skyddet av de svagaste grupperna i samhället, såsom Margareta Persson uttryckte det. Därför beklagar jag att det tydligen inte här och nu finns en majoritet för de reservationer som vpk har anfört i detta sammanhang.

Av naturen är jag inte pessimist, tvärtom. Men i det här avseendet, mot bakgrund av många års erfarenhet på de här områdena och efter att ha följt utvecklingen under de senaste åren, måste jag säga att jag är pessimistisk. Men det betyder inte att jag inte har förhoppningar, precis som Margareta Persson. Jag hoppas att de förhoppningarna skall komma att infrias.

Anf. 78 MARGARETA PERSSON (s) replik:

Herr talman! Man kan hysa de farhågor som Tore Claeson har. Det kan jag hålla med om. Men positiva förväntningar brukar ge bättre resultat än negativa förväntningar. Därför upplever jag att kommunerna nu har sin chans att visa sin vilja i den här frågan.

Anf. 79 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att något kommentera de svepande formuleringar och den bristande logik som Birgitta Hambræus gav uttryck för i sitt huvudanförande. Jag måste också något kommentera den upprördhet som Ivar Franzén spelade upp i replikskiftet med Rune Evensson.

Låt mig börja med Birgitta Hambræus. I reservation 4 skrijs följande: "Det är i dag möjligt att med beprövad teknik bygga småhus som inte fordrar någon särskild energitillförsel alls för uppvärmning. Det enda som behövs är en braskamin för de veckor på året då det är särskilt kallt samt en radiatoreffekt på omkring 1 000 W som används när t.ex. husägaren är bortrest."

Detta är ett märkligt påstående, för dessa två meningar står emot varandra. Det leder fram till en fråga: Behövs det särskild energitillförsel eller inte? Det tycker jag att Birgitta Hambræus skall fundera på och reda ut.

Den andra frågan gäller direktverkande el. Vad är egentligen problemet? Är problemet de tillkommande husen eller är det den befintliga stocken? Ivar Franzén spelade upp ett stort nummer kring detta och hävdade att socialdemokratin hade vilsefört husägarna. Den upprördheten tycker jag att Ivar Franzén skall fundera på tillsammans med Birgitta Hambræus.

Han hävdade att vi socialdemokrater hade ett stort ansvar som sedan 1982 hade lurat 400 000 småhusägare in i denna olycka, för att använda Franzéns ord. Sedan 1982 har ungefär en tjugofemtedel av denna stock tillkommit. Om det nu vore så allvarligt som Ivar Franzén påstår att det är, varför skedde då ingenting tidigare, åren omedelbart före 1982 t.ex.? Jag vill hävda att problemet inte är de tillkommande småhusen med direktverkande elvärme, utan problemet är, precis som Ivar Franzén mycket riktigt påstod, de befintliga småhusen med direktverkande el.

Den tredje frågan riktar jag främst till Birgitta Hambraeus. Hon sade i sitt huvudanförande att PBL fördröjer och hindrar en teknisk utveckling. Jag tycker att det hade varit hedervärt om Birgitta Hambraeus hade gett något exempel på vad det är i denna nya plan- och bygglag som riksdagen inom kort skall fatta beslut om som hindrar den tekniska utvecklingen.

Anf. 80 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Jag vill gärna hålla med Per Olof Håkansson om att uttrycket i vår reservation blivit något felaktigt. Vi skulle i stället ha skrivit: behövs ingen särskild värmeanläggning.

När man i vanliga fall bygger ett småhus räknar man med en särskild installation av uppvärmningssystem. Men bygger man enligt den modell jag har tittat på, nämligen Mats Wolgasts hus, behöver man bara några små elradiatorer som kan köpas i Konsum och den vanliga eldstaden, som inte brukar räknas som ett uppvärmningssystem eftersom man har den för trivselns skull. Alltså stämmer det att detta hus inte har någon särskild installation för energitillförsel för uppvärmning. Det är byggt enligt knepiga metoder som inte gör detta nödvändigt.

Eftersom Ivar Franzén inte är här nu vill jag gärna bemöta det som Per Olof Håkansson anmärkte på i Ivar Franzéns replik. Det är oansvarigt av socialdemokraterna att inte nu äntligen komma till skott när det gäller större restriktioner för direktverkande elvärme. På valsedeln i folkomröstningen om kärnkraft stod det att det skulle råda yttersta restriktivitet. Nu har jag i mitt huvudanförande visat att tekniken vid byggandet av hus har nått betydligt längre än vad som krävs enligt gällande bestämmelser. Då kan man inte påstå att man befrämjar yttersta restriktivitet. Jag anser att om man hade följt upp sitt löfte, skulle man i plan- och bygglagen ha sett till att kravet, för att få installera direktverkande el i nya hus, var att den teknik som finns också skulle användas.

Anf. 81 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Jag blev väldigt glad när Birgitta Hambraeus inledde med att säga att det blivit något felaktigt skrivet i reservationen. Jag tänkte att nu kommer den slutliga bekräftelsen på att detta dimmiga tal skall upphöra och att vi i framtiden skall kunna föra en diskussion utifrån de förutsättningar som är för handen. Men så blev dess värre icke i fortsättningen fallet.

Birgitta Hambraeus definierade enkelt och lättvindigt bort de energitillförselanläggningar som huset faktiskt har. Jag råkar ha besökt Mats Wolgast. Jag vet vilka möjligheter han har att värma upp sitt hus. Vill man definiera bort vad som faktiskt finns för att tjäna detta syfte går Birgitta Hambraeus ekvation ihop, annars inte.

Jag måste komma tillbaka till min sista fråga: Vad är det i PBL-förslaget som förhindrar en teknisk utveckling?

Anf. 82 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Den tekniska utvecklingen främjas om man faktiskt använder den teknik som finns. P. O. Håkansson har gjort en utredning åt Birgitta Dahl om behovet av att skärpa bestämmelserna. Vad han borde vara

bekymrad över är väl att han inte har förmått att föra fram de krav som är möjliga att ställa på den tekniska utvecklingen. Plan- och bygglagen skulle alltså kunna underlätta denna utveckling. Men man håller sig på en väldigt oambitiös nivå.

För övrigt tycker jag inte att det är fråga om något dimmigt tal. Det finns i sinnevärlden hus – P. O. Håkansson har t. o. m. besökt dem – som inte har någon särskild installation för värme. Man kan inte påstå att en trivselbrasa, motsvarigheten till en öppen spis, är en värmeinstallation eller att två tre små elradiatorer som man köper på Konsum är ett värmesystem. Framför allt är detta en ekonomisk fråga. Man har kunnat bygga husen lika billigt eller billigare än vanliga hus och ändå har man inte någon som helst kostnad för uppvärmningen.

Det är detta som är poängen. P. O. Håkansson försöker genom att märka ord dribbla bort något väsentligt. Socialdemokraterna har släppt sin ambition när det gäller nya hus och hårdare krav på direktverkande el. Ansvaret för det kan ni inte slippa undan genom att anklaga oss för att uttrycka oss dimmigt.

Anf. 83 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Jag är glad över att Birgitta Hambraeus i detta sammanhang kan tänka bort två tre elradiatorer – möjligen gör hon det för att de är köpta på Konsum, vilket hon envist upprepar trots att det inte har med saken att göra. Det leder mig fram till frågan: Skall vi inte räkna två tre radiatorer som ett uppvärmningssystem? Hur många radiatorer måste vi ha innan det blir ett uppvärmningssystem? Tala om det för oss, Birgitta Hambraeus!

Det är riktigt att det är ett energipolitiskt problem i sig att ha direktverkande el. Men om man har identifierat detta problem och samtidigt ett annat som är 75–100 gånger större, skäms jag inte för att jag har ägnat mig åt det större problemet och i någon mån har bortsett från det lilla. Ni ägnar er åt en detalj i det hela som inte är betydelselös, men det betydelsefulla är att hitta lösningar för de 500 000 småhus som har direktverkande elvärme.

Jag återkommer till min begäran om en precisering av vad i den nya plan- och bygglagen som utgör ett hinder för den tekniska utvecklingen.

Anf. 84 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Det blir ett hinder när man inte genom bestämmelserna ger människorna råd beträffande möjligheterna att installera den bästa möjliga tekniken.

Om man kallar två eller tre små elradiatorer på vardera 300 watt för ett uppvärmningssystem, har man verkligen glidit i fråga om definitionerna. När man bygger ett småhus kostar ett uppvärmningssystem i vanliga fall åtminstone 20 000 kr. Det skall vara en panna. Det kanske skall vara vattenburen värme osv. Det är vad jag kallar ett uppvärmningssystem. Några små kaminer som motsvarar vad man kan köpa i handeln är inget uppvärmningssystem. Det är alltså en definitionsfråga.

Det viktiga här, som P. O. Håkansson glider undan, är att när vi nu står i begrepp att bygga nya hus fortsätter ni på en ambitionsnivå som är betydligt lägre än vad den tekniska utvecklingen ger möjlighet till. Självfallet är det ett

jätteproblem med de hus som vi redan har, men det kan inte försvara att man fortsätter att bygga hus med direktverkande el utifrån en teknik som är betydligt sämre än den vi i dag skulle kunna använda utan ökade kostnader för husägaren när han bygger huset och framför allt till betydligt lägre kostnader för att hålla huset varmt under husets fortsatta livstid.

Anf. 85 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Det är möjligt att jag har missförstått fru Hambraeus. Jag trodde faktiskt att hennes inställning var ett totalförbud för direktverkande el. Men när hon säger att ett par tre elradiatorer inköpta på Konsum inte skall räknas måste det rimligtvis leda fram till frågan: Hur många elradiatorer skall man köpa innan de får räknas?

Det svar som jag fick på min fråga vad i plan- och bygglagen som hindrar den tekniska utvecklingen var att det saknas råd och anvisningar i lagtexten. Det är en lag som vi nu behandlar. Fru Hambraeus och jag är förmodligen helt överens om att det är andra organ som skall sköta rådgivningsverksamheten. Att man i det här lagsammanhanget tar fram avsaknaden av råd och anvisningar som ett hinder för den tekniska utvecklingen tycker jag är upplysande.

Överläggningen var härmed avslutad.

Bostadsutskottets betänkande 1

Mom. 1 (avslag på propositionen)

Först biträdades reservation 1 av Knut Billing m. fl. i motsvarande del med 65 röster mot 42 för reservation 2 av Erling Bager och Karl-Göran Björnsmark i motsvarande del. 190 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 190 röster mot 64 för reservation 1 av Knut Billing m. fl. i motsvarande del. 42 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (regler om bebyggelsemiljöns utformning m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 185 röster mot 14 för reservation 3 av Tore Claeson. 97 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 (skärpta krav för installation av direktverkande elvärme)

Utskottets hemställan bifölls med 143 röster mot 48 för reservation 4 av Kjell A. Mattsson m. fl. 105 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 11 (byggnadsmaterial som kan orsaka allergi)

Utskottets hemställan bifölls med 175 röster mot 15 för reservation 5 av Tore Claeson. 105 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 12 (förråd för förvaring av rotfrukter m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 174 röster mot 17 för reservation 6 av Tore Claeson. 106 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 13 (minimiyta för bostadsrum m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Tore Claeson – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (varsamhetsaspekten vid ombyggnad)

Utskottets hemställan bifölls med 176 röster mot 15 för reservation 8 av Tore Claeson. 105 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 19 (tillgänglighetskravet)

Utskottets hemställan bifölls med 175 röster mot 15 för reservation 9 av Tore Claeson. 104 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 20 (lättnader i tillgänglighetskravet)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 34 för reservation 10 av Kjell A. Mattsson och Birgitta Hambræus. 105 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 22 (tillgänglighetskravet i samband med ombyggnad m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 175 röster mot 15 för reservation 11 av Tore Claeson. 105 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 23 (tillgänglighetskravet när ombyggnad ej planeras)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Tore Claeson – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (tillämpningsföreskrifter rörande nybyggnad m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 175 röster mot 16 för reservation 13 av Tore Claeson. 106 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 34 (reglering av byggnaders användning för handelsändamål m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 36 för reservation 14 av Kjell A. Mattsson och Birgitta Hambræus. 106 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 37 (samråd vid upprättande av detaljplan m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 15 för reservation 15 av Tore Claeson. 101 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 39 (reglerna om underrättelse om utställning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Tore Claeson – bifölls med acklamation.

Mom. 53 (friytor för lek och utevistelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Tore Claeson – bifölls med acklamation.

Mom. 57 (ansökningshandlingar i bygglovsärenden)

Utskottets hemställan bifölls med 174 röster mot 15 för reservation 19 av Tore Claeson. 105 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 59 (hyresgästinflytande enligt bostadsanseringslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 174 röster mot 15 för reservation 21 av Tore Claeson. 107 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 64 (planeringsbidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 174 röster mot 17 för reservation 22 av Tore Claeson. 105 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 65 (byggnadsnämndens granskning m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 176 röster mot 15 för reservation 23 av Tore Claeson. 106 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 67 (byggnadsnämndens skyldighet att ingripa vid olovligt byggande)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 34 för reservation 24 av Kjell A. Mattsson och Birgitta Hambræus. 106 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 68 och 69 (byggnadsavgift och särskild avgift som en del av sanktionssystemet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Kjell A. Mattsson och Birgitta Hambræus – bifölls med acklamation.

Mom. 75, 79 och 80 (ersättning till följd av vägrad rivning, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Tore Claeson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Bostadsutskottets betänkande 2

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden

Anf. 86 TREDJE VICE TALMANNEN:

I enlighet med rekommendation av talmanskonferensen företas i dag inte något ärende till avgörande efter kl. 18.00. Av talarlistan för följande ärenden framgår nu att det inte blir någon ytterligare votering i dag. Det beslut om samlad votering som fattats rörande finansutskottets betänkande 6 och bostadsutskottets betänkande 3 utvidgas därför till att omfatta även övriga ärenden på föredragningslistan som hinner debatteras färdigt före kl. 23.00 i kväll.

Morgondagens sammanträde, som börjar kl. 12.00, inleds med votering, varefter följer eventuellt återstående ärenden. Ärendebehandlingen avslutas dock senast kl. 15.00, då frågestunden börjar. Om inte heller då alla ärenden har hunnit avgöras, uppskjuts behandlingen av återstående ärenden till nästa vecka.

Meddelande om interpellation

6 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 25 november

1986/87:114 av *Börje Hörnlund* (c) till kommunikationsministern om extra medel för vägbyggnad i Västerbottens län:

Skaktentreprenörer och åkerinäringens företrädare i Västerbotten har informerat Västerbottens riksdagsmän om den situation näringarna kommer att befinna sig i under kommande vinter.

Vid informationen redovisades vägverkets planering och det konstaterades att anslagen till vägbyggande minskats på ett oroande sätt. Stora delar av länet har dessutom låg bygg- och investeringsverksamhet i största allmänhet.

Detta innebär att kapital i form av maskiner inte kommer att kunna utnyttjas och att arbetslösheten i länet ökar till en än högre nivå under kommande vinter.

Samtidigt är det väl känt att stora delar av länsvägnätet är i behov av upprustning. Vägar behöver förstärkas och asfaltbeläggas. Svaga broar som begränsar transportvikten måste byggas om till att tåla högre belastningar. Av informationen framgick vidare att färdiga planer finns upprättade som gör att viktiga vägbyggen kan sättas i gång omedelbart. Det är av stor betydelse för skogsbruket, bergsbruket och andra näringar samt för befolkningen att dessa investeringar kommer till stånd.

Enligt min mening är det av stor vikt att ett kraftfullt investeringsprogram för vägar och broar kommer länet till del under kommande vinter. Det är dålig samhällsekonomi att dyra maskiner skall stå outnyttjade och att människor blir arbetslösa samtidigt som behovet är stort när det gäller att förbättra länsvägnätet.

Jag vill med anledning av ovanstående fråga kommunikationsministern om han är beredd att medverka till att Västerbottens län under kommande vinter erhåller extra medel för vägbyggnad.

Meddelades att följande frågor framställdes

den 26 november

1986/87:207 av *Elver Jonsson* (fp) till utrikesministern om åtgärder mot förföljelse av judar i Sovjetunionen:

Judarna i Sovjet har det svårt. En drastisk nedgång av beviljade utresetillstånd de senaste åren innebär att emigrationen nästan upphört. Svåra förhållanden rapporteras där judar anklagas, mister sitt arbete och ofta sätts i fängelse eller arbetsläger.

I ett närgånget dokumentärprogram i Sveriges television kunde man i går i programmet *Magasinet* exemplifiera att svåra övergrepp sker mot oskyldiga medborgare. Allt talar för att det sker brott mot internationella konventioner där rätten att lämna sitt land åsidosätts. Rapporter om förföljelser mot enskilda judar och deras familjer kommer i en allt stridare ström.

Med anledning härav vill jag till utrikesministern ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att underlätta sovjetiska medborgares emigration, för att förföljelser av judar i Sovjet förhindras och för att mänskliga rättigheter kan upprätthållas?

1986/87:208 av *Hans Pettersson* i Helsingborg (s) till kommunikationsministern om trafikförbindelserna över Öresund:

I ett pressmeddelande konstaterar kommunikationsdepartementet att riksdagen klart slagit fast sin positiva inställning till fasta förbindelser över Öresund. Statssekreteraren hänvisar till debatten i kammaren onsdagen den 19 november 1986.

I trafikutskottets betänkande 1986/87:3 talas inte om fasta förbindelser utan om förbindelser, och det var detta riksdagen beslutade om. Enligt snabbprotokollet från debatten uttalades stor tveksamhet till det material som ligger till grund för förhandlingarna med danskarna (ÖD:s rapport 1985) om förbindelserna över Öresund.

Vid riksdagsbehandlingen av nämnda betänkande krävdes bl. a. att man förutom uppdatering av de miljömässiga konsekvenserna även måste undersöka de ekonomiska förutsättningarna, de arbetsmarknadspolitiska konsekvenserna samt göra en klar redovisning av hur mycket längre vägen blir om fasta förbindelser skall användas för att komma till Hamburg, t. ex.

Jag vill därför fråga:

Har kommunikationsministern noterat den ändrade terminologin i trafikutskottets betänkande och kommer kommunikationsministern att ta hänsyn till de krav som framställdes i kammaren?

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*Redogörelse i budget-
propositionen för för-
delningspolitiska
konsekvenser*

1986/87:209 av Göte Jonsson (m) till socialministern om åtgärder för att förbättra situationen för de sämst ställda pensionärerna:

Enligt uttalanden som gjorts av bl. a. finansminister Kjell-Olof Feldt skall den s. k. engångsskatten användas till att förbättra situationen för de sämst ställda pensionärerna. De s. k. undantagandepensionärerna, som saknar såväl ATP som pensionstillskott, är de utan tvivel sämst ställda pensionärerna.

Jag vill med anledning av detta fråga statsrådet Gertrud Sigurdson:

Vad avser regeringen vidta för åtgärd när det gäller dessa, de sämst ställda pensionärerna?

8 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1986/87:8 om granskning av riksdagens förvaltningskontors verksamhet (redog. 1986/87:5).

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1986/87:3 om redogörelse i budgetpropositionen för fördelningspolitiska konsekvenser.

Redogörelse i budgetpropositionen för fördelningspolitiska konsekvenser

Anf. 87 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! När jag nu tar till orda om ett enigt betänkande, är det därför att finansutskottet har ställt sig bakom kravet i en enskild motion från några moderata ledamöter att regeringen i sina propositioner skall redovisa de fördelningspolitiska konsekvenserna av de åtgärdsförslag den framlägger för riksdagen. Det är inte bara det att ett sådant ställningstagande från utskottets sida är ovanligt – genom att denna moderatmotion, väckt för första gången, blivit tillgodosedd kommer riksdagen att få ett mycket bättre underlag för sina ställningstaganden än hittills, vilket vore synd att låta gå oförmärkt förbi.

Jag kanske får tillägga att första namn på den här motionen var vice talman Ingegerd Troedsson, vilket naturligtvis i hög grad har bidragit till framgången.

Enligt motionen bör regeringen i samband med att den avger propositioner redogöra för vad olika statliga stödåtgärder, normer eller skatteregler betyder för ekonomin hos olika hushållstyper under skilda boendeförhållanden, i skilda regioner osv.

Utskottet har gett motionen en ingående behandling och bl. a. ordnat

hearings med företrädare för statistiska centralbyrån och expertgruppen för studier i offentlig ekonomi. Vi har fått redogörelser för det material som redan finns tillgängligt och för möjligheterna att efter hand tillhandahålla ett allt bättre material som underlag för riksdagens beslut.

Utskottet påminner också om att det under den borgerliga regeringsperioden påbörjades ett arbete för att utveckla en beräkningsmodell för fördelningsstudier, som efter det ytterligare utvecklingsarbete som pågår bör kunna utnyttjas i detta sammanhang.

Utskottets sammanfattande slutsats är denna: "Regeringen bör därför i budgetpropositionen eller i andra propositioner, där åtgärdsförslag lämnas, allteftersom tillförlitliga mätmetoder utvecklas redovisa de fördelningspolitiska effekterna av dessa förslag, framför allt effekterna av förändringar i skatte- och transfereringssystemen."

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än utskottets, nämligen att detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Anf. 88 ARNE GADD (s):

Herr talman! Jag vill i kammarens protokoll få inskrivet att Lars Tobisson denna gång helt korrekt har redovisat vad som förevarit i finansutskottet. Det är inget tvivel om att vi socialdemokrater blev litet grand förvånade över detta moderata samlingspartiets intresse för fördelningspolitiken, och vi ställde oss frågan: Är de ute i ärliga avsikter? Men det finns ju ingen anledning att inte tro på människorna.

Nu har moderata samlingspartiet, centerpartiet, folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna återupprepat synpunkter som faktiskt framfördes för ungefär tio år sedan av finansutskottet i det här sammanhanget. Något speciellt nytt är det alltså inte. Är det ett systemskifte som har skett, så är det ett systemskifte inom moderata samlingspartiet. Men som Rellingen sade – herr talmannen vet vad det var, så vi tar inte det till protokollet.

Anf. 89 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Jag kan också intyga att jag för en gångs skull har fått höra en helt riktig beskrivning från Arne Gadd av vad som förevarit under finansutskottets arbete.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

10 § Föredrogs

finansutskottets betänkanden

1986/87:4 om lokalanvändning vid myndigheter med eget lokalhållningsansvar (förs. 1985/86:16),

1986/87:5 om bedömningen av den ekonomiska utvecklingen 1986 och 1987 (skr. 1986/87:33) samt

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*Förlängd tillämpning
av allmänna prisregle-
ringslagen*

skatteutskottets betänkande
1986/87:13 om godkännande av en internationell konvention rörande
systemet för harmoniserad varubeskrivning och kodificering, m. m. (prop.
1986/87:53).

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

11 § Föredrogs

finansutskottets betänkande
1986/87:6 om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen
(1956:236) (prop. 1986/87:28).

bostadsutskottets betänkande
1986/87:3 om en lag om hushållning med naturresurser m. m. (prop.
1985/86:3).

konstitutionsutskottets betänkande
1986/87:5 om vissa kyrkliga frågor och

skatteutskottets betänkande
1986/87:6 om beskattningen vid avyttring av andelar i avkastningsfonder
(prop. 1986/87:40).

Anf. 90 TREDJE VICE TALMANNEN:

Dessa betänkanden debatteras i nu nämnd ordning. Voteringarna äger
rum vid morgondagens sammanträde.

Först upptas finansutskottets betänkande 6 om förlängd tillämpning av
allmänna prisregleringslagen.

Förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen

Anf. 91 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Vid den här tiden förra året inledde jag motsvarande debatt
om prisregleringslagens tillämpning på följande sätt – jag citerar mig själv:
"Så är det åter dags för den socialistiska riksdagsmajoritetens tomma
ritualhandling att förlänga prisregleringslagens tillämpning med ett år. Det
har nu skett 14 år i följd." Jag kan upprepa samma ord i dag med den
ändringen att det nu är femtonde gången i rad.

Jag tror inte att jag behöver närmare utveckla varför den åtgärd som
regeringen och nu finansutskottets majoritet föreslår riksdagen att vidta är
helt onödig. Det går helt enkelt inte att bestrida att regeringen har precis lika
stora möjligheter att tillgripa prisreglering oavsett om riksdagen har förlängt
lagens tillämpning eller ej. Så är det. Det går inte att förneka det. Därmed
blir åtgärden som sagt helt onödig.

Jämfört med de motiv som det ansvariga statsrådet anförde förra året har
nu tillkommit att prislagsutredningen väntas avlämna sitt betänkande vid

årsskiftet 1986-1987. I den borgerliga reservationen till utskottets betänkande påpekas att en pågående utredning inte gärna kan vara ett skäl för att sätta en beredskapslag i tillämpning – en åtgärd som egentligen förutsätter att riket befinner sig i krig eller krigsfara eller i ett allvarligt ekonomiskt krisläge. Men man hänvisar alltså till en pågående utredning som väntas avslutas inom kort.

Den socialistiska utskottsmajoriteten har heller inte tagit fasta på detta argument – det får man säga till dess försvar – utan har i stället anfört att det eftersträvade beslutet från riksdagens sida i vissa fall kan underlätta för regeringen att skapa stabila förutsättningar och öka tilltron till den ekonomiska politiken. Detta sägs i en enda mening, och några försök att bevisa påståendets riktighet förekommer inte. Jag har funderat på det där och vill fråga Lisbet Calner, som skall vara utskottets talesman senare i debatten: På vad sätt kan en helt onödig åtgärd bidra till stabila förutsättningar och ökad tilltro till den ekonomiska politiken?

Ett annat resonemang som förs av utskottsmajoriteten i år liksom förra året, men som regeringen försiktigtvis aldrig antytt, är att statens pris- och kartellnämnd med prisregleringslagen i tillämpning får ökad tyngd i sin prisövervakande verksamhet gentemot företagen. Påståendet är naturligtvis felaktigt, eftersom SPK kan aktualisera frågan om direkta ingripanden hos regeringen och få dem verkställda utan tidsutdräkt, även om lagen inte i förväg skulle vara satt i tillämpning. Det är alltså i den meningen helt innehållslöst.

I detta motiv finns ändå ett otäckt inslag av hot som luktar utpressning. Det är ett tecken på att den ordning som i högtidliga sammanhang brukar kallas blandekonomi i själva verket ofta fungerar som en osund mygel- och förhandlingsekonomi. Regeringens och utskottsmajoritetens förkärlek för att ha prisregleringslagen i kontinuerlig tillämpning innebär att vi hamnar i en gråzon mellan marknadsekonomi och regleringsekonomi.

Detta betyder att det beslut som nu skall fattas inte bara är onödigt utan också skadligt. Regering och riksdag sänder med dagens beslut – som tydligen med de nya reglerna om votering i kammaren skall bli morgondagens – en signal till aktörerna på marknaden, som inte gärna kan tolkas på annat sätt än att ett prisstopp kan komma att bli aktuellt i en nära framtid.

Det är ju inte bara så att prisstopp i sig är av ondo genom att störa marknadsprisbildningen. Förväntningar om att ett prisstopp kan vara i faggorna frestar till större och snabbare prishöjningar än vad som annars skulle behöva förekomma.

Detta konstaterande för mig över till de manipulationer som under senare tid förekommit för att förhindra att inflationstaket i löneavtalen på 3,2 % bryts igenom. Det förefaller som om regeringen i stället för att bekämpa inflationen ägnar sig åt att omfördela den i tiden.

I våras förutspådde finansministern i den reviderade finansplanen att inflationen under loppet av 1986 skulle bli 2 %. Vi har nu kommit så långt fram på året att vi kan konstatera att det som vanligt blir ungefär dubbelt upp mot det mål som regeringen angivit. Fram till oktober hade priserna under året stigit med 3 %, och inflationstakten var 4 % på årsbasis. Det är naturligtvis förhållandevis låga siffror, men praktiskt taget hela förklaringen – och jag såg att LO-chefen Stig Malm var inne på att förklara detta

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*Förlängd tillämpning
av allmänna prisregle-
ringslagen*

härömdagen – ligger i internationella företeelser som oljeprisfallet, den sänkta dollarkursen och den lägre internationella räntenivån. Den underliggande inhemska inflationstakten är fortfarande mellan 6 och 7 %, vilket är avsevärt mer än i våra viktigare konkurrentländer.

Nästa år kan vi inte räkna med motsvarande positiva påverkan från den internationella prisutvecklingen. På den inhemska scenen oroar den snabba kostnadsstegring som blir följderna av årets löneavtal i förening med den pågående smygdevalveringen av kronan. Konjunkturinstitutet förutsåg i sin höstrapport att arbetskraftskostnaderna nästa år stiger med 6 % och produktiviteten med mindre än 1 %. Mycket talar för en kostnadsstegring på minst 6 %.

Dessutom har ju regeringen medvetet skjutit beslut på framtiden som under nästa år kommer att försaka prishöjningar. Det börjar med att oljeskatten höjs från årsskiftet, och vi skall snart här i kammaren behandla förslag om att höja alkohol- och tobaksskatterna från början av nästa år.

Aktuella tendenser vad beträffar den privata konsumtionen ger också anledning till farhågor för en överhettning med åtföljande inflationstryck.

Herr talman! Inflationen är således ingalunda besegrad. Självfallet kommer man inte åt den genom att sätta prisregleringslagen i tillämpning. Det har inte hjälpt under de föregående 14 åren, och det kommer inte heller att hjälpa inför nästa år. Tvärtom gör man ont värre genom att framkalla spekulationer om att den vändning uppåt av inflationstakten som nu tycks ha inträffat skall utlösa prisreglerande åtgärder i någon form, t.ex. ett prisstopp.

Jag avslutade förra årets debatt i den här frågan med ett förslag till Lisbet Calner att utskottets socialdemokrater skulle framföra till regeringen att man ville slippa en omöjlig debatt och därför önskade att regeringen inte upprepade sitt traditionella förslag om en förlängning av prisregleringslagens tillämpning. Så har inte skett eller åtminstone har ni utskottsledamöter inte blivit tillgodosedda. Den enda rimliga tolkningen av detta är att regeringen även i år vill försäkra sig om att för den händelse det skulle bli aktuellt med ett prisstopp den inte skall behöva komma hit till riksdagen och motivera denna åtgärd, som man ju själv vet inte kan få någon långsiktigt tillbakahållande effekt på prisstegringen.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den borgerliga reservationen till finansutskottets betänkande nr 6.

Anf. 92 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Debatten om förlängd tillämpning av prisregleringslagen sker med nästan sövande regelbundenhet här i kammaren en gång om året. Detta är femtonde gången, som Lars Tobisson påpekade. Man skulle kunna tro att det inte finns mycket nytt att tillföra. Att döma av majoritetens utlåtande i finansutskottets betänkande 6 är så också fallet. Partierna har grupperat sig på sedvanligt sätt med en majoritet bestående av socialdemokrater och kommunister och en minoritet bestående av de tre borgerliga partierna. Varken utskottets majoritetsutlåtande eller reservationen innehåller särskilt många nya synpunkter.

Detta är inte heller förvånande. Tilltron till, resp. misstron mot regleringar

som inslag i en ekonomisk politik är i hög grad en ideologisk fråga. Motsättningarna hänger starkt samman med olika uppfattningar om marknadsekonomi och prissystemet och dessas förmåga att lösa olika ekonomiska problem. Det är därför inte så förvånande att socialistiska partier i denna fråga har en annan uppfattning än borgerliga.

icke desto mindre vill jag ta mig friheten att bemöta några av de argument som majoriteten anför för sin ståndpunkt.

I det nu aktuella betänkandet skriver utskottsmajoriteten att "regeringen med den förda politiken lyckats pressa ned inflationen". Om det ändå vore så väl! Fakta är emellertid att inflationen i Sverige har sjunkit på grund av händelser utomlands. Lars Tobisson påpekade också detta. Detta framgår mycket klart av t. ex. den tidskrift som Svenska handelsbanken varje månad ger ut, som heter Aktuell Ekonomi. I novembernumret i år har man beräknat att oljeprisfallet har dämpat den svenska prisstegringstakten med 2 procentenheter, dollarkursens nedgång med 0,7 procentenheter och räntesänkningarna med 1 procentenhet. Utan prisfallen på dessa tre områden hade således inflationstakten under året 1986 blivit 6–7 % i stället för de 3–3,5 % som nu verkar sannolika. Av en inhemsk ekonomisk politik som leder till ett sådant inhemskt inflationstryck anser jag inte att man kan dra slutsatsen att regeringen har lyckats pressa ned inflationen. Tvärtom är det uppenbart att regeringen har misslyckats med just denna viktiga uppgift.

En liten ljuspunkt finns faktiskt i det aktuella betänkandet. Majoriteten har efter 14 gånger blivit övertygad om att en "ensidig användning av prisregleringar aldrig kan hejda en inflationsutveckling" och att "ett långvarigt prisstopp bidrar med stor sannolikhet till ett mindre effektivt utnyttjande av våra produktionsresurser".

Detta verkar möjligen lovande för framtiden. Men tyvärr tar man i nästa mening tillbaka detta konstaterande. Där sägs nämligen att prisregleringar i kombination med andra stabiliseringspolitiska medel kan vara både nödvändiga och effektiva.

Detta kan vara riktigt i en extrem krissituation, men det gäller inte i dag. Det är ju också, som Lars Tobisson påpekade, så att i en sådan situation finns precis samma möjligheter att införa prisstopp vare sig lagen har satts i tillämpning eller inte.

Den utveckling vi haft i Sverige under de senaste fyra åren motsäger i allra högsta grad påståendet att prisregleringar i kombination med andra stabiliseringspolitiska åtgärder skulle vara effektiva eller nödvändiga för att få ned inflationstakten. Inflationen i Sverige har faktiskt varit mycket högre än i omvärlden under hela den gångna fyraårsperioden, och det finns mycket klara tecken på att stabiliseringspolitiken inte har lyckats särskilt bra, speciellt inte om man anser att man borde haft hjälp av den prisreglering som funnits under alla dessa år.

Jag har litet siffror för prisutvecklingen i Sverige i förhållande till omvärlden, och jag skall faktiskt besvara kammaren med att lyssna till några uppgifter som vi fick redovisade för oss i utskottet häromdagen. De går tillbaka till långtidsutredningen 1984, som beskrev ett balansalternativ. Enligt detta krävdes att inflationen i Sverige sjönk från 6,6 till 4,3 % under perioden. I verkligheten har utfallet blivit en sänkning från 8,0 till 4,1 – det

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*Förlängd tillämpning
av allmänna prisregle-
ringslagen*

senaste enligt regeringens egen prognos för i år. Detta ser ju bra ut vid en ytlig betraktelse. Denna väg skulle leda till balans under vissa förutsättningar. En av dem var att inflationen i utlandet – man kan exemplifiera med siffror för hela OECD – låg på 5,5–6 % för vardera av dessa tre nämnda år. Poängen med siffrorna i långtidsutredningen var att Sverige skulle åstadkomma en utveckling som innebär lägre inflationstakt i vårt land än i OECD, faktiskt för innevarande år 2 % lägre för att få denna utveckling. Men utvecklingen utomlands har som alla vet blivit en helt annan. Inflationen har sjunkit mer i utlandet, från 5,3 % 1984 till 2,25 % i en prognos för i år. Jämfört med OECD ligger Sverige alltså inte 2 procentenheter bättre, utan tvärtom 2 procentenheter sämre.

Det skulle vara intressant att höra utskottets talesman förklara hur dessa siffror stämmer med påståendet att regeringen har lyckats pressa ned inflationen. För egen del drar jag slutsatsen att de visar ett stort misslyckande. Det tyder i varje fall inte på att prisreglerande åtgärder i kombination med annan stabiliseringspolitik är "både nödvändiga och effektiva" som utskottet påstår.

Utskottet anför också som skäl att ha kvar tillämpningen av prisregleringslagen att den prisövervakning som statens pris- och kartellnämnd utför "får större tyngd" om SPK kan "aktualisera frågan om direkta ingripanden". Lars Tobisson tog upp också detta påpekande.

Detta kan inte tolkas som annat än ett förtäckt hot att om inte företagen gör som SPK säger så är det risk för införande av direkta regleringar. Hur kan man påstå att ett sådant resonemang skulle bidra till att "skapa stabila förutsättningar och öka tilltron till den ekonomiska politiken"?

Herr talman! Majoritetens resonemang i detta betänkande är utomordentligt bristfälligt på alla punkter. Jag vill avslutningsvis fråga utskottets talesman om hon har läst prisregleringskommitténs betänkande, eller möjligen en bok av Lars Jonung, Prisregleringen, företagen och förhandlingsekonomin. Om hon inte gjort det hoppas jag att hon vill göra det och gärna vidarebefordra dessa skrifter till regeringen, så att vi slipper ha denna diskussion varje år.

Jag vill yrka bifall till den gemensamma borgerliga reservationen.

Anf. 93 LISBET CALNER (s):

Herr talman! Jag tycker inte alls att herr Tobissons inlägg var sövande, tvärtom. Jag är imponerad av det engagemang som herr Tobisson visade i sin argumentation om en lag som han anser vara så onödig som den vi nu talar om.

I proposition 28 begär regeringen att riksdagen skall besluta att förlänga tillämpningen av allmänna prisregleringslagen ännu ett år, t. o. m. den 20 december 1987.

Det är, som det mycket riktigt sagts här, en begäran som återkommer varje år vid den här tiden. Utskottets majoritet tycker att det är riktigt att riksdagen även denna gång ger regeringen fullmakten. Det gäller en beredskapslag, vilket också har framgått av vad som sagts tidigare. Det är en lag som endast kan utnyttjas om speciella skäl föreligger. Lagen innebär således att regeringen skall använda den med stor restriktivitet och urskill-

ning, och det tycker utskottets majoritet att regeringen hittills har gjort. Utskottsmajoriteten känner också förtroende för regeringen i denna fråga inför framtiden.

En gemensam reservation av moderata samlingspartiet, centerpartiet och folkpartiet är fogad till betänkandet. I den sägs att införandet av en prisreglering utgör ett allvarligt ingrepp, som kan få betydande negativa effekter på samhällsekonomin. Men om lagen används så är syftet naturligtvis att det skall bli positiva effekter på samhällsekonomin, annars finns det ingen anledning att tillämpa lagen. Vad som är positivt och vad som är negativt ur samhällsekonomisk synpunkt lär vi väl inte kunna enas om förmodar jag.

I reservationen används ordet "slentrianmässigt". Vad som talar emot att regeringen slentrianmässigt skulle föreslå en förlängning av tillämpningen av lagen är att en utredning för närvarande ser över dessa frågor. Enligt propositionen kommer ett betänkande att lämnas kring årsskiftet 1986-1987, och det är om ungefär en och en halv månad. I avvaktan på att arbetet med utredningen slutförs och att det slutliga resultatet presenteras finns det ingen anledning att ändra på principerna angående den allmänna prisregleringslagen.

Reservanterna anser att detta är ett egendomligt motiv. Jag vill påstå att det är ett mycket vanligt sätt att arbeta när man vill förändra något. Man tar reda på hur det ser ut i dag och utvärder konsekvenserna vid en eventuell förändring.

Herr talman! Jag yrkar bifall till finansutskottets hemställan i betänkande 6 och avslag på reservationen.

Anf. 94 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Jag tycker faktiskt litet synd om Lisbet Calner. Det är ingen rolig uppgift att försvara en helt omöjlig sak, så jag tycker det var klokt av henne att avkorta sitt anförande, som var anmält att vara fem minuter, till halva tiden när hon kom upp i talarstolen.

Jag är van vid sedan tidigare att i dessa debatter åtminstone få en ny motståndare varje år. Det brukar räcka med att vederbörande uppträder en gång i denna fråga. Det här var andra gången Lisbet Calner förde utskottets talan. Får jag hälsa till utskottets ordförande att Lisbet Calner nu har gjort sin värnplikt här. Kan ni inte hitta någon annan nybliven suppleant att skicka upp och träna i den frågan? Jag tror inte det kan bli bättre än så här.

Lisbet Calner förvånade sig över att jag visade ett sådant engagemang i en sak som jag bedömde som onödig. Ja, jag kan förstå om en skillnad i ideologisk uppfattning leder oss till olika slutsatser och att vi därför förordar olika lösningar i vissa frågor. Det har jag egentligen svårt att uppbåda en våldsamt hetta över. Men hettan kommer faktiskt när jag märker att man av ren dumhet eller möjligen slentrian bara fortsätter på ett vis som är onödigt men – vilket jag framhöll i mitt tidigare anförande – som också är skadligt. Det är skadligt att skicka iväg en signal om att nu kan ett prisstopp vara i faggorna.

Om jag får anknyta till det slentrianmässiga skulle beviset för att det inte rör sig om slentrian vara att man här upptäckt att en utredning snart skall

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*Förlängd tillämpning
av allmänna prisregle-
ringslagen*

komma med sitt betänkande. Denna utredning tillsattes 1983 och har alltså arbetat rätt länge. Det är ett egendomligt sätt att försöka bevisa att det inte handlar om vanetänkande och vanemässigt handlande att med återopande av att det pågår en utredning som snart är klar påstå att det skulle råda något slags krigstillstånd eller allvarligt ekonomiskt kristillstånd i landet. Det är faktiskt det man tar till intäkt för att i förväg sätta lagen i tillämpning.

Låt mig förklara varför man inledde denna vana. Under många år, även under den borgerliga regeringsperioden, fanns det alltid någon prisregleringsåtgärd som löpte och som nödvändiggjorde att man utan närmare debatt förlängde tillämpningen av lagen. Som jag har påpekat finns det sedan någon tid tillbaka inga sådana åtgärder som nödvändiggör en slentrianmässig förlängning, och då borde ni sluta att uppträda på det här sättet.

Anf. 95 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Lisbet Calner undvek förståndigt nog att svara på några av de frågor som jag och Lars Tobisson ställt, och jag skall av vänlighet undvika att upprepa dem. Jag tror att debatten framöver – om vi måste ha denna debatt – skulle vinna på om utskottets majoritet försökte låta bli att anföra några sakskaäl eller något slags ekonomisk utveckling i Sverige som motiv för den eviga förlängningen av prisregleringslagen. Det är en omöjlig debatt att föra för utskottets talesman. Det finns inga sakskaäl för att tillämpningen skall sättas i kraft varje år.

Lisbet Calner sade att lagen skulle tillämpas med stor restriktivitet. Det låter sig för all del sägas, men faktum är att under de gångna fyra åren har lagen använts i större eller mindre utsträckning under ett av dessa fyra år, alltså under en fjärdedel av tiden. Jag har svårt att se att detta innebär någon stor restriktivitet. Man kan möjligen hoppas att det blir bättre framöver.

Lisbet Calner sade också att syftet med att sätta lagen i tillämpning är att detta skall få positiva effekter på samhällsekonomin. Jag skulle vara glad om hon ville utveckla detta närmare. Det finns nog andra motiv till förlängning av tillämpningen än de som majoriteten anför i betänkandet.

Slutligen anfördes som skäl – vilket Lars Tobisson också tog upp – argumentet att vi nu gör en teknisk översyn av lagstiftningen. Men denna översyn är av lagteknisk art, och det finns såvitt jag förstår inget som helst samband mellan en sådan utredning och motiven till att sätta lagen i tillämpning. Det var synd att utskottets talesman tog upp detta nu, eftersom det faktiskt inte finns med som ett skäl i betänkandet.

Anf. 96 LISBET CALNER (s):

Herr talman! Jag tackar för omtanken – jag menar medlidandet, herr Tobisson. Jag kanske också borde tacka för att herr Tobisson tydligen är av den uppfattningen att vi i dag har en så stabil ekonomi att vi inte skall behöva använda oss av några prisregleringar. Visst kan man resonera så som Anne Wibble och Lars Tobisson har gjort hittills, men frågan inställer sig onekligen: Varför förde man inte den diskussionen med samma emfas under åren 1976–1982? Då hände det sig ju att kammaren var enig om samma beslut som vi snart skall fatta.

Herr talman! Jag har inget mer att tillägga i debatten utan hänvisar till

argumentationen för en förlängning av tillämpningen av prisregleringslagen som återfinns såväl i propositionen som i betänkandet.

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*Förlängd tillämpning
av allmänna prisregle-
ringslagen*

Anf. 97 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Det är riktigt att Lisbet Calner inte hade mycket mer att tillägga i debatten. Det argument som kom fram skulle gå ut på att jag erkänt att ekonomin nu är stabil eftersom jag menar att man inte behöver förlänga prisregleringslagens tillämpning.

Det borde ha framgått av vad jag tidigare har anfört att det är ett sätt att destabilisera ekonomin att göra det som majoriteten nu förordar, nämligen att i onödan begära att lagen sätts i tillämpning just därför att det rimligen av omgivningen måste tolkas så att någonting är på gång, att det mycket väl kan röra sig om ett prisstopp framöver och att det kan vara klokt att kanske något i förtid och kanske litet mer än vad som annars vore motiverat höja sina priser.

Vad beträffar det som har skett under borgerliga regeringsår efter 1976 och under socialdemokratiska regeringsår före 1976 kan anföras att det var någon form – ofta inte kompletta prisstopp – av regleringsåtgärder i kraft vilket gjorde att man, jag medger gärna det, vanemässigt förlängde prisregleringslagens tillämpning utan debatt. Men vad som hände under den borgerliga regeringstiden var att ekonomiminister Bohman tillsatte den utredning som Anne Wibble rekommenderade Lisbet Calner att läsa, nämligen prisregleringskommittén. I dess betänkande belystes mycket väl nackdelarna med att tillämpa prisreglering. Sedan det betänkandet framlades har vi från mitt parti hela tiden yrkat på att vi just i syfte att uppnå en stabil ekonomi inte skall tillämpa prisreglerande åtgärder.

Anf. 98 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Jag gör samma bedömning som Lars Tobisson i det här fallet, nämligen att stabiliteten eller bristen på stabilitet i den svenska ekonomin inte har något som helst samband med behovet av tillämpning av prisregleringslagen. Tron att dessa två saker hänger ihop vittnar tyvärr om bristande insikt i marknadsekonomins funktion. Jag beklagar att Lisbet Calner gör sig till talesman för detta.

Jag vill också påpeka att precis det betänkande som jag rekommenderade till läsning – prisregleringskommitténs betänkande – blev färdigt 1981. Våren 1982 inledde den dåvarande folkparti- och centerregeringen en avveckling av prisregleringen, inte hela, det skall jag villigt erkänna, men en ganska väsentlig del av prisregleringen. Det hade varit till fördel för svensk ekonomi om den regering som efterträdde den borgerliga hade haft förstånd nog att fortsätta denna avreglering i stället för att under en så lång period öka regleringsinslagen i den svenska ekonomin.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut i ärendet redovisas i prot. 37.)

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

Anf. 99 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera bostadsutskottets betänkande 3 om en lag om hushållning med naturresurser m. m.

En lag om hushållning med naturresurser m. m.

Anf. 100 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! Jag avser att i mitt anförande ta upp delar av bostadsutskottets betänkande 1986/87:3, Naturresurslagen, till behandling.

Senare i debatten kommer Knut Billing att beröra vattenkraften och Margareta Gard begreppet riksintressen ur viss synvinkel.

Herr talman! Enigheten är stor om att bevara och skydda naturen i vårt land. De värden som finns i natur- och kulturmiljöer får inte äventyras eller skadas. Oersättliga tillgångar och värden kan då gå till spillo.

Även om enighet råder om att vi måste skydda vår natur finns det olika uppfattningar om hur detta skall gå till. Vilka åtgärder som bäst leder till det gemensamma målet finns det mellan partierna olika uppfattningar om.

Den socialdemokratiska regeringen har valt vägen omfattande lagstiftning. Förslaget till naturresurslag, NRL, visar med full tydlighet att det är med lagar och bestämmelser som Sveriges natur skall skyddas.

Huruvida det framlagda förslaget i praktiken klarar denna uppgift anser jag dock vara mycket tveksamt. Eftersom NRL skall täcka alla tänkbara situationer är den med nödvändighet vag och oprecis. Med hjälp av lagen kan i stort sett varje ingrepp i naturen försvaras eller förhindras. Inte mindre än cirka en tredjedel av landets yta får någon sorts restriktion i form av riksintressen. Därtill kommer regionala och kommunala intressen.

Detta leder i sin tur till att de verkligt skyddsvärda områdena inte erhåller det skydd som egentligen var meningen. Om i stort sett allt som kan ha något värde förs upp till en hög skyddsnivå är inte mycket vunnet. Nya prioriteringar och avvägningar måste då göras, men på en högre nivå. Men detta tas inte alls upp i lagförslaget.

Med NRL:s hjälp kommer säkert många beslut att fattas och verksamheter förhindras, men om detta innebär att värdefull natur skyddas är mycket osäkert.

Herr talman! Själva idén bakom lagförslaget NRL är att något värdefullt, redan existerande skall bevaras. Det finns mot den bakgrunden anledning att se tillbaka något.

Den naturmiljö eller kulturmiljö som står i centrum för intresset har inte alltid sett ut som den gör nu. Givetvis har den orörda naturen, fjällen, älvarna och vissa andra naturtyper under årtusenden inte nämnvärt förändrats. Däremot har stora delar av vårt land omdanats av människan och förändrats genom olika ingrepp. Det öppna landskapet och odlingslandskapet har inte tillkommit av sig själva.

Är det då kanske någon avlägsen föregångare till NRL eller andra lagar, eller är det nitiska myndigheter och byråkrater som stakat ut gränserna för vad som får och kan accepteras ur skyddssynpunkt, eller är det något forntida

statligt verk som har dragit upp riktlinjerna för vårt nuvarande öppna kulturlandskap? Inget av allt detta, såvitt jag vet.

I själva verket är det den frie, självägande bonden som under århundradens odlarmöda skapat det svenska odlingslandskapet. Genom ett personligt ägande och personligt ansvarstagande har detta skett. Den personliga äganderätten visar här åter sitt värde. Ansvarstagandet inskränker sig inte till den som vid ett givet tillfälle är ägare; sambandet mellan generationerna gör att värden, skötseln och ansvaret förs vidare.

Vi får dock inte glömma att ständiga förändringar inträffar. Kulturlandskapet skrifftar under tiderna utseende. Liksom att förändringar tidigare har skett måste vi acceptera att detta inträffar även i framtiden. Naturen får inte bli ett museum. Det som är av särskilt värde måste ändå bevaras.

Mot denna bakgrund anser vi moderater det vara angeläget och t. o. m. nödvändigt att genom viss lagstiftning ställa upp de ramar inom vilka verksamheter skall bedrivas. Denna lagreglering kan inordnas i nuvarande byggnadslagar, som tillsammans med FRP-riktlinjerna skall utgöra ett tillräckligt gott skydd för de mest skyddsvärda områdena.

Låt mig, herr talman, ta upp ett annat, men närliggande område, nämligen jord- och skogsbrukets ställning. Frågan gäller huruvida jord- och skogsbruket skall ha ställning som riksintresse. Utskottsmajoritetens ställningstagande är motsägelsefullt och märkligt.

Förvånande är också propositionens förslag att en rad verksamheter skall ha ställningen som riksintresse. Rennäringen, yrkesfisket, naturvärden, kulturminnesvärden och friluftslivet är i lagförslaget av riksintresse. Där emot inte jord- och skogsbruket.

Härigenom anses med all rätt att de sistnämnda näringarna fått en svagare ställning än de tidigare nämnda. Vad skulle hända om också jord- och skogsbruket fick ställningen riksintresse?

Troligen inte så mycket. De uppräknade verksamheterna skulle givetvis befinna sig på en högre nivå, men eftersom alla då befinner sig där har ingen bättre skydd än den andre. Någon reell förändring har i så fall inte inträffat.

Felet är inte att jord och skog inte kommer upp i ställningen riksintresse, utan att det är de andra verksamheterna som gör det. Vid intresse motsättning mellan exempelvis jordbruk och friluftsliv kommer jordbruket att dra det kortaste strået.

Vid behandlingen i bostadsutskottet har emellertid en del hänt. I centerns partimotion framställs krav på att jord- och skogsbruket skall ha ställning som riksintresse. Detta krav har nu övergivits genom kompromissen med socialdemokraterna.

I majoritetsskrivningen hopar sig dock oklarheterna om vad som kommer att gälla. Utskottets lagförslag innehåller förslag om ett tillägg till 2 kap. 4 §, där följande mening skall införas: "Jord- och skogsbruket är näringar av nationell betydelse."

Detta tillägg är hämtat från jordbruksutskottets yttrande till bostadsutskottet i denna fråga. Bostadsutskottets majoritet ansluter sig till jordbruksutskottets uppfattning och följaktligen till vad som i övrigt anförs i yttrandet. Omedelbart efter förslaget om tillägg till 4 § anför jordbruksutskottet: "Vad som nu förordats innebär att dessa näringars ställning icke bör tillmätas

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

mindre vikt än de näringar och intressen vilka enligt 2 kap. 2-9 §§ kan ges ställning av riksintresse, dock utan att principen om ett till kommunerna decentraliserat planeringsansvar avstås."

Uttrycket "icke bör tillmätas mindre vikt" måste enligt gängse språkbruk betyda lika stor vikt. Härigenom uttalas att jord- och skogsbruk skall ha samma status som andra riksintressen. Men vänder man på sidan till s. 18 i betänkandet står där uttryckligen: "Utskottet anser inte att så bör ske."

Å ena sidan anser bostadsutskottets majoritet att jord- och skogsbruket skall ha samma status som andra intressen med riksintressestatus, och å andra sidan att det är direkt olämpligt om så skulle ske!

För mig, och – föreställer jag mig – för hela kammaren vore det av stort värde om någon av utskottets majoritet klart och entydigt klargjorde vad som kommer att gälla.

Herr talman! Det särskilda skydd som föreslås för vissa områden för att säkerställa turismens och det rörliga friluftslivets intressen anser vi vara onödigt. De s. k. primära rekreatiomsområdena det gäller har inte någon reell funktion utan speglar endast en klåfingrig vilja att styra och reglera. I vissa områden skulle inte ens enskilda fritidshus få byggas.

Detta synsätt kan vi moderater inte dela. Det är inte så att enskilda fritidshus utgör någon fara för naturen eller äventyrar några kulturvärden. Aktsamheten om naturen kring den egna täppan är alltid stor. Sverige är tillräckligt glesbefolkat för att möjliggöra en ökad fritidshusbebyggelse utan att väsentliga naturvärden träds för när.

Däremot utgör en ensidig satsning på stugbyar och stora campingplatser ett direkt hot mot miljön. Där blir koncentrationen stor, och slitage och nedskräpning utgör en oundviklig följd av denna verksamhet. Ett friluftsliv som syftar till att vara särskilt aktsamt om natur och miljö bör avstå från stora kollektiva anläggningar.

Jag vill så, herr talman, något beröra vindkraftverkens eventuella lokaliseringsorter. I denna fråga lämnar regeringen dubbla budskap. Å ena sidan förordar och förbereder energi- och miljöminister Birgitta Dahl en massiv vindkraftsatsning på bl. a. Öland, medan å andra sidan bostadsministern i NRL klassar Öland som riksintresse för att skydda områdets natur- och kulturvärden.

Det finns anledning att här återge vad lagförslaget i denna del innehåller. I 3 kap. 1 § NRL heter det: "De områden som anges i 2-6 §§ är, med hänsyn till natur- och kulturvärden som finns i områdena, i sin helhet av riksintresse. Exploateringsföretag och andra ingrepp i miljön får komma till stånd i dessa områden endast om hinder inte möter enligt 2-6 §§ och om detta kan ske på ett sätt som inte påtagligt skadar områdenas natur- och kulturvärden." Bl. a. Öland omfattas av denna paragraf.

FRP-riktlinjerna, de länsvisa anvisningarna och naturvårdslagen har under en följd av år inneburit att stor restriktivitet iakttagits i exploateringsärenden på Öland. Byggnad av enskilda hus och fritidshus har i vissa fall stoppats, bl. a. mot bakgrund av Ölands säregna och känsliga natur.

Det är därför ganska märkligt att en särskild utredning tillsatts för att ta fram underlag för lokaliseringsområden för vindkraftverk, där Öland är ett av de intressantaste områdena.

Sammantaget anser energiministern att målet för vindkraftssatsningen skall ligga på 30 TWh per år, varav 10 TWh landbaserat. Öland väntas få svara för en betydande del av dessa terawattimmar.

Vindkraftsutredningens preliminära beräkningar kan tyda på att antalet stora vindkraftverk som kan bli uppförda på Öland är i storleksordningen 700–800 stycken. Det är här fråga om 90 meter höga torn och med en rotordiameter på 75 meter.

Dessa hundratals höga torn kommer att helt dominera landskapsbilden. De kommer att på ett förödande sätt störa den säregna öländska miljön. Det öländska alvaret är en enastående och unik tillgång och kommer att negativt påverkas vid lokalisering på eller intill alvaret. Ölands högsta byggnad, en kyrka, är endast hälften så hög som vindkraftverken avses bli.

Andra störningar vidlåder också vindkraftverken. Bullret kan vara störande. I vindkraftsutredningen nämns detta. Jag citerar: "Ett lågfrekvent, dunkande ljud har uppfattats vid bebyggelse på ända upp till 2 km avstånd. Det är klart störande för de omkringboende." Detta gäller Maglårpsverket.

Radio- och TV-mottagningarna försvåras. Det kan bli nödvändigt att ansluta stora delar av vindkraftverksområdenas abonnenter med kabel.

Fågellivet kan störas, särskilt om antalet anläggningar blir stort och vid täta placeringar. Ett av de mest fågelrika områdena i Sverige är just södra Öland. Det är inte en tillfällighet att en stor fågelstation är belägen på Ölands södra udde. Vad som händer med alla de stora fågelsträcken som årligen passerar Öland, om skogar av höga vindkraftverk byggs upp, är oklart. Störningarna kan bli stora.

Markätgången till själva anläggningen och vägarna dit samt ledningsdragningen till de hundratals, kanske tusen aggregat som planeras blir betydande.

Hur allvarliga dessa problem sammantaget är finns det säkert olika uppfattningar om, men nog förefaller det underligt att det i ett landskap som ur natur- och kultursynpunkt klassas som riksintresse och där byggandet av några få meter höga hus stoppas av miljöhänsyn skulle bli tillåtet att uppföra 90 meter höga torn.

Än underligare förefaller detta när man noterar att enskilda fritidshus endast fått uppföras i nära anslutning till och som komplettering till redan existerande bebyggelse. Vindkraftverken däremot bör och kan inte placeras närmare bebyggelsen än 300–500 meter. Dessa kolosser kommer att ligga just i den miljö som anses ha riksintresse ur natur- och kultursynpunkt.

Detta är motsägelsefullt. Det är fel, som regeringen gör, att klassa Öland som riksintresse, samtidigt som samma regering förbereder byggandet av 800 stycken 90 meter höga torn. Man måste bestämma sig. Omsorgen och hänsynen om den unika öländska naturen talar för att de stora, höga vindkraftverken aldrig skall få något fotfäste på Öland.

Herr talmän! Det s. k. kommunala vetot tas också upp till behandling i betänkandet. Vår utgångspunkt i denna fråga är att verksamheter som är av nationell betydelse och som oundgängligen måste finnas också kan lokaliserar någonstans i landet. Emellertid måste stor hänsyn tas till kommunernas synpunkter. Eftersom frågan är av mycket komplicerad natur bör ytterligare överväganden göras av regeringen eller på annat sätt. Däremot anser vi moderater att prövningen av 136 a § byggnadslagen angående träfiberråvara

bör upphävas. Ett bibehållande, som majoriteten förordar, snedvrider konkurrensen och får en sådan styrande verkan på marknaden att det inte är acceptabelt. Den långa tid som ofta förflyter innan besked erhålls gör att de ekonomiska förutsättningar som rådde när tillståndsansökan inlämnades helt kan ha förändrats när besked ges.

Herr talman! Mot bakgrund av vad jag här anfört yrkar jag avslag på förslaget om naturresurslag. Denna lag lägger stora delar av Sveriges yta under tvångsbestämmelser, och såväl friluftsliv som industrilokaliseringar styrs med NRL:s hjälp. Det totala genomreglerade samhället rycker allt närmare. Likväl är det osäkert om de kvaliteter som bör och måste skyddas verkligen blir skyddade med denna lagstiftning.

Frivillighet, ansvarstagande och engagemang kommer att försvinna. Det blir paragraferna i stället för människornas egen strävan och övertygelse om naturens värde och kvalitet som avgör. Detta är att beklaga. En lagparagraf kan aldrig ersätta ett personligt engagemang.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1 i bostadsutskottets betänkande nr 3.

Anf. 101 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Den föreslagna naturresurslagen innehåller dels en lagreglering av den fysiska riksplaneringens riktlinjer, dels vissa ytterligare hushållningsbestämmelser som bygger på delar av naturresurs- och miljökommitteéns betänkande.

Folkpartiet ansluter sig till tanken på en lagreglering av riksplaneriktlinjerna, för vilken en enig riksdag flera gånger har uttalat sig, men anser att de nu framlagda förslagen ger främst naturvården en alltför svag ställning.

Detta gäller särskilt i jämförelse med tidigare riksdagsbeslut och den av den nya regeringen återkallade lagrådsremiss – lag om hushållning med mark- och vattenområden av riksintresse – som mittenregeringen lade fram 1982.

Folkpartiet ställer sig också bakom de föreslagna ytterligare hushållningsbestämmelserna.

Jag kommer i mitt anförande att uppehålla mig vid motiveringarna till folkpartiets reservationer.

Vi inom folkpartiet anser att skyddet av jordbruksmark mot bebyggelse och annan exploatering liksom hittills skall anses vara av riksintresse. Erfarenheterna visar nämligen att det är nödvändigt med strikta hushållningsbestämmelser och möjlighet till direkt statligt ingripande för att detta intresse skall kunna hävda sig i rimlig grad.

I 2 kap. 10 § står att om ett område enligt 5–8 §§ är av riksintresse för flera oförenliga ändamål, skall företräde ges åt det eller de ändamål som på lämpligaste sätt främjar en långsiktig hushållning med marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt. – Den meningen tycker folkpartiet är bra, men sedan fortsätter 10 § med följande mening:

”Behövs området eller en del av detta för en anläggning för totalförsvaret skall försvarsintresset ges företräde.”

Folkpartiet anser att det är fel att lagen innehåller en regel som automatiskt innebär att försvarsintresset skall prioriteras i förhållande till övriga riksintressen.

Om olika intressen skall vägas mot varandra får inte ett samhällsintresse redan från början ges ett totalt övertag. Andra mening i 2 kap. 10 § bör alltså utgå.

De geografiska riktlinjerna i FRP bör lagregleras i en lag om hushållning med mark- och vattenområden. Omfattningen av dem bör i allt väsentligt utformas i enlighet med 3 kap. NRL-förslaget utom när det gäller mineralbrytning inom de obrutna fjällområdena, skydd för vissa vattenområden och älvsträckor och tillvaratagande av vissa intressen inom de s. k. primära rekreationsområdena.

Lagen bör utformas så att skyddet mot mineralbrytning i de obrutna fjällområdena blir effektivt. Regeringens förslag kan varken ur principiell eller ur faktisk synpunkt accepteras i detta avseende.

Folkpartiet anser att det inte är motiverat att mineralutvinning till följd av den föreslagna undantagsbestämmelsen i 3 kap. 1 § NRL skall kunna komma till stånd även i områden som åtnjuter särskilt skydd mot exploateringsföretag.

Ingenting tyder heller på att nya utvinningsprojekt i dessa områden skulle kunna få någon avgörande betydelse för landets försörjning med vissa mineral. Den föreslagna undantagsbestämmelsen bör därför utgå.

När det gäller skyddet för vissa vattenområden och älvsträckor bör lagen ges den omfattning den erhållit i propositionen med vissa tillägg.

Sålunda bör utöver regeringens förslag i en lag om riksintressen även Emån och Råneälven i sin helhet skyddas.

I Indalsälven bör Ammerån, Långan nedströms Landsjön och Hårkan skyddas i sin helhet.

Dessutom anser folkpartiet att Gideälven uppströms Björnafallet och Voxnan uppströms Edsbyn bör tillföras lagen.

Följande älvsträckor bör också ingå i lagen:

I Umeälven sträckan mellan Överuman och Laisan (Klippen).

I Klarälven bör Strängsforsen skyddas.

I Ljusnan skyddas sträckan Larsforsen och Arbråsjöarna.

I Ångermanälven skyddas Meåforsen och i Ljungan sträckan mellan Havern och Kölsillreströmmarna.

Slutligen skall i Luleälven sträckan mellan Vietas och St. Lulevattnet (Jaurekaska) skyddas.

Under lång tid har exploateringsintressena fått väga tyngst i besluten om älvarnas framtid. Nu har vi bara fyra stora älvar kvar: Torne, Kalix och Pite älvar samt Vindelälven.

Tre fjärdedelar av våra vattendrag är utbyggda. Vi vet också att fortsatta kraftbyggen hotar stora miljömässiga och vetenskapliga värden.

Vetenskapsakademien har t. ex. talat om unika ekosystem utan full motsvarighet någon annanstans i världen. Därför arbetar folkpartiet för en vattenkraftspolitik där bevarandeintressena skall väga tyngst.

Folkpartiet vill att riksdagen skall sätta ett övre tak för vattenkraftens bidrag till vår energiförsörjning vid beslutade 66 TWh.

Folkpartiet vill lagfästa skyddet för alla kvarvarande värdefulla och orörda vattendrag.

Det innebär till att börja med att alla älvar som i dag är undantagna från

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

utbyggnad genom den fysiska riksplaneringen skall skyddas i den nya lagen. Bland dessa finns t.ex. de fyra orörda huvudälvarna, ett antal andra värdefulla älvar och älvsträckor, som jag tidigare har räknat upp.

Genom att vattendragen tas med i lagen ges de ett varaktigt skydd. Det är mycket viktigt att stoppa utbyggnaden av miljömässigt värdefulla men energipolitiskt betydelselösa vattendrag.

Naturvård är en fråga om solidaritet med kommande generationer. När kraven växer på att älvarna skall byggas ut ökar hoten mot några av Europas sista vildmarker.

De tillhör inte bara vår nation och vår generation. Vår orörda natur är alla människors och generationers egendom.

Bostadsutskottet har föreslagit att Hylströmmen skall skyddas. Det är naturligtvis bra, att utskottsmajoriteten vill bevara södra Norrlands största vattenfall. Men jag blir samtidigt förundrad över den tvetsamhet som utskottet visar inför den outbyggda delen av Voxnan från källorna till Vallhaga.

Hylströmmen är Voxnans största vattenfall men omfattar endast ett par hundra meter av älvens längdutsträckning. Den outbyggda skyddsvärda delen av Voxnan, från källorna till Vallhaga, är en 12 mil lång älvsträcka.

De övriga älvsträckor som bostadsutskottets majoritet föreslår skall få skydd enligt NRL är verkligen älvsträckor, dvs. har en avsevärd längd. Endast beträffande Voxnan gör man undantag och rekommenderar skydd för en isolerad fors.

Naturvärdena är väl kända. På basis av rapporter om de stora geologiska värdena, strändernas och bottnarnas vegetation och vissa delar av deras djurliv samt utterförekomsten och med stöd av egna kunskaper har statens naturvårdsverk både 1984 och 1985 yttrat sig för bevarande av denna älvsträcka. Länsstyrelsen i Gävleborgs län har den 24 februari 1986 utfärdat förbud mot vattenföretag för större delen av denna älvsträcka från Mjösjön till Måndagsfallet. Länsstyrelsen har också nyligen klassat hela sträckan som riksintressant.

Mot denna bakgrund verkar det obegripligt att bostadsutskottet tvekar att föreslå Voxnan från källorna till Vallhaga som en skyddsvärd älv.

Folkpartiet reserverar sig mot utskottsmajoritetens förslag.

Folkpartiet reserverar sig också mot att Hårkan inte tas med i NRL.

En massiv lokal och regional opinion har motsatt sig en utbyggnad av Hårkan. Tunga centrala myndigheter, politiska organisationer och Älvrådarnas samorganisation har samma uppfattning.

Ammerån, som i dag är helt outbyggd, har bedömts vara en av de mest skyddsvärda älvsträckorna i hela landet. Ammerån är landets kalkrikaste älv och det vattendrag som längst kan motstå försurningen.

Bland de tunga instanser som har avstyrkt projektet är bl. a. fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, riksantikvarieämbetet, kammarkollegiet och Älvrådarnas samorganisation.

Den delvis nya syn på rekreationspolitiken som föreligger får stor betydelse inte minst beträffande Jämtlands län, där turismen redan nu är den största näringsgrenen. Denna nya syn på turism och rekreation är ytterligare ett motiv att säga nej till överledningen i Ammerån.

Folkpartiet vill också framhålla att kommunfullmäktige i Ragunda kommun vid sammanträde den 13 maj 1986 enhälligt besluta säga nej till överledning.

Folkpartiet reserverar sig mot att inte Ammerån skyddas från utbyggnad.

Edänge i Mellanljusnan omfattades tidigare av FRP-riktlinjerna. Men 1985 beslöt riksdagen med anledning av motioner från socialdemokrater och moderater att projektet skulle föras till vattenkraftsplanen. Folkpartiet reserverade sig mot detta beslut.

Ett stort antal remissinstanser har även här avstyrkt projektet. Det är faktiskt lättare att räkna upp dem som är för en utbyggnad, tre stycken. Endast AB Hälsingekraft, Byggnads avdelning 27 och Svenska kraftverksföreningen tillstyrker en utbyggnad.

En massiv remissopinion har alltså tagit ställning mot en utbyggnad.

Den aktuella älvsträckan har ett så högt bevarandevärde att den omfattas av riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen.

Edänge har en natur av riksintresse. Naturvårdsverket har framhållit att ett för landet representativt men samtidigt unikt storälvlandskap kommer att stymmas om området exploateras. Området är också av intresse för kulturminnesvården och för det rörliga friluftslivet.

Folkpartiet reserverar sig mot att Emån, Gideälven uppströms Björnafallet, Strängforsen, Meåforsen samt Jaurekaska inte skall omfattas av NRL.

Folkpartiet reserverar sig också mot att Klippen inte tas med i NRL. 1979 avtog dåvarande regering förslag om utbyggnad på grund av att miljöskadorna av en sådan skulle bli mycket stora. Det har inte tillkommit några nya omständigheter som ger anledning till att ompröva detta beslut.

Jag vill till sist beröra Råneälven i Norrbotten, vilken är landets till storleken femte inte utbyggda älv.

Folkpartiet är mycket kritiskt mot en exploatering av Råneälven och reserverar sig mot att hela älvsträckan inte tas med i NRL. Låt mig nämna några saker som visar hur viktigt Råneälvens bevarande är.

Råneälvens höga naturvärden beror till stor del på älvens särart: Den låga andelen sjöar och den stora myrarcalen gör att vårfloden blir mycket intensiv, främst i de övre delarna. Den stora skillnaden mellan älvens högvatten- och lågvattenföring gör den helt unik. Dessutom bär älven ovanligt få spår av timmerflottnings.

Landskapsformerna i och omkring Råneälven är mycket intressanta. Hela älven är geomorfologiskt riksintressant.

Råneälvens flora är av samma klass som den rika flora som finns vid de orörda fjällälvarna, och längs älven växer många sällsynta arter.

Moranstrandängarna kan vara världsunika. Inte från någon annan plats i världen finns beskrivningar av sådana lokaler.

Fågellivet i äldalen är än så länge dåligt utforskat. Men förekomsten av kungsörn och fiskgjuse, vilka är internationellt mycket skyddsvärda, ger Råneälven ornitologisk tyngd.

Råneälven har en förhållandevis stark utterstam, och det beror med stor sannolikhet på att älven vintertid erbjuder flera isfria forssträckor. Där kan uttrarna övervintra och finna rik tillgång på föda.

Skall Sverige följa Bernkonventionen, i vilken man förbundit sig att

skydda den starkt utrotningshotade uttern, kan vi inte tillåta att Råneälven byggs ut.

Råneälven har dessutom en rik fiskresurs. Där finns också ett ypperligt flodkräftsbestånd, som ger en skörd på ca 20 000 djur varje år. Det finns t. o. m. flodpärlmusslor i Råneälven.

Folkpartiet anser tillsammans med många andra att en utbyggnad vore en katastrof och skulle innebära enorma förluster för den vetenskapliga naturvården. Utbyggnaden av Råneälven är ett av de grövsta ingrepp som planerats under senare årtionden. Utbyggnadsplanerna är desto mer tragiska som de energimängder som man skulle kunna utvinna är mycket små. Det finns ovanligt många skäl som talar för att hela Råneälven skall tas med bland de vattenområden som enligt 3 kap. 6 § NRL skall undantas från utbyggnad.

Folkpartiet anser också att det saknas skäl att förse NRL med en övergångsbestämmelse.

En prövning enligt vattenlagen m. m. av en älv eller älvsträcka skall enligt vår uppfattning ske enligt den lagstiftning som gäller vid tiden för beslutet. En anslutning till majoritetens förslag innebär att nu inte skyddade älvar, t. ex. Råneälven och Edänge, kan komma att byggas ut trots att de enligt vår mening bör omfattas av det skydd NRL ger.

Folkpartiet reserverar sig mot övergångsbestämmelserna i NRL.

Herr talman! Från folkpartiet har, under förutsättning av bifall till reservation 2 vid bostadsutskottets betänkande nr 1, dvs. till folkpartiets reservation mot en ny plan- och bygglag, yrkats bifall till reservation 2 vid det betänkande som nu behandlas. Eftersom folkpartiets reservation redan har fallit i de tidigare omröstningarna, vill jag dock nu i stället yrka bifall till följande reservationer: 5, 7, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 19 samt 21.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 102 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Medvetenheten har vuxit om naturens sårbarhet. När centern på 1960-talet började tala om miljövard i riksdagen, väckte frågan närmast raljanta kommentarer.

Våra förfäder hade en stor respekt för naturen. De arbetade nära den och såg när den skadades. De slet också ont av att inte rå på naturen, och allt kraftfullare redskap uppfanns. Men något har gått snett i utvecklingen. Människan har fjärmats alltmer från naturen. Allt färre människor kommer i direkt kontakt med jord, djur och växter i sitt arbete. Kunskapen om den fysiska verklighet vi har omkring oss och om livets förutsättningar blir alltmer teoretisk. Vi tycks t. o. m. tro att de ekonomiska modeller vi gör av verkligheten är verkligare än verkligheten själv.

Det är symptomatiskt att regeringens förslag till naturresurslag låter samhällsekonomin vara överordnad naturen. Ekonomisk tillväxt, som mäts enligt vissa kriterier, anses vara förutsättningen för välbstånd. Det kan i hög grad ifrågasättas, därför att det kan vara destruktiva verksamheter som växer till. Vi har inget varningssystem som hjälper oss avgöra när den punkten nås

när de många ekonomiskt lönsamma åtgärderna tillsammans förstör grundförutsättningarna för livet och alltså också för ekonomin.

Den kemiska industrin marknadsför framgångsrikt medel för att bedriva näringslivet på ett visst sätt. Industrin är lönsam och bidrar alltså till den ekonomiska tillväxten när den ökar sin omsättning. Men folket i Teckomatorp fick inte sin välfärd ökad när deras bygd förgiftades. Och det oerhörda som inträffat när allt liv dött i floden Rhen kan inte vägas upp av någonting. Den kemiska industrin befrämjar en ur helhetssynpunkt negativ utveckling när den arbetar med naturfrämmande ämnen.

Många lagar som reglerar näringslivet, t. ex. skogsvårdslagen, har ekonomin som grundläggande princip. Det viktigaste är att få fram mer råvara till massafabrikerna. Men kommande generationer, som ser ett utarmat djur- och växtliv och som konstaterar att ekosystemens produktionsförmåga har minskat, kommer att sörja, och de kommer att se också sitt välbefinnande minska.

Vi bör inse att mycket av den storskaliga, våldsamma teknik som människan utvecklat sedan andra världskriget är destruktiv och att det är möjligt att utveckla en annan sorts teknik, med respekt för naturen och ömhet för allt levande.

Naturresursutredningen, som tillsattes av Anders Dahlgren som jordbruksminister, anför fem etiska normer som bör utgöra grund för hushållningen med naturresurser:

1. Människan måste utnyttja naturen, men när hon väl tagit den i bruk bör hon fortsätta att bruka den på ett sådant sätt att ekosystemens produktionsförmåga bibehålls
2. Oumbärliga ekologiska processer och livsviktiga system skall vidmakthållas
3. Genetisk variation skall bevaras
4. Användningen av icke förnybara naturresurser skall vara inriktad på uthållighet
5. Människan skall skyddas mot skadliga miljöbetingelser, särskilt mot sådana som kan ge avsevärt försämrad livskvalitet eller ärftliga skador på släktet.

Dessa normer borde vara självklara som grund för all lagstiftning. Jag tror att det finns en längtan hos oss alla att inrätta näringslivet efter dem. Det blir inspirerande för unga människor att anstränga sin uppfinningsförmåga och vilja att göra en insats i livet när vi lägger om näringslivet så att dessa etiska grundnormer blir rättesnören. Tekniken finns och kan utvecklas. Sverige skulle leva upp till sitt goda namn och ha lätt att hävda sig på den internationella marknaden, när vi kan visa att vi inte vill tjäna pengar på att förstöra naturen.

Det bör inrättas ett *ekologiskt råd* i Sverige, som skall yttra sig över alla lagar och åtgärder som berör naturen. Lagrådet har fått ökad betydelse efter den nya grundlagens ikraftträdande. Det är viktigt att våra lagar inte är motstridiga. Det ekologiska rådet borde få samma ställning som lagrådet. Medlemmarna skulle utväljas från sakkunniga inom medicin, biologi, ekologi, hydrologi m. fl. discipliner samt bland forskare med tvärvetenskap-

lig kunskap och, inte minst viktigt, bland kloka människor med erfarenhet från naturen.

Ett ekologiskt råd har under en tid varit verksamt i Hälsingland och har yttrat sig i en del lokala frågor. Det består av de tre läkarna Wilhelm Heinemann, Jos ten Berg och Britta Westerlund. Dessa tar nu initiativet till ett sådant råd på riksbasis. Samhället bör ta upp denna idé och inrätta ett ekologiskt råd med samma resurser som lagrådet.

I propositionen säger statsrådet att det inte är möjligt att lägga ett så brett perspektiv på hushållningsfrågorna som naturresurskommittén gjort. Det skulle medföra ett mycket omfattande arbete med översyn av lagregler och andra handlingsregler av olika slag. Jag anser att ett ekologiskt råd skulle kunna hjälpa oss med det omfattande förändringsarbete som är nödvändigt. Utskottet har nöjt sig med att ta ett litet steg i rätt riktning när man infört begreppet *långsiktigt* god hushållning och därmed gjort lagen mer långsiktigt inriktad ur helhetssynpunkt än vad som föreslogs i propositionen.

Herr talman! Det kommunala vetot är räddat!

Propositionen innebär att regeringen ville försvaga det kommunala vetot. Utskottet föreslår nu riksdagen besluta att ta bort det stycke som skulle försvaga vetot. Vissa anläggningar får bara komma till stånd när regeringen prövat dem – hittills enligt 136 a § byggnadslagen, och nu blir det enligt 4 kap. NRL. Men för att regeringen skall kunna ge tillstånd måste kommunfullmäktige ha tillstyrkt att tillstånd lämnas.

Kommunen har alltså inte rätt att själva besluta tillåta en miljöriskabel verksamhet, men regeringen skall inte heller kunna tvinga på kommunen en sådan verksamhet. Andra stycket i 4 kap. 3 § föreslår utskottet skall tas bort.

Propositionen ville ge regeringen ett kryphål för verksamheter som måste komma till stånd och som ingen vill ha. Man kan verkligen fråga sig varför vi skall ha sådan verksamhet i gång, som ingen vill ta konsekvenserna av. När det gäller slutförvar för använt högaktivt avfall från kärnkraftverken, som regeringen nämner som exempel, vill jag peka på att vi redan har sådant avfall i vårt land. Trots centerns och vpk:s protester har man fortsatt att producera mer och mer av detta gift, som vi inte vet hur vi skall ta hand om. De metoder som presenterats är det ingen som vill pröva i verkligheten.

Självfallet borde kärnkraften avbrytas även om det bara var av det skälet. När avfallet emellertid nu finns här måste vi, dvs. våra barn och barnbarn, ta ansvar för det. Vi kan inte lasta över det på andra länder, som de socialdemokratiska regeringarna gjorde under 1970-talet fram till dess att regeringen Fälldin tillträdde. Beslutet att tvinga en kommun till detta är så oerhört att det verkligen bör föregås av noggrann riksdagsbehandling och inte kunna snabbbeslutas av regeringen t. ex. dagen före midsommar eller julafton, då man brukar passa på att dölja obehagliga beslut.

Vetot är alltså räddat, men vi måste fortsätta att bevaka det, eftersom utskottet räknar med att frågan skall övervägas ytterligare.

När det gäller vindkraften har jag svårt att förstå den negativa inställning som moderaterna ger uttryck för. Man brukar ju inte rikta någon kritik mot t. ex. de hundratusentals kraftledningsstolpar som finns i vårt land, också på Öland. Nu vill man helt förbjuda vindkraftsanläggningar på Öland, men vindkraft förstör varken natur eller kultur, om den införs på ett vettigt och

miljövänligt sätt, dvs. inte genom att man sätter 1 000 kraftverk intill varandra. Vem är det som säger att man skall göra det?

Från den berörda kommunen på Öland, Mörbylånga, finns ett enhälligt uttalande för att man vill ha vindkraft inom kommunen. Man sörjer över att utredarna vill placera kraftverk just på den bästa åkermarken trots att det faktiskt finns lämpligare ställen, närmare avnämarna, att placera dem på. Vindkraftverk kan våra barn och barnbarn montera ned, om de inte gillar dessa och när de hittat något ännu bättre – liksom kan ske med väderkvarnarna på Öland.

Det är konstigt att man är så negativ och så sur när det gäller att tala för vindkraft. Kanske är denna ett påtagligt hot mot kärnkraftsetablissemangent. Det är ju svårt att få folk att inte tro på vindkraftens möjligheter när andra länder, t. ex. Danmark, bygger för fullt och exporterar för ca 2 miljarder kronor om året.

När det gäller vattenkraften är jag glad över att flera älvar nu har skyddats genom att de räknas upp i naturresurslagen. De fyra orörda Norrlandsälvarna skall inte byggas ut, och några förstudier beträffande dem bör inte ske. Riksdagens uttalande från förra året står fast. Också Hylströmmen i Voxnån, Haverö strömmar i Ljungan och Nedre Lången i Indalsälven förs in under naturresurslagen efter det att olika motioner har bifallits.

Det är viktigt att påpeka att många älvar som inte räknas upp och kommer in under naturresurslagen ändå inte kommer att byggas ut. Prövning enligt vattenlagen skall alltid ske innan en älv får byggas ut. Folkpartiet, centern och vpk vill föra in Härkan, Ammerån och Edänge under naturresurslagen, men vi har tvingats reservera oss därför att majoriteten inte önskat detta.

Jämtland har byggt ut nästan allt vad som finns av levande forsar och fall. Det är lätt att förstå att det finns en stark opposition mot ytterligare utbyggnad. Jag yrkar bifall till reservation 12 om att Härkan skall räddas.

När det gäller Ammerån är utskottsmajoritetens ställningstagande obegripligt. En hel bygd ställer upp för att rädda Ammerån. Kommunfullmäktige har enhälligt beslutat att man inte vill ha överledningen av Ammeråns vatten utbyggd. Projektet avstyrks av en hel rad instanser, som Siw Persson här räknade upp. De effektiviseringar för vilka en överledning av Ammeråns vatten förut sades vara förutsättningen har kommit till stånd utan att Ammerån rörts.

Självfallet borde riksdagen låta Ammerån komma att omfattas av naturresurslagen, så att befolkningen i Ragunda äntligen kan känna sig lugn för sin älv.

Det är också enligt vår uppfattning anmärkningsvärt att socialdemokraterna vill pressa kommunen till ytterligare överläggningar med kraftföretaget, när företrädare för kommunen, ledda av det socialdemokratiska kommunalrådet, vid en uppvaktning i utskottet klart har sagt ifrån att man anser sådana överläggningar meningslösa. Moderaterna tillsammans med socialdemokraterna ser till att Ammeråns räddning inte säkerställs. Men moderaterna ställer sig inte bakom socialdemokraternas krav på överläggningar mellan kommun och kraftföretag. Moderaterna yrkar i sin reservation 14 att utskottets hemställan under punkt 36 bör utgå. Jag yrkar bifall till vår reservation 13, som innebär att Ammerån räddas och förs in i naturresursla-

gen. Om vår reservation 13 inte skulle bifallas, kommer jag att stödja reservation 14 av moderaterna, som åtminstone inte tvingar kommunen till överläggningar som den inte vill ha.

Också Edänge bör ingå i naturresurslagen. Motiven att föra in Ljusnan är massiva. Jag yrkar bifall till reservation 15.

Det finns majoritet i utskottet för att föra in Råne älv i naturresurslagen. Endast socialdemokraterna vill lämna älven utanför skyddet. Moderaternas yrkande om avslag på hela naturresurslagen komplicerar voteringsordningen. Det hänger på moderaterna om denna älvs räddning av voringstekniska skäl förhindras. Jag yrkar bifall till reservation 19.

Sverige är ett energirikt land. Den el vi får från redan utbyggda vattenkraftverk, alltså enbart den elen, ger oss 50 % mer el per person än vad västtyskarna får. Vi använder i dag nästan lika mycket energi från skogsbränslen som från kärnkraft, och vi använder en stor del av kärnkraftselen, trots dess högre kvalitet jämfört med energi från skogsbränslen, till uppvärmning. Förra året kom ca 7 TWh av den kapacitet för elproduktion som finns utbyggd i industrins mottrycksanläggningar och i kommunernas kraftvärmeverk inte till användning. Kapacitet för att producera 7 TWh utnyttjades alltså inte. Förr om åren har den använts.

Det är i ett sådant läge bisarrt att tala om en eller annan terawattimme mer eller mindre inom vattenkraften och plåga människor med att hota att ta deras älvar från dem. Riktvärdet 66 TWh ansågs vara ett riktmärke enligt en beräkning som gjordes av energikommissionen i slutet av 1970-talet. Det finns ingen anledning att pressa fram exakt denna mängd, om det inte kan åstadkommas utan att någon blir ledsen. En viss vattenkraftsutbyggnad kan fortfarande ske. Vi kan bygga vattenkraftsanläggningar så att alla blir glada. Jag vill gärna exemplifiera med Ore älv, från min egen kommun Orsa. Där bygger kommunen och Stora Kopparberg tillsammans ett kraftverk, allmänt applåderat av bygdens folk. Därför kan jag inte gå med på folkpartiets krav att förbjuda all vattenkraftsutbyggnad över 66 TWh. Vi vet inte hur mycket som kommer att vara önskvärt att bygga och hur mycket som kommer att vara kontroversiellt. Dessutom har vi enligt visst sätt att räkna redan i dag en kapacitet på 70 TWh el från vattenkraften.

Sammanfattningsvis vill jag anföra att det är viktigt att vissa uppräknade älvar nu skyddas från all utbyggnad. Det vore önskvärt att all kontroversiell vattenkraftsutbyggnad upphörde. De andra energikällorna bör också få del av den begränsade energimarknaden, som är trång i dag, när kärnkraftselen realiserar.

Utskottet poängterar vad statsrådet anfört beträffande den fjällnära skogen, nämligen att om skogsbruk skall bedrivas inom dessa områden, bör det ske så att områdenas karaktär inte förändras.

Jag har sett storskalig skogsavverkning i Idre nära fjällen. Det är ett fruktansvärt ingrepp i naturen. Det hjälpte inte att man samrått enligt 20 § skogsvårdslagen. De ynkliga trädtrasor som sparats kan knappast bli ett hem för fåglar och djur. Storskogsbrukets utarmande effekt kunde klart beskådas i Grunddagsatern. Att påstå att områdets karaktär inte förändrats skulle vara ett dåligt skämt. Om regeringens ord skall följas, kommer det inte mer att vara möjligt att bedriva s. k. rationellt skogsbruk i de fjällnära skogarna.

Bönderna har däremot i århundraden avverkat skog i dessa trakter utan att förändra deras karaktär. Det innebär att riksdagen inte bör besluta om totalstopp, men väl rekommendera yttersta restriktivitet när det gäller att tillåta storskogsbrukets framfart i den fjällnära skogen.

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

Anf. 103 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Herr talman! Birgitta Hambræus gjorde sig till tolk för en åsikt som innebär att vindkraftverk visst är någonting trevligt och någonting som vi bör ha inte minst på Öland. Jag har pekat på i mitt anförande att – det betonas också i vår reservation – det resonemang som både oppositionen och utskottsskrivningen ger uttryck åt inte går ihop. Vi kan inte ha bestämmelser som innebär förbud mot att bygga ungefär 5 meter höga hus samtidigt som man säger att man visst kan bygga några hundra vindkraftverk som är 90 meter höga. Det går inte ihop. Man måste bestämma sig för endera riktningen. I FRP-riktlinjerna och i miljöskyddslagen sägs ju att Öland är av riksintresse när det gäller natur- och kulturminnesvård. Jag kan svårligen se att vindkraftverk skulle kunna placeras på denna unika ö.

Störningarna är dokumenterade: buller, störningar för fågelliv och landskapsbild osv. Därför får vi vara mycket försiktiga. Beträffande yttranden över den hittillsvarande utredningen kan jag nämna att LRF har sagt: Placera vindkraftverken på Alvaret. Det tycker jag är illavarslande.

Anf. 104 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Herr talman! Man kan utforma vindkraftverken så att de inte bullrar. Man kan bygga dem oerhört vackra. Att det finns väderkvarnar på Öland kanske Bertil Danielsson inte har någonting emot, inte ens om sådana finns på Alvaret.

Jag kan mycket väl tänka mig att det kan finnas skäl att inte tillåta bebyggelse på områden som man vill skydda, därför att bebyggelse kan vara störande. Jag kan också tänka mig att vindkraftverk mycket väl kan finnas på sådana ställen. Det är inte motsägelsefullt. Vindkraften behöver inte förstöra miljön. Den behöver inte förstöra kulturen. Jag vidhåller att jag tycker det är obegripligt att moderaterna har denna inställning. Vad säger ni t. ex. om de kraftledningsstolpar som finns på Öland?

Anf. 105 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Herr talman! Birgitta Hambræus hävdar att vindkraftverken kan bli vackra. Om det vore så väl, vore jag belåten. Men jag kan svårligen se att 90 meter höga betonger eller metalltorn blir vackra, även om man målar blommor på dem.

Anf. 106 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Den föreslagna lagen om hushållning med naturresurser utgör tillsammans med PBL-förslaget en ny grund för beslut som gäller ianspråktagande av mark- och vattenresurser. Vänsterpartiet kommunisterna gör den sammanfattande bedömningen att båda förslagen i sina huvuddrag är bra, men vi har en del invändningar.

Frågan om samhällets ansvar för användningen och vården av naturresur-

ser har varit uppe i riksdagen åtskilliga gånger under det här seklet. Ett bra exempel är debatten i andra kammaren år 1911 med anledning av en socialdemokratisk motion om skydd av naturresurserna. Det har gällt hur samhället skall kunna bevara och skydda speciella områden med natur- och kulturvärden från förstörelse. Men det har också gällt samhällets ansvar för helheten. Det har funnits människor som tidigt förstått att samhällsutvecklingen kan spåra in i banor som sätter hela vår livsmiljö i fara.

För att reglera naturresursanvändningen har en rad speciallagar successivt vuxit fram. Många av dessa lagar har samtidigt haft som syfte att främja den verksamhet som lagen skall reglera. Vattenlagen skall t. ex. göra en avvägning mellan motsatta intressen vid vattenkraftsutbyggnad. Huvudinnehållet är dock att vattenkraftsutbyggnad skall främjas.

Lagarnas konstruktion har varit ett av uttrycken för den sektorisering som präglar vårt samhälle. Sektoriseringen och specialiseringen har bidragit till den enorma tekniska och materiella utvecklingen. Varje sektor har så långt möjligt bortsett från negativa effekter som berört andra sektorer.

Lagen om hushållning med naturresurser ger bestämmelser om hushållning vilka skall tillämpas i ett tiotal speciallagar som gäller naturresurserna. Beslut måste i fortsättningen fattas på ett bredare underlag än i dag, och det är bra. Det är nu nödvändigt att alla berörda myndigheter också får instruktion om förändringar som tvingar fram arbetssätt i enlighet med den nya lagen.

Men naturresurslagens räckvidd är i stort sett begränsad till de frågor som redan nu behandlas i de lagar som inordnas under naturresurslagen. Sådana för naturresurshushållningen avgörande frågor som jord- och skogsbrukets driftsformer, valet av produktionsinriktning och produktionsprocesser i industrin, transporternas fördelning på väg-, flyg- och tågtrafik, energiuttagets storlek etc. står utanför lagens räckvidd.

Naturresurs- och miljöutredningen gjorde på sin tid ett försök att skapa en grund för en helhetsinriktad miljö- och naturresurspolitik. Den misslyckades. Betänkandet från 1983 och dess förarbeten innehåller dock material som kan utnyttjas för ett fortsatt arbete med detta mål.

Det har också vuxit fram en forskning om kretsloppen i naturen och i produktionen som ger bättre grund för lagregler som främjar ett ekologiskt lämpligare utnyttjande av naturresurserna. Naturresurslagen bör successivt byggas ut till att täcka in detta större område. Lagen kan dock redan i sin nuvarande form bidra till att samhällsorganens ansvar för naturresurshushållningen vidgas till nya områden.

Herr talman! Kommunerna skall till 1990 upprätta en översiktsplan där naturresurslagens bestämmelser skall beaktas. Detta tvingar fram en politisering av miljöfrågorna på lokal nivå och en helhetssyn där man utgår från olika verksamheters sammanlagda effekter inom kommunens område.

Övertorneås utnämning av sig själv till ekologikommun är ett exempel på en tendens till helhetsgrepp i kommunalpolitiken som har stöd i de nya lagarna.

NRL-förslaget innebär att vi nu får de beslut som riksdagen tagit i samband med den fysiska riksplaneringen samlade, och vi får en gemensam grund för tillämpningen av speciallagar som reglerar naturresursutnyttjandet. Här

borde emellertid, som jag förut var inne på, naturresurskommitténs bredare hushållningsperspektiv ha varit utgångspunkten.

Under utskottsbehandlingen har bostadsutskottet enats om att bibehålla det kommunala vetot och ändrat regeringsförslaget i denna del i enlighet med vad bl. a. vpk föreslagit. Eventuella nya försök i den riktningen kommer vi att motsätta oss, och vi hoppas givetvis att förslag om att slopa eller ytterligare inskränka kommunernas beslutanderätt inte återkommer.

Utskottet har även gjort ändringar i regeringsförslaget så att ytterligare tre vattendrag skall undantas från utbyggnad, nämligen Hylströmmen i Voxnan, Haverö strömmar i Ljungan och Långan i Indalsälven. Dessutom föreligger en majoritet för att undanta även Råneälven. Dessa förändringar är betydelsefulla och glädjande för naturvärden och friluftslivet samt för en stor majoritet av de människor som bor i närheten av dessa vattendrag och som är direkt berörda.

Trots vissa brister i NRL-förslaget, bl. a. prioriteringen av militärens intressen, möjligheten till mineralbrytning i fjällområden och att inte fler vattendrag och älvsträckor undantagits från utbyggnad, blir helhetsintrycket av förslaget ganska bra. Viola Claesson kommer i sitt inlägg bl. a. att uppehålla sig vid vpk-förslagen om totalförsvarets intressen, mineralbrytning i obrutna fjällområden och det kommunala vetot.

I enlighet med tidigare vpk-motioner om vattenkraftsutbyggnad har vi i anslutning till NRL-förslaget återkommit till tidigare förslag om vattenområden som bör undantas från vattenkraftsutbyggnad. Jag vill då först notera att vpk, när det gäller flera av de älvar och älvsträckor där vpk tidigare varit ensamt om att föreslå undantag från utbyggnad, de senaste tre åren också fått anslutning från andra riksdagspartier. Så är exempelvis fallet med Råneälven, och det är glädjande.

Vpk anser inte att vi har råd att göra oss av med de värden som finns i orörda eller i praktiskt taget orörda vatten. Det behöver vi inte heller. Följer vi linjen om hushållning med våra naturresurser har vi också våra vattenområden kvar. Om vi däremot skulle följa kärnkraftsanhängarna och dem som hela tiden driver upp elförbrukningen – de som inte tar ansvar för miljön och inte bryr sig om konsekvenserna – riskerar vi att komma i en tvångssituation där vi måste offra vattenområden.

En ganska samstämmig uppfattning finns mot bakgrund av tidigare diskussioner och riksdagsbeslut om att byggandet av nya stora vattenkraftverk i Sverige måste anses vara avslutat. Riksdagen har också i skilda sammanhang ställt sig bakom konkreta åtgärder och program för utvecklingen av nya energikällor. Därför saknas också skäl för att över huvud taget ta ställning till förslag om förstudier i avsikt att anlägga fler vattenkraftverk, oavsett om älvsträckorna utgörs av de s. k. huvudälvarna eller om de omfattas av naturresurslagen eller ej. Vpk har därför följt upp en folktopp-motion med denna innebörd i reservation nr 10.

Hylströmmen i Voxnan hör som jag nämnde inledningsvis till de vattendrag som föreslår blir undantagna enligt NRL. Det är bra, men man måste skydda inte bara själva Hylströmmen, utan en längre del av älvsträckan – nämligen hela Voxnan uppströms Edsbyn – så som föreslagits i partimotioner från vpk, folkpartiet och centern. Hårkan i Indalsälven är ett annat objekt

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

som samma partier vill undanta mot bakgrund av den mycket starka opinion som även i detta fall framförts lokalt och regionalt. Härkan har blivit offer för ett slags byteshandel med Långan som vissa partier bedrev 1984.

Ammerån är den sista någorlunda orörda älven i mellersta Norrland. Den klassas av en samlad ekologisk expertis som ytterst bevarandevärd på grund av sin förmåga att motstå försurning och sin stora artrikedom både då det gäller fauna och flora. När det gäller Ammeråns överledning har motiven mot utbyggnaden blivit ännu starkare sedan i våras. Redan tidigare fanns mycket starka skäl till att ingen överledning skulle komma till stånd.

Trots detta envisas ånyo socialdemokrater och moderater med att skjuta ett ställningstagande från sig – socialdemokraterna med gamla argument som de nu ånyo upprepar. De bortser tydligen från att kommunfullmäktige i Ragunda enhälligt beslutat säga nej till en överledning. Inte heller tycks socialdemokraterna ha uppfattat att kommunstyrelsen i Ragunda kommun inte anser fortsatta överläggningar med kraftbolagen meningsfulla, vilket framgick vid den uppvaktning som representanter för kommunen gjorde inför utskottet den 8 september i år. Att olika effektiviseringar gjorts av de kraftverk som skulle beröras av en överledning, utan att någon överledning kommit till stånd, tycks inte heller påverka socialdemokrater och moderater. Herr talman! Hela Ammerån måste nu skyddas från utbyggnad – en enig kommuns ställningstagande måste väga tyngre än kortsiktiga ekonomiska intressen och prestigehänsyn.

Projektet Edänge i Mellanljusnan har hört till det mest omdiskuterade under flera år. Även här har nya omständigheter redovisats som ger ytterligare stöd för att projektet skall undantas från utbyggnad. Nya fakta angående de biologiska kvaliteter som den berörda älvsräckan och området runt omkring har, liksom de värden området har för rekreation och friluftsliv, motiverar detta.

I reservationerna nr 16, 17 och 20 följs en rad vpk-förslag upp gällande 14 olika sträckor i följande vattenområden och älvsräckor: Emån, Gideälven, Strängforsen, Meåforsen, Jaurekaska, Klippen, Västerdalälven, Österdalälven, Klarälven, Hinnsjöån, Mangslidsälven, Sörkvarnsforsen, Härjeån och Voxnan. Några av dessa har över huvud taget inte varit föremål för någon sakbehandling av utskottet men ändå avvisats av en majoritet. Vpk anser att samtliga de i motion och reservationer preciserade sträckorna skall omfattas av det skydd som naturresurslagen ger och att regeringen skall ges detta till känna samt återkomma med förslag till sådan komplettering av naturresurslagen.

Herr talman! När riksdagen 1984 och 1985 behandlade frågan om Råneälven avvisade övriga partier vpk-förslagen om att hela älven skulle undantas från utbyggnad. Tack vare den omfattande opinion som sedan utvecklats av bl. a. Amore, Sportfiskarna, Svenska naturskyddsföreningen, olika miljögrupper, politiska partier och andra organisationer och enskilda föreligger nu en majoritet för ett beslut att rädda Råneälven. Det är bra, och det visar att kamp lönar sig!

Inför utsikten av ett regeringsnederlag beträffande Råneälven presenterade bostadsutskottet ett förslag till övergångsbestämmelser som är helt onödigt. Det kan emellertid innebära att älvar som *nu* inte är skyddade kan

komma att byggas ut trots att de bör omfattas av det skydd naturresurslagen ger. Vpk och folkpartiet har därför i reservation 21 och i ett särskilt yttrande anfört att denna övergångsbestämmelse ej skall införas.

Herr talman! Hundratusentals människor i vårt land som bor i eller i närheten av våra vattenområden och älvdalar har nu i många år oroats av olika beslut och ställningstaganden och frågar sig med all rätt när det skall bli lugn och ro. Det är en orimlig ordning att projekt som undantagits med täta mellanrum skall kunna tas upp till omprövning. Ett nej i vattendomstolen eller från en regering borde betyda mer än att man skall kunna komma igen vartannat år!

Trots olika utredningar som klart visar på mycket starka bevarandevärden och trots starka lokala och regionala opinioner envisas Birgitta Dahl och regeringen med att låta fallsträckor och vattenområden som Edänge, Ammerån, Emån, Råncälven och andra ligga kvar i vattenkraftsplanen och därmed vara öppna för utbyggnadsprövning. Hur stämmer detta med i olika sammanhang uttalade ambitioner om större hänsyn till natur- och miljöintressen?

Det kan väl inte vara så att regeringen tänker använda sig av möjligheten att vid lämpliga tillfällen inför nästa val undanta något objekt och därmed bevisa sin miljövänlighet. Det är svårt att frigöra sig från den misstanken också med utgångspunkt i tidigare erfarenheter.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga reservationer i bostadsutskottets betänkande nr 3 där vpk återfinns; i övrigt yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Anf. 107 MAGNUS PERSSON (s):

Herr talman! Naturresurslagen och dess tillkomst har varit en lång följetong under årens lopp. Miljöskyddslagen föddes, om jag minns rätt, år 1969. En av påskyndarna var Olof Palme, som framsynt och visionärt drev frågan om att vi måste ha en framtida lagstiftning som bättre tillvaratar våra natur- och miljöintressen. Vid den tidpunkten var det framför allt trycket på västkusten och vissa andra utsatta områden och regioner i vårt avlånga land som präglade den då aktuella debatten. Hotet mot miljön från industriella utbyggnader av miljöfarlig industri väckte debatten och påskyndade beslutet om den fysiska riksplaneringen. Konflikter mellan miljö och industriell koncentration var ett faktum och växte.

Herr talman! I dag den 26 november 1986 debatterar riksdagen beslutet att lagreglera den fysiska riksplaneringens riktlinjer. Det har skett mycket under de gångna åren. När vi nu ser på facit kan vi lugnt konstatera att det var ett riktigt beslut som riksdagen fattade den 28 maj 1969.

I dag kan vi konstatera, att det finns en bred riksdagsmajoritet för att bifalla regeringens förslag i denna del. Regeringsförslaget tillstyrks i allt väsentligt av utskottet. Utskottet finner det naturligt och principiellt riktigt att lagreglera den fysiska riksplaneringens riktlinjer.

Herr talman! När nu plan- och bygglagen genomförs är det logiskt att en naturresurslag antas av riksdagen. Det är ett efterlängtat krav som tillmötesgår med det betänkande som nu ligger på riksdagens bord. Majoriteten anser att vi skall hushålla med våra naturresurser, att vi skall vara aktsamma med

vår natur och att vi skall skydda unika natur- och kulturvärden mot ingrepp. Marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt skall användas så att en från ekologisk, social och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning främjas. Detta, herr talman, är egentligen portalparagrafen: 1 kap. 8 §. Den innehåller mycket tänkvärda ord.

Herr talman! När det gäller jord- och skogsbrukets ställning finns det en bred samstämmighet om dess nationella betydelse. Ökad samrådsskyldighet mellan berörda parter och möjlighet till besvärspövning bör tillfredsställa många tidigare upprörda känslor. Detta är svaret till Bertil Danielsson.

Vad vill då valda delar av oppositionen? Moderaterna avvisar helt lagförslaget. De vill över huvud taget inte ha en naturresurslag. I stället vill de exempelvis att antalet skyddsvärda områden ytterligare skall begränsas. Moderaterna menar att nuvarande lagstiftning är tillräcklig, och i sin reservation målar de upp naturresurslagen som ett hot: naturen blir ett museum. Socialismens grundsyn får sig en känga i deras reservation, det är fel att staten äger mark osv. Vi känner igen buskpropagandan och vulgärpropagandan från tidigare debatter.

Herr talman! Den vrångbild som moderaterna här målar upp kan helt enkelt inte få stå oemotsagd. Jag har med detta velat markera socialdemokratin syn på natur och miljövård. I motsats till moderaterna tror vi att det finns all anledning att även framdeles lagstifta för att freda vissa oersättliga natur- och miljövårdsintressen i vårt land. Kortsiktiga samhällsekonomiska skäl skall inte få leda till att skyddet omprövas eller naggas i kanten. Detta är ett svar till moderaterna när det är tal om tvänget i NRL.

Jag skall inte följa folkpartiets linje och beklaga att moderaterna valt en annan väg. Jag bara konstaterar att moderaterna har en helt annan syn på miljö- och naturfrågor.

Efter denna inledning skall jag övergå till att närmare bemöta vissa reservationer i betänkandet. Jag tänker främst beröra reservationerna 8, 9, 12, 13, 14, 15 och 16.

Jag skall även något beröra reservationerna 1 och 2.

Reservation nr 8 berör de primära rekreatiomsområdena, riktlinjer för Vänerne m. m. De båda centerpartisterna Kjell A. Mattsson och Birgitta Hambraeus anser för sin del, att de nuvarande primära rekreatiomsområdena spelat ut sin roll. Reservanterna pekar även på att avgränsningen är diffus. Folkpartiet framför liknande synpunkter i sin reservation.

Moderaternas krav är entydigt: de primära rekreatiomsområdena skall slopas och utmönstras ur nuvarande lagstiftning. Utskottsmajoriteten delar inte reservanternas uppfattning. Bertil Danielsson, det är ingen klämfingrighet från vår sida. Vi vill behålla de primära rekreatiomsområdena.

Kulturutskottet har yttrat sig i den aktuella frågan och avstyrker motionsyrkanden i den riktning som motionärerna på denna punkt kräver. Bostadsutskottet finner heller inga skäl till annat ställningstagande än vad propositionen föreslår, nämligen att bibehållande av de 25 rekreatiomsområdena.

Jag yrkar avslag på reservation nr 8 inkl. folkpartiets och moderaternas skrivning i denna del.

Den motion som kräver speciella åtgärder för Vänerne är i allt väsentligt tillgodosedd. Motionen aktualiserades för övrigt innan regeringen lade fram sitt förslag till naturresurslag.

Jämtlänningarna vill utöka nuvarande rekreatiomsområden med Storsjöbygden. De här skrivit till utskottet. Vi förutsätter att regeringen utan pekpinna bättre kan bedöma frågan. Regeringskansliet har skrivelsen i sin hand, och frågan kan bedömas i ett större sammanhang.

Under punkten Vindkraftsanläggningar på Öland finns vissa invändningar. Moderaterna hävdar att riksdagen bör uttala att några större utbyggnader av vindkraftsanläggningar inte bör ske på Öland.

Utskottsmajoriteten anser att det inte finns anledning att tro att regeringen skulle tillåta någon större koncentration av vindkraftverk på Öland. Bertil Danielsson ser spöken mitt på ljusa dan, herr talman. De naturliga skyddsvärden som finns på ön, inkl. Alvaret, kommer att beaktas i tillräcklig omfattning med propositionens skrivning. Reservanternas skrivning i denna del är därför överflödig. Jag yrkar därmed avslag på moderaternas skrivning i reservation nr 1, vad gäller vindkraften.

I reservation nr 9 vill Kjell A. Mattsson och Birgitta Hambræus ha en annan motivering. Helt kort, herr talman, vill jag av tidigare nämnda skäl yrka avslag på denna reservation. Vi anser att skrivningen i propositionen väl täcker centerns tankegångar.

Utskottets skrivning om skogsbruket och de obrutna fjällområdena följer i allt väsentligt vad jordbruksutskottet anfört. Det är ett enigt utskott som redovisar riksdagens tankegångar. Utskottet stöder bostadsministrerns åsikt om återhållsamhet med skogsbruksåtgärder inom de fjällnära områdena. Den enighet som här kan uppvisas kan på intet sätt missuppfattas av någondera parten.

Så till vattenkraften. Vattenkraften har traditionellt samlat rätt många reservationer. Vi är vana vid den tingens ordning från tidigare debatter i kammaren. Jag skall inte orda om Råneälven. Oskar Lindkvist kommer senare i debatten att klargöra socialdemokraternas inställning i denna fråga. Britta Sundin kommer att vidareutveckla vår ståndpunkt i fråga om skogsråvaran m. m.

Herr talman! Utskottet anser att riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen bör lagfästas när det gäller de fyra huvudälvarna, och riksdagens uttalande från 1985 står därmed fast. Motionen om Laisälven och en eventuell överledning av dess vatten till Skellefteälven avstyrks med dessa skäl.

Herr talman! Utskottsmajoriteten tillstyrker regeringens förslag att de vattenområden och älvsträckor som för närvarande omfattas av riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen skall lagregleras genom att de tas in i NRL. I konsekvens med riksdagens tidigare beslut föreslår vi att även Hylströmmen i Voxnan, Haverö strömmar i Ljungan och nedre Långan i Indalsälven tas med i naturresurslagen. Detta är den utökning av NRL som sker i denna omgång.

Herr talman! Så till utskottsbetänkandet.

Jag här inget att tillägga utöver vad som har sagts när det gäller Hylströmmen och Haverö strömmar. En avgränsning har gjorts, och nämnda områden skulle omfattas av 3 kap. 6 § i NRL.

Reservation nr 12 berör Härkan. Detta är ett ständigt återkommande ärende i vårt utskott. År 1984 föreslog riksdagen att nämnda projekt skulle ingå i planen i avsikt att bl. a. ge vattenkraftsplanen erforderlig kapacitet.

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

Här skedde mer eller mindre ett byte eller ersättning för ett annat projekt, benämnt Långan. I reservation nr 12 av centern och vpk vill man nu ha en annan tingens ordning. Man vill undanta Härkan från urbyggnad, och folkpartiets reservation på denna punkt ansluter sig till den allians som företräder ett nej till eventuell utbyggnad av Härkan.

Utskottsmajoriteten har för sin del icke funnit skäl att ändra riksdagens tidigare ställningstagande. Den aktuella älvsträckan bör därmed enligt vårt förmenande inte omfattas av naturresurslagen.

Herr talman! Jag yrkar avslag på folkpartiyrkandet i reservation nr 2, avslag på center- och vpk-reservationen nr 12 samt bifall till utskottets hemställan i denna del.

Ammerån är en annan gammal bekant. Ammerån är och förblir en het potatis bland aktuella älvsträckor. Både ja- och nej-sägare har haft och har diametralt motsatta uppfattningar.

Ammerån har behandlats i riksdagssammanhang såväl 1984 som 1985. Utskottet har ingående redogjort för frågan i betänkandet. I projektet ingår bl. a. en 16 km lång bergtunnel. Vattnet i åns nedre del skall ledas via tunneln över till sjön Gesunden. Projektet ingår i vattenkraftsplanen enligt 1984 års riksdagsbeslut.

Vissa frågor återstår att klara ut mellan Ragunda kommun och företrädare för kraftverksintressena. Undersökningar pågår om överledningsföretagets inverkan på fiske, turism, miljö m. m. En opartisk ordförande har haft upprepade överläggningar med parterna för att söka ena de motstridiga intressena. Förhandlingarna har mer eller mindre strandat.

Vad säger utskottet i denna fråga? Jo, följande:

”Det är enligt utskottets mening otillfredsställande att de av riksdagen tidigare förordade överläggningarna givit ytterst begränsat resultat.”

Utskottets skrivning är utomordentligt hård. Med andra ord: Vi är långt ifrån nöjda med förhandlingsresultatet. Vi förutsätter att regeringen sätter ytterligare press på berörda parter, inte minst kraftverks- och sökandesidan.

En annan viktig händelse har inträffat under innevarande år, nämligen att Ragunda kommunfullmäktige den 30 maj 1986 enhälligt beslöt att säga nej till Ammeråns överledning. Detta är självfallet en betydelsefull faktor i sammanhanget. Denna förändrade inställning hos Ragunda kommun bör tillmätas största möjliga betydelse.

Utskottsskrivningens budskap i denna del kan på intet sätt missuppfattas. Utskottet återupprepar att riksdagen bör som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om ytterligare överläggningar.

Detta, herr talman, är utskottets förslag.

Moderaterna förordar andra vägar. De anser det onödigt med överläggningar mellan berörda parter, dvs. de sökande, kraftverksföretagen och Ragunda kommun. Moderaterna anser att det är och förblir enbart vattenlagens tolkning som skall gälla. Den konsekventa hållningen har moderaterna ensamma envist hävdad vid tidigare tillfällen åren 1984 och 1985.

Centern, vpk och folkpartiet vill att Ammerån skall tas med i naturresurslagen. Reservation 13 av centern och vpk är textmässigt utformad med en rad argument mot att Ammeråns överledning skall ingå i vattenkraftsplanen.

Den skrivning utskottet stannat för är inget annat än en uppmaning till berörda parter att än en gång sätta sig ner vid förhandlingsbordet och förutsättningslöst återuppta reella förhandlingar rörande Ammeråns överledning.

Herr talman! Sist men inte minst yrkar jag bifall till utskottets förslag när det gäller riksdagens tillkännagivande i denna del.

Jag har svårt att förstå Birgitta Hambræus när hon säger sig vara beredd att rösta för moderaternas reservation nr 14. Det är verkligen att gå emot folkopinionen, de styrande och de förtroendevalda i Ragunda kommun.

Jag yrkar därmed avslag på reservation 13 och på folkpartiets och moderaternas reservation i den del som berör Ammerån. Avslagsyrkandet gäller självfallet även moderaternas reservation nr 14 angående ytterligare överväganden m. m. om Ammerån.

Herr talman! Edänge är ett annat projekt som vi mött tidigare i samband med vattenkraftsutbyggnader. Ursprungligen omfattades Edänge av FRP-riktlinjerna. År 1985 ändrades tidigare beslut, och projektet tillfördes vattenkraftsplanen. Projektet är för närvarande föremål för prövning i vattendomstolen. Regeringen har således att pröva ärendet enligt vattenlagen, vilket troligen kommer att ske någon gång under nästa år.

Med hänvisning härtill avstyrker utskottsmajoriteten reservation nr 15 av centern och vpk. Jag yrkar avslag på reservationen i den del som gäller Edänge.

Reservation nr 16 rör en rad projekt: Emån, Gideälven uppströms Björnfallet, Strängsforsen i Klarälven, Meåforsen samt Jaurekaska i Luleälven. Samtliga projekt är gamla bekanta. Utskottet vidhåller tidigare ställningstagande. Vi menar att regeringen bör ges tillfälle att pröva frågan enligt vattenlagen. Därvid bör en sammanvägning göras av alla komponenter i resp. vattenmål. Jag kan nämna att det beträffande Strängsforsen i Klarälven, som är ett projekt inom min egen valkrets, pågår en ny remissomgång. Man bör i varje fall avvakta länsstyrelsens ställningstagande i frågan.

Herr talman! Det är möjligt att något av de här nämnda projekten i ett senare skede kan komma att omfattas av NRL. I dagsläget har det dock icke varit möjligt att tillmötesgå reservanterna.

Jag yrkar därmed avslag på reservation nr 16 samt på folkpartiets reservation i tillämpliga delar när det gäller berörda projekt.

Folkpartiet återupprepar kravet på att riksdagen skall uttala att någon ytterligare vattenkraftsutbyggnad utöver 66 TWh inte skall ske. Utskottsmajoriteten finner inga nya skäl för att ändra sitt tidigare ställningstagande. Frågan bör ses i ett större energipolitiskt sammanhang, där bl. a. kärnkrafts-utvecklingen och dess konsekvenser för energibalansen bör vägas in.

Jag lyssnade med uppmärksamhet på Siw Persson. Hon framhöll bevarandevärdet som det enda saliggörande. Något annat, konstruktivt framkom icke.

Herr talman! Med detta yrkar jag avslag på folkpartiets reservation i den del som berör energibalansen.

Folkpartiet vill också ha ett riksdagens uttalande om att fallsträckor och

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

vattenområden som ingår i vattenkraftsplanen inte skall byggas ut. Centern har ett liknande yrkande i sin motion.

Kravet faller på sin egen orimlighet. Vattenkraftsplanen omfattade ett tillskott om ca 3,8 TWh per år. Inom planen skulle projekt motsvarande ca 2,5 TWh per år förverkligas, räknat på en tioårsperiod fr. o. m. år 1985. Den sifferkombinationen visar således att långt ifrån alla projekt faktiskt kommer att byggas ut.

För att undanröja alla eventuella oklarheter och missuppfattningar återupprepas nu riksdagens tidigare ställningstagande. Tidigare beslut i denna fråga läggs därmed fast ännu en gång.

En kort kommentar till utskottsskrivningen när det gäller det kommunala vetot:

Det kommunala vetot har getts ett starkt inflytande när det gäller tillkomsten av nya industrianläggningar som prövas enligt naturresurslagen. Den kompromiss som träffats innebär att propositionsförslaget inte antas i denna del.

Kommunernas inflytande över kontroversiella industrietableringar bör ytterligare övervägas i regeringskansliet eller i annat sammanhang. Vi står helt eniga bakom detta.

Birgitta Hambræus sade i sitt anförande att regeringen brukade fatta kontroversiella beslut dagarna före midsommar eller jul. Den kritiken kan i varje fall inte gälla s-regeringen. Möjligen kunde en sådan kritik ha lagts på Fälldinregeringens bord, där man hade en stående meny med ärenden som behandlades med mycket kort varsel och som ledde till kontroversiella beslut.

Till grund för det historiska beslut som riksdagen står inför ligger ett ur miljö- och naturvårdssynpunkt ytterst viktigt dokument. Det är glädjande att en så bred majoritet av riksdagens ledamöter står bakom förslaget i dess helhet. En rad reservationer har visserligen fogats till betänkandet, men i stort kan man säga att där finns en mycket klar linje. Vi skall fortsätta kampen för en bättre miljö och slå vakt om den fina natur som vi trots allt har i vårt vackra land.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer i bostadsutskottets betänkande 1986/87:3.

Anf. 108 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Herr talman! En sak har Magnus Persson i varje fall förstått, nämligen att vi moderater har en annan inställning än socialdemokraterna i de här frågorna. Det är glädjande att kunskapen har spritt sig så långt. Socialdemokraterna vill reglera det mesta med lagars hjälp. Vi vill ha få men ändamålsenliga lagar. Det är en grundskillnad oss emellan.

Jag ställde i mitt inledningsanförande frågan: Vad gäller beträffande jord- och skogsbrukets ställning? På det svarade Magnus Persson: Jord- och skogsbruket har nationell betydelse – det är mitt svar. Goddag yxskaft! Det där har också jag läst, men jag har också läst det som man måste inhämta för att begripa – eller möjligen inte förstå begripa – utskottets skrivning. Där intar man två ståndpunkter. Samtidigt som det står att jord- och skogsbruket inte skall ha ställning som riksintresse, står det att jord- och skogsbruket skall

ha samma ställning – alltså icke mindre betydelse – än riksintresset. Man kan inte samtidigt ha två skilda uppfattningar om samma sak. Magnus Persson måste å utskottets vägnar bestämma sig för vilken linje som gäller.

I fråga om vindkraften vill Magnus Persson lugna mig. Han menar att det inte finns någon risk för att det skall bli särskilt många vindkraftverk på Öland. Hans Gustafsson säger i propositionen att det inte skall vara någon omfattande lokalisering – vad nu ordet "omfattande" egentligen innebär, men betydande kan det naturligtvis innebära. Av Magnus Perssons inlägg drar jag den slutsatsen att han inte har tagit del av vad vindkraftsutredningen hittills har presterat. Den har givit ganska detaljerade beskrivningar över om, var och hur många vindkraftverk man skall lokalisera till Öland och hur de kraftverken skall se ut.

Min fråga kvarstår. Det går inte att samtidigt klassa Öland som riksintresse och förvägra uppförande av 4 à 5 m höga enskilda fritidshus, samtidigt som lokalisering till Öland förbereds av flera hundra 90 m höga vindkraftverk. Man måste bestämma sig – de dubbla budskapens tid måste vara förbi även i detta hänseende.

Anf. 109 SIW PERSSON (fp) replik:

Herr talman! Magnus Persson har använt många fina ord om de historiska insatserna och de fortsatta insatserna i kampen för en bättre miljö. Jag läser då i betänkandet om hur fin socialdemokraternas handling är i kampen för en bättre miljö. Man vill ge företrädesrätt för försvarsintresset. Man vill ha mineralbrytning i fjällområdena. Man vill bygga ut Hylströmmen, Hårkan, Ammerån, Edänge, Emån m. fl., Klippen och Råneälven. Ja, man visar verkligen i handling att man fortsätter kampen för en bra miljö!

Socialdemokraterna är det enda parti som röstar mot en massiv opinion – ni är ensamma om det – i flera av dessa projekt, främst Råneälven, där stora naturvärden står på spel och man dessutom får så förtvivlat litet för allt det man förstör.

Magnus Persson beklagar moderaterna. Folkpartiet kan naturligtvis också beklaga socialdemokraterna för deras inställning, men om det är någon som skall beklaga denna inställning så är det Sveriges natur och miljö.

Bevarandeintressena, Magnus Persson, är det enda som vi har talat för som viktiga. Ja, motsatsen är förstörandeintressena, en destruktiv inställning, som är någonting mycket allvarligt. Vi tycker att man måste se långsiktigt på dessa problem. Vi måste komma ihåg att människan faktiskt inte ensam har rätt till jorden. Det finns växter och djur som har precis lika stor rätt. Folkpartiet vill fortsätta kampen för en bättre miljö – men inte bara i ord utan också i handling.

Anf. 110 BIRGITTA HAMBRAFUS (c) replik:

Herr talman! Den socialdemokratiska regeringen beslöt den 26 juni i år, några dagar efter midsommar visserligen och inte före, att ge tillstånd till att föra in högaktivt västtyskt kärnbränsleavfall, trots att Birgitta Dahl här hade lovat att vi inte skulle ta emot utländskt avfall. Det är ett exempel. Jag håller med Magnus Persson om att det säkert inte bara är socialdemokratiska regeringar som skulle kunna frestas att ta obehagliga beslut under en period

då massmedia har låg bevakning av vad som händer i regeringskansliet. Det är just därför som jag menar att det är så skönt att det kommunala vetot får finnas kvar, så att det, om mycket stora och svåra beslut skall fattas, inte skall finnas någon möjlighet för någon regering att smussla undan dem.

Hur kan Magnus Persson säga när det gäller Ammerån att folket vill ha fortsatta överläggningar med kraftbolaget? Ett socialdemokratiskt kommunalråd sade ju inför utskottet: Ammerån är icke till salu. Vi vill icke förhandla. – Ändå tvingar ni dem till det. Det är helt obegripligt. På just den punkten har ju faktiskt moderaterna rätt.

Socialdemokraterna och moderaterna tillsammans kommer nu att se till att Ammerån inte blir räddad. Trots Magnus Perssons alla argument för att icke bygga ut Ammerån samarbetar ni med moderaterna, så att man fortsätter att plåga människorna i denna kommun genom att inte rädda den älv som de gör allt för att rädda. Er inställning är helt obegriplig. Jag undrar om inte Magnus Persson själv är ganska ledsen för detta.

Primära rekreationsområden kommer Kjell A. Mattsson att ta upp i sitt anförande. Jag vill bara berätta att jag själv bor i ett primärt rekreationsområde – Orsa. Det har alltid känts något märkvärdigt för mig att bo i ett primärt rekreationsområde. Jag bor i en bygd full av underbar kultur med ett rikt differentierat näringsliv. Där finns ett borrtorn för gas som har väckt världens intresse. Vi välkomnar våra turister. Vi har fantastiska möjligheter till rekreation, men vi bor i en mångfasetterad bygd. Jag vill inte bo i ett primärt rekreationsområde, lika litet som jag skulle vilja bo i ett primärt industriområde. Det där begreppet tycker jag att vi skall mönstra ut.

Anf. 111 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Magnus Persson tog upp frågan om att man bl. a. måste ha erforderlig kapacitet då det gäller vattenkraftsutbyggnaden. Låt mig till det bara säga att vattenkraftsplanens 2,5 TWh netto kan uppnås utan att kontroversiella älvsträckor byggs ut. Det beror bl. a. på att det nu har blivit ekonomiskt möjligt för kraftbolagen att göra de ombyggnader som redovisats i vattenkraftsberedningen. De projekten genomförs nu alltmer. Det gäller t. ex. en rad ombyggnader av kraftverk i Dalälven och Indalsälven som kraftbolagen tidigare har sagt nej till.

Vi som vill bevara de nu aktuella älvarna och älvsträckorna reagerar mycket kraftigt mot att Ammerån, Råneälven, Edänge i Mellanljusnan och Emån skall exploateras. En utbyggnad av dessa objekt skulle tillsammans ge endast 0,5 TWh. Det behövs, Magnus Persson, 500 Ammeråar alternativt 500 Edängeprojekt, vilket alltså inte finns, för att ersätta kärnkraften. Magnus Persson hakade ju också på kärnkraftsavvecklingen.

Jag noterade att Magnus Persson sade att något av de projekt som nu diskuteras senare kan bli aktuellt att undanta. Varför inte göra det redan nu? I själ och hjärta förstår ni mycket väl att det för flera av dessa projekt är politiskt omöjligt att gå på linjen för en utbyggnad och medverka till en utbyggnad av dessa.

Låt mig sedan bara peka på att de möjligheter som finns till energibesparingar i framtiden är stora, framför allt genom de många tekniska framsteg som görs inom industrins processer och i konstruktionen av olika produkter.

Som exempel kan man nämna att en TV-apparat 1980 i genomsnitt drog 260 W men i dag bara drar 40 W. Enbart genom att övergå till moderna TV-apparater skulle vi kunna spara in 20 Emåar, för att nu översätta till ett annat exempel.

Detta gör det svårt att förstå hur man så envetet och hårt kan bita sig fast vid att man fortfarande måste lämna öppet för en utbyggnad av så många älvsträckor som socialdemokraterna vill.

Anf. 112 MAGNUS PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vänder mig först till Bertil Danielsson. Jag har läst propositionen när det gäller vindkraftverk på Öland. Jag återupprepar vad jag tidigare sade: Jag tycker att Bertil Danielsson ser spöken mitt på ljusa dagen. Vad departementschefen säger är ju att det inte är någon större koncentration. Den proposition som föreligger är den som är aktuell. Utredningen får vi ta ställning till senare.

Vad gäller skogsråvaran vill jag framhålla att skogs- och jordbruket är av nationellt intresse. Denna avvägning och värdering accepteras av skogs- och jordbruksintresset, och därmed är de uppvaktningar vi fick om just jord- och skogsbrukets ställning inte längre lika aktuella som Bertil Danielsson försöker göra gällande.

Sammanfattningsvis tror jag inte att det kommer att bli många 90 m höga vindkraftverk på Öland.

Siw Persson säger att vad folkpartiet vill ha är en bättre miljö. Hon kom också in på frågan om mineralbrytning i fjällen. På s. 23 i betänkandet citeras propositionen: "En från samhällets synpunkt mycket angelägen gruvdrift bör dock enligt bostadsministern tillåtas endast under den förutsättningen att brytningen kan genomföras på ett sådant sätt att områdets tillgänglighet inte ökar väsentligt och att skadan från naturvårdssynpunkt blir liten. Föreligger denna förutsättning bör enligt propositionen regeringen kunna ge tillstånd till gruvdrift." Vidare sägs att liknande konflikter får "lösas från fall till fall genom beslut, i regel vid prövning av fråga om gränsändring". Denna skrivning anser vi från utskottsmajoriteten är en god garanti mot de skräckvisioner som folkpartiet här har gjort sig till tolk för.

Ammerån, Birgitta Hambræus: Vi tvingar inte kommunen, men vi tvingar kraftverksföretagen att sätta sig vid förhandlingsbordet. Det är ju det de inte vill. Sedan kommer regeringen slutgiltigt att behandla frågan, eftersom det här sker enligt vattenlagen.

Tore Claeson slutligen tar upp de ombyggnader som är aktuella. Det är bra att det sker så många ombyggnader som möjligt. Också här sker prövning enligt vattenlagen, och regeringen får ta besluten i slutomgången.

Anf. 113 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Herr talman! Nej. Magnus Persson, jag ser inga spöken, men jag ser framför mig en skog av vindkraftverk på Öland, 90 m höga, till ett antal av 750 – minst. Det är det frågan rör sig om.

Magnus Persson säger att han har läst propositionen men att det Birgitta Dahl har gett order om att utreda får vi ta ställning till den dag det blir aktuellt. Magnus Persson viftar alltså bort energi- och miljöminister Birgitta

Dahls intentioner! Hon har nämligen sagt: Vi skall lokalisera vindkraftverk till en sammanlagd effekt av 30 TWh per år. Tala om var de skall stå om det bara skall bli några stycken på Öland – någonstans måste de väl ändå befinna sig? Det är ett undanglidande, och jag tycker inte Magnus Persson borde vara tillfreds med att ge så vaga besked.

När det gäller jord- och skogsbruket har Magnus Persson uppenbarligen inte upptäckt att det finns en motsägelse i utskottets uttalande. Oklarheten kvarstår fortfarande. Det måste vara besvärande att ha ett lagförslag som säger både det ena och det andra samtidigt. Jord- och skogsbruket är inte av riksintresse, men det skall ha samma status – det går liksom inte ihop. Om jag vore i Magnus Perssons kläder skulle jag tycka det var ytterst otillfredsställande att rösta för ett förslag som innebär att man inte vet vare sig ut eller in.

Försök nu i den sista repliken att ge ett besked, Magnus Persson: Vad kommer att gälla?

Anf. 114 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) replik:

Herr talman! Centern lägger mycket stor vikt vid vad de som närmast berörs av ett beslut tycker. När nu Ragunda kommunfullmäktige enhälligt har beslutat att man icke vill bygga ut Ammerån, så är det för oss fullkomligt självklart – när dessutom alla andra intressen talar mot en utbyggnad – att detta ärende bör räddas över till naturresurslagen.

Detta försöker Magnus Persson komma ifrån genom att säga att man skall inleda överläggningar. Men, Magnus Persson, representanter för kommunstyrelsen har ju varit hos oss i utskottet, och kommunalrådet från Magnus Perssons eget parti säger: Nej, vi vill icke förhandla med kraftbolagen. Ändå vill socialdemokraterna i utskottet pressa dem till detta. Det är för mig fullkomligt obegripligt.

Jag undrar om det inte känns tungt också för Magnus Persson, fast han måste försvara detta, eftersom socialdemokraterna av någon egendomlig anledning har hamnat på den linjen.

Anf. 115 SIW PERSSON (fp) replik:

Herr talman! Tyvärr kom det inte fram någonting nytt, Magnus Persson. Jag kan bara konstatera att Magnus Persson nog inte har den rätta inställningen till bevarandeintressena i vår miljö.

Jag nämner igen Ammerån och Rånälven för att ta två exempel. Jag tycker det är obegripligt att man kan gå emot en så massiv opinion. Det finns någonting som heter: visa respekt. Är det så att man säger att man vill kämpa för en bättre miljö, då skall man lyssna på de människor som vet mycket om miljön och visa respekt för deras opinionsyttringar.

Anf. 116 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill säga till Magnus Persson, beträffande utskottets skrivning där man förutsätter att *regeringen* skall ta ytterligare initiativ till överläggningar om Ammeråns överledning, att ingen kan tvinga kraftverksföretagen att sätta sig ned och förhandla. Jag kan utan vidare säga att intresset från kraftverksföretagens sida är synnerligen ljumt för närvarande. Det säger jag med utgångspunkt i de kontakter som jag har haft ganska nyligen med företrädare för dem.

Det finns alltså reellt sett inget större intresse för någon överledning av Ammerån. Det finns inga diametralt motsatta ståndpunkter hos den befolkning som berörs av det här. Sällan eller aldrig får man uppleva en så enig opinion, manifesterad bl. a. i ett enhälligt kommunfullmäktigebeslut, som när det gäller Ammerån och opinionen mot en överledning där.

Nej, varför skall man plocka in regeringen för att utöva press i detta sammanhang? Vad kan syftet vara? Svaret blir: Det kan bara finnas ett enda syfte, nämligen att få till stånd en överledning, en utbyggnad. I annat fall skulle man väl från socialdemokraternas sida inte eftersträva att fortsätta på den inslagna vägen. Jag tänker då på de förhandlingar som man har försökt att åstadkomma – något som man inte har kommit någon vart med. Av prestigehänsyn, eller vad det nu kan vara, har ni tydligen fullkomligt bundit upp er. En överledning måste tydligen komma till stånd. Man kan inte tolka ert agerande på annat sätt.

Jag är kanske inte den som skall ge råd till andra – och då allra minst till regeringspartiet – men i all stillhet vädjar jag: Avstå från de här galenskaperna! Lämna detta med Ammeråns överledning! Ha respekt för de människor som berörs! Ha således respekt för Ragunda kommun och människorna där! Medverka i stället till att hela Ammerån omfattas av naturresurslagen och undantas från en utbyggnad!

Anf. 117 MAGNUS PERSSON (s) replik:

Herr talman! Först till Bertil Danielsson. Den skog av 90 meter höga vindkraftverk på Alvaret som Bertil Danielsson talar om tror jag aldrig kommer att förverkligas. Det är svaret.

När det gäller jord- och skogsbruket vill Bertil Danielsson tydligen inte lyssna på vad jag säger. Men jag behöver inte upprepa vad förslaget innehåller. Det är bara att läsa i betänkandet.

Sedan till Birgitta Hambraeus och Siw Persson som säger: Ni skall visa respekt för dem som närmast berörs av den här vattenkraftsutbyggnaden. Självfallet skall vi lyssna på de människor som bor där uppe. Men de som egentligen inte vill komma till förhandlingsbordet är företrädarna för kraftverksföretagen. Hela er argumentation går ut på att loppet är kört, om man skulle göra en tillåtelseprövning enligt vattenlagen. Det är dock, herr talman, regeringen som i sista stund har att göra en bedömning och säga sitt i ärendet.

Jag talade i mitt inledningsanförande om en viktig händelse, nämligen att man i Ragunda kommun, i motsats till vad som tidigare varit fallet, har fattat ett enhälligt beslut om att säga nej till en överledning. Svaret till Tore Claeson blir: Syftet är inte att överledningen skall komma till stånd, utan syftet är att återuppta reella förhandlingar, varvid kraftverksföretag och kommuner får möjlighet att diskutera frågan. Det är vad vi i dag svarar oppositionen.

Tore Claeson talade i sin förra replik något om nya TV-apparater. Vad Tore Claeson säger är helt riktigt, nämligen att nya köksmaskiner och nya TV- och radioapparater är energibesparande. Självfallet kommer det att vägas in i diskussionerna om den framtida energiförsörjningen och i fråga om den disposition som regeringen i ett senare skede kommer att tillämpa när det

gäller energibalansen – det handlar då om vattenkraften och alla andra energislag som förekommit i debatten.

Talmannen anmälde att Bertil Danielsson, Siw Persson och Birgitta Hambræus anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 118 KNUT BILLING (m):

Herr talman! Från moderat sida har Bertil Danielsson tidigare redovisat bl. a. moderaternas principiella invändningar mot naturresurslagen. Jag kommer i mitt inlägg att helt koncentrera mig på de avsnitt i betänkandet och i de moderata reservationerna som gäller älvar och älvsträckor.

Naturresurslagen är inte tänkt att i sig vara en heltäckande lagstiftning. Vattenlagen och naturvårdslagen t. ex. skall innehålla det reella skyddet. Som Bertil Danielsson redovisat anser vi att NRI är obehövlig. Gällande lagar utgör, tillsammans med FRP-riktlinjerna, ett fullgott skydd och är dessutom en god utgångspunkt för en avvägning mellan bevarande- och exploateringsintressen.

Det är enligt vår uppfattning omöjligt att diskutera bevarande eller utbyggnad av vattendrag utan att sätta in det hela i ett större energipolitiskt sammanhang. I synnerhet måste kärnkraftens framtid vägas in. En avveckling av kärnkraften skulle ställa krav på en betydande vattenkraftsutbyggnad. *Ingen älv – jag upprepar det – kan då anses vara helt undantagen.* Vidare är det vår bestämda uppfattning att ett beslut om vattenkraftsutbyggnad, var helst det vara må, skall ske av energiförsörjningsskäl. Vattenkraftsutbyggnad som sker enbart av sysselsättningsskäl är alltid oacceptabel.

Riksdagen har tidigare uttalat att vattenkraften skall byggas ut till 66 TWh. Då var energiläget ett annat än det är i dag. Oljekriserna samt kärnkraftsombörningen och dess effekter för energibehov och energisparande var inte kända. Regeringsingripanden och vattendomar mot en utbyggnad i början av 1980-talet visade att det skulle bli svårt att nå målet 66 TWh. Mot den bakgrunden tillsattes vattenkraftsberedningen för att klara ut vilka älvsträckor som inte borde exploateras och vilka som i första hand borde byggas ut. Vi motsatte oss den principen. Vi anser att det är prövningsordningen enligt vattenlagen som skall tillämpas.

Det är också därför som vi inte kan godta den socialdemokratiska utskottsmajoritetens förslag till tillkännagivande angående prövningen av projektet Ammeråns överledning. Den frågan är, som vi tidigare här har hört, inte ny för riksdagen. Både år 1984 och år 1985 genomdrev socialdemokraterna tillkännagivanden om krav på överläggningar mellan kraftbolagen och Ragunda kommun. Till vår principiella invändning kan vi nu foga det faktum att kommunen inför utskottet har uttalat att man inte vill ha några fortsatta överläggningar. Överläggningar vid sidan av vattenlagens regler tycks således inte kunna leda till något annat resultat än försening och förvirring av projektets prövning enligt vattenlagen.

Magnus Persson har här i debatten försökt att motivera varför socialdemokraterna vill ha fortsatta överläggningar. Men det är ingen övertygande argumentation. Dessutom måste jag säga att Magnus Persson, i och med de

motiv som han anför i denna debatt, sätter sig över det system som riksdagen har bestämt. Det finns inte något beslut om att Ammerån skall byggas ut. Frågan är prövningssbar. Det är alltså en prövning enligt vattenlagen som skall ske. I detta sammanhang vill Magnus Persson mygla och få till stånd en diskussion mellan utbyggare och kommun. Vi föredrar att gå den väg som gällande lag föreskriver.

Herr talman! Frågan om vattenkraftsutbyggnad eller ej i Råneälven har uppmärksamats av massmedia långt utanför Norrbottens län. Jag har fått hundrätals brev om just Råneälven. Riksdagen har tidigare beslutat att Råneälven kan prövas för utbyggnad utan att detta möter protester av större omfattning. Vi politiker måste naturligtvis fråga oss vad det beror på att många fler röster höjs för Råneälvens bevarande i dag, men framför allt vilka motiv som finns för ett ändrat ställningstagande. Ett argument som tidigare inte varit så känt är att Råneälven har ett utomordentligt fint bestånd av flodkräftor. Det har angivits att fisket årligen uppgår till 20 000 kräftor. Vidare skulle samerna drabbas hårt av en utbyggnad – det gäller inte minst Gällivare skogssameby.

Vi moderater har tagit intryck av dessa argument, men avgörande för att vi nu kräver att Råneälven skall skyddas har varit att älven är Sveriges femte största icke utbyggda och att den är av stor betydelse för rekreation och friluftsliv långt utanför Norrbotten. Jag utgår från att det inte var Råneälven som Magnus Persson åsyftade när han beskrev vårt vackra land och vår vackra natur.

Som jag tidigare anfört anser vi moderater att målet 66 TWh nu har förlorat sin aktualitet. Eftersom det för närvarande är möjligt att avstå från att utnyttja substantiellt mer vattenkraft, förordar vi att de älvsträckor och de älvar som nu är undantagna från prövning i vattendomstolen skall förbli så samt att Råneälven fogas till dessa. Det är för oss viktigt att värdefulla naturområden inte i onödan utsätts för störningar som kan visa sig obehövlige.

Eftersom vi säger nej till NRL föreslår vi följande lagstiftningsteknik: De älvar och älvsträckor som skall skyddas omfattas av FRP-riktlinjer och räknas dessutom upp i 11 kap. 1 § vattenlagen.

Herr talman! Jag yrkar avslag på utskottets hemställan samt bifall till de moderata reservationerna.

Avslutningsvis vill jag göra två markeringar. Den första är att vi moderater förutsätter att vattenrättsägarna kompenseras för de kostnader ett beslut om undantag för prövning av Råneälven kan medföra. Den andra är att om vår reservation 18, med krav att Råneälven skall omfattas av skydd enligt FRP-riktlinjerna, skulle falla i kontrapositionsvoteringen mot reservation 19, kommer vi att i huvudvoteringen stödja reservation 19. Detta kan dock inte tolkas så att vi godtar NRL, utan endast så att formaliteter får vika för att resultatet skall uppnås: att Råneälven skyddas.

Anf. 119 MAGNUS PERSSON (s) replik:

Herr talman! Knut Billing lyssnade tydligen inte på vad jag tidigare i flera inlägg i debatten sade om Ammerån. Jag framhöll att det är och förblir tolkningen av vattenlagen som gäller för exempelvis Ammerån. Det är inget

kvalificerat mygel att vi i utskottsbetänkandet öppet och ärligt säger att parterna bör sätta sig ner och förhandla. Det är främst kraftverksbolagen som vi vill tvinga till förhandlingsbordet. Men ni moderater vill över huvudet taget inte att vi skall ge kommunen där uppe litet råg i ryggen i en någorlunda förhandlingsbar situation.

Knut Billing sade sedan att kraftverksutbyggnaden alltid främst skall ske av energiskäl. Det är möjligt att man i något läge kan kombinera energi och sysselsättning, men jag skall inte låta mig lockas in i den debatten. Debatten om Råncälven, som Knut Billing tog upp, kommer nämligen att föras av Oskar Lindkvist, gruppledare och vice ordförande i utskottet. Jag överlåter med varm hand den debatten till Knut Billing och Oskar Lindkvist.

Anf. 120 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Knut Billing säger att ingen älv kan anses vara undantagen om kärnkraften skall avvecklas. Om Knut Billing menar att alla älvar kan bli aktuella för utbyggnad när – inte om – kärnkraften avvecklas har han fel. För det första skulle inte alla tillgängliga utbyggnadsmöjligheter beträffande vattenkraft räcka till mer än ungefär en tiondel av den kärnkraft som nu finns. För det andra skall kärnkraften avvecklas successivt under en viss period – all kärnkraft skall som bekant vara avvecklad senast år 2010. Det innebär också att möjligheterna till ett bättre energiutnyttjande successivt kan förstärkas och att de anläggningar som finns kan effektiviseras. Men framför allt kan en avveckling åstadkommas genom ordentliga hushållningsinsatser, inom industrin, i bostäderna, i trafiken osv.

Många utredningar har under senare år klart påvisat att kärnkraften kan avvecklas utan ytterligare utbyggnad av vattenkraften. Jag tror att Knut Billing i själva verket är medveten om detta, men det passar i sammanhanget för hans del att föra diskussionen på detta sätt – troligen för att han vill ha något slags alibi gentemot dem av hans partikamrater som absolut inte vill vara med om att avveckla kärnkraften utan vill ha den kvar. Moderaterna vill framställa det som mer eller mindre omöjligt att avveckla kärnkraften och hävdar därför att alla älvar måste byggas ut.

Jag hade inte för avsikt att introducera en energidebatt i sig, men jag är beredd att när som helst ställa upp i en diskussion med Knut Billing beträffande den framtida energiförsörjningen, och jag lovar att ge en redovisning av hur kärnkraften kan avvecklas på ett bra sätt, utan att vi i detta land skall lida någon brist på elenergi.

Anf. 121 KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Nu säger Magnus Persson att det är vattenlagen som skall gälla. Om det är så, är utskottets tillkännagivande fullständigt meningslöst och onödigt – det innebär inte att man arbetar i enlighet med det regelsystem som har uppställts. Magnus Persson säger att överläggningarna mellan parterna ändå skall ske, och han intar därmed som vanligt två ståndpunkter samtidigt.

Till Tore Claeson vill jag säga att jag menar precis vad jag sade, nämligen att en avveckling av kärnkraften kommer att ställa krav på en betydande vattenkraftsutbyggnad. Det kommer att innebära besparingskrav och myck-

et annat. Jag vill klart markera att det måste göras en total energibedömning, och i en sådan är ingen älv automatiskt undantagen. Det måste man vara medveten om när man fattar beslut om avveckling av kärnkraften.

Anf. 122 MAGNUS PERSSON (s) replik:

Herr talman! Till Knut Billing vill jag säga, att av de två alternativ som nu diskuteras är det förslag som utskottet lägger fram betydligt bättre. Ett uttalande från riksdagen ger kommunen bättre rög i ryggen. Ni moderater vill icke vara med om det, utan ni vill att kommunens företrädare enbart skall stå där med mössan i hand och bocka för kraftverksbolagen.

Jag skall inte lägga mig i det interna käbblet mellan Knut Billing och Tore Claeson om kärnkraftsavvecklingen och energin – om än det skulle locka till en mycket längre debatt i den frågan.

Anf. 123 KNUZ BILLING (m) replik:

Herr talman! Skillnaden är den att Oskar Lindkvist säger att han vill ge rög i ryggen till kommunalpolitiker som inte vill ha någon rög. De har talat om att de inte vill ha några förhandlingar. Jag säger: Låt oss nu i stället följa de spelregler som är fastställda. Det är det som skiljer oss åt.

Anf. 124 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Även om statsrådsbänkarna står tomma nu, vill jag rikta några ord till energi- och miljöministern. Hur känns det, Birgitta Dahl? Hur känns det att vara miljöminister och samtidigt vara ansvarig för den miljöförstöring som utbyggnad av de skyddsvärda älvsträckor som vi nu debatterar innebär? Ansvaret vilar också tungt på socialdemokraterna i denna kammare.

Hur känns det att strunta i den folkopinion som är så stark, så förankrad som den är t. ex. uppe vid Ammerån eller Edänge. De beslut som fattas i dag är inte jämförbara med de beslut som fattas om t. ex. bostadsbidrag eller fastighetsskatt. Visserligen drabbar eller hjälper sådana beslut människors ekonomi eller välbefinnande. Men med ett nytt beslut i denna kammare kan vi ändra förutsättningarna. När det gäller beslut i miljö- och naturvårdsfrågor fungerar det inte så. De skador som uppstår efter felaktiga beslut är mycket svåra att reparera och är i många fall oreparabla.

När vi människor gör ingrepp i det vår Herre skapat då uppstår skador som inte bara vi under vår tid på jorden drabbas av, utan även kommande generationer. På inget område är detta mera absolut än när det gäller exploatering av älvar, på inget område är därför vårt ansvar som politiker större än när det gäller ingrepp i orörd natur.

För en utbyggd älvsträcka hjälper det inte med att en ny riksdagsmajoritet kan ändra beslutet. Det hjälper inte ens om de som står bakom ett utbyggnadsbeslut ändrar sig. Det hjälper inte Ammerån, Edänge eller Emån, för att nämna några, om Birgitta Dahl eller den socialdemokratiska gruppen ändrar sig när beslutet är taget och verkställt – *det är för sent!* Det som är förstört kan inte återställas!

Det kompakta motståndet mot utbyggnad från de i bygden bofasta förtjänar en särskild uppmärksamhet. Det gäller samtliga de skyddsvärda

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

sträckor vi i folkpartiet motionerat om. Vi kan ta några exempel, och då först Ammerån.

Det känns fel i dag, alltigenom fel, när man har fått möjlighet att följa Ammerågruppens kamp under de år som gått. Att män som politiker, ansvarig för vattenkraftsutbyggnad, skulle ha undgått gruppens massiva informationsarbete är inte möjligt. De har med kraft påvisat det helt horribla i att en överledning byggs. De har framfört att effektivisering av befintliga kraftverk kan ske. Detta har också redan skett sedan frågan sist behandlades i denna kammarc. utan att en överledning byggs. De står inte ensamma i sin kamp, som Magnus Persson redan nämnt: Fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, riksantikvarieämbetet, kammarkollegiet och inte minst Älvräddarnas samorganisation har avstyrkt förslaget.

Försöken från socialdemokraterna att köpa kommunen har också misslyckats. Kommunfullmäktige i Ragunda kommun har enhälligt beslutat säga nej. När man vet att kraftbolagen nu förfogar över 96 % av vattendragen i kommunen borde det vara självklart att gå människorna där uppe till mötes genom att rösta nej till Ammeråns överledning.

Så till Edänge. Även här är kampen djupt förankrad i kommunen. De övergrepp som moderater och socialdemokrater gjorde sig skyldiga till, när de i maj 1985 ändrade regeringens förslag om skydd för Mellanljusnan och ändrade riktlinjerna så att Edänge kunde prövas enligt vattenlagen, fick följd. I valet reagerade människorna i Ljusdal. De partier som hade varit okända för folkopinionen förlorade mandat. Den socialdemokratiska kommunbasen kunde konstatera att man förlorat 1 300 röster och makten. Han sade då att man borde ompröva sitt ställningstagande. Socialdemokrater och moderater i detta hus lever tydligen i glasbur. De är okända. De är okända för alla de goda skäl som finns för att bevara älven outbyggd. De är okända för uppgiften om att en utbyggnad skulle dämna över tre åretruntbostäder, nio fritidshus och stora arealer mark samt att många växt- och djurarter försvinner. I en del fall gäller det arter som är unika och här har en av sina få platser på jorden – eller lokaler som fackfolk säger.

När det gäller partiernas ställningstagande trodde vi i folkpartiet att det skett ett omtänkande hos moderaterna. Carl Bildt tog en del av sin tid i den allmänpolitiska debatten och ägnade miljön några ord. Han talade visserligen bara om de fyra outbyggda stora älvarna, men det fanns i hans argumentering för oss välkända skäl som gäller fullt ut även för de skyddsvärda älvar vi nu tar beslut om.

När det gäller Råne älv har en ändring skett. Varför kan inte moderaterna göra sig själva trovärdiga som miljöns beskyddare genom att avstyra övergreppen på de älvsträckor vi från folkpartiet fört fram i motioner?

Jag har uppehållit mig mycket vid folkopinionen i mitt anförande. Jag tycker det är viktigt att ha klart för sig, att de grupper som kämpar har ett stort kunnande. Det kan gälla lokala grupper eller Älvräddarnas samorganisation. Det kan gälla fältbiologer eller naturvårdsförbund. De vet vad som hotas och vilka oersättliga värden som går till spillo. Att lyssna till deras sakkunskap är inte fel. Att ändra tidigare ställningstaganden efter att ha lyssnat till dem är inte fel, det är bara naturligt.

Herr talman! När det gäller Råne älv är detta särskilt tydligt. När frågan

första gången kom upp om att tillåta prövning av utbyggnad av Råne älv var vi från flera partier inte på det klara med hur mycket som hotades vid en utbyggnad. Vi i folkpartiet lyssnade. Vi förstod att Råne älv var en älv som borde bevaras. Vi förde in Råne älv på listan över de vattendrag som skulle bevaras. Nu har även centerpartister och moderater slutit upp. Det är en seger, inte bara för människorna där uppe. Det är en seger för förnuftet och ett bevis för att vi faktiskt inte sitter avskärmade från yttervärlden i detta hus.

Varför kan inte samma lyhördhet finnas hos moderaterna när det gäller de andra älvsträckorna? Varför kan inte samma lyhördhet finnas hos socialdemokraterna för samtliga älvsträckor? Det är alltså obetydliga energitillskott, men vid en utbyggnad en så stor naturförstörelse!

Anf. 125 KJELL A. MATTSSON (c):

Herr talman! Jag skall behandla två av de reservationer som centerpartiet har fogat till förslaget om naturresurslag. Det är nr 8 om de primära rekreationsområdena och nr 22 om prövningsskyldigheten avseende träfiberråvara.

När riksdagen beslutade att införa någonting som kallades för primära rekreationsområden var det två saker som knöts till detta. Den ena var att detta gällde en typ av markreservation för turism och friluftsliv. Men framför allt knöts till detta förhoppningen ifrån de områden som utpekades att här skulle statliga medel användas för att hjälpa till att i dessa glesbygdsområden bygga ut bristnäringen. Vi har funnit att när vi nu inför en ny planlagstiftning är det angeläget att se till att vi inte har alltför många föreskrifter av denna geografiska karaktär, som skall styra den kommunala planläggningen. När vi under årens lopp har diskuterat detta med Svenska kommunförbundet, som företrädare för de kommunala intressena, har de hela tiden sagt att detta är en onödig planeringsriktlinje. Vi har därför i vår motion tagit upp ett förslag om att dessa riktlinjer borde utgå ur naturresurslagen. Jag ber att få yrka bifall till detta yrkande, som återfinns i reservation nr 8.

I byggnadslagen finns bestämmelser om prövning av vissa industri typer. Dit har också förts särskilda regler om prövning av industrier med speciellt stor energiförbrukning och även prövning av förbrukningen av vedråvara. Nu kommer byggnadslagen att upphävas genom det beslut som riksdagen har fattat tidigare i dag. Från den 1 juli 1987 kommer den nya plan- och bygglagen att sättas i stället. Vissa delar av den tidigare 136 a § har förts över till denna lagstiftning. Vi menar att den form man i dag har för att pröva förbrukningen av träfiberråvara också är en bestämmelse som inte längre fyller någon funktion. Nu har detta utretts i särskild ordning. En departementspromemoria har utarbetats och är föremål för remissbehandling och diskussion i departementet. För vår del menar vi att det inte finns någon anledning att införa någon särskild ny lag. I samband med att byggnadslagen sätts ur spel borde bestämmelserna om prövningsskyldighet avseende träfiberråvara kunna mönstras ut ur lagstiftningen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 22.

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

Anf. 126 VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! "Det allra mesta i Sveriges natur är format efter människans villkor. I denna natur känner vi oss hemmastadda – den ger oss trygghet, och den innefattar också kärleken till födelsebygden och barndomsmarkerna, med dess hemlighetsfulla ram kring våra personligaste minnen och upplevelser. När vi återser dessa platser inser vi hur mycket de har betytt. De står över alla värderingar. Vi betraktar dem genom färgade glas, som under alla förhållanden gör dem sköna och åtråvärda. Behovet av skönhet finns inom oss alla, lika självklart som hunger och törst.

Mot skönhetsbehovet görs dagligen sabotage. Vi behöver bara se hur makthavarna i en del fall hanterar vår natur och miljö – suveränt oberörda av folkopinion och protestlistor. Det händer att man tvingas genomföra sina rivningar, vägdragningar eller trädfällningar i skydd av mörkret för att undvika insyn! I värsta fall tillkallas polis för att hålla folket tillbaka – –."

Detta var ett citat av Gunnar Brusewitz från 1984. Han ställer sitt hopp till människornas engagemang och aktivitet för miljön: Det finns en växande motståndsrörelse i vårt land mot de krafter som med allt brutalare metoder försöker exploatera och föfula vår natur. Man börjar inse vart det är på väg, säger Gunnar Brusewitz.

Herr talman! Ja, precis så är det. Men tack och lov är det inte bara så – vissa framgångar kan också räknas in. Men de progressiva förändringar som sker genom politiska beslut på olika nivåer skulle aldrig ha ägt rum utan den rörelse som sker utanför parlamentet. Jag återkommer till detta senare i mitt anförande.

Alltför många ekonomiska makthavare är fortfarande suveränt oberörda av folkopinion och protestlistor. Denna suveränitet lönar det sig föga att moralisera över. Jag ser den som inbyggd i själva systemet, där företagare i kraft av sin makt genom ägandet kan ställa anställda och kommuninnevånare inför det orättfärdiga och falska valet mellan arbete och miljö.

Brev, telefonsamtal, kontakter med miljöaktivister och ständiga larm om kemisamhällets konsekvenser bekräftar pågående misshushållning med naturresurser. Lagförslagets tre grunddrag – sammanfattningen av riksplaneringen, gemensam grund för allt resursutnyttjande samt ökat kommunalt inflytande – är alltså bra. Lagens uttalade syfte "att slå vakt om den materiella grunden för produktion och välfärd också för framtida generationer" är långtgående, och det är också bra. Men tyvärr motsvaras inte nämnda syfte i förslaget i övrigt.

Vpk efterlyser en ekologisk grundsyn som leder till en hushållning, där alla led i utnyttjandet av naturresurserna finns med. Naturresurs- och miljökommittén visar i sitt betänkande SOU 1983:56 en djupare dimension i sitt synsätt. Riksdagen har nu möjlighet att ta ett steg – tillfället är verkligen det rätta – för att instifta ett redskap för solidaritet med kommande generationer.

Med posten fick jag i dag ännu ett brev från en kamrat i Sundsvall om miljösituationen där. KemaNord hör till de värsta miljöförstörarna. Där har man grävt ner kvicksilverhaltigt avfall, och det mesta har lakats ut och förts ut i Sundsvallsbukten. I området finns många miljösabotörer, och försyndelserna genom åren är alltför många för att kunna radas upp här. Fiskare som jag träffade i somras, som tar sin fångst utanför Alnön, får på ett drastiskt sätt

ständiga påminnelser om hur exploatering, produktionsmetoder och maktfullkomlighet från företagens sida har slagit undan grunden för fisket som näringskälla. Deformerade fiskar, fisk med otäcka bölder, fisk som måste grävas ner är bevis för hur sjuk havsmiljön nu är.

Från Västkustens husbehovsfiskares förbund kom en skrivelse om "stark oro och bestörtning" över att kommuner, stiftelser m. fl. gång efter annan fyller ut vikar och havsområden.

Västerhavet misstänks nu dessutom vara storskaligt förorenat av dioxiner – ett av de farligaste gifter över huvud taget som människan känner till. Nya mätningar på krabba visar att de fruktade miljögifterna finns även i de havsområden som vi hittills har betraktat som Sveriges renaste. Halterna är högst vid utsläppstuben från Värö Bruk. Men höga halter finns också på andra håll på västkusten. Och såväl tidigare analysresultat på modersmjölk och Östersjöfisk som de nya mätningarna på krabba visar att halterna i miljön är oroande. Dioxinets verkan är förödande. Hittills är det i tredje världen, i Vietnam, som folket bittert har fått erfara det amerikanska giftets fasansfulla verkan på människofoster.

Herr talman! Mitt syfte är inte enbart att vidarebefordra den befogade bitterhet som människorna känner inför miljöförstöring. Medvetenheten i vårt land har ökat så starkt att många inser att det nu behövs avgörande förändringar. Antingen vi vill det eller inte måste vi alla inse att industrisamhället som det nu ser ut kommer att förlora i kapplöpningen med tiden. När regeringen i propositionen och bostadsutskottet i sitt betänkande säger nej till vpk-förslaget om en produktion som är inriktad på och inrättad efter ekologiska, sociala och samhällsekonomiska intressen förlorar vi ytterligare tid.

Jag har svårt att kalla detta för annat än förhalning av ett arbete som ändå måste göras. De ansvariga skyggar för att ta tag i frågan om produktionens inriktning. Den blågula varianten av kapitalismen är så cementerad att det, med betänkandets text, finns utrymme för enbart "ett mera begränsat reformarbete" som aldrig kommer att tvinga fram den teknologi och processteknik som behövs utifrån ekologiska hänsyn.

Därför är det svårt att ta Birgitta Dahls vackra ord på allvar när hon inför Svenska renhållningsverksföreningens årsmöte i somras pläderade för en linje som är i samklang med miljörelsens och vpk:s krav. Birgitta Dahl sade: "För att uppnå våra miljökrav behöver vi på några strategiska områden radikalt byta system, med hjälp av genomtänkta omställningsplaner." Detta ställer miljöministern upp som en ny linje i jämförelse med det besvärande dagsläget i kemisamhället. Och hon upprörs tydligen också över situationen, för hon säger: "Ännu 1986 tillåter vi att nya produkter, som ger upphov till skadligt avfall, saluförs."

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vpk-reservation nr 3 om utgångspunkterna för naturresurslagen.

Så till frågan om det kommunala vetot, där en stark opinion stödd av bl. a. vpk i riksdagen nu kan glädja sig åt att bostadsutskottet är överens om att säga nej till regeringsförslaget om en uppluckring av det kommunala vetot. Det kommunala vetot kommer att ha samma innebörd som i dag.

Vetorätten har sedan den infördes 1972 använts i fyra fall. I ytterligare fall

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

har vetenskapen om rätten inneburit att starka folkliga opinioner på ett tidigt stadium har kunnat avstyra planer på vissa anläggningar inom en kommun. Riksdagsledamöter och andra partirepresentanter har verkligen pressats av miljöopinionen i denna fråga. För dem som i likhet med regeringen trott att det kommunala vetot inte varit folkligt förankrat måste detta vara en viktig lärdom. Motståndet mot försök till inskränkningar har utgått ifrån ett försvar för demokratin. Många kommuner har medverkat utifrån egna viktiga erfarenheter, som i Emmaboda, Nybro och Tanums kommuner. Risken för att inte kunna säga nej till byggandet av en slutförvaringsstation för atomsopor har varit *en* avgörande faktor. Många lokala aktionsgrupper mot provborrningar och atomavfallslagring har under åren organiserat ett aktivt motstånd. Jag vill gratulera dem alla, men nöjer mig med att nämna Rädda Kynnefjälls-gruppen som blivit riksbekant genom "kynnet som försätter berg" samt eldsjälarna Karl-Inge Åhäll, som använt all ledig tid till opinionsbildning och upplysning för att hindra att ett nationellt offerområde utses och att en kommun körs över i kärnavfallsfrågan. Vpk kan för sin del lova att vpk kommer att motsätta sig alla nya försök som eventuellt kommer att göras för att avrusta det kommunala vetot.

Så till frågan om totalförsvarets intressen. I vår partimotion om NRL vänder vi oss emot att totalförsvarets krav skall prioriteras, detta i all synnerhet som det bakom talet om totalförsvaret oftast gömmer sig rent militära intressen. Vpk är för ett starkt totalförsvaret, som stärker det civila samhällets motståndskraft och minskar sårbarheten vid kriser och krig. Vpk är emot det starka inflytande som det militära systemet skaffat sig inom samhällslivets många områden. Vi godtar inte den företrädesrätt som föreslås. För att ringa in de frågor som i utskottsbetänkandet rör totalförsvaret, där vpk har en helt annan uppfattning, har vi skrivit tre reservationer. Jag yrkar bifall till dessa, dvs. till reservationerna 4, 5 och 6.

I föreliggande lagförslag finns i tredje kapitlet en paragraf som innebär att mineralbrytning inom obrutna fjällområden kan tillåtas av regeringen, om särskilda skäl finns. Denna bestämmelse anser vi skall slopas. Om mineralbrytning i visst fall skall tillåtas av särskilda skäl är detta en fråga som jag anser måste underställas riksdagens prövning. Jag yrkar med detta bifall till reservation 7.

Herr talman! Hos de flesta finns det en stark längtan efter trygghet och ett bättre liv. Barn och ungdomar som väcks till insikt om vår tids stora miljöhot tappar ofta tron på de vuxna och framtiden. De känner lika starkt som vi vuxna att miljöförstörelsen skapat en allvarlig kris för mänskligheten. Jag är övertygad om att större framtidstro skulle ha förknippats med beslut som hade gått längre än betänkandet och förslaget om naturresurslag. Hoppet, herr talman, är en ännu starkare miljöopinion, om vi skall kunna rädda hotade älvsträckor, redan sjuka havsvikar och områden som kan komma att skövlas, om lyxiga väg- och broprojekt genomförs.

Anf. 127 OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Det politiska minnet är kort. Om man har missat den poängen, går det att lyssna på inläggen här i kväll. Här pratas det om att man skall spara Ammerån, Edånge, Råneälven, man skall spara älven här och

älven där, eftersom riksdagen skall respektera den opinion som finns på skilda håll.

Nu tycker jag att riksdagsledamöterna först och främst skall respektera riksdagen. Och riksdagen har sagt att vi skall ha en vattenplan, som gäller 3,8 TWh. Av dessa 3,8 TWh skall det vara möjligt att ta fram netto 2,5 TWh för att uppnå vattenkraftens andel av elförsörjningen, nämligen 66 TWh. Detta är riksdagens beslut.

När någon står i talarstolen här och håller ett tal till miljöministern och frågar hur hon kan göra så här och om hon inte bryr sig om vad folk säger ute i landet, vill jag framhålla för riksdagsledamöten i fråga: Miljöministern har ett uppdrag – hon skall verkställa de beslut som har fattats av riksdagen. Det är hennes och de andra statsrådets jobb, och ingenting annat.

Det pratas nu om Ammerån. Jag vill tala om för dem som är relativt nya i riksdagen att vi hade en vattenkraftsberedning. För tre år sedan lämnade vattenkraftsberedningen ett enhälligt förslag till regeringen. Det föreslogs att Ammerån skulle prövas för utbyggnad. Efter en kort tid började något parti vackla för att så småningom hoppa av. Vattenkraftsberedningen sade att vi skall låta Råneälven prövas för utbyggnad. Ända fram till 1985 har det funnits en stor majoritet i riksdagen för att pröva Råneälven för utbyggnad. Nu lär det på något underligt sätt bli underlag för något slags majoritet mot en utbyggnad av Råneälven. Vi hörde Knut Billing säga att det har kommit flödkräfter till Råneälven och att detta skulle vara ett motiv för moderaternas inställning att älven nu skall sparas. Då frågar jag Knut Billing: Menar moderata samlingspartiet att älven skall sparas, eller vad menar ni? Jag har här i min hand ett exempel på hur lösligt man ute i landet driver debatten om vattenkraften. Det gäller ett tal som Carl Bildt höll i Halmstad i oktober månad, närmare bestämt i början av oktober. Vad sade han då om Råneälven? Jo, han sade att moderaterna tillfälligt vill freda Råneälven, moderaterna säger nej till ett idiotstopp. "Avvecklas kärnkraften", sade Carl Bildt, "måste sannolikt Råneälven offras." Allt medan förväningen växer hos Knut Billing skall jag läsa en annan bit av samma anförande. Carl Bildt sade nämligen följande: "I Råneälven har Vattenfall de aktuella fallrättigheterna, vilket underlättar ett undantag från utbyggnad, men i längden går det inte att frikoppla Råneälven från diskussionen om kärnkraftens framtid." Då Vattenfall har fallrätten är det lättare att säga att Råneälven inte skall byggas ut.

Nu förstår jag debatten i Jämtland bättre. Jag måste medge att jag inte har kunnat förstå den riktigt tidigare. Det gällde förhållandet mellan Härkan och nedre Långan. Att det blev Härkan som skulle bli föremål för provning beror nu på att Härkan är privatägd, medan nedre Långan ägs av kommunerna Östersund, Åre och Krokoms. Därför skall den sparas. Det är tydligt att ägarskapet till fallrätten är avgörande för hur moderaterna tar ställning i dessa viktiga frågor.

När jag sitter i kammaren och hör riksdagsledamöter från talarstolen säga att vi skall inte bygga ut vattenkraften, vi skall skynda på med att avveckla kärnkraften och vi skall köpa nya TV-apparater som drar mindre ström än de apparater man har haft några år i hemmen, så undrar jag om denna församling är kvalificerad att ta ställning till dessa viktiga frågor, med så

många olika aspekter av energiförsörjningskaraktär och ekonomisk karaktär. Jag trodde att även om vi slopade middagsuppehållet skulle det finnas så mycken ork kvar att vi kunde hålla reda på vad det är för beslut som riksdagen har fattat och vad som är vägledande för regeringen samt från den utgångspunkten bestämma oss för vilka skäl vi kan ha att ändra uppfattning. Jag tycker i och för sig att det ibland kan finnas motiv för att ändra uppfattning, men om det blir en allmän regel att man skall göra på det sättet slår vi snart sönder det underlag för prövning av vattenkraften som vi har varit överens om att ha.

Jag skall ta ett exempel.

Jag gick ut och räknade på Siw Perssons reservationer, och jag upptäckte att jag har tappat bort någon av alla de vattensträckor som skulle undantas. Vad har nu Siw Persson lyckats få ihop rent matematiskt? Jo, hon har i sina reservationer under en kort stund i denna talarstol här i kväll fått ihop över 1 TWh av den vattenplan på 3,8 TWh som riksdagen har beslutat.

Då är naturligtvis frågan given: Hur skall Siw Persson ersätta denna terawattimme? Vad är det för vattendrag som skall prövas i stället? Det finns ju inget förslag från folkpartiet att vi skall undanröja riksdagsbeslutet om en vattenplan på 3,8 TWh.

Jag tycker att det måste finnas någon liten balans i vårt sätt att resonera. Vi befinner oss ju inte alltid ute i buskarna eller ute hos opinionsbildarna, som jag har den allra största respekt för och som jag har mycken kontakt med. Det måste ändå vara någon stil över det sätt på vilket riksdagen tar upp dessa frågor till debatt.

Jag vill anföra ytterligare ett exempel.

Vi har tagit ett beslut angående Ragunda kommun, som har uttalat att man inte *vill* förhandla med kraftbolagen BÅKAB och Krångede. Kommunen har gjort sitt ställningstagande på ett fullmäktigesammanträde den 13 maj i år.

Man undrar: Varför skall inte riksdagen respektera att man uppe i Ragunda kommun inte *vill* bygga ut överledningen? Varför skulle Ragunda tvingas att bygga ut? Det kommer över huvud taget inte att bli tal om detta, för riksdagen har aldrig och kommer aldrig att peka ut någon älv som skall byggas ut, för en prövning skall ju ske i vanlig ordning. Då tillmäter man Ragunda kommun så utomordentligt stor betydelse!

Men när det gäller Råneälven, där Bodens kommun och Gällivare kommun har sagt ja till utbyggnad, tänker man i rakt motsatt riktning. Där skall man inte bry sig om vad kommunerna säger. Det är ganska onödigt – därvidlag har man rätt att hysa en helt motsatt uppfattning.

Vad jag åsyftar, herr talman, är att vi väl åtminstone kan hjälpas åt att hålla litet styrelse på debatten om energiförsörjningen.

Det sitter så många i kammaren – det kunde naturligtvis ha varit fler här, men det sitter tillräckligt många – som har varit med om att ta basbesluten om energiförsörjningen. Nu tycker jag att ifall ni vill ändra på dessa beslut skall ni motionera och ge oss möjlighet att göra en ny prövning. Men börja inte säga till statsråden att de inte skall respektera och verkställa riksdagens beslut! Det är deras skyldighet att göra detta – det står faktiskt i deras arbetsinstruktion.

Anf. 128 KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Det är alldeles uppenbart att vad Oskar Lindkvist kommer ihåg av mitt anförande är att jag talade om Råneälven och att jag talade om flodkräftor. Men i övrigt tycks han inte ha hört eller uppmärksammat eller förstått vad jag sade.

Jag framhöll att *avgörande* för att vi kräver att Råneälven skall skyddas är att älven är den femte största i vårt land och att den har stor betydelse för rekreation och friluftsliv långt utanför Norrbotten. Eftersom det för närvarande är möjligt att avstå från utbyggnad av Råneälven plus de älvar och älvsträckor som redan i dag är undantagna, så vill vi även se till att det blir på detta sätt.

Det är viktigt för oss att få ett sådant beslut, eftersom det innebär att om behov icke uppstår kommer dessa älvar eller älvsträckor inte heller att utsättas för risken att bli exploaterade.

Jag menar att man inte i sammanhanget kan sätta in frågan om vattenkraftens utbyggnad och frågan om vilka älvar eller älvsträckor som skall bevaras utan att se det hela också i ett större energipolitiskt sammanhang. Där måste olika kraftkällor tas i beaktande – det är ofrånkomligt att se saken så. Då kan vid en avveckling av kärnkraften ingen älv anses vara undantagen.

När det slutligen gäller Oskar Lindkvists gliring med anledning av vad Carl Bildt anförde i ett miljöpolitiskt tal för några veckor sedan och frågan om Vattenfall, så vill jag göra klart för Oskar Lindkvist att vad vi säger i vår reservation och vad jag har poängterat här i kväll är att om riksdagen fattar ett beslut om att Råneälven skall undantas från prövning, så måste man vara medveten om och vara beredd att ta de ekonomiska konsekvenser ett sådant beslut kan innebära. Det är det hela och fulla budskapet. Och därmed, Oskar Lindkvist, torde jag ha gjort klart att vi följer den linje vi slagit in på tidigare, nämligen att till fullo ersätta ägare för förluster som samhällsbeslut kan innebära.

Anf. 129 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! När det först och främst gäller respekten för oss här i riksdagen och de beslut vi fattar, Oskar Lindkvist, vill jag säga att om vi inte lyssnar till de människor som valt oss och om vi inte tar vårt ansvar för – som i det här fallet – vår orörda natur, då är vi inte värda respekt.

I fråga om miljöministern vill jag betona att hon har *två* funktioner. Hon skall effektuera de beställningar som kommer från riksdagen, men hon skall också se till att miljöintressena tillvaratas i regeringen, så att det inte kommer förslag till riksdagen som är ett hot mot vår återstående orörda natur.

När det här förslaget antogs var det Ingvar Carlsson som hade etiketten miljöminister på sig. Det förbättrar ju inte saken. Men förslaget är alltså ett bevis för att man inte anser miljöbevarandet vara en fråga som har hög dignitet i vårt samhälle.

Och, Oskar Lindkvist, det finns inte så många anmärkningar att komma med om hur vi debatterar eller vad vi säger, att ni kan dölja att vad ni gör är att ni sviker i den här frågan. Ni kan aldrig för kommande generationer försvara att ni inte vill föra in de skyddsvärda älvsträckor, som vi nu debatterar, under naturresurslagen och ge dem ett skydd för all framtid.

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

Anf. 130 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Oskar Lindkvist sade i sin redovisning av vattenkraftsplanens innehåll att man skall tillföra netto 2,5 TWh för att uppnå vattenkraftens andel av energiförsörjningen, 66 TWh, och det är ju riktigt. Men samtidigt kan det finnas skäl att erinra om att vattenkraftsproduktionen förra året uppgick till 70,1 TWh. Jag bara nämner det som exempel på vilka möjligheter som ändå finns att få en ökad elproduktion utan några stora utbyggnader.

Sedan måste jag framhålla att jag är litet ledsen när Oskar Lindkvist raljerar och säger att någon här har sagt: Låt oss köpa nya TV-apparater! Jag tycker att det är litet dålig stil att raljera på det sättet. För att belysa de hushållningsmöjligheter som finns på olika områden plockade jag ut detta exempel – vad en ny TV-apparat drar i jämförelse med de gamla apparaterna. Jag anförde exempel på vad de stora älvarna skulle betyda när det gällde utbyggnad och talade om att de tillsammans bara skulle ge 0,5 TWh. I diskussionen skulle vi väl kunna bemöda oss om att vara litet sakligare i sådana här sammanhang. Jag tror inte att debatten vinner särskilt mycket på att man raljerar på det sätt som Oskar Lindkvist gjorde.

Jag har här det särskilda yttrandet från vpk:s representant i vattenkraftsberedningen med den alternativa vattenkraftsplan som han – Göran Bryntse – lade fram 1983. Det framgår där att vi har en alternativ plan beträffande vattenkraftsutbyggnaden som skulle ge 3 TWh. Vi har från vpk:s sida återkommit vid flera tillfällen med detaljerad redovisning beträffande vattenkraftsutbyggnaden med andra planer. Jag undanber mig, Oskar Lindkvist, fortsättningsvis påståenden om att vi från vpk:s sida inte skulle ha alternativ till vattenkraftsplanen.

Anf. 131 SIW PERSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag är verkligen förvånad över den mästrande tonen, Oskar Lindkvist. Men eftersom jag har respekt för varje individ och dennes åsikt så får naturligtvis Oskar Lindkvist agera som han vill. Det skulle vara främmande för mig att tala om hur andra människor skall uppträda i en debatt.

Oskar Lindkvist sade att jag hade tagit bort ett antal älvar, och han frågade hur jag skulle ha det med de 3,8 TWh som det här gäller. Nu är det faktiskt så – och det vet också Oskar Lindkvist – att beslutet i fråga fattades som majoritetsbeslut, och folkpartiet var inte med på det beslutet. Vi har alltså aldrig sagt att vi skall ha 3,8 TWh. Dessutom kan man genom effektivisering av gamla kraftstationer, genom hushållning med el och genom den tekniska utveckling, som är på gång, få mycket tillbaka.

När det gäller talet om 66 TWh är det faktiskt så – det vet Oskar Lindkvist också – att vissa beräkningar har visat att vi redan har 70 TWh.

I fråga om socialdemokraternas kamp för bättre miljö kan jag notera att det tydligen är bära Magnus Persson som talar om detta och inte Oskar Lindkvist.

Till sist, Oskar Lindkvist: Jag skäms verkligen inte över att jag lyssnar på mina uppdragsgivare, dvs. väljarna.

Anf. 132 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Nej, varför skulle Siw Persson skämmas över sin ställning hos väljarna? Om hon tvunget skall skämmas, så passar det bra att berätta för riksdagen vilken vattenplan som är lämplig att ha för att klara energiförsörjningen med vattenkraft. Jag begär ju att ni här i riksdagen skall ge besked om vad ni åsytar, och jag frågar Siw Persson: När den här terawattimmen har reserverats bort i talarstolen, var finns ersättningen när det gäller elförsörjningen med vattenkraft? Det kan väl åtminstone Siw Persson ge mig ett besked om.

Knut Billing skall jag ställa en motfråga till, för det är klart att jag lyssnade på hans anförande. Jag har alltid lyssnat på Knut Billing, för nästan alltid när Knut Billing talar är det svårt att acceptera särskilt mycket. Nu frågar jag: Vem skall man lita på i moderata samlingspartiet när det gäller Råneälven? Skall man lita på moderaterna i bostadsutskottet, eller skall man lita på partiledaren Carl Bildt? Skall vi lita på den som är för eller den som är emot? Skall vi lita på den som har Råneälven i reserv för den händelse den kan behövas om kärnkraften avvecklas? Det tror jag vore mycket intressant att veta.

Kerstin Ekman framhåller att Birgitta Dahl även är miljöminister, och så säger hon ordagrant: Birgitta Dahl skall också se till att det inte kommer förslag till riksdagen av denna omfattning.

Hur skall detta gå till? Skall miljöministern kolla alla motioner, interpellationer eller förslag som läggs fram, så att hon har godkänt dem innan de kommer till riksdagen? Är inte riksdagen kapabel att klara av de frågor som i sedvanlig ordning läggs fram för prövning i den här kammaren? Jag skulle vilja veta hur miljöministern skall utöva den censur som Kerstin Ekman är ute efter.

Jag trodde att jag gjorde Tore Claeson en tjänst genom att inte nämna vem det var som talade om radioapparaterna. Jag anser nämligen att detta är en fråga av en helt annan storleksordning, och jag tyckte att Tore Claeson litet lätt sinnigt kastade fram sitt exempel i en sådan här viktig debatt.

Anf. 133 KNUT BILLING (m) replik:

Herr talman! Oskar Lindkvist frågar mig vem man skall lita på hos moderaterna när det gäller bevarande av Råneälven. Svaret är, Oskar Lindkvist, att man skall lita på alla moderata riksdagsmän när det gäller att bevara Råneälven. Däremot skall man inte lita på Oskar Lindkvist och socialdemokraterna.

Anf. 134 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! Nu är väl Oskar Lindkvist verkligen ute på hal is. Jag trodde faktiskt att det var ett regeringsförslag, som vi hade fått ett betänkande över från bostadsutskottet, som vi nu behandlar. Tror Oskar Lindkvist att det är han som sitter och bestämmer och lägger fram förslagen och att de inte kommer någon annanstans ifrån? Under motionstiden gör man så, men inte när det gäller lagförslag.

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

Anf. 135 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Oskar Lindkvist sade inte särskilt mycket tidigare beträffande Råneälven, trots att Magnus Persson ett par gånger annonserade att Oskar Lindkvist verkligen skulle redogöra för den frågan.

Jag kanske kan bidra med något beträffande Råneälven, om jag säger att alla vattenkraftsutbyggnader ger en ökad försurning av älvarna och en urlakning av kvicksilver i vattnet. Det visar bl. a. kanadensiska och finska undersökningar som har gjorts ganska nyligen. I Råneälven skulle t. ex. en utbyggnad kunna betyda svartlistning av vattendraget på långa sträckor på grund av kvicksilver. Dessutom kunde det bli svår syrebrist i det stora konstgjorda magasinet med fiskdöd som följd, om man skulle realisera de utbyggnadsplaner som finns. Försurningen av våra vatten gör att älvarna i dag är ännu viktigare att bevara, inte minst som genbanker och referensområden.

Det är naturligtvis svårt, Oskar Lindkvist, att i en sådan här debatt vara så exakt och ta sådana exempel att man tillfredsställer alla människor. Jag valde exemplet med TV-apparaterna därför att jag trodde att det var ett exempel som de flesta människor väl kunde känna igen, eftersom de flesta har TV. Och jag gjorde det uteslutande för att belysa de stora möjligheter som finns när det gäller olika hushållningsåtgärder och energibesparingar som kan vidtas inom industrins processer och tillverkningar av olika produkter.

Anf. 136 SIW PERSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag gav faktiskt ett besked till Oskar Lindkvist. Socialdemokraternas vattenplan tycker jag att han och hans kamrater själva får fylla ut. Ni fastställer genom majoritetsbeslut 3,8 TWh och vi vill ha 3 TWh. Där har vi förresten en skillnad på 0,8 TWh och de andra 0,2 TWh tror jag inte att det skall vara så fruktansvärt svårt att hitta, om vi nu skall diskutera det här. Det är väl bara så, Oskar Lindkvist, att det går bra att höra vad man vill.

Anf. 137 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Nu har vi fått höra att Siw Persson inte har någonting att meddela när det gäller vilket underlag folkpartiet har för vattenplanen. Det är väldigt viktigt att veta. Då kan man ju från folkpartiets sida prata hipp som happ, för då är man inte bunden av något ansvar i riksdagssammanhang. Jag hävdar att vi skall ta ansvar för de beslut vi fattar i riksdagen. Tar vi inte ansvar för dem, skall vi i första hand se till att få riksdagen att ändra de beslut vi inte tycker om. Så anser jag att det är rimligt att vi arbetar.

Knut Billing gav mig ett klassiskt svar. Vem litar man på i moderata samlingspartiet? Jo, man litar på de moderata riksdagsledamöterna. Då måste jag fråga: Vem skall vi lita på när det gäller Råneälven: riksdagsmannen Carl Bildt eller riksdagsmannen Knut Billing? Den frågan kanske kan besvaras i ett lämpligt sammanhang.

Kerstin Ekman hänvisar till att det här förslaget kommer från regeringen och naturligtvis från Birgitta Dahl, som tillhör regeringskretsen. Inom riksdagen har 1984 och 1985 funnits en mycket kraftig majoritet för att låta pröva Råneälven för utbyggnad. 1986 svänger helt plötsligt både centerpartiet och moderata samlingspartiet. Då får ni väl anmäla till regeringen när ni

har för avsikt att ändra uppfattning, så att den kan väga in det i de förslag den ämnar förelägga riksdagen. Dessa hastiga förändringar av uppfattningarna är inte till någon enda fördel, om man vill åstadkomma en balanserad debatt om energiförsörjningen.

Tore Claeson vill jag bara fråga: Vad är det som har inträffat uppe i Norrbotten sedan 1984 och 1985 som motiverar dessa svängningar? Om vi börjar svänga oss efter hand som svängningarna sker ute i landet, då får vi aldrig någon plan av vilket slag det vara månne. Mitt ärende här har inte varit något annat än att införa litet moral i den politiska debatten, åtminstone när vi befinner oss i riksdagen.

Herr talman! Jag hoppas att vi bygger ut vattenkraften i så liten omfattning som möjligt, eftersom jag är motståndare till utbyggnad. Men jag är också anhängare av de beslut som riksdagen har fattat.

Talmannen anmälde att Siw Persson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 138 MARGARETA GARD (m):

Herr talman! I förslaget till ny naturresurslag har en tredjedel av Sveriges areal klassats som riksintresse. Till detta kommer områden som länsstyrelser och kommuner anser vara av riksintresse. Ambitionen hos politiker och tjänstemän är stor på det här området. Man vill gärna visa upp att regionen har stora naturvärden.

För att belysa hur begreppet riksintresse breder ut sig vill jag som exempel nämna hur det ligger till i mitt eget län, Kopparbergs län.

Det förslag som förelagts länsstyrelsens styrelse omfattar 142 objekt som är av riksintresse för naturvärden. Av de 142 objekten är 66 gamla eller delar av gamla objekt. 76 föreslås tillkomma och 11 gamla föreslås utgå. Man anser också att ytterligare två bör kunna bli av riksintresse. Alltså har 65 nya områden tillkommit med anledning av NRL.

Enligt tidningsuppgifter diskuteras nu inom länsstyrelsen huruvida Vasaloppet är ett riksintresse eller ej.

Med det vida innehåll som begreppet riksintresse fått urholkas begreppets innebörd. Men det kan också ge upphov till betydande inskränkningar i verksamheter som är nödvändiga för samhällets utveckling. Fortsätter detta läses stora områden upp med restriktioner.

Betydligt mera stringent uttrycktes begreppet riksintresse i den fysiska riksplaneringen, där det formulerades på följande sätt:

De riktlinjer som nu bör fastställas för den fysiska riksplaneringen bör ta sikte på sådana naturtillgångar där riksmyndigheterna och den stora allmänhetens intresse har stor tyngd. Det gäller just kusterna, fjällvärlden och vissa vattendrag.

I en motion har vi hävdatt att det inom en inte alltför avlägsen tid kommer att bli nödvändigt att på ett mera avgränsat sätt fastslå vad som är av riksintresse. I annat fall kommer begreppet att förlora sin innebörd.

Skogsindustrin har också hävdatt att skogsbruket skall klassas som riksintresse. Skulle så ske, kommer dels så gott som hela Sveriges areal att

vara av riksintresse, dels skogsbruket att underställas länsstyrelsens prövning vid varje förändring av verksamhetens inriktning. Låt oss i stället, herr talman, se till att ge de områden som är unika till sin karaktär ett verkligt skydd, till gagn för vår och kommande generationer.

Anf. 139 BRITTA SUNDIN (s):

Herr talman! I 4 kap. naturresurslagen finns bestämmelser om att vissa industrianläggningar inte får utföras utan tillstånd av regeringen. Dessa bestämmelser finns i dag i 136 a § i byggnadslagen. Syftet med dessa är att regeringen vid en allsidig prövning på ett övergripande sätt skall kunna sammanväga olika synpunkter av bl. a. miljömässiga, arbetsmarknadspolitiska och regionalpolitiska skäl.

I reservation 22 har centern tagit upp frågan om prövningsskyldigheten när det gäller anläggningar där träfiberråvara förbrukas. Man menar att en sådan prövning inte är nödvändig och att prövningsskyldigheten bör upphöra. Så anser också moderaterna i sin reservation 1, men de har hårdare motivering.

Bestämmelsen om prövningen av dessa anläggningar infördes 1975. Bestämmelserna har sedan kompletterats och ändrats i syfte att förenkla handläggningsordningen. Prövningen kom till för att säkerställa skogsindustrins råvarubehov i ett långsiktigt perspektiv. Risk för konkurrerande intressen kunde inte uteslutas.

Eftersom jag själv kommer från ett skogslän, Västernorrland, där skogsindustrin har mycket stor betydelse, är jag angelägen att framhålla betydelsen av att skogsindustrin får sitt råvarubehov tillgodosett. Och där har jag inte den tilltro till marknadskrafterna som moderaterna talar om i sin reservation.

Nu finns det, som Kjell A. Mattsson tidigare sagt, i föreliggande förslag inga regler om regeringsprövning av träfiberråvara. Det pågår för närvarande en beredning i regeringskansliet. I motsats till Kjell A. Mattsson ser jag fram emot och förväntar mig ett lagförslag under våren 1987.

Med hänvisning till detta yrkar jag avslag på reservation 22.

I reservation 23 föreslår centern ett system för miljökonsekvensbeskrivningar och i reservation 24 ett system med naturresursräkenskaper. För att reglerna i naturresurslagen skall få avsedd verkan krävs ett väl utvecklat system för kunskapsförsörjning. En nära samverkan måste ske mellan kommuner och länsstyrelse, där man kan utnyttja det material som finns hos centrala myndigheter samt hos lokala och regionala specialiserade organ.

Den som i dag söker tillstånd till ett exploateringsföretag måste också belysa verkningarna av företaget på ett sådant sätt, att förutsättningarna för tillstånd kan bedömas. Prövningsmyndigheten inhämtar därefter material från berörda myndigheter, sakägare och andra intressenter och kan också begära ytterligare utredningar, om det anses nödvändigt för att avgöra ärendet. En sådan utredning skall normalt bekostas av den sökande.

Erfarenheterna från den här modellen är goda, varför det enligt utskottsmajoriteten inte finns någon anledning att i dag ändra den. Grundsynen i det förslag som vi nu behandlar andas miljöhänsyn och miljöbevarande.

Utskottsmajoriteten förutsätter att regeringen vidtar de åtgärder och väger in de bedömningar som erfordras för att belysa den miljöpåverkan som

kan bli följden av vissa etableringar. Därför behövs inte heller något nytt system för naturresursräkenskaper.

Jag yrkar avslag, herr talman, på reservationerna 23 och 24 och bifall till utskottets hemställan i motsvarande del.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

Anf. 140 ERIK HOLMKVIST (m):

Herr talman! Det här inlägget kommer att gälla Råne älv. Få frågor under de senaste åren har så upprört folkopinionen i vårt land som planerna på att bygga ut Råne älv. Låt mig få redovisa några i den långa raden av organisationer som står bakom motståndet mot utbyggnad av Råne älv: Samtliga byalag i älvdalen, Norrbottens yrkesfiskare, Svenska naturskyddsföreningen, naturvårdsverket genom Valfrid Paulsson, Ornitologiska föreningen, Gällivare skogssamebyar, Svenska samers riksförbund, Norrbottens husmodersförbund, sportfiskarna i Norrbotten, Svenska sportfiskeförbundet, Historiska museet genom Olof Isaksson. Älvräddarna samt samtliga partier i riksdagen förutom socialdemokraterna. Det är således en näst intill total uppslutning i arbetet med att rädda en värdefull och unik älvdal från skövling.

Vem är då för en utbyggnad? Jo, socialdemokraterna i riksdagen. I Norrbotten, herr talman, är socialdemokraterna kluvna och har talat med kluven tunga i debatten om Råne älv alltsedan debatten tog fart för nu ett år sedan. I övrigt har bara några spridda röster hörts för, någon här och någon där.

Sysselsättningsskäl, som socialdemokraterna då och då fört fram som argument för en utbyggnad, får aldrig bli så starka att vi tar i anspråk orörda älvar. Ett så kortsiktigt agerande – jag kan gärna säga baggböleri – får aldrig ges genomslag i debatten. Jag beklagar socialdemokratin härvidlag.

Knut Billing och Bertil Danielsson har väl fört partiets talan i sakfrågorna. I mitt inlägg här i kväll, herr talman, vill jag göra mig till tolk för alla de människor som i brev eller per telefon ytterst angeläget önskat att få behålla sin unika och värdefulla älv, som är en del av livsmönstret i vår del av vårt land.

Att säga nej till en utbyggnad av en älv är att säga ja till bevarandet av ett stycke unik och levande natur som eljest för all framtid skulle gå förlorad. Det här kanske skulle ha sagts tidigare i debatten. Råne älv är den femte i storlek av Sveriges kvarvarande älvar som inte är utbyggda. Älven utgör ett helt orört ekologiskt system och är hela 22 mil lång.

Råne älv är synnerligen olämplig som kraftproducent på grund av att den har långsluttande stränder och få sjöar. Det krävs mycket av många torrläggningar och stora överdämda markområden för att energi skall kunna utvinnas. 4–5 mil kommer att torrläggas och ca 2 400 hektar att dränkas, om älven byggs ut. Skadorna blir alltså mycket stora i förhållande till den utvunna energimängden, som endast kommer att uppgå till 0,25 TWh. Kostnaden för utbyggnaden blir mycket hög, ca 1 100 milj. kr.

Råne älv är klassad som ett riksintresse ur geovetenskaplig synpunkt på

sträckan Degerselet-havet med bl. a. unika moränområden. Kring älven finns också flera sällsynta växter, som fackelblomster och brakved. Vegetationen är vidare på många områden ovanligt rik inte minst inom de låglänta områden som kommer att överdämmas.

Faunan vid Råne älv är mycket artrik. Här finns en rad sällsynta arter. Flera mycket viktiga fågelområden finns längs älven, bl. a. vid det blivande dämningmagasinet i Muorka. Vid Råne älv finns bl. a. följande arter: salskrake, svarttärna, bläsand, smalnäbbad simsnäppa, brushane, enkelbeckasin, dvärgbeckasin, trana, kungsörn, ormråk, jorduggla, slaguggla, blå kärrhök, brun kärrhök, hökuggla och fjällvråk. Dessutom kan nämnas ett våtmarksområde, Gallaträsket vid Mårdselet, som har gott om tranor. Vid Råneälven finns också björn.

En stor del av Råneälven från Mårdselet och ner till havet är skyddad enligt naturvårdslagets 19 § på grund av den värdefulla landskapsbilden. Det gäller bl. a. sträckan Mårdselet-Klingesel och vid Lillåholm, där den stora kanalen från kraftverksbygget skall grävas.

Råneälven är en mycket bra laxälv med ovanligt stora områden lämpade för laxreproduktion. De bästa områdena för detta ligger inom det blivande magasinet i Muorka och på den långa torrläggingssträckan nedanför Mårdselet. Älven har i undersökningar också klassats högt ur sportfiskesympunkt.

Enligt av fiskeriintendenten nyligen gjorda undersökningar kan Råneälven producera hela 30 ton lax per år. Detta är betydligt mer än som tidigare antagits och som legat till grund för tidigare klassning.

Den speciella Råneälvs laxen har betydande genetiskt värde när det gäller möjligheterna att bibehålla en livskraftig laxstam i Östersjön. Detta beror bl. a. på den stora reproduktionsförmåga som Råneälven har. Råneälvs laxen vandrar mycket långt upp i älven och har sina viktiga lekområden ovanför Mårdselet. Varje kilo sportfiskefångad lax ger enligt fiskeristyrelsens undersökningar ca 900 kr. tillbaka till bygden.

I Råneälven finns också en livskraftig havsöringsstam, som inte minst för sportfisket är viktig.

Råneälvs siken är Sveriges förnämsta säger yi, och den är den största havsvandrande sikarten. Den är mycket betydelsefull inte minst som avelsfisk för inplantering i andra vattendrag runt om i landet. Det fångas i medeltal hela 40–50 ton per år och vissa år upp till 70 ton. Sikfiske är därmed en mycket betydelsefull binäring för många familjer längs älven.

Råneälven är ett av vårt lands allra bästa harrfiskevatten och är vida känd för detta fina fiske. Den har också en mycket fin stam av öring.

Råneälven är ett av de bästa kräftfiskevattnen i Norden, och kräftan i älven är dessutom helt fri från sjukdomar. Varje år fångas här över 20 000 kräftor på fyra dagar. Kräftan är mycket känslig för försurning och tål bara små sänkningar av pH-värdet. Genom de stora överdämningarna av myrområden kommer Råneälvens vatten att försuras kraftigt. Detta kommer att slå ut kräftbestånden på mycket kort tid.

Finska undersökningar av sådana magasin som i Råneälven visar på en kraftig urlakning av tungmetaller, främst kvicksilver, och en kraftig försurning. Liknande erfarenheter finns från Canada och de stora magasinerna där.

Urlakningen har varit så kraftig att vattendragen blivit svartlistade och fisken otjänlig som människoföda. Undersökningar av magasin i Gideälven visar på samma sak.

Flodpärlmusslan har en av sina bästa lokaler i Sverige i Råneälven, och pärlfisket var tidigare en viktig binäring i älv dalen. Nu är flodpärlmusslan fridlyst.

Råneälven är bland de viktigaste områdena för skydd för uttern i vårt land. Uttern förekommer i hela älv dalen, ända från havet och långt upp i källorna ovanför Muorka. Den finns också i biflödena Sörlillån, som kommer att torrläggas, och Norrlillån. Sverige har i internationella avtal förbundit sig att skydda denna djurart och dess miljö.

Råneälven ligger mitt i ett skogsrenskötselområde. Markerna runt älven är därför mycket viktiga för renskötseln. Detta gäller inte minst de stora myrområden som kommer att överdämmas av magasinerna. En utbyggnad kommer också att orsaka mycket stora skador på flyttningsleder och allvarligt skada Gällivare samebyars möjligheter att bedriva en rationell renskötsel. Ett 30-tal familjer är beroende av en fungerande renskötsel.

Stora skogsområden kommer att överdämmas och enligt beräkningar i Ekströmska utredningen medföra att 15–20 arbetstillfällen direkt går förlorade, och det för all framtid.

Råneälven har stor betydelse ur rekreationssynpunkt på grund av sin orördhet och sin närhet till stora befolkningscentra. Detta visar sig också i den omfattande sportstugebebyggelsen som finns längs älven.

Herr talman! Jag beklagar socialdemokraternas mening att alla problem i Norrlandslänen bara går att lösa med mer pengar, mer grus och betong tippat i orörda älvar. Socialdemokraternas ambitioner har ju under åren varit att bygga ut allt som går att bygga ut – av sysselsättningsskäl.

Människor i Norrlandslänen behöver inte total exploatering i sina stråvan den att kunna få leva kvar i sin hembygd. Lika viktigt är att vi får bibehålla vår orörda natur, som är en del av vårt sätt att leva.

Jag yrkar bifall till de moderata reservationer som är fogade till betänkandet.

Anf. 141 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Ett enhälligt utskott föreslår i det betänkande som riksdagen nu behandlar bifall till regeringens förslag om att vattenkraftverk ej får byggas samt att vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål ej får utföras bl. a. inom Vindelälvens vattenområde.

I en motion i anslutning till nämnda proposition har jag och Roland Brännström föreslagit att ett biflöde inom Vindelälvens vattenområde, nämligen Laisan, skulle undantas. Den främsta anledningen till detta vårt förslag är att tillförsäkra en fortsatt drift av malmfyndigheten i Laisvall i Arjeplogs kommun i Norrbottens län. Denna fyndighet är belägen på ömse sidor av Laisälven. Brytningen av fyndigheten befinner sig för närvarande i ett slutskede, eftersom den geologiska livslängden med nuvarande produktionsvolym förväntas upphöra om ca 20 år.

Erfarenheterna från tidigare gruvnedläggningar visar att den ekonomiska livslängden för en gruva är betydligt kortare än den geologiska, varför man

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

har all anledning att befara att en nedläggning av Laisvallgruvan icke ligger så fjärran i tiden som 20 år.

En nedläggning av Laisvallgruvan kommer för den berörda kommunen Arjeplog att medföra katastrofala konsekvenser. Så gott som samtliga industrisysselsatta i kommunen är direkt eller indirekt beroende av sysselsättningen i gruvan.

Laisvallgruvan är således ur sysselsättningsynpunkt viktigare för Arjeplogs kommun än vad exempelvis SSAB är för Luleå, Borlänge och Oxelösund eller exempelvis vad Volvo är för Göteborg och andra orter. Gruvan är också viktig när det gäller sysselsättningstillfällen inom andra områden, inte minst vid Rönnskärsverken i Skellefteå, där malmen slutförädlas. Omfattande arbeten pågår för att såväl på kort som på lång sikt tillförsäkra fortsatt existens av gruvverksamheten i Arjeplog.

Av de långsiktiga åtgärderna utgör ett tillvaratagande av mineraliseringen under Laisälvens botten en av de mest intressanta. Detta skulle då ske genom dagbrottsbrytning och en förbiledning av älven vid sidan av dagbrottet. Man skulle alltså flytta älvfåran. Genom de beräkningar som gjorts har detta projekt på grund av de kostnadskrävande insatserna visat sig vara föga ekonomiskt försvarbart. Ett annat alternativ har därför aktualiserats, nämligen ett överledande av en del – jag vill betona *en del* – av Laisälvens vatten till Skellefteälven.

En sådan överledning skulle förutom att den förlängde gruvdriften med minst ett tiotal år och därmed ge åtskilliga byggjobb under lika lång period även ge ett icke föraktligt energitillskott till låg kostnad. Detta skulle ske med en liten påverkan på miljön. Vi har i motionen ansett att en samhällsekonomisk kalkyl kan motivera en kombination av överledning och fortsatt gruvbrytning.

Med fyra rader i betänkandet avvisar bostadsutskottet vår motion med motiveringen att man har förståelse för motionärernas ambitioner att tillskapa sysselsättning i Norrbottens län men att intresset av att bevara Vindelälven väger tyngre.

Vår ambition var att slå vakt om befintliga sysselsättningstillfällen. Vår ambition är också att bevara Vindelälven, ty en överledning av en del av Laisälvens vatten hade knappast varit märkbar i Vindelälven. Detta hade ett närmare studium kunnat visa.

Herr talman! Låt mig deklarerat att det beslut som riksdagen nu kommer att fatta rimmar illa med vad industriministern sagt i debatter om regionalpolitiken. Han har vid ett flertal tillfällen hävdade att regionalpolitiken inte ensam kan ta ansvaret för att vi skall kunna uppnå en balanserad regional utveckling och skapa likvärdiga förutsättningar för befolkning och näringsliv i alla delar av vårt land. Han har hävdade att det är helt orimligt att begära att man med regionalpolitiska insatser skall kunna reparera vad andra politikområden eventuellt ställt till med. Andra politikområden har ett ansvar för att vi skall uppnå en balanserad regional utveckling.

Jag har inget yrkande i anslutning till vår motion, men jag vill uttala en förhoppning om att riksdagen är beredd att positivt pröva åtgärder som kommer att bli nödvändiga, eller egentligen redan nu är nödvändiga, för denna hårt prövade bygd. Detta verifieras också av länsarbetsnämnden i

länet som i sin rapport om arbetsmarknadsutsikterna inför den kommande vintern säger – på grund av planerade nedskärningar av antalet anställda i gruvan i Laisvall – att möjligheterna att skapa nya arbetstillfällen i Arjeplog bedöms som mycket begränsade om ej särskilda insatser vidtas.

Avslutningsvis tänkte jag något beröra mineralbrytningen inom de obrutna fjällområdena. Vissa reservationer i betänkandet som berör denna skulle, om de antogs av riksdagen, omöjliggöra all mineralprospektering inom dessa områden.

För närvarande är det endast om mycket starka samhällsintressen talar för gruvdrift inom de obrutna fjällområdena som gruvdrift kan medges. Detta föreslås gälla även fortsättningsvis. En förutsättning är dock att brytningen genomförs på ett sådant sätt att områdets tillgänglighet ej ökar väsentligt och att skadan från natursynpunkt blir liten. Prospektering kan dock bedrivas inom huvuddelen av området. Prospektering är dock en långsiktig och mycket kostnadskrävande verksamhet. De begränsningar som nu finns inom de obrutna fjällområdena gör att gruvföretagen inte är beredda att starta stora dyrbara prospekteringsprojekt inom dessa områden. Även om undersökningarna är lyckosamma och resulterar i nyfynd av normalt brytvärda malmer är risken påtaglig att tillstånd för brytning ej medges.

Ungefär hälften av den ur prospekteringssynpunkt intressanta berggrunden i t. ex. Kiruna kommun ligger inom de obrutna fjällområdena. De fynd som hittills gjorts tyder på att malmpotentialen är hög inom dessa områden. Det är av vitalt intresse för sysselsättningen i Norrbotten att nya fyndigheter kan hittas och tas i drift. Jag hade därför gärna sett att en översyn hade gjorts av de restriktioner som finns för gruvbrytning inom de obrutna fjällområdena för att därigenom få till stånd en aktivare prospektering inom dessa områden. Vidare bör man klarare än nu precisera de villkor man ställer på gruvföretagen och inte ange dem i allmänna ordalag.

Om villkor av olika slag även framdeles skall finnas bör statliga stöd ges till de företag som har så goda idéer och uppslag att de vill genomföra prospekteringskampanjer inom de obrutna fjällområdena. Det här är en konsekvens om man önskar att både bibehålla speciella villkor för gruvbrytning och samtidigt få dessa områden undersökta ur malmgeologisk synpunkt.

Herr talman! Enligt mitt förmenande finns det inget annat län där det föreligger så stora områden som är belagda med olika former av restriktioner som Norrbottens län och då speciellt fjällkommunerna.

När man passerar kommungränsen till dessa fjällkommuner kommer man snart till den s. k. odlingsgränsen med dess restriktioner. Efter det kommer man till den s. k. skogsodlingsgränsen med dess restriktioner. Nästa gräns är gränsen för de s. k. obrutna fjällområdena innan man når norska gränsen. Därutöver har man gränser för naturreservat och nationalparker med allt vad det innebär. Frågan är därför: När passerar man toleransgränsen med alla dessa gränser?

Anf. 142 KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag har inte tänkt beröra några enskilda områden, utan jag skall några minuter uppehålla mig vid principerna kring naturresurslagen, dvs. jag skall litet grand motivera varför det behövs en naturresurslag. Jag

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

skall tala om varför det föreliggande förslaget egentligen borde avvisas men även varför jag ändå tycker att förslaget skall antas.

Varför behövs det egentligen en naturresurslag? Jag har den uppfattningen att det är nödvändigt att reglera förhållandet mellan människa och natur. Vi som lever i dag tillhör den första generation som verkligen kan hota naturen. Vi är de första som har kunskap, ekonomi och teknik för att överskrida naturens toleransgränser. Därför är det angeläget att man så småningom antar en mer ekologisk grundsyn, dvs. en helhetssyn på förhållandet mellan natur, människa och samhälle.

Vad innebär en sådan ekologisk grundsyn? Bl. a. innebär den att vi måste hushålla med naturresurser. Detta hushållningsmål har tre olika aspekter. Den ena är försörjningsaspekten. Om naturtillgångarna skall räcka till alla människor krävs det hushållning.

Den andra aspekten är uthållighetsaspekten. Vi måste i dag, när vi utnyttjar naturresurserna, ta hänsyn till kommande generationer som också har behov av samma naturresurser och kanske, eller snarare alldeles säkert, ett ännu större behov av dessa resurser.

Den tredje aspekten är de negativa sidoeffekterna, eller miljöeffekterna, vid utnyttjande av naturen och naturresurserna. De uppstår både vid utvinnandet av naturresurserna, vid omvandlingen av dem, vid användningen av dem, och vid resthanteringen av det som blir över. Man måste komma ihåg att det inte bara är avfallet i samband med produktion eller utvinning som innebär miljöproblem, utan det är också innehållet i de s. k. nyttigheterna som vi producerar som så småningom hamnar på soptippen.

Jag kommer då till frågan: Är det förslag som föreligger det som behövs? Svaret är egentligen ganska entydigt – det är det inte. Det finns flera argument mot att anta en naturresurslag av den form som vi har framför oss på bordet i dag. Detta beror bl. a. på att det föreliggande förslaget till naturresurslag i stora stycken innebär en framskrivning av den fysiska riksplaneringen, låt vara inte fullt så mycket som man från moderater och folkpartister kräver att det skulle vara. De har i sina reservationer framfört synpunkten att det skulle räcka med en fysisk riksplanering. Men även lagförslaget har naturligtvis den här typen av brister. Detta framgår väldigt tydligt om man läser 2 kap. 1 §. Där står det: "Mark- och vattenområden skall användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Företråde skall ges sådan användning som medför en från allmän synpunkt god hushållning."

Detta innebär bristande helhetssyn. Det är alltså en sektorsyn och man skulle kunna ge lagen ett annat namn utan att ändra på bokstäverna och kalla dem för naturrevirlag i stället för naturresurslag.

Jag skulle önska att den formulering som fanns med i naturresurs- och miljökommitténs betänkande för några år sedan hade återfunnits här i stället. Jag skall läsa litet ur det betänkandet. Där står på ett ställe: "Sambanden mellan olika ekosystem och de biogeokemiska kretsloppen är komplexa. Påverkan och förödelse av ett system eller ett kretslopp kan ge påverkan på andra system och därmed omintetgöra eller försvåra åtgärder inom ett helt annat fält av naturresurspolitiken. Sådana samband skulle

kunna beaktas bättre om en samlad bedömning kunde göras. En och samma naturresurs har ofta olika egenskaper. Vidare har olika naturresurser ofta liknande egenskaper. Ett och samma behov, exempelvis uppvärmning, råvarubehovet i industrin, byggverksamheten m. m. kan därför ofta tillfredsställas genom bruk av flera olika naturresurser eller en kombination av dessa. Flera behov kan också täckas genom bruk av en och samma naturresurs. Nyttjande av naturresurser inom en sektor för ett behov kan påverka tillgängligheten inom en annan sektor för ett annat behov. Eventuella ingrepp i naturresurshanteringen inom en sektor får följaktligen konsekvenser för naturresurshanteringen i andra sektorer.”

Om man fortsätter att studera andra kapitlet finner man att förslaget inte ser till helheten. I stället försöker man i det kapitlet att dela in landet i olika riksintressen som bör skyddas från andra åtgärder än dem som det här intresset motiverar. Detta är naturligtvis egentligen orimligt på sikt. De stora miljöhoten – försurning, förgiftning, klimatförändringar – rättar sig inte efter stoppgränser som innebär att man säger att detta område är skyddat mot den eller den åtgärden. I stället är det vårt sätt att utnyttja naturen – då vi bedriver skogsbruk, jordbruk eller mineralhantering, då vi utvinner och, som vi kallar det, förädlar råvarorna – som innebär stora ingrepp i ekosystemen.

I detta sammanhang vill jag anknyta till jordbruksutskottets yttrande över naturresurslagen. Utskottet har tagit upp frågorna om skogsbruket och jordbruket och påpekar att det finns tillräckliga skäl att utöver vad som görs i propositionen betona vikten av att vederbörlig hänsyn inom ramen för ett decentraliserat synsätt tas till jord- och skogsbrukens intressen och att så långt möjligt näringarnas berättigade intressen kan tillgodoses. För att ge uttryck åt det ytterligare motiv som bör vägleda lagstiftningen i denna del bör ett nytt första stycke införas i andra kapitlets fjärde paragraf. Detta stycke bör ges följande lydelse: ”Jord- och skogsbruk är näringar av nationell betydelse.”

Jag tycker att ett sådant tillägg är angeläget, för det visar att man från såväl jordbruksutskottet som bostadsutskottet har sett det nödvändigt att betona vikten av de två näringar som förvaltar den största delen av ytan i Sveriges land.

Jag har nu tagit upp förbättringar som gjorts i lagförslaget, och jag sade tidigare att jag tänkte avsluta med en kommentar till varför jag ändå änser att lagförslaget bör antas. Det viktigaste skälet till detta är portalparagrafen i lagen. Den lyder efter den ändring som har gjorts och som har diskuterats i både jordbruksutskottet och bostadsutskottet så här:

”Marken, vattnet och den fysiska miljön i övrigt skall användas så att en från ekologisk, social och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning främjas.”

Här kommer alltså ordet långsiktigt med, och det är angeläget. Det är ju när man ser detta långsiktigt som ekologi och ekonomi blir samma sak. Jag ser alltså portalparagrafen som väl överensstämmande med de synpunkter jag inledningsvis hade om varför vi behöver en naturresurslag. Det är min förhoppning att vi då vi antar lagen med denna inriktning, men också med de brister som naturligtvis finns, skall så småningom kunna komma närmare en naturresurslagstiftning som bygger på en ekologisk grundsyn.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis yrka bifall till reservationerna 23 och 24 om miljökonsekvensbeskrivningar och naturresursräkenskaper. Genom att bifalla dem kan man förbättra detta betänkande i viss omfattning. Dessutom vill jag yrka bifall till hemställan i betänkandet så när som på de punkter där centerpartiet har medverkat till reservationer.

Anf. 143 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! I det betänkande vi nu behandlar ingår bl. a. kravet på att Råneälven skall innefattas i naturresurslagen och inte byggas ut.

Sedan tidigare riksdagsbeslut är ett flertal Norrbottensälvar undantagna från utbyggnad. Om nu även Råneälven skulle tillföras denna grupp, skulle detta komma att innebära att fyra av Norrbottens fem älvar omfattas av restriktioner som omöjliggör utbyggnad i någon form.

När det gäller Råneälven och dess utbyggnad har det tidigare när riksdagen behandlat frågan såväl 1984 som 1985 funnits en majoritet för utbyggnad, men sedan dess har folkpartiet, centern och moderaterna svängt åtskilliga gånger, vilket reservationerna i betänkandet också vittnar om.

Debatten om älvens utbyggnad eller ej har varit ovanlig på flera sätt, inte minst därför att de aktiva lantbrukarna i älv dalen är för en utbyggnad, något som understryks av att älv dalens LRF-förening i sitt remissvar tillstyrkt en utbyggnad. Bakgrunden till detta ställningstagande är bl. a. att stora landområden översvämmas varje år och åstadkommer avsevärda problem för lantbruket. Exempelvis blir vägarna i vissa områden i älv dalen obrukbara under stora delar av vårarna. En vattenkraftsutbyggnad skulle åstadkomma ett jämnare vattenflöde och därmed en möjlighet för lantbrukarna i älv dalen att bruka sina markområden på ett betydligt bättre och rationellare sätt. Det är märkligt och förvånande att centerpartiet inte lyssnar på de lantbrukare som bor i denna älv dal och som arbetar under så besvärliga förhållanden.

I de borgerliga reservationer som är fogade till utskottsbetänkandet kan noteras en rad påståenden som inte är förankrade i verkligheten. Till dessa hör bl. a. påståendet att Råneälven är av stor betydelse för rekreation och friluftsliv för befolkningen i Norrbotten och även utanför länet. Sanningen är istället att älven kommer långt ner på rekreationslistan för norrbottningarna. Man föredrar främst den mest utbyggda Luleälven eller någon av de andra tre stora outbyggda älvarna i länet. Detta beror väsentligen på att Råneälven till stora delar är en risig och ganska otillgänglig skogsälv. För befolkningen utanför länet är älvens betydelse försumbar.

Vidare påstås det i reservationerna att älven är av stor betydelse för fisket. Det påståendet är kvalificerat larv, utom på en punkt, nämligen när det gäller det fiske som bedrivs i älvens utlopp och dess nedre del. Där bedrivs främst kräftfiske, som är mycket värdefullt. Men då skall man komma ihåg att eftersom en utbyggnad av älven innebär ett mycket jämnare vattenflöde, kommer kräftfisket att förbättras, inte försämrats, som de borgerliga påstår. Bortsett från kräftor och sik, som fiskas i älvens nedersta del och som inte påverkas av en utbyggnad, består älvens fiskarter till 75 % av s. k. skräpfisk, dvs. gädda och abborre. Ibland har man försökt påstå att älven är en laxälv med mycket stort laxfiske. Också detta är ett helt felaktigt påstående. Det fångas ett fåtal laxar varje år, sannolikt aldrig mer än tiotal.

Med andra ord: Det värdefulla fisket i de nedre delarna av älven påverkas inte av en älvtutbyggnad. Det fiske som påverkas bedrivs i de norra delarna, men fisken där består till stor del av skräpfisk, och fisket går att kompensera genom utsättning och plantering.

Ett annat påstående är att en utbyggnad av älven ger ett så litet energitillskott att den inte är motiverad. Till detta skall bara sägas att det energitillskott som tillskapas genom en utbyggnad skulle ge lika mycket energi som krävs för 10 000 eluppvärmda villor, och det är enligt mitt förmenande ett stort energitillskott.

Dessutom ger naturligtvis en älvtutbyggnad en rad sysselsättningseffekter. Även om man först och främst gör vattenkraftsutbyggnader av energiskäl, kan man inte bortse från att ett projekt som Råneälven innebär mellan 150 och 200 arbetstillfällen årligen under sju-tio år. Det är verkligen ingen liten sysselsättningseffekt i det län som har den utan jämförelse största arbetslösheten i landet.

Vilka konsekvenser skulle en utbyggnad medföra sedan arbetet på vattenkraftverket är klart, dvs. när älven är färdigutbyggd? Hur påverkas den fasta sysselsättningen efter en utbyggnad?

Enligt aktuella beräkningar kommer tre, eventuellt fyra jobb inom rennäringsen och skogsbruket att försvinna i hela regionen. Det blir ingen förändring när det gäller fisket och turismen. 15 nya arbetstillfällen i drift och underhåll av anläggningarna tillkommer. Dessutom tillkommer senare ytterligare 10 arbetstillfällen i samband med s. k. revision av anläggningar. Med andra ord ger en vattenkraftsutbyggnad av Råneälven ett ordentligt tillskott av arbetstillfällen dels i anslutning till drift och underhåll av kraftverket, dels också genom de sidoeffekter som en älvtutbyggnad ger i form av förbättrad infrastruktur, bättre vägar och förbättrad utbyggnad av samhällsservicen.

I och med dagens beslut om NRL bevaras stora områden för kommande generationer. Men det är också viktigt att notera att många kommuner i t. ex. Norrbottens inland nu befinner sig i ett läge där de känner att handlingsutrymmet för att skapa ny sysselsättning krymper på grund av alla restriktioner och bevarandeplaner. Också beträffande förslaget att stoppa utbyggnaden av Råneälven upplever allt fler av de boende i älvdalen att besluten fattas av andra, som knappt vet var älven ligger och vilken betydelse den har.

De här känslorna bland befolkningen i älvdalen symboliseras mycket väl i en artikel i höstas i Vattenfalls informationstidning i Norrbotten, nr 5 1986, skriven av den folkkära författarinnan Ulla Ekh, som bor bredvid älven. Jag vill gärna citera vad hon skriver:

”Det slår mig ofta att det är de människor som inte direkt berörs av älvens utbyggnad som bråkar mest. Jag ska vara riktigt elak och får säkert många brev mig tillsända, men jag tänker påstå att de människor som bråkar mest och är emot älvtutbyggnad, det är de icke produktiva människor som inte arbetar med händerna utan med huvudet. De människor som har sådana inkomster att det är möjligt att smyga omkring och fiska i outbyggda älvar, medan de har sina villor, sina arbeten, sitt hela civiliserade liv i tätbebyggda områden långt från älvar och berörda områden.

Det finns människor som önskar att allt norr om Boden skulle vara

nationalpark där de kunde förströ sig, roa sig, lugna sina trasiga nerver. De tänker sällan på att det norr om Boden finns människor som lever och bor och har sin utkomst där.”

De känslor som Ulla Ekh så väl beskriver och ger uttryck för upplevs av allt fler människor i vårt nordligaste län. De har känslan av att de centrala beslut som fattas alltmer begränsar möjligheten att bo kvar och att verka i de bygder som berörs. När värnet om naturen blir viktigare än människornas möjlighet att bo kvar i sin hembygd, då finns det anledning att ompröva beslut. Det får inte bli så att Råneälvens utbyggnad stoppas till priset av några kortsiktiga politiska vinster och under sken av att man vill rädda naturen, när man i själva verket kraftigt begränsar älvdalens möjlighet till utveckling.

Med detta, herr talman, vill jag instämma i de socialdemokratiska utskottsskrivningarna.

Anf. 144 ERIK HOLMKVIST (m) replik:

Herr talman! Jag upplever herr Sundströms inlägg som ytterst raljant. Det hör egentligen inte hemma i en allvarligt menad debatt om en allvarlig fråga.

Sten-Ove Sundströms underkännande av länsstyrelsens och fiskeriintendentens utredning kring fisket är i högsta grad förvånande. Men jag skall kanske inte uppehålla mig så mycket vid det som var raljant i inlägget. Jag vill bara konstatera att socialdemokraterna i Norrbotten under 20 års tid i samband med varje val har krävt utbyggnad av älvarna – Kalixälven, Piteälven och Torneälven. Under alla dessa år har de långa tider haft majoritet, men de har ändå inte lyckats med att bygga ut de här älvarna. Det kan man bara tolka på ett sätt: De har inte människorna med sig i dessa strävanden. Detta framstår klart och utan några som helst tvivel. Så är det också nu.

Sten-Ove Sundström vet att socialdemokraterna i Norrbottens län är väldigt klivna i Råneälvsfrågan. Här i riksdagen tycks de vara eniga, men det är de långt ifrån i Norrbottens län. Där är en stor del av socialdemokraterna emot en utbyggnad. Därför kommer den här frågan att utvecklas så som utbyggnadsfrågorna har gjort under de senaste 20 åren: det blir ingen utbyggnad. Då må man från socialdemokratiskt håll raljera hur mycket man vill.

När det är fråga om antalet jobb finns det siffror som man kan bolla med hur mycket som helst. Men det är helt klart att Sten-Ove Sundström raljerade även på den punkten, när han talade om att tre fyra jobb skulle försvinna.

När Birgitta Dahl var uppe i Norrbotten den 12 november 1985 sade hon: Utbyggnaden är nödvändig för sysselsättningen. Det var inte tal om någon energi. Det var tal om en utbyggnad därför att jobben i Luleälven höll på att sitta för Vattenfalls folk. Man sökte med ljus och lykta efter möjligheter att sätta dessa människor i nya arbetsuppgifter inom Vattenfalls ram.

Utbyggnaden är nödvändig för sysselsättningen, hette det. Vi har gång efter annan hävdad att man inte kan tippa betong, grus och sten i en älv för att skapa jobb.

Helt klart är att norrbottningarna kommer att ta illa vid sig av Sten-Ove Sundströms inlägg här i kväll.

Anf. 145 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag noterade att Erik Holmkvist ägnade en mycket stor del av sitt första inlägg åt att lyfta fram en rad växter i Råneälvdalen som skulle försvinna eller få sämre förhållanden att leva i efter en eventuell utbyggnad. Inte ett ord nämnde han om de människor som verkar och bor i denna älvdal. Inte heller nämnde han ett ord om de problem som lantbruket har redan i dag på grund av de ständiga och våldsamma översvämningstopporna eller om hur situationen skulle kunna förändras och förbättras för människorna där uppe. Jag tycker detta är ganska typiskt för moderaternas och Erik Holmkvists syn på Norrbottens möjligheter att utvecklas. I det här fallet skjuter man naturen framför sig som ett värn mot en utbyggnad av älvarna. I själva verket är syftet ett helt annat.

Sedan återkommer Erik Holmkvist till att socialdemokraterna i Norrbotten är kluvna i den här frågan. Det gör han mot bakgrunden av att vi i vårt parti har ett brett remissarbete på gång i länet och därför inte kan lämna ett svar i dag. Alla sonderingar talar emellertid för att man i de svar som är inlämnade till organisationen är för en utbyggnad.

Sedan kan man naturligtvis diskutera antalet jobb, men det kanske är föga meningsfullt att göra det med Erik Holmkvist. Klart är i alla fall att effekten vid en utbyggnad är väldigt stor för ett län som Norrbotten med den omfattande arbetslöshet som vi har där. Arbetstillfällena är inte huvudmotivet, men den aspekten kan man inte bortse ifrån.

Anf. 146 ERIK HOLMKVIST (m) replik:

Herr talman! I mitt huvudanförande talade jag om att Bertil Danielsson och Knut Billing med heder hade försvarat sakfrågorna och att jag ville visa en annan sida av det här ärendet som då ännu inte tagits upp till debatt. Det hade inte tidigare i debatten lämnats någon redovisning av de naturinventeringar som är gjorda. När Sten-Ove Sundström litet raljant talar om att jag hade begränsat mig till skyddet av ett antal växter är det ännu ett kvitto på hur illa förberedd Sten-Ove Sundström är i den här debatten. Mitt inlägg innehöll nämligen en fullständig redovisning då det gäller Råneälvfrågan – flora och fauna, människor, effekter och ekonomi.

När det gäller antalet jobb vill jag säga att det inte går an att skapa arbete och sysselsättning genom att tippa betong och cement i våra utbyggda älvar. Vart leder det? Det är ju ren katastrof! Människorna i Råne älv-älvdal liksom norrbottningar och naturvänner i hela Sverige är glada över att Råne älv får förbli outbyggd och vara den tillgång som den har varit under alla år fram till nu. Nästa etapp blir att vi skall se till att Råne älv, Kalix älv, Torne älv, Lule älv och Pite älv skall bli ännu mer lättillgängliga för människor i Norrbotten, för människor i Sverige och Europa. Det är en framtid för älvarna. Vi har nu byggt ut nog i Norrbotten, tycker vi. Att det sedan kan bli fråga om omprövningar när det gäller våra utbyggda älvar, om kärnkraften skall avvecklas mycket snabbt, är någonting som socialdemokraterna får ta på sig. Det är det enda som kan hindra oss från att behålla älvarna outbyggda, och det blir som sagt i så fall socialdemokratens ansvar.

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

Anf. 147 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! När Erik Holmkvist påstår att människorna i Älvdalen är glada över att älven inte blir utbyggd gör han sig skyldig till en våldsamt förfälskning av verkligheten. Erik Holmkvist glömmet alla de protesterande bönderna vid det tillfälle då energiministern nyligen var på besök i Älvdalen. Han glömmet också de arbetstillfällen som skulle tillkomma vid en utbyggnad av älven. 150 jobb per år i sju till åtta år är verkligen ingen liten sysselsättningseffekt för ett län som Norrbotten. Erik Holmkvist påstår också att mängder av jobb skulle försvinna från Älvdalen, om man byggde ut älven. Det är också ett felaktigt påstående som han inte gjort något försök att korrigera. Alla beräkningar pekar på att i själva verket bara tre till fyra jobb skulle försvinna. Det skall då jämföras med alla nytillkommande jobb. De människor som bor och verkar i Älvdalen, framför allt de människor som är beroende av lantbruket och marken där, är för en utbyggnad helt enkelt därför att de då kan bli fria från en stor del av de problem som uppstår i samband med de översvämningar av lantbruks- och skogsmark som förekommer varje år.

Tredje vice talmannen anmälde att Erik Holmkvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 148 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Regeringsförslaget till lag om hushållning med naturresurser har varit föremål för behandling i några av utskotten under det gångna året. Berörda utskott har getts möjlighet att yttra sig till bostadsutskottet, vilket framgår av betänkandet.

De av jordbruksutskottet föreslagna ändringarna i 2 kap. 4 § har tillstyrkts av bostadsutskottet, som hemställer att riksdagen antar desamma.

Dessa ändringar innebär bl. a. att jord- och skogsbruket som näring anses vara av stor nationell betydelse, vilket gör näringen jämbördig med konkurrerande intressen. Det är också av stor betydelse att näringen getts ett tillfredsställande skydd i lagen.

Skogsnäringens roll och bidrag till vår handelsbalans kan ej nog understrykas. Exportnettot från skogsindustrin blev under 1985 nära 41 miljarder kronor. Enligt skogsstyrelsen kan det av skogsnäringen uppsatta virkesmålet förenas med naturmålet. Denna avvägning tycker jag stämmer bra med min egen uppfattning utifrån min bakgrund som skogsarbetare.

Självfallet finns det många meningar om hur vårt lands mark- och vattenområden skall användas. Det finns de som anser att avverkingarna i våra skogar utgör ett hot – inte enbart mot naturliga växter och djurarter, utan även mot befolkningens möjligheter till rekreation och naturupplevelser.

Vad som ofta glöms bort är att vi i vårt land tillämpar allemansrätten, som är en sedvanerätt som ger oss möjlighet att uppehålla oss i skog och mark utan att marken är avsatt för detta ändamål.

Kritiska röster höjs allt oftare. Man tar upp olika frågor om hur sedvanliga avverkingar utarmar vår urgamla skogliga miljö. Krav på ändrade skogs-

bruksmetoder har framförts. Skogsbruket har varit lyhört och börjat anpassa sig, men nya krav om ytterligare skydd framhävs årligen.

Som norrbottning med kännedom om de sysselsättningsproblem som finns främst i glesbygden, vilket kännetecknar alla skogslän, känner jag stor oro inför framtiden.

Den oro som utbreder sig kommer naturligtvis av alla påtryckningar om att ytterligare freda våra naturtillgångar. Rörd natur är inte detsamma som förstörd natur – det vill jag påstå.

I årets allmänpolitiska debatt sade industriministern att inriktningen på regionalpolitiken är den att varje region måste få utvecklas efter egna särdrag och förutsättningar. Detta är bra! Men låt oss då få bruka våra naturtillgångar.

Herr talman! Människan har i alla tider tagit naturen i anspråk på olika sätt för sin egen överlevnad. Men alla de krav som ställs på stopp för avverkningar, stopp för gruvbrytning, stopp för älvutbyggnad, stopp för vägbyggnad osv. gör att bilden för oss i Norrbotten blir ganska dystert.

Det finns säkert de som tycker att det rör sig om små områden totalt sett. Javisst, totalt sett är det små områden men lokalt i berörd inlandskommun är det förödande. Jag tänker på kommuner som Arjeplog, Jokkmokk, Gällivare, Kiruna m. fl.

Röster höjs allt högre i vårt län, röster från kommunalpolitiker, landstingspolitiker, tidningsskribenter, röster som menar att orörd natur i framtiden ej är gratis. Vi måste i framtiden sätta ett pris på varje förlorat arbetstillfälle och på förlorade samhällsinkomster. Samhället måste helt enkelt gå in och kompensera oss för den uteblivna möjligheten att nyttja våra naturtillgångar. Detta är synpunkter som man, enligt mitt förmenande, bör ta på allvar.

Om vi för ett ögonblick skulle se på Arjeplog, där Laisvallsgruvan för framtida överlevnad är beroende av en överledning av en del av Laisans vatten till Skellefteälven för att kunna nyttja naturkroppen under älven. Detta framgår klart av Bruno Poromaas och Roland Brännströms motion samt av Bruno Poromaas inlägg i kammaren i kväll. Bostadsutskottet har avvisat motionen, vilket även tycks bli riksdagens mening. Detta tycker jag är beklagligt, och det tycker stora grupper i Arjeplog är beklagligt.

Arjeplog och Jokkmokk har, vad gäller skogsbruket, fått vidkännas stora restriktioner, men har naturligtvis accepterat riksdagens beslut.

Men krav på ytterligare begränsningar oroar och försvårar. Det gör att många som jobbar inom denna sektor börjar känna en viss uppgivenhet. Det är inte bra.

Utbyggnaden av Råneälven är ett annat exempel där vi synes stå ensamma sedan moderaterna hoppat av. Det är också beklagligt. En utbyggnad är nödvändig ur energisynpunkt, ur miljösynpunkt och ur regionalpolitisk synpunkt. Vi socialdemokrater känner stor oro för älvdalens utveckling, och de boende i älvdalen torde vara besvikna på dem som förvägrar den dess utveckling. Fallet Råneälv belyser borgerlig energipolitik.

Herr talman! Med det anförda har jag velat visa på de problem vi står inför. Jag har inget annat yrkande än bifall till bostadsutskottets hemställan men räknar med att återkomma till riksdagen i berörda frågor.

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

Anf. 149 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! I mitt första anförande hade jag ett kort avsnitt där jag yrkade bifall till den vpk-reservation som handlar om mineralbrytning inom obrutna fjällområden. Flera socialdemokratiska Norrbottenstalare har berört det här ämnet bland flera andra som ett hot mot människornas i Norrbotten möjligheter att få jobb och överleva i framtiden.

Leif Marklund sade alldeles nyss att rörd natur inte behöver vara störd natur – uppfattade jag rätt? Det håller jag helt med om. Men, Leif Marklund, det gäller att bruka utan att förbruka, och det är ett klarare ställningstagande. Precis detta ställningstagande ligger i vpk:s reservation. Här får vi höra talare som vill luckra upp de bestämmelser som redan finns men som inte går tillräckligt långt! Vpk vill gå ett steg längre.

Det är också så att i den motion som vi hänvisar till i reservationen om mineralbrytning inom obrutna fjällområden talar vi om att om det finns särskilda skäl, som nämns i betänkandetexten och på andra ställen, så har man att gå till riksdagen igen innan man kan få igenom detta. Det skulle ni också kunna gå med på..

En annan sak som gör mig något sorgsen som socialist i denna kammare är att socialdemokratiska norrbottningar skall behöva gå upp här och visa den vanmakt som de tydligen känner när de vädjar till riksdagens majoritet för att få bryta områden som är väl värda att värna om för alla i Sverige. Vad det måste handla om är att ta kamp för att Norrbotten skall överleva, mot avfolkning, utflyttning osv. Där stöder vi er. Den linjen har vi länge velat driva i riksdagen.

Att bruka utan att förbruka bör vara vårt gemensamma motto, Leif Marklund.

Anf. 150 LEIF MARKLUND (s) replik:

Herr talman! Viola Claesson citerade mig litet fel. Jag sade: Rörd natur är inte detsamma som förstörd natur.

Naturligtvis har vi i Norrbotten accepterat de beslut som riksdagen har fattat när det gäller de fjällnära områden som är fredade. Vad det nu handlar om är att skogsbruket dagligen och årligen störs av attacker som gör att det uppstår en viss uppgivenhet.

I Norrbottens inland och glesbygder måste vi värna om vartenda arbetstillfälle som skogen, gruvbrytningen och i vissa fall en älvutbyggnad kan ge. Dessa områden har en oerhört begränsad möjlighet till ett differentierat arbetsliv, och skall vi över huvud taget ha någon överlevnads-möjlighet måste vi få nyttja de naturtillgångar som finns. Och vi har en skogsvårdslag, som vi naturligtvis respekterar och rättar oss efter.

Anf. 151 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! Det brukar ju annars hävdas från arbetarrörelsehåll att Norrbotten under alltför många år har utsugits på sina rikedomar, samtidigt som folk under både socialdemokratiska och borgerliga regeringar har tvingats söder över.

De nya europeiska planerna där man sätter in Sverige och Norrbotten i ett Europasammanhang kommer att gå mycket längre när det gäller avfolkning

och utflyttning. Att då tro att enda utvägen är att angripa de områden som vi måste skydda, i stället för att kräva en rättvis regionalpolitik och jobb åt Norrbotten, tycker jag är att gå ned på knä alldeles i onödan. Kamp brukar löna sig, men här gäller det inte kamp för att störa naturen ytterligare. Det kan aldrig ge riktiga villkor.

Anf. 152 LEIF MARKLUND (s) replik:

Herr talman! När det gäller gruvor och malm är det väl för alla känt att tillgångarna inte är förnyelsebara. Man må kalla det för ett vårdslöst utnyttjande, men så småningom tar malmkroppen slut. Vi måste finna oss i att om vi inte kan prospektera på ett bra sätt och finna nya malmkroppar så tar jobben slut. Det finns ingen anledning att kalla detta för röveri. Vi vet alla att gruvkroppar tar slut en gång.

När det gäller Laisan finns gruvkroppen under älven, och det är den vi vill bruka för att förlänga gruvepoken i Laisvalls by.

Tredje vice talmannen anmälde att Viola Claesson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 153 STINA ELIASSON (c):

Herr talman! Jag tänker uppehålla mig vid två punkter i betänkandet som berör oss i Jämtlands län särskilt, nämligen de som handlar om Härkan och Ammerån.

Härkan och Ammerån är båda biflöden till Indalsälven i Jämtland. Ammerån finns i östra Jämtland. Frågan om Ammeråns överledning har diskuterats i årtal, inte minst i min egen hemkommun, Ragunda. Opinionsen mot en överledning har varit och är stark. Kommunfullmäktige i Ragunda har, som flera gånger har nämnts härifrån talarstolen, enhälligt beslutat att säga nej till en överledning. För kommunens del är det alltså slutprat. Det finns inget att förhandla om. Ammerån är inte till salu!

Både Härkan och Ammerån hör till Jämtlands läns viktiga naturresurser och utgör en av grunderna för en av vårt läns viktigaste näringar, nämligen turismen.

Det är ur regionalpolitisk synpunkt viktigt att naturen inte förstörs för oss och att våra möjligheter till inkomster inte rycks undan. Annars tvingas ännu fler människor flytta från länet.

I reservation 12 behandlas Härkan. Där pekar centern och vpk på att en massiv lokal och regional opinion motsatt sig utbyggnadsprojekt. Tunga centrala myndigheter, politiska organisationer och Älvräddarnas samorganisation delar den lokala befolkningens uppfattning: Härkan skall bevaras! Den är en viktig resurs för turismen i hela Östersundsområdet.

Det är lätt att ta sig till Härkan, till sin fritidsstuga där eller för att t. ex. fiska, studera intressanta kulturminnen eller en rik flora och fauna eller kanske ägna sig åt kanoting, som på senare år blivit mycket populärt efter hela Härkan, ända från källflödena vid norska gränsen.

Lokalbefolkningen kring Härkan har genom sina fiskevårdsföreningar gjort ett enastående arbete för att göra Härkan ännu mer perfekt för friluftsliv, till gagn för såväl ortsbefolkningen som besökande turister.

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*En lag om hushållning
med naturresurser
m. m.*

Under de senaste åren har folk arbetat med biotopförbättringar och det fortsätter man med. Till detta har ansevärliga statsmedel utgått. Betydande statsbidrag har också avsatts för att göra det möjligt att ställa i ordning lekplatser för örning och harr som det finns gott om i Härkan. En mängd vindskydd har byggts – även till det har statsmedel utgått. De ideella insatserna som också kommer till är oräkneliga.

Fisket *har* ökat. Ansträngningarna har således gett gott resultat. Härkan är som sagt hotad. I center- och vpk-reservationen nr 12 kräver man att Härkan skall räddas för framtiden. Jag stöder denna reservation.

Men, herr talman, det är inte bara Härkan som är en hotad älv i Jämtland. Också ett annat vattendrag är hotat, nämligen Ammerån. Ammerånprojektet avstyrks av kommunen men också av fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, riksantikvarieämbetet, kammarkollegiet, Älvräddarnas samorganisation osv.

Ammerån, som i dag är outbyggd, har bedömts vara en av de mest skyddsvärda älvsträckorna i hela landet. Ammerån är landets kalkrikaste älv. Ammerån är också det vattendrag som längst kan motstå försurning.

Även Härkan har ett högt pH-värde. Både Ammerån och Härkan är alltså omistliga i kampen mot försurningen. Nedfallet från Tjernobyl drabbade inte minst östra Jämtland och Ragunda kommun. Försurningen i övrigt tycks drabba olika områden hänsynslöst. Inget område är i dag skyddat. Men det strömmande kalk- och kaliumrika vattnet i Härkan och Ammerån är friskt och kommer att förbli friskt – och vilken hjälp är inte det i kampen mot försurningen!

Min hemkommun, Ragunda kommun, som ligger vid Indalsälven är tio mil lång. På varje mil efter Indalsälven, som alltså rinner genom kommunen, finns det ett kraftverk. Kraftbolagen har således verkligen tagit för sig. Över 96 % av vattendragen i Ragunda är utbyggda. Av den ström som produceras i Ragunda kommun är det bara 1,5 % som vi som bor där själva använder. All annan el exporteras, och den får vi inte betalt för. Det är bolagen som tar betalt. Vi tycker nu att man har tagit tillräckligt. Vi vill ha Ammerån kvar.

Ur energisynpunkt är det inte nödvändigt att åstadkomma en överledning av Ammerån. Kraftbolagen har faktiskt erkänt att en effektivisering av befintliga kraftverk ändå är möjlig. Det lilla tillskott som Härkan och Ammerån skulle ge behövs inte. Däremot behöver vi själva både Härkan och Ammerån. Dessutom vill vi ha en reell chans att själva påverka vår livsmiljö och vår framtid.

Det är viktigt att ta hänsyn till långsiktiga miljöintressen. Därför, herr talman, vill vi ha Ammerån och Härkan kvar outbyggda. Vi vill utveckla turistnäringen och göra fritids- och friluftsutbudet ännu mera attraktivt. Vi vill, som sagt, ha kvar Ammerån och Härkan med tanke på kampen mot försurningen och för en god livsmiljö för oss själva och våra efterkommande.

Vi kan inte förstå att det skulle finnas någon som inte vill rädda Härkan och Ammerån för framtiden – att det finns sådana förstår vi alltså inte. Det vore oförsvarligt, herr talman, att tillåta en utbyggnad av Härkan och Ammerån.

Jag yrkar bifall till reservationerna 12 och 13.

Anf. 154 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Jag vill först kommentera det beslut som vi morgon skall fatta beträffande Råneälven, vilken kommer att föras in i naturresurslagen som en för framtiden skyddad älv. Från början var vi i vpk ensamma när det gäller den politiska ståndpunkten i detta sammanhang. Vi har nu fått stöd, och det gör att vi kan hoppas på morgondagens votering. Vi hoppas alltså att man då fattar ett beslut som innebär att Råneälven sparas.

Dessutom vill jag kommentera den motion som Bruno Poromaa och hans medmotionär har väckt. I motionen tas frågan om Laisvallgruvans framtid upp. Jag vill understryka att Laisvallgruvan är viktig för sysselsättningen i Arjeplogs kommun. Jag vill också understryka att det naturligtvis är med en viss bävan som vi tänker på den dag då gruvan i Arjeplogs kommun läggs ned. Men om man nu menat allvar med sin motion, varför har man då inte framställt ett särskilt yrkande i debatten? Är det här ett exempel på de taktikmotioner som ofta väcks här i riksdagen? Man yrkar alltså inte bifall till motionerna och än mindre begär man votering.

När det gäller Laisälven och Vindelälven har beslut fattats om undantagande från vattenkraftsutbyggnad. Det skedde genom ett regeringsbeslut under naturvårdsåret. Det regeringsbeslutet fattades av den regering som leddes av Olof Palme. När beslutet om undantagande fattades menade man naturligtvis att älven var skyddsvärd.

Men en överledning av vattnet får många konsekvenser i miljöhänsende. Man kan nämna de sedimenterade lagren från gruvavfallet i Tålmakdammen, som skulle spolats nedåt med Skellefteälven. Man kan också nämna den torrläggning av vattnet mellan Storlaisans och Dellekjökkens mynningar som skulle bli följden.

Det finns en rad olika naturvårdsaspekter när det gäller vad som skulle hända om man ledde över Laisälven till Skellefteälven.

Det är klart att det är viktigt att gruvdriften kan pågå så länge som möjligt. Men när det gäller gruvdriften i Laisvall kommer ju blyet ändå att ta slut. Det behövs alltså helt andra åtgärder – och varför det? Om man nu varit så intresserad av arjeplogsbornas framtid, varför har man då ständigt gått emot en produktionsavgift på den äldre vattenkraften som skulle ha kunnat användas till att bygga upp nya produktiva anläggningar – samhälleligt ägda, kooperativt ägda eller arbetarägda? Varför har man inte stött tanken på Lavergruvan som försöksgruva för bioteknik? Varför beviljar man inte de miljoner som behövs för ett genomförande av Mittnordenprojektet? En rad väldigt nödvändiga åtgärder kan alltså vidtas när det gäller svensk gruvbrytning.

Jag vill avrunda mitt inlägg här med att ännu en gång betona att Laisvallgruvan naturligtvis är viktig som arbetsplats för Arjeplogs kommuns befolkning. Men när man fattar ett beslut om att lägga ner verksamheten vid gruvan, måste man naturligtvis – och det gäller såväl aktiva i partierna som människor över huvud taget som menar att en planmässigt utbyggd samhällelig ekonomi vilar på många människors arbete – satsa statliga miljoner i en sådan utsträckning att en ny näringsstruktur kan byggas upp inom Arjeplogs kommun. I fråga om det arbetet kan säkert jag, Bruno Poromaa och Leif Marklund samarbeta. Däremot tycker jag, som sagt, att

det är hyckleri att väcka motioner, som man inte yrkar bifall till men som man sedan gör ett fasligt väsen av.

Anf. 155 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Med anledning av det som Paul Lestander säger i sitt inlägg här om min motion kan jag konstatera att Paul Lestander icke har uppfattat innehållit vare sig i motionen eller i anförandet. I mitt anförande och i motionen anges klart att det icke är fråga om en *total* överledning av Laisälvens vatten, utan det är fråga om en överledning av *en del* av vattnet. Jag hoppas att Paul Lestander läser motionen efter den här debatten. Då kan han själv konstatera att han inte har uppfattat vad som står i motionen.

Konsekvenserna för Arjeplogs kommun kommer, som jag sade i mitt inlägg, att bli katastrofala. Så gott som hela kommunen står och faller med gruvdriften. Kommunen kunde ha fått ett litet rådrum, på 10–15 år, och därigenom bevarat minst 3 000–4 000 årsarbetstillfällen. Arjeplogs kommun, som också är Paul Lestanders hemkommun, är hårt drabbad. Jag är ytterst förvånad över att Paul Lestander utan villkor är beredd att släppa så många sysselsättningstillfällen.

Anf. 156 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Det är bara att konstatera att jag är i gott sällskap med Bruno Poromaa. Han har inte yrkat bifall till sin egen motion – han har yrkat bifall till bostadsutskottets förslag.

Jag har inte påstått att det är fråga om en total överledning av Laisälven. Även med de planer som har bekantgjorts av Bolidenbolaget skulle det bli en överledning av ganska betydande omfattning. Bolaget har aldrig presenterat någon officiell, färdig plan med exakta uppgifter om vattenföringar, dämpningsnivåer eller vattenbesparingar, och därför kan jag inte säga hur total överledningen blir. Däremot var det meningen att fåran mellan Storlaisans mynning och Dellikjokkens inflöde i Laisälven i huvudsak skulle torrläggas.

Det är alltså ostridigt att Bruno Poromaa har väckt en motion med vissa yrkanden. Bruno Poromaa följer dock inte upp motionen här i kammaren med att lägga fram något särskilt yrkande. Bruno Poromaa har alltså inte i sak tillfört frågan något som han kan säga är en konkret åtgärd och som han är beredd att låta riksdagen pröva.

Anf. 157 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Paul Lestander efterlyser en förklaring till att jag inte har yrkat bifall till min motion. Det finns ingen som helst anledning att yrka bifall till en motion som har avstyrkts av ett enigt utskott. Jag må då säga att utskottet inte har prövat frågan seriöst. Utskottet kunde gott ha granskat konsekvenserna litet närmare, men man har alltså avvisat motionen med fyra rader.

Paul Lestander säger att Boliden inte officiellt har presenterat något konkret förslag. Med det ställningstagande som tidigare har gjorts i fråga om Vindelälven och det ställningstagande som riksdagen nu kommer att göra, blir det säkerligen inte heller nu någon officiell presentation av detta projekt, och det är beklagligt. Jag hade helst sett att bostadsutskottet hade gjort en

positiv skrivning, som möjliggjorde en seriös prövning av förslaget. Om det sedan hade visat sig att det skulle komma att medföra de negativa konsekvenser som Paul Lestander har farhågor för kunde projektet ha slopats.

Anf. 158 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Det är riktigt att ett enhälligt utskott har avstyrkt motionen, men beslutet fattar ändå riksdagen, inte utskottet. Jag konstaterar bara att Bruno Poromaa inte har följt upp motionen med ett yrkande i kammaren om bifall till motionen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut i ärendet redovisas i prot. 37.)

Anf. 159 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera konstitutionsutskottets betänkande 5 om vissa kyrkliga frågor.

Vissa kyrkliga frågor

Anf. 160 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Enligt folkpartiets mening bör varje trossamfund stå fritt från staten. Folkpartiet har därför under alla år varit pådrivande i religionsfrihetsfrågor. Partiet medverkade aktivt vid tillkomsten av religionsfrihetslagen 1951 och utredningarna 1958 och 1968 angående stat-kyrka-frågan, likaså vid beslutet om de fortsatta samtalen mellan staten och kyrkan under mitten av 1970-talet. Dessa samtal resulterade i ett förslag till nya relationer mellan staten och svenska kyrkan. Förslaget presenterades för 1979 års allmänna kyrkomöte av den dåvarande folkpartiregeringen.

Kyrkomötet avvisade emellertid det för svenska kyrkan generösa förslaget till uppgörelse. Därmed stod det klart att det inte under de närmaste åren skulle vara möjligt att få till stånd det principbeslut om kyrkans frigörande från staten som alla partier till dess hade sett som en förutsättning för att riksdagen skulle besluta om de inomkyrkliga reformer svenska kyrkan så länge strävat efter. Det fanns en allvarlig risk för att hela frågan om ändrade relationer mellan staten och svenska kyrkan för lång tid skulle föras åt sidan. Detta hade varit djupt beklagligt med hänsyn både till frågans stora principiella vikt och till svenska kyrkans arbetsmöjligheter.

I det läget valde folkpartiet att arbeta för en frigörelse för svenska kyrkan från den statliga beslutsapparaten genom successiva reformer. Utredningarna om samvetsklausulens avskaffande, om huvudmannaskapet för begravningsväsendet, om folkbokföringens organisation och om grunderna för den kyrkliga lagstiftningen tillsattes. Dessa utredningar har nu slutförts.

Syftet med de beslut riksdagen sedan 1979 fattat om svenska kyrkans förhållanden till staten har, som man kan utläsa av propositioner och utskottsbetänkanden, varit att öka svenska kyrkans frihet och allmänt förbättra dess möjligheter att fungera i samhället. Den uttalade avsikten har

också varit att inte genom de fattade besluten föregripa ett ställningstagande i principfrågan. Jag skall ge några exempel på detta.

I direktiven till 1982 års kyrkokommitté framhöll dåvarande folkpartiregeringen genom statsrådet Bertil Hansson bl. a.: "Oavsett hur den principiella frågan om förhållandet mellan staten och Svenska kyrkan kan komma att lösas finns det enligt min mening skäl att pröva i vad mån det behövs särskilda grundlagsregler om Svenska kyrkan. Jag anser att det är önskvärt att så långt som möjligt undvika särregler om kyrkan. Det är dessutom inte tillfredsställande att man lång tid efter grundlagsreformen har övergångsbestämmelser som i fråga om lagstiftningsmakten innebär att de nya principerna inte slår igenom fullt ut. Samtidigt som det alltså finns ett behov av förändringar bör inte de principiella ställningstagandena i stat-kyrka-frågan föregripas."

I kyrkomöteskommitténs utredning sägs bl. a. följande: "Vidare här (i direktiven) angetts att oaktat behov av förändringar föreligger bör de principiella ställningstagandena i stat-kyrka-frågan dock inte föregripas. Med utgångspunkt från denna senare princip har kommittén trots ledamöternas olika åsikter i frågan om de framtida relationerna mellan staten och kyrkan kunnat enas om att lämna ett principförslag rörande den framtida normgivningen på kyrkans område."

Kommitténs förslag ledde efter långvariga förhandlingar mellan riksdagspartierna till en proposition. Dåvarande statsrådet Karl Boo anförde i samband med uppgörelsen mellan riksdagsgrupperna bl. a. följande i denna fråga i en presskommuniké den 4 mars 1982:

"Utredningsarbetet i stat-kyrka-frågan har varit inriktat på att nå en samlade lösning av hela komplexet stat-kyrka. Det har emellertid visat sig att en sådan lösning inte har varit möjlig att uppnå. Det är därför angeläget att man utan att föregripa den principiella frågan om förhållandet mellan staten och kyrkan inriktar sig på att ta upp sådana frågor rörande vilka ett reformbehov gör sig särskilt starkt gällande."

Även den nuvarande regeringen här framfört motsvarande åsikter. Statsrådet Bo Holmberg anförde i en kommuniké den 3 december 1982 följande: "Det finns de som beskrivit kyrkomötesreformen som en permanentning av statskyrkosystemet. Den uppfattningen delar jag inte. Vad som hänt är att vi - efter de många turerna i stat-kyrka-frågan - inom ramen för ett bevarat samband mellan stat och kyrka sökt oss fram till arbetsformer som skall ge kyrkan en större frihet. Det finns de som anser att vi därmed gått så långt som man bör gå. Andra menar att reformen får ses som ett första och viktigt steg mot en skilsmässa under vänskapliga former mellan stat och kyrka."

De fattade besluten innebär således reformer som till sin natur har kunnat accepteras både av dem som inte önskar att man nu skall gå längre i ett reformarbete som successivt leder till kyrkans frigörande från staten och av dem som ser reformerna som första led i en utvecklingskedja mot en sådan frigörelse.

Den uttalade målsättningen från statens sida för det hittills genomförda reformarbetet, att detta inte har föregripit kommande beslut om nya relationer mellan stat och kyrka, har emellertid också ifrågasatts. Det finns de som anser att lagstiftningsändringarna, framför allt genom att

riksdagen nu har ensam bestämmanderätt också i vissa frågor där kyrkomötet tidigare hade vetomöjlighet, i realiteten innebär att svenska kyrkan kraftigare har bundits vid staten. Men det finns också de som, exempelvis i samband med avslagsyrkande på reformen vid 1982 års kyrkomöte, redovisat att de har inställningen att reformen stärker svenska kyrkans ställning som ett trossamfund bland andra och som, genom de kraftigt minskade möjligheter som kyrkomötet får att motsäga sig ett upplösande av banden mellan stat och kyrka, ser reformen som ett stort steg mot ett förverkligande av en från staten fri kyrka.

Utifrån den principsyn som folkpartiet företräder är det angeläget att både staten och svenska kyrkan gör klart vilken avsikt man har med svenska kyrkans relationer till staten för framtiden. Det är inte troligt att ett fortsatt reformarbete för att frigöra kyrkan från den statliga beslutsapparaten kan ske inom förtecken "att inte föregripa" ett definitivt ställningstagande. Från folkpartiets sida är det därför angeläget att nu precisera vilka reformer som återstår innan detta mål är nått och i vilken utsträckning etappmålen kan åstadkommas inom ramen för den hittillsvarande breda uppslutningen kring reformerna. I de delar denna breda enighet ännu inte föreligger blir det angeläget att föra en öppen debatt och ge en omfattande information kring frågorna hur den eftersträvade friheten för kyrkan från den statliga beslutsapparaten skall kunna nås, utan att svenska kyrkans karaktär som öppen folkkyrka ändras.

Den religiösa situationen i vårt land har under senare år på ett markant sätt förändrats. Sedan länge tillhör en betydande del av vårt lands invånare något av de frikyrkliga samfundet. Genom de senaste årtiondenas invandring har därutöver kyrkor med fast kyrkostruktur och folkkyrkostradition, som ställer bestämda krav på respekt från det nya värdlandets sida, kommit att bli representerade i Sverige i en tidigare oanad omfattning. Svenska kyrkans lagfästa ställning innebär i denna nya situation i ännu högre grad än vad som hittills varit fallet en orimlighet. Skall vi som nation leva upp till våra ideal i fråga om praktiskt fungerande religionsfrihet för samtliga invånare i landet, ställer också den livsåskådningsmässiga mångfalden krav på att svenska kyrkans ställning förändras.

Under den allra senaste tiden har en dom i kammarrätten understrukt det omöjliga i svenska kyrkans nuvarande situation. Bakgrunden är att en inom svenska kyrkan prästvigd man låtit vuxendöpa sig och börjat tjänstgöra som pastor i en pingstförsamling. Domkapitlet har velat skilja mannen från prästämbetet, men kammarrätten har avvisat denna dom. Kammarrättens dom kan inte överklagas av domkapitlet som underordnad instans. Denna fråga, som ytterst gäller trossamfundets lära, visar ytterligare på behovet av att ge svenska kyrkan en gentemot statliga myndigheter fri ställning.

Svenska kyrkan har manifesterats i former som växlat efter varierande historiska situationer. I dagens pluralistiska samhälle menar många inom svenska kyrkan att samfundet bäst uttrycker vad Kristi kyrka är genom att stå fri gentemot statsmakten. Det bör enligt vår mening bli tydligare för alla att svenska kyrkan är något annat än en samhällsfunktion eller en offentlig myndighet. Svenska kyrkan måste själv finna den form i vilken samfundet bäst anser sig kunna fullgöra sin uppgift. Allt fler aktiva inom svenska kyrkan

menar att kyrkan måste bli fri från statligt inflytande för att bättre hjälpa människor att tolka de stora livsfrågorna, uttrycka sin tro och gestalta sina liv som kristna.

Av omtanke om svenska kyrkans möjlighet att fylla denna funktion vill vi uttala som vår mening att oavsett hur det fortsatta reformarbetet genomförs skall svenska kyrkan garanteras goda möjligheter att också fortsättningsvis fungera som en öppen folkkyrka och kunna bedriva sin verksamhet över hela landet. Genomförandet av reformen bör därför ske i den takt och på sådant sätt att svenska kyrkans egen åsikt om övergången respekteras.

Utöver de förändringar av relationen mellan stat och kyrka som redan beslutats krävs ytterligare ett antal delreformer för att slutmålet skall nås. Låt mig här nämna några sådana delreformer.

Svenska kyrkan bör själv få bestämma över sin organisation. Det betyder att kyrkan själv får bestämma huruvida de författningar som nu styr kyrkans yttre och inre former skall bli bestående i form av inomkyrkliga beslut eller ersättas av andra bestämmelser.

När det gäller svenska kyrkans organisation på lokal- och stiftsplan har 1982 års kyrkokommitté lagt förslag som accepterades av 1985 års kyrkomöte. Dessa förslag har vårt principiella stöd. När reformen om svenska kyrkan som en fristående kyrka i sin helhet genomförs måste givetvis kvarstående statligt inflytande på dessa nivåer avskaffas.

Svenska kyrkan bör som trossamfund få fri och självständig befogenhet att tillsätta biskopar, domprostar och övriga prästtjänster som i dag tillsätts av staten.

Folkbokföringen bör överföras till statligt organ. Regeringen bör snarast lägga fram förslag om detta, sedan statskontoret nu visat att det kan ske utan ökade kostnader.

När det gäller begravningsväsendet bör den allmänna principen vara att – om svenska kyrkan så önskar – staten kan överlåta på svenska kyrkan att i sin lokala organisation ombesörja denna uppgift mot statlig ersättning.

Den kyrkliga egendomen bör förbli svenska kyrkans egendom. Målet bör vara att åstadkomma en lösning som tryggar egendomens bestånd för avsett ändamål, slår vakt om kulturhistoriska värden och medger att den kyrkliga finansförmögenheten utnyttjas rationellt. Kyrkofondens statliga styrelse bör avskaffas och dess medel disponeras efter beslut inom svenska kyrkan.

Det avgörande steget blir frågan om att ersätta de kyrkokommunala organens beskattningsrätt med ett system för uppbörd av kyrkoavgift som kan förenas med kyrkans ställning som ett från staten fristående trossamfund.

Det bör ligga i svenska kyrkans eget intresse att snarast ta ställning till på vilket sätt och i vilken takt som kyrkan skall ta ett eget ansvar för sin ekonomiska situation. Nya samtal måste föras mellan staten och svenska kyrkan om hur denna ekonomiska frihet skall nås. Utgångspunkten måste vara att svenska kyrkan garanteras en säker ekonomi. Staten bör kunna ge ett särskilt ekonomiskt stöd till svenska kyrkan. I stället för de under de senaste åren borttagna bidragen till kyrkofonden bör trossamfundet svenska kyrkan kunna få bidrag av staten till underhåll av kulturellt viktiga kyrkobyggnader.

Speciellt bör studeras olika former för kyrkans avgiftsuppbörd under medverkan av det statliga skattesystemet och hur ett sådant statligt stöd tillämpas i andra länder. En sådan uppbördshjälp bör också erbjudas andra trossamfund i Sverige som önskar sådan hjälp från statens sida.

Folkpartiet föreslog i en stor partimotion i januari i år att staten skall inbjuda svenska kyrkan till en gemensam utredning av frågan hur svenska kyrkan skall få en gentemot staten fri ställning. I denna utredning bör speciellt förhållandena i Finland och Västtyskland granskas. I Finland har man en evangelisk-luthersk kyrka som är fristående från staten på ett helt annat sätt än svenska kyrkan. Detta samfund har i lag garanterad rätt att få statens hjälp med uppbörden av sina avgifter. Motsvarande gäller också den ortodoxa kyrkan i Finland. Den finländska modellen borde vara både möjlig och acceptabel också i Sverige.

Kyrkomötet har beslutat om en utredning om medlemskapskriterierna för svenska kyrkan. Vi ser med stort intresse fram emot ställningstaganden inom svenska kyrkan till denna utredning.

Det finns ett stigande intresse inom svenska kyrkan för att nu gå vidare med fortsatta delreformer med sikte på att nå en från den statliga beslutsapparaten fri kyrka. Även personer som deltog vid det avvisande beslutet år 1979 har numera offentligt sagt sig stödja linjen om successiva reformer för att nå målet en fri kyrka. Enligt folkpartiets mening måste nu riksdagen ta sin del i ansvaret för att den utveckling mot en från statliga beslut fri kyrka som pågått sedan år 1982 inte avstannar utan fortsätter. Vi menar att detta bäst kan ske genom att regeringen tar initiativ till överläggningar mellan staten och svenska kyrkan i syfte att ge svenska kyrkan en gentemot staten fri ställning. Jag yrkar bifall till folkpartiets reservation.

Konstitutionsutskottets majoritet har i detta principiellt viktiga ärende bara gett en enda torftig mening som motivering till sitt avslagsyrkande: "Den översyn av den nya kyrkomötesorganisationen som skall företas bör avvaktas innan några nya åtgärder i stat-kyrka-frågan övervägs." Det blir därför nödvändigt att fråga utskottets talesman hur utskottet ser på det principiella resonemanget i folkpartiets motion. Att bara skjuta hela frågan framför sig tyder varken på principiell klarhet eller på mod att ta itu med en möjlig känslig, men definitivt viktig angelägenhet.

Anf. 161 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s):

Herr talman! Rubriken på detta betänkande, Vissa kyrkliga frågor, låter kanske inte speciellt spännande. Genom åren har dock ett flertal motioner av liknande lydelse som de som behandlas i betänkandet åstadkommit debatter och utredningar samt ändringar av kyrkomötets ställning och formerna för den kyrkliga lagstiftningen.

Så är t. ex. fallet med folkpartiets motion K602 som tar upp stat-kyrka-frågan och den reservation till vilken Jan-Erik Wikström har yrkat bifall.

Det är riktigt som Jan-Erik Wikström sade i sitt anförande och som sägs i motionen att syftet med de stegvisa reformer som har genomförts på kyrkoområdet sedan 1979 har varit – och är, vill jag påstå – att öka svenska kyrkans frihet och allmänt förbättra dess möjligheter att fungera i samhället.

Den reformering av kyrkomötets organisation som har vuxit fram har

också inneburit en demokratisering av svenska kyrkan – ja, man kan säga en friare kyrka. Men vägen fram till denna förändring har varit lång, och Jan-Erik Wikström har beskrivit den.

I olika sammanhang har det socialdemokratiska partiet verkat för friare relationer mellan stat och kyrka. Samtidigt har vårt parti emellertid eftersträvat största möjliga samstämmighet, dels naturligtvis inom partiet, dels också över partigränserna.

När den av Alva Myrdal ledda 1968 års beredning om stat och kyrka kom med sitt förslag var det inte möjligt att uppnå den breda politiska enighet som eftersträvades. Några åtgärder kunde därför då inte vidtas.

Samma svårighet att uppnå politisk enighet kunde noteras efter de s. k. stat–kyrka-överläggningarna. Kyrkomötet ställde sig också negativt till förslaget.

Först vid riksmötet 1981/82 kunde enighet nås efter långa och många överläggningar mellan de i utskottet då representerade partierna. Betydelsefulla ändringar genomfördes beträffande kyrkomötets ställning och den kyrkliga lagstiftningen. Ett enigt utskott framhöll att man därmed inte föregrep några senare ställningstaganden till stat–kyrka-frågan på längre sikt.

Utskottet har under senare år vid flera tillfällen sagt att det snart kunde behövas en utvärdering av kyrkomötesreformen. Nu har regeringen beslutat om en sådan översyn. Den skall företas inom civildepartementet, och resultatet skall redovisas före utgången av år 1987.

Låt oss avvakta resultatet av den översynen, Jan-Erik Wikström! Den breda enighet som behövs för att skilja kyrkan från staten finns inte i dag.

Jag yrkar avslag på reservationen och motion K602.

Övriga motioner har utskottet avstyrkt på grund av att man vill avvakta utredningsresultatet.

Motionerna K606 och K621 anses besvarade med vad utskottet anfört.

Jag ber till sist, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 162 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Wivi-Anne Cederqvist påstår att det har väckts motioner med liknande lydelse tidigare. Det är möjligt, men ingen motion har väckts från vår sida som har varit så utförlig och så genomarbetad som denna. Och då skriver utskottet ett torftigare svar än på mycket länge.

Vad är då bakgrunden till detta? Jo, man tassar som katten kring het gröt. Man vågar inte ta i sakfrågan. Man säger att man måste uppnå bred enighet. Och vad syftar då motionen till? Att man skall inleda samtal mellan staten och svenska kyrkan! Så långt har det gått med radikalismen inom svensk socialdemokrati att man inte ens vågar inleda samtal med den kyrka som man i sitt parti-program har lovat att skilja från staten. Det vore önskvärt att konstitutionsutskottets majoritet tog sig samman och något funderade över denna fråga. Och om man funderar kanske det kan leda till några tankar som sätts på pränt.

Anf. 163 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s) replik:

Herr talman! Låt oss tänka tillbaka till den tid då Jan-Erik Wikström var statsråd och anta att han då tillsatte en utredning i en speciell fråga. Under detta utredningsarbete beslutar riksdagen att göra ett tillkännagivande eller att ta ett initiativ i just den frågan som Jan-Erik Wikström utreder. Jag tors inte tänka på vad Jan-Erik Wikström då skulle ha tänkt och sagt om riksdagens ledamöter.

Anf. 164 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Det är möjligt att Wivi-Anne Cederqvist inte kan tänka sig detta, men jag kan mycket väl göra det. Det är väl inte så märkvärdigt att man har en planering från regeringens sida och riksdagen har en mening i en principiellt så viktig fråga.

Jag vill fråga Wivi-Anne Cederqvist: Vad är det för farligt att inleda samtal mellan staten och svenska kyrkan?

Anf. 165 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s) replik:

Herr talman! Som jag har sagt tidigare pågår en utredning som kyrkan och kyrkomötet skall ta ställning till. Vi har en demokratisk kyrka, och den har sin frihet.

Jag skulle vilja fråga Jan-Erik Wikström: Har Jan-Erik Wikström sett spår av någon opinion för skiljandet av kyrkan från staten? I mitt parti finns för närvarande inte någon sådan opinion.

Tredje vice talmannen anmälde att Jan-Erik Wikström anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 166 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Under 1960- och 1970-talen hade vi många och långa diskussioner om stat-kyrka-frågan. De mer än 20-åriga diskussionerna gav inget stöd för uppfattningen att kyrkan skulle skiljas från staten. Man fick inte det stödet från vare sig den kyrkliga eller politiska sidan.

Folkpartimotionen och det anförande som Jan-Erik Wikström höll är en väl genomarbetad belysning av alla dessa diskussioner sedda i ett historiskt perspektiv. Både förslag som det har blivit något av och förslag som här avvisats av breda folkopinioner har tagits med.

Från centrens sida står vi bakom detta betänkande. Vi har inga motioner i de principiella frågorna. Jag har ändå ett behov av att redovisa vår syn på stat-kyrka-frågan och redogöra för det program som vi tog vid fjolårets centerstämma.

Vi anser att den öppna svenska folkkyrkan utgör en tillgång för både den enskilde och samhället. Partiet har därför i olika sammanhang givit folkkyrkotanken ett starkt stöd. Inte minst spelade partiet en pådrivande roll när svenska kyrkan fick sin nya rikskyrkoorganisation inom ramen för ett bevarat samband mellan kyrkan och staten. Genom den reformen fastlades bl. a. föreskrifter om medlemskap i svenska kyrkan, vilka bara kan ändras genom lag, stiftad av riksdagen med samtycke av kyrkomöte. Man fastlade vidare självständighet för kyrkan i inre angelägenheter, framför allt beträf-

fande lära, böcker, gudstjänster, kollekter och central kyrklig verksamhet, samt en grundläggande lagstiftning om kyrkan, som ger denna en mer demokratisk organisation och en fast grund för dess ekonomi. Det är en viktig uppgift att även i framtiden säkerställa svenska kyrkans folkyrkokarakter, dess demokratiska uppbyggnad och rikstäckande verksamhet.

Jag vill understryka vad riksdagen framhöll i det beslut som partierna ändå kunde samlas omkring 1982. Man ställde upp bakom reformen och sade att det är angeläget att göra en översyn, när vi har fått en viss erfarenhet. Regeringen har nu anmält att det skall bli en översyn. Civildepartementet upprättade den 16 oktober 1986 en promemoria, som utgör bilaga till ett regeringsbeslut av den 31 oktober 1986. Här står, helt i överensstämmelse med civilministerns redogörelse vid kyrkomötet, att den "aktuella översynen skall dock inte syfta till grundläggande förändringar av den nya kyrkomötesorganisationen. Den bör bestå i sina huvuddrag, bl. a. vad gäller ansvarsfördelningen mellan riksdagen, regeringen och kyrkomötet."

Vi menar, som Wivi-Anne Cederqvist också sade, att den här genomgången bör göras, innan det börjar nya diskussioner och förhandlingar i stat-kyrka-frågan. Detta stämmer med centerns uppfattning och med den reform som ändå infördes så sent som 1982. När vi får utvärderingen blir det fråga om de praktiska frågorna. I sina huvuddrag kommer reformen att bestå. Jag tycker det är tillfredsställande.

Låt mig ta upp ytterligare en fråga som har återkommit och där folkpartisterna inte har reserverat sig. Det gäller medlemskapsreglerna i svenska kyrkan. Det här har man täckt in genom att ta upp stat-kyrka-frågan i dess helhet. När man säger att det rör sig om ett motsatsförhållande och att medlemskapsreglerna inte står i överensstämmelse med regeringsformen, finns det anledning att understryka – och det har jag också gjort vid tidigare tillfällen – att övergångsbestämmelserna i detta fall också är grundlag. Här kan man alltså inte tala om att bestämmelserna står i strid med gällande grundlag.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 167 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Till att börja med vill jag till fullo instämma i Jan-Erik Wikströms anförande och yrka bifall till folkpartiets reservation om att kyrkan skall ges en fri ställning i förhållande till staten. Tyvärr måste jag konstatera – inte minst efter dagens debatt – att det troligen kommer att dröja länge, innan vi når det målet. Det är otidsenligt med en statskyrka i ett samhälle som i ökande grad består av en befolkning med olika religiös eller icke-religiös övertygelse.

Det är också otidsenligt att man skall födas in i ett trossamfund, särskilt med tanke på att det finns många föräldrapar med sinsemellan olika religionstillhörighet. Allt fler tycks bli övertygade om att det är odemokratiskt att kollektivanslutats till ett politiskt parti. På samma sätt borde man nu reagera mot att individer ansluts till svenska kyrkan utan att någon viljeyttring skett och kanske utan att vederbörande ens vet om det, vilket skett när det gäller min egen familj.

I dag är detta möjligt tack vare en övergångsbestämmelse. Annars skulle förfarandet strida mot regeringsformens bestämmelser om de mänskliga fri- och rättigheterna. Hur länge skall en övergångsbestämmelse få finnas till egentligen? Jag tycker att det är dags att ta bort den.

En annan kyrklig fråga som jag har tagit upp i en motion gäller kvinnliga präster. Om kyrkan vore fri från staten, skulle jag inte behöva motionera i den här frågan. Men så länge vi har en statskyrka anser jag att man inom kyrkan måste följa gällande lagar. Ett enigt utskott har också framhållit att det självfallet är angeläget att en lösning nås i fråga om de speciella problemen i Göteborgs stift.

För att belysa frågan tänkte jag i korthet beskriva den aktuella situationen i Göteborg.

I januari nästa år skall präster vigas i domkyrkan i Göteborg, men på grund av biskopens inställning till kvinnliga präster måste den kvinnliga prästkandidaten resa till Skara för att bli vigd och får således inte vigas tillsammans med sina kamrater i det egna stiftet. Det blir en ny s. k. transportvigning. Biskopen vill inte själv viga en kvinna till präst och hindrar även andra präster inom stiftet att utföra akten. Därmed fullgör han inte sitt arbete, vilket enligt min mening borde få någon form av påföljd.

Konstitutionsutskottet framhöll för fyra år sedan att prästvigning av kvinnor skall ske inom stiftet. Jämställdhetsombudsmannen har också starkt reagerat mot förhållandena i Göteborg. Även regeringen har reagerat, och vid utnämningen av ny domprost helt nyligen spelade kandidaternas inställning till kvinnopräster stor roll vid val av person. I dagens tidning har jag till min förvåning läst, att när den nye domprosten skall installeras i Göteborgs domkyrka, kommer inga kvinnliga präster i stiftet att delta som assistenter i installationsakten. När jag i går förberedde mitt anförande för i dag, tänkte jag säga att jag utgick ifrån att den nye domprosten skulle föreslå biskopen att även kvinnliga präster skulle assistera vid installationen. Men så blir tydligen inte fallet. Den nye domprosten har för Dagens Nyheters reporter motiverat sitt ställningstagande med att han vet tillräckligt om biskopens och prästernas i domkyrkoförsamlingen inställning och att det skulle vara kontroversiellt att föreslå kvinnliga assistenter. Jag tycker att det skulle ha varit bra om den nye domprosten, som blivit utsedd bl. a. på grund av sin inställning i kvinnoprästfrågan, hade föreslagit kvinnliga assistenter. Om sedan biskopen inte hade accepterat förslagen, skulle domprosten ha kunnat välja att avstå från installationsakten, eftersom den är frivillig.

I en av församlingarna i Göteborg kallar kyrkoherden till planeringssammanträden i två olika omgångar, därför att en av de manliga prästerna vägrar att komma till sammanträde där församlingens kvinnliga präst deltar. Den som på dessa grunder vägrar att delta i planeringssammanträden begär enligt min mening tjänstefel. Den kvinnliga prästen får inte heller predika i en av församlingens kyrkor, medan de manliga prästerna får predika i församlingens alla kyrkor. Dessa förhållanden kan inte tolkas på annat sätt än som diskriminering i arbetslivet.

Anf. 168 WIVI-ANNE CEDERQVIST (s) replik:

Herr talman! Medlemskapsreglerna i svenska kyrkan har vid många tillfällen diskuterats i riksdagen. Inom kyrkan pågår för närvarande demokratiska överväganden om just kyrkotillhörighet och dop. Senare skall kyrkomötet ta ställning till de förslag som man har kommit fram till. Av denna anledning har utskottet avstyrkt den ifrågasvarande motionen.

Beträffande förhållandena i Göteborgs stift vill jag säga att det inte är bara Ingela Mårtensson som reagerar, utan det gör hela det offentliga Sverige med regering, riksdag, kyrkomöte och jämställdhetsombudsman i spetsen. Riksdag, regering och kyrkomöte har i många olika sammanhang framhållit det angelägna i att en lösning nås när det gäller de speciella problemen i Göteborgs stift. Här har jämställdhetsombudsmannen engagerat sig på ett föredömligt sätt. Det offentliga Sverige har gjort vad det kan. Det bästa sättet att klara upp situationen kanske skulle vara om församlingsmedlemmarna kunde reagera och visa sin vilja. Ett enigt utskott föreslog för några år sedan att den s. k. samvetsklausulen skulle tas bort, något som riksdagen också fattade beslut om. Bakom det förevarande betänkandet står också ett enigt konstitutionsutskott.

Anf. 169 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! I konstitutionsutskottets betänkande anförs som skäl för att inte behandla den sakfråga som vi folkpartister har väckt i vår motion att en utvärdering pågår om kyrkomötets arbetsformer. Nu anförde Wivi-Anne Cederqvist i sin intressanta senare replik, på vilken jag inte hade replikrätt, ytterligare ett skäl. Hon sade: I svensk socialdemokrati finns inte spår av någon opinion som vill skilja kyrkan från staten.

Jag frågar konstitutionsutskottets ordförande om det också är hans uppfattning.

Anf. 170 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! Frågan om kvinnliga präster är ju en synnerligen segsliten historia – en fråga som har debatterats under många år. Det är hela 28 år sedan regeringen, riksdagen och kyrkomötet fattade beslut om att kvinnor skulle kunna få prästvigas. Men ännu har inte någon kvinna blivit prästvigd i Göteborgs domkyrka fastän det prästvigs kvinnor varje år i landets övriga domkyrkor. Det som Ingela Mårtensson i detta avseende yttrade vill jag instämma i.

Att förhållandet är sådant som det är i Göteborgs stift beror som bekant på att biskopen har en övertygelse som står emot många kvinnors övertygelse – det gäller kvinnor som har övertygelsen att de är kallade att bli präster i svenska kyrkan.

Mot biskopens trosuppfattning står också uppfattningen hos många församlingar. Dessa församlingar skulle med stor glädje ta emot kvinnliga präster. Jag var så sent som i måndags kväll på ett möte med kyrkokommunalt engagerade förtroendemän i några landsbygdsförsamlingar i Göteborgs stift, och deras fråga var: När kan vi få kvinnliga präster till våra församlingar?

I detta ärende råder en bred enighet här i riksdagen liksom bland

människor som är kyrkligt aktiva, även i Göteborgs stift. Också kyrkomötet har med stor majoritet tagit ställning för den uppfattning i frågan som jag syftar på.

Jag har ingen anledning att på minsta sätt gå i polemik mot vad Ingela Mårtensson sade. Jag gjorde bara en liten reflexion, och det är – tyvärr, måste jag väl säga – detta att vi socialdemokrater som är verksamma inom det kyrkliga livet i Göteborg och i Göteborgs stift tycker att vi varit ganska ensamma. Vi är litet besvikna över att de borgerliga grupperingarna varit så försiktiga i frågan, och de s. k. partipolitiskt obundna grupperna, som i kyrkliga val stöds av de borgerliga partierna, här varit mycket, mycket återhållsamma. Vi socialdemokrater har tyckt att vi haft ett svagt stöd.

Det är enstaka liberaler som har verkat jämsides med oss. Jag kan nämna att vid 1983 års kyrkomöte var vi några som motionerade, och vi försökte få med representanter för de andra politiska partierna och även för den opolitiska gruppen. Vi lyckades inte få stöd från någon enda – vi var enbart socialdemokrater som motionerade. Men det är naturligtvis ingenting som vi nu skall åka hem och käbbla om, utan jag hoppas att vi alla – oavsett politisk uppfattning – skall försöka så gott vi kan verka för att det så snart som möjligt skall kunna bli prästvigning av kvinnor i Göteborgs domkyrka. Jag är dock inte så optimistisk som kyrkolagsutskottet – man kan i konstitutionsutskottets betänkande 13 läsa att kyrkolagsutskottet säger att detta, med hänsyn till de regler och förutsättningar som nu finns, säkert snart skall lösa sig. Jag tror att det alltfört är nödvändigt med en fortsatt mycket kraftig opinion för att denna fråga skall kunna få en tillfredsställande lösning.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet redovisas i prot. 37.)

Anf. 171 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera skatteutskottets betänkande 6 om beskattningen vid avyttring av andelar i avkastningsfonder.

Beskattningen vid avyttring av andelar i avkastningsfonder

Anf. 172 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Regeringen har i proposition 1986/87:40 föreslagit att vinst eller förlust som uppkommit vid avyttring av en andel i en avkastningsfond skall beskattas som ränta i inkomstslaget kapital. Detta strider mot en av grundprinciperna i svensk skattelagstiftning, nämligen att kapitalvinst skall beskattas som realisationsvinst i förvärvskällan tillfällig förvärvsverksamhet och kapitalinkomst som ränteinkomst i förvärvskällan kapital.

Skatteutskottet har i sitt betänkande 1986/87:6 tillstyrkt bifall till vad som anförts i propositionen. Det är märkligt att skatteutskottets majoritet intar denna principvidriga ståndpunkt. Det innebär ju att en direktägd aktie vid avyttring kommer att beskattas på ett helt annat sätt än om samma aktie ägs via en avkastningsfond.

Den svenska skattelagstiftningen är krånglig. Socialdemokraterna har i

Prot. 1986/87:36
26 november 1986

*Beskattningen vid av-
yttring av andelar i av-
kastningsfonder*

stor utsträckning bidragit till att vi har fått ett krångligt system. Den omtalade underbara nattens överenskommelse har inte bidragit till lättnader i systemet. Införandet av avdragsbegränsningar har ställt till många problem. Den åberopas även i detta fall såsom ett av skälen till att ta ett sådant drastiskt steg som att ändra en vedertagen beskattningsprincip.

Det är inte, som jag tidigare påtalat, nog med att beskattningen blir olika beroende på direkt eller indirekt innehav av värdepapper. I propositionen föreslås också att de fonder som till mer än en fjärdedel består av räntebärande värdepapper skall hänföras till beskattningskategorin avkastningsfonder. Det innebär att även fonder som till huvuddelen eller till som mest knappt tre fjärdedelar består av aktier genom detta förslag kommer att beskattas som avkastningsfonder och inte som aktiefonder, trots den kategori som det klart övervägande antalet aktier i fonden tillhör.

Det är enligt moderat uppfattning felaktigt att införa bestämmelser som innebär att fondernas förvaltning i vissa fall måste styras efter skattemässiga överväganden i stället för efter rent affärsmässiga sådana. Ett aktiekursfall kan tvinga förvaltare i en aktiefond, efter det att aktier avyttrats ur fonden, att i avvaktan på gynnsammare tider placera dessa likvida medel i bank i stället för i räntebärande papper med bättre avkastning. Skälet härtill skulle vara att inte förändra beskattningssituationen hos andelsägarna. Det framgår visserligen av propositionen att tillfälliga överskridanden av den 25-procentiga gränsen inte skall medföra någon förändring. Den enskilde andelsägaren kan emellertid inte påverka sin situation. Hanteras verksamheten inom fonden på sådant sätt att gränsen för innehav av räntebärande värdepapper överskrids inte enbart tillfälligt, hamnar andelsägarna i en annan beskattningssituation än vad de tänkt sig, och de kan inte heller med egna till buds stående medel korrigeras sin situation. Jag får därför fråga socialdemokraternas företrädare om det kan vara förenligt med svensk rättsuppfattning att en andelsägare i en aktiefond långt efter avyttrandet av sina andelar kan bli föremål för taxeringsändring i och med att en taxeringsgranskning hos en aktiefond fastslagit att ett överskridande av den 25-procentiga gränsen icke kan anses vara av tillfällig natur.

Herr talman! Med beaktande av att enskilda människor utan egen förskyllan kan komma i kläm med anledning av den föreslagna förändringen av gällande bestämmelser, och med hänsyn till vad jag i övrigt anfört, kan vi moderater inte acceptera den förändring som föreslagits i propositionen. Vi förordar i stället bl. a. en översyn av reavinstreglerna för att komma till rätta med den av finansministern i propositionen påtalade skatteplaneringseffekten. Vi har i annat sammanhang också av andra skäl föreslagit en översyn av dessa regler. Vi avstyrker således propositionen.

Herr talman! Jag vill därför yrka bifall till den moderata reservationen till detta betänkande.

Anf. 173 SVERRE PALM (s):

Herr talman! Avyttring av andel i en avkastningsfond har hittills beskattats i inkomstslaget tillfällig förvärvsverksamhet.

I det betänkande vi nu behandlar föreslås att vinst eller förlust, som uppkommer vid en avyttring av andel i en avkastningsfond, skall beskattas

som ränta i inkomstslaget kapital. Till avkastningsfond hänförs aktiefonder, som innehar obligationer och andra skuldbrev till ett värde som långsiktigt överstiger 25 % av fondens samlade förmögenhet.

De nya reglerna skall gälla fr. o. m. den 16 oktober 1986. För vinst och förlust på andelar som förvärvats den 15 oktober i år eller tidigare, skall de äldre reglerna övergångsvis gälla, fram till utgången av år 1988.

Som framgår av propositionen är syftet med de nya reglerna att för framtiden förhindra att avkastningsfonderna används till skatteplanering.

I en till betänkandet fogad reservation från moderaterna yrkas avslag på propositionen. Reservanterna anser att de föreslagna ändringarna står i strid med en av de grundläggande principerna i svensk skattelagstiftning, nämligen den att kapitalvinst skall beskattas i inkomstslaget tillfällig förvärvsverksamhet och inte som ränta i inkomstslaget kapital.

Till detta vill jag anföra att det inte är första gången som ändringar genomförs i beskattningsreglerna om kapitalvinst och ränta. Samtidigt vill jag framhålla att värdeförändringarna på en fondandel till övervägande del består av vidareförd ränta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till skatteutskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut i ärendet redovisas i prot. 37.)

Kammaren beslöt att den återstående behandlingen av de på föredragningslistan två gånger bordlagda ärendena skulle uppskjutas till morgondagens sammanträde.

12 § Kammaren åtskildes kl. 22.58.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Olof Marcusson

Förteckning över talare
(Siffrorna avser sida i protokollet)

Onsdagen den 26 november

Talmannen 3

Tredje vice talmannen 90, 103, 108, 116, 179, 189
Bager, Erling (fp) 10, 27, 30, 36, 39, 49, 53
Billing, Knut (m) 3, 26, 30, 36, 39, 49, 53, 71, 72, 144, 146, 147, 155, 157
Biörsmark, Karl-Göran (fp) 63, 68, 75, 76
Bölander, Berit (s) 80
Calner, Lisbet (s) 112, 114
Cederqvist, Wivi-Anne (s) 183, 185, 188
Claeson, Tore (vpk) 13, 28, 37, 40, 50, 98, 129, 140, 142, 146, 156, 158
Claesson, Viola (vpk) 150, 174
Dahlberg, Rolf (m) 80, 82, 83
Danielsson, Bertil (m) 55, 61, 62, 116, 129, 138, 141
Ekman, Kerstin (fp) 147, 155, 157
Eliasson, Stina (c) 175
Evensson, Rune (s) 91, 93
Franzén, Ivar (c) 89, 92, 93
Gadd, Arne (s) 107
Gard, Margareta (m) 76, 159
Gustafsson, Hans, bostadsminister 41, 52, 54
Hambraeus, Birgitta (c) 69, 72, 75, 99, 100, 124, 129, 139, 142
Holmkvist, Erik (m) 161, 170, 171
Håkansson, Per Olof (s) 98, 99, 100, 101
Ingvardsson, Margó (vpk) 94
Kindbom, Bengt (c) 185
Larsson, Torgny (s) 188
Lestander, Paul (vpk) 73, 75, 76, 92, 93, 177, 178, 179
Lindkvist, Oskar (s) 32, 38, 40, 81, 83, 152, 157, 158
Marklund, Leif (s) 172, 174, 175
Mattsson, Kjell A. (c) 17, 29, 31, 51, 60, 61, 67, 81, 82, 149
Mårtensson, Ingela (fp) 186
Nordh, Nils (s) 74, 76
Olsson, Karl Erik (c) 165
Palm, Sverre (s) 190
Palmqvist, Margareta (s) 84
Persson, Magnus (s) 133, 141, 143, 145, 147
Persson, Margareta (s) 97, 98
Persson, Siw (fp) 88, 120, 139, 142, 156, 158
Pettersson, Sylvia (s) 95
Poromaa, Bruno (s) 163, 178
Sundin, Britta (s) 160
Sundström, Sten-Ove (s) 168, 171, 172
Svenson, Karl-Gösta (m) 189
Svensson, Sten (m) 86

Tobisson, Lars (m) 106, 107, 108, 113, 115

Wibble, Anne (fp) 110, 114, 115

Wikström, Jan-Erik (fp) 179, 184, 185, 188

Prot.

1986/87:36

